

S. IOANNES Damascenus (ca 675 † ca 750)

FONS SCIENTIAE
DE HAERESIBUS LIBER

- 1903** 65. Παυλιανισταί, ἀπὸ τοῦ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως. * Οὗτος ὁ Παῦλος, ἀνύπαρκτον Χριστὸν ὀλίγου δεῖν διαβεβαιοῦται, λόγον προφορικὸν αὐτὸν σχηματίσας, ἀπὸ Μαρίας δέ, καὶ δεῦρο εἶναι· προκαταγγελτικῶς τὰ περὶ αὐτοῦ ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς εἰρημένα ἔχοντος μὲν, μὴ ὅντος δέ· ἀλλ' ἀπὸ Μαρίας καὶ δεῦρο ἀπὸ τῆς ἑνσάρκου παρουσίας ἔχειν τὴν ὑπαρξίν.
- 1904** 71. Φωτεινιανοί. Φωτεινὸς οὗτος ἀπὸ Σιρμίου ὄρμώμενος, τὰ ὅμοια ΠΓ 94, 716
Παύλῳ τῷ Σαμοσατεῖ ἐφρόνησεν· κατά τι δὲ πρὸς αὐτὸν διηνέχθη. Καὶ οὗτος δέ ἀπὸ Μαρίας καὶ δεῦρο τὸν Χριστὸν διαβεβαιοῦται.
- 1905** 77. Διμοιρῖται, οἱ καὶ Ἀπολλινάριοι· οἱ μὴ * τελείαν τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν, ἥγουν ἐνανθρώπησιν, διολογοῦντες· δῶν τινες διοσύνιον τὸ σῶμα τῇ Θεότητι ἐτόλμησαν εἰπεῖν ποτε· τινὲς δὲ ποτέ, διτὶ καὶ ψυχὴν εἰληφέναι, καὶ τοῦτο ἡρνοῦντο· τινὲς δὲ διὰ τοῦ ῥήτοῦ· «Ο Λόγος σάρξ ἐγένετο», ἐπερειδόμενοι, ἡρνοῦντο ἀπὸ κτιστῆς σαρκός, τουτέστιν ἀπὸ Μαρίας, σάρκα αὐτὸν ἀνειληφέναι· μόνον δὲ φιλονείκως ἔλεγον τὸν Λόγον σάρκα γεγενῆσθαι. "Γετερον δέ, διανοούμενοι τί οὐκ οἶδα εἰπεῖν, νοῦν αὐτόν φασι μὴ εἰληφέναι.
-
- 1903** 65. Paulianistae, a Paulo Samosateno. Paulus * hic omni prope PG 94, 715
modum exsistencia Christum spoliat, dum eum in prolatitium sermonem transformat, eumdemque ante Mariam initium non habuisse *718
praedicat. Quamobrem quae in sacris Litteris de eo referuntur, propheticō more praenuntiata docet, cum Christus nondum esset, atque a Maria dumtaxat, ex quo nimirum in carne apparuit, ac deinceps, extiterit.
- 1904** 71. Photiniani a Photino nuncupati sunt. Photinus iste Sirmio PG 94, 722
oriundus erat, eademque ac Paulus Samosatenus sensit; in quibusdam tamen dissentit. A Maria Christum initium omnino accepisse affirmat.
- 1905** 77. Dimocritae, qui et Apollinaristae; qui * perfectam Christi PG 94, 726
incarnationem minime confitentur: quorum alii consubstantiale di-
vinitati esse corpus dicere ausi sunt: alii vero negarunt animam cum assumpsisse. Quidam his innixi verbis, *Verbum caro factum est*¹ *727
ex creata illum carne, hoc est ex Maria, carnem accepisse inficiantur; solum vero Verbum carnem factum esse pertinaciter asseverarunt. Postea vero, quam ob causam nescio, mentem illum non assumpsisse dixerunt.

¹ Io. I, 14.

- PG 94, 728 79. Κολλυριδιανοί· οἱ εἰς ὄνομα τῆς αὐτῆς Μαρίας ἐν ἡμέρᾳ τινὶ τοῦ ἔτους ἀποτεταγμένῃ, κολλυρίδα τινὰ προσφέφοντες, οἵς ἐπεθέμεθα ὄνομα Κολλυριδιανοῖς. 1906
- PG 94, 740 82. Εύτυχικινίσται, οἱ ἀπὸ Εύτυχέως τούνομα τῆς αἱρέσεως ἐσχηκότες· οἱ μὴ λέγοντες ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου Μαρίας εἰληφέναι τὴν σάρκα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ἀλλὰ θειότερόν πως σεσαρκώσθαι ἀποφανόμενοι· μὴ εἰληφότες κατὰ νοῦν, ὅτι τὸν τῇ ἀμαρτίᾳ τοῦ προπάτορος αὐτῶν Ἀδὰμ ὑπεύθυνον τυγχάνοντα τὸν ἀνθρωπὸν, τοῦτον ἤνωσεν ἐαυτῷ ὁ Θεὸς Λόγος ἐκ τῆς Παρθένου Μαρίας, ἐξ οὗ « καὶ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἔξουσίας ἐπεκδυσάμενος ἐδειγμάτισεν ἐν παρόντοις, ὡς γέγραπται, θριαμβεύσας ἐπὶ τοῦ σταυροῦ », ἃς διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ πρωτοπλάστου ἦν ἐνδεδυκώς. 1907
- PG 94, 780 Epilogus. [...] Τὴν δὲ ἔνσαρκον οἰκονομίαν τοῦ Γίοῦ τοῦ Θεοῦ ἐκ Παρθένου ἀγίας ἀσπόρως, ἀφράστως γεγενήσθαι, τὸν αὐτὸν ἀσυγχύτως καὶ ἀτρέπτως Θεὸν καὶ ἀνθρωπὸν πιστεύων δόξαζε, τὸν διὰ σὲ πάντα οἰκονομήσαντα, καὶ αὐτῷ προσκύνησιν καὶ λατρείαν δι' ἔργων ἀγαθῶν ἀπόνεμε. Τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίαν, ὡς ἀληθῆ Μητέρα Θεοῦ προσκυνῶν καὶ σεβόμενος, καὶ πάντας τοὺς ἀγίους, ὡς αὐτοῦ θεράποντας. Οὕτως ποιῶν ὑπάρχεις ὁρθότομος λάτρης τῆς ἀγίας καὶ ἀσυγχύτου Τριάδος, Πατρὸς 1908
-
- PG 94, 727 79. Collyridiani, in eiusdem Mariae nomine stato anni die collyridas quasdam offerunt, quibus consentaneum ex eo ritu nomen indidimus Collyridianorum. 1906
- PG 94, 739 82. Eutychianistae, ab Eutychē nomen sectae mutuati sunt. 1907
Hi negant Dominum nostrum Iesum Christum ex sancta Virgine Maria carnem assumpsisse, sed diviniori quadam ratione incarnatum esse affirmant: nec intelligunt Deum Verbum, eum sibi hominem ex Virgine Maria univisse, qui Adami primi parentis peccato erat obnoxius; quo factum sit, *ut principatus et potestates cum expoliasset, traduxerit confidenter, palam, sicut scriptum est,¹ triumphans in cruce,* quas per peccatum primi hominis induerat.
- PG 94, 779 Epilogus. [...] Credo insuper Dei Filii in carne dispensationem ex Virgine inenarrabili modo sine semine factam esse, ut idem ipse sine confusione et conversione Deus et homo fuerit. Credendo gloriam eius celebra, illius, inquam, qui cuncta propter te certo consilio disponit, eique per bona opera adorationem et cultum qui servum deceat, impende. Sanctissimam Dei Genitricem semperque Virginem Mariam, tamquam veram Dei Matrem cole et venerare; omnes sanctos, uti servos illius. Haec si facis, rectus cultor exsistis sanctae et inconfusae Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus sancti, unius numinis 1908

¹ Coloss. II, 15.

καὶ Υἱοῦ καὶ ἀγίου Πνεύματος, τῆς μιᾶς Θεότητος, ἢ ἡ δόξα, καὶ ἡ τιμή, καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

DE FIDE ORTHODOXA

- 1909** Lib. I, cap. II. [...] Καὶ ὅτι εἰς ἐστι Θεός, ἥγουν μία οὐσία· καὶ ὅτι ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι γνωρίζεται τε καὶ ἐστιν· Πατέρι φημι, καὶ Υἱῷ, καὶ ἀγίῳ Πνεύματι· καὶ ὅτι ὁ Πατήρ καὶ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον κατὰ πάντα ἐν εἰσι, πλὴν τῆς ἀγεννησίας, καὶ τῆς γεννήσεως, καὶ τῆς ἐκπορεύσεως· καὶ ὅτι ὁ μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Θεός, διὰ σπλάγχνα ἐλέους αὐτοῦ, διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, εὐδοκίᾳ τοῦ Πατρός, καὶ συνεργίᾳ τοῦ παναγίου Πνεύματος, ἀσπόρως συλληφθείς, ἀφθόρως ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου καὶ Θεοτόκου Μαρίας γεγένηται διὰ Πνεύματος * ἀγίου, καὶ ἀνθρωπος τέλειος ἔξ αὐτῆς γέγονε· καὶ ὅτι ὁ αὐτὸς Θεὸς τέλειός ἐστιν δόμοι· καὶ ἀνθρωπος τέλειος, ἐκ δύο φύσεων, θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος, καὶ ἐν δύο φύσεσι νοεραῖς, θελητικαῖς τε καὶ ἐνεργητικαῖς, καὶ αὐτεξουσίοις, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, τελείως ἔχονσαις κατὰ τὸν ἑκάστη πρέποντα δρὸν τε καὶ λόγον· θεότητί τε καὶ ἀνθρωπότητί φημι· μιᾶς δὲ συνθέτῳ ὑποστάσει· διὰ τε ἐπείνησε καὶ ἐδίψησε, καὶ ἐκοπίασε, καὶ ἐσταυρώθη, καὶ θανάτου καὶ ταφῆς πεῖραν ἐδέξατο τριήμερος, καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀνεφοίησεν, ὅθεν καὶ πρὸς ἡμᾶς παραγέγονε,

et Deitatis, cui gloria, et honor, et adoratio in saecula saeculorum.
Amen.

- 1909** Lib. I, cap. II. [...] Haec, inquam, omnia et scimus, et confite-
mur: illudque item, quod unus sit Deus, hoc est una substantia:
quodque in tribus agnoscatur et existat personis, nimirum in Patre et
Filio et Spiritu sancto: tum quod Pater et Filius et Spiritus sanctus
unum omnino sint, excepta ingeniti, generationisque, et processionis
proprietate; insuper quod unigenitus Filius et Verbum Dei, ac Deus,
per * viscera misericordiae sua, ob salutem nostram, benigna Patris
voluntate, ac sanctissimi Spiritus cooperatione, absque semine con-
ceptus, citra ullam corruptionem ex sancta Virgine Deique Genitricē
Maria per Spiritum sanctum natus sit, atque ex ea homo perfectus
exstiterit: quodque idem simul et perfectus Deus et perfectus homo
sit, ex duabus naturis, intelligentia, voluntate, agendi facultate,
atque arbitrii potestate praeditis; atque, ut verbo dicam, in quibus
secundum definitionem ac rationem utrique, hoc est divinitati et
humanitati, atque uni personae congruentem, nihil omnino desit;
quod insuper esurierit, sitierit, fueritque fatigatus et suffixus cruci,
mortisque ac sepulturae periculum fecerit, triduoque post resurre-
xerit, et in coelos, unde ad nos venerat, reversus sit, ac denuo tandem

PG
94, 792

*793

PG
94, 791

*794

καὶ παραγενήσεται πάλιν εἰς ὕστερον· καὶ ἡ θεία Γραφὴ μάρτυς, καὶ πᾶς ὁ τῶν ἀγίων χορός.

PG 94, 984 Lib. III, cap. I. [...] Τί γάρ μεῖζον τοῦ γενέσθαι τὸν Θεὸν ἀνθρώπον; 1910
Καὶ ὁ Λόγος σάρξ ἀτρέπτως ἐγένετο, ἐκ Πνεύματος ἀγίου καὶ Μαρίας τῆς ἀγίας Ἀειπαρθένου καὶ Θεοτόκου· καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων χρηματίζει, ὁ μόνος φιλάνθρωπος, οὐκ ἐκ θελήματος, ἢ ἐπιθυμίας, ἢ συναφείας ἀνδρός, ἢ γεννήσεως ἐνηδόνου, ἐν τῇ ἀχράντῳ μήτρᾳ τῆς Παρθένου συλληφθείς, ἀλλ’ ἐκ Πνεύματος ἀγίου, καὶ τῆς πρώτης τοῦ Ἀδάμ γενέσεως· καὶ γίνεται ὑπήκοος τῷ Πατρί, τῷ καθ’ ἡμᾶς, καὶ ἐξ ἡμῶν προσλήμματι τὴν ἡμετέραν παρακοήν ἴώμενος, καὶ ὑπόγραμμος ἡμῶν ὑπακοῆς γινόμενος, ἡς ἐκτὸς οὐκ ἔστι σωτηρίας τυχεῖν.

PG 94, 984 Cap. II. "Ἄγγελος γάρ Κυρίου ἀπεστάλη πρὸς τὴν ἀγίαν Παρθένον, ἐκ Δαβίτικῆς φυλῆς καταχομένην" «Πρόδηλον γάρ ὡς ἔξ 'Ιούδα ἀνατέτακεν ὁ Κύριος ἡμῶν, ἔξ ἡς φυλῆς οὐδεὶς προσέσχηκε τῷ θυσιαστηρίῳ», ὡς ὁ θεῖος ἔφη Ἀπόστολος· περὶ οὗ ὕστερον ἐροῦμεν ἀκριβέστερον. Ἡ καὶ εὐαγγελιζόμενος * ἔλεγε· «Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ». Ἡ δὲ διεταράχθη ἐπὶ τῷ λόγῳ, καὶ φησὶ πρὸς αὐτὴν ὁ ἄγγελος· «Μὴ φοβοῦ, Μαριάμ· εὑρες

venturus sit, tum divina Scriptura testatur, tum universus sanctorum chorus.

PG 94, 983 Lib. III, cap. I. [...] Quid enim maius, quam Deum hominem fieri? Quocirca Verbum caro absque ulla mutatione de Spiritu sancto, et sancta Maria semper Virgine Deique Genitrice factum est; Deique et hominum mediator exsistit, solus ille in homines benignissimus, non ex voluntate, aut ex concupiscentia, aut congressu viri, aut generatione cum voluptate coniuncta, in intemperato Virginis utero conceptus, sed de Spiritu sancto ac prima illa Adami productione, fitque Patri oboediens, ut per id quod simile nobis ex nobis assumpsit, inobedientiae nostrae medicinam, nobisque oboedientiae, sine qua obtineri salus non potest, exemplar sese praebeat.

PG 94, 983 Cap. II. Missus est enim angelus Domini ad Mariam Virginem, 1911
ex Davidico genere oriundam.¹ *Manifestum est enim quod ex Iuda ortus sit Dominus noster, ex qua tribu nullus altari praesto fuit,* quemadmodum divinus Apostolus tradidit:² de qua re accuratius postea disseremus. Cui etiam laetum ferens * nuntium dixit: *Ave, gratia plena, Dominus tecum.*³ Quae cum audisset, turbata est in sermone; aitque angelus ei: *Ne timeas, Maria, invenisti gratiam apud Dominum;*

¹ Lc. I, 26.

² Hebr. VII, 14.

³ Luc. I, 28.

γάρ χάριν παρὰ τῷ Κυρίῳ, καὶ τέξη υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ δνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. Αὐτὸς γάρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἀμαρτιῶν αὐτῶν». «Οθεν καὶ τὸ Ἰησοῦς, «σωτὴρ» ἐρμηνεύεται. Τῆς δὲ διαπορούσης· «Πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω;» πάλιν φησὶ πρὸς αὐτὴν ὁ ἄγγελος· «Πνεῦμα ἄγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι. Διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἐκ σοῦ ἄγιον, κληθήσεται Γίδες Θεοῦ». Ή δὲ πρὸς αὐτόν· «'Ιδού ἡ δούλη Κυρίου, γένοιτο μοι κατὰ τὸ ἥγμα σου».

Μετὰ οὖν τὴν συγκατάθεσιν τῆς ἀγίας Παρθένου, Πνεῦμα ἄγιον ἐπῆλθεν ἐπ’ αὐτὴν κατὰ τὸν Κυρίου λόγον, διν εἶπεν ὁ ἄγγελος, καθαῖρον αὐτήν, καὶ δύναμιν δεκτικὴν τῆς τοῦ Λόγου θεότητος παρέχον, ἀμα δὲ καὶ γεννητικήν. Καὶ τότε ἐπεσκίασεν ἐπ’ αὐτὴν ἡ τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου ἐνυπόστατος σοφία καὶ δύναμις, ὁ Γίδες τοῦ Θεοῦ, ὁ τῷ Πατρὶ δμούσιος οἰονεὶ θεῖος σπόρος, καὶ συνέπηξεν ἔκαυτῷ ἐκ τῶν ἀγνῶν καὶ καθαρωτάτων αὐτῆς αἰμάτων σάρκα ἐψυχωμένην ψυχῇ λογικῇ τε καὶ νοερᾷ, ἀπαρχὴν τοῦ ἡμετέρου φυράματος· οὐ σπερματικῶς, ἀλλὰ δημιουργικῶς, διὰ τοῦ ἄγιου Πνεύματος· οὐ ταῖς κατὰ μικρὸν προσθήκαις ἀπαρτιζομένου τοῦ σχήματος, ἀλλ’ ὑφ’ ἐν τελειωθέντος· αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος γοηματίσας τῇ σαρκὶ ὑπόστασις· οὐ νὰ προϋπο-

pariesque filium, et vocabis nomen eius Iesum.¹ Ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum.² Unde etiam Iesus Salvatorem sonat. Haec porro cum anxie quaereret: Quomodo fiet mihi istud, quoniam virum non cognosco?³ Rursum his eam verbis allocutus est: Spiritus sanctus superveniet in te et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque et quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei.⁴ Ac tum ipsa ad eum: Ecce ancilla Domini: fiat mihi secundum verbum tuum.⁵

Quocirca ubi primum sancta Virgo assensa est, in eam iuxta Domini sermonem, cuius nuntius angelus fuerat, Spiritus sanctus supervenit, qui purgavit eam, vimque ei, tum ad suscipiendam Verbi deitatem, tum ad dignendum suppeditavit. Tunc porro in eam obumbravit subsistens vere Dei Altissimi sapientia et virtus; Dei Filius, inquam, ille consubstantialis Patri, divini seminis instar, exque castis purissimisque illius sanguinibus carnem anima rationali et intelligenti animatam, conspersiois scilicet nostrae primitias, ipse sibi compegit; non id quidem seminali procreatione, sed conditoris more, per Spiritum sanctum; non ut paulatim per additamenta figura corporis absolveretur, sed uno eodemque momento perficeretur ab ipso Dei Verbo, quod carni factum fuit hypostasis et persona. Neque

¹ Ibid. 30, 31.

² Matth. I, 21.

³ Luc. I, 34.

⁴ Ibid. 35.

⁵ Ibid. 38.

στάτη καθ' ἔαυτὴν σαρκὶ ἡνώθη ὁ θεῖος Λόγος, ἀλλ' ἐνοικήσας τῇ γαστρὶ τῆς ἀγίας Παρθένου, ἀπεριγράπτως ἐν τῇ ἔαυτοῦ ὑποστάσει ἐκ τῶν ἀγνῶν τῆς Ἀειπαρθένου αἵμάτων, σάρκα ἐψυχωμένην ψυχῇ λογικῇ τε καὶ νοερᾷ ὑπεστήσατο, ἀπαρχήν προσλαβόμενος τοῦ ἀνθρωπίου φυράματος, αὐτὸς ὁ Λόγος γενόμενος τῇ σαρκὶ ὑπόστασις. "Ωστε ἂμα σάρξ, ἂμα Θεοῦ Λόγου σάρξ, ἂμα σάρξ ἐμψυχος, * λογικῇ τε καὶ νοερᾷ. Διὸ οὐκ ἀνθρωπὸν ἀποθεωθέντα λέγομεν, ἀλλὰ Θεὸν ἐνανθρωπήσαντα. Ὡν γὰρ φύσει τέλειος Θεός, γέγονε φύσει τέλειος ἀνθρωπὸς ὁ αὐτός· οὐ τραπεῖς τὴν φύσιν, οὐδὲ φαντάσας τὴν οἰκονομίαν, ἀλλὰ τῇ ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου ληφθείσῃ, λογικῶς τε καὶ νοερῶς ἐψυχωμένη σαρκί, καὶ ἐν αὐτῷ τὸ εἶναι λαχούσῃ, ἐνωθεῖς καθ' ὑπόστασιν ἀσυγχύτως καὶ ἀναλοιώτως, καὶ ἀδιαιρέτως, μὴ μεταβαλὼν τὴν τῆς θεότητος αὐτοῦ φύσιν εἰς τὴν τῆς σαρκὸς οὐσίαν, μήτε τὴν οὐσίαν τῆς σαρκὸς αὐτοῦ εἰς τὴν φύσιν τῆς αὐτοῦ θεότητος, οὐδὲ ἐκ τῆς θείας αὐτοῦ φύσεως, καὶ ἡς προσελάθετο ἀνθρωπίνης φύσεως, μίαν φύσιν ἀποτελέσας σύνθετον.

^{PG}
94, 1008 Cap. VII. Προεῖναι μὲν οὖν ἀχρόνως καὶ ἀιδίως φαμὲν τὴν θείαν τοῦ Θεοῦ Λόγου ὑπόστασιν, ἀπλῆν, καὶ ἀσύνθετον, ἄκτιστον, καὶ ἀσώματον, ἀόρατον, ἀναφῆ, ἀπεριγραπτον, πάντα ἔχουσαν ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ, ὡς αὐτῷ

1912

enim Verbum carni in propria persona iam seorsim exstanti, unitum est; sed in sanctae Virginis utero, nulla circumscriptione in sua ipse persona immorans, ex castis ipsius perpetuae Virginis sanguinibus, carnem anima rationali et intelligenti praeditam substare fecit, humanae conspersionis primitias assumens, Verbum ipsum * carni factum hypostasis. Quamobrem simul atque caro exstitit, simul quoque Dei Verbi exstitit caro, simul caro animata, rationis particeps et intelligentiae. Quo fit, ut non hominem deitate donatum, sed Deum hominem factum dicamus. Nam cum natura Deus perfectus esset, idem ipse natura perfectus homo fuit: et quidem ita ut, nec mutatus natura fuerit, nec imaginariam incarnationis speciem obiecerit; sed carni, quam ex sancta Virgine accepit, anima rationali intelligentiaque animatae, inque ipso existentiam nactae, personali modo absque confusione, aut mutatione, aut divisione unitus sit; quin nec deitatis suae naturam in earnis suae substantiam, nec rursus earnis suae substantiam in deitatis naturam converterit, nec denique ex divina sua natura, et humana quam assumpsit, naturam unam compositam effecerit.

^{PG}
94, 1007 Cap. VII. Divinam itaque Dei Verbi hypostasim dicimus ante omnia exstare, extra tempus omne et sempiterne, simplicem nec compositam, increatam, incorpoream, invisibilem, a contactu alienam, et incircumscripam, omnia habentem, quae Pater habet, quia

1912

όμοιούσιον, τῷ τῆς γεννήσεως τρόπῳ, καὶ σχέσει τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως διαφέρουσαν, τελείως ἔχουσαν, οὐδέποτε τῆς πατρικῆς ἐκφοιτῶσαν ὑποστάσεως· ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν πατρικῶν αἱλπων οὐκ ἀποστάντα Λόγον, ἀπεριγράπτως ἐνωκηκέναι τῇ γαστρὶ τῆς ἄγιας Παρθένου, ἀσπόρως, καὶ ἀπεριλήπτως, ὡς οἶδεν αὐτός, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ προαιωνίᾳ * ὑποστάσει ὑποστήσασθαι ἔαυτῷ σάρκα ἐκ τῆς ἄγιας Παρθένου.

'Ἐν πᾶσι μὲν οὖν, καὶ ὑπὲρ τὰ πάντα ἦν, καὶ ἐν τῇ γαστρὶ ὑπάρχων τῆς ἄγιας Θεοτόκου, ἀλλ' ἐν αὐτῇ, ἐνεργείᾳ σαρκώσεως· ἐσάρκωται τοίνυν, ἐξ αὐτῆς προσλαβόμενος τὴν ἀπαρχὴν τοῦ ἡμετέρου φυράματος, σάρκα ἐψυχωμένην ψυχῇ λογικῇ τε καὶ νοερᾷ, ὥστε αὐτὴν χρηματίσαι τῇ σαρκὶ ὑπόστασιν, τὴν τοῦ Θεοῦ Λόγου ὑπόστασιν, καὶ σύνθετον γενέσθαι τὴν πρότερον ἀπλήν οὖσαν τοῦ Λόγου ὑπόστασιν· σύνθετον δὲ ἐκ δύο τελείων φύσεων, θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος· καὶ φέρειν αὐτὴν τῆς θείας τοῦ Θεοῦ Λόγου υἱότητος τὸ χαρακτηριστικὸν καὶ ἀφοριστικὸν ἰδιώματα, καθ' ὃ διακέριται τοῦ Πατρός, καὶ τοῦ Πνεύματος, τὰ τε τῆς σαρκὸς χαρακτηριστικὰ καὶ ἀφοριστικὰ ἰδιώματα, καθ' ἃ διαφέρει τῆς τε μητρός, καὶ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων· φέρειν δέ, καὶ τὰ τῆς θείας φύσεως ἰδιώματα, καθ' ἃ ἥγωται τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ Πνεύματι, καὶ τὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως γνωρίσματα, καθ' ἃ ἥγωται τῇ τε Μητρὶ καὶ ἡμῖν. Ἐτι δὲ διαφέρει τοῦ τε Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος, τῆς τε Μητρὸς καὶ ἡμῶν, κατὰ τὸ ὑπάρχειν Θεόν τε ὁμοῦ καὶ ἀνθρω-

*1009

eiusdem cum eo substantiae est, et sola generationis ratione et relatione a Patris hypostasi discreta; perfectam item, nec unquam a persona Patris seiunctam: caeterum in novissimis diebus * Verbum, paterno sinu non relieto, sine circumscriptione in sanctae Virginis utero habitasse absque semine, et incomprehensa, qua ipse novit ratione, fecisseque, ut caro, ex sancta Virgine assumpta, in sua saeculis antiquiore hypostasi subsisteret.

*1010

Et tum quidem in omnibus et super omnia erat, cum in sanctae Dei Genitricis utero agebat, at in eo specialius incarnationem operando. Incarnatus itaque est, assumens conspersionis nostrae primicias, carnem scilicet anima rationali et intelligente animatam, ita ut ipsa Verbi hypostasis, hypostasis etiam carnis facta fuerit, et Verbi persona, quae ante simplex erat, composita evaserit: composita, inquam, ex duabus naturis perfectis, divinitate nimirum et humilitate; feratque certam illam discriminantemque divinae Verbi filiationis proprietatem, qua a Patre et Spiritu sancto secernitur, tum certas discriminantesque proprietates carnis, quibus a Matre et reliquis hominibus discrepat: imo divinae naturae proprietates gerat, quarum ratione Patri et Spiritui sancto unitus est, itemque humanae naturae proprias notas, quarum ratione et Matri et nobis unitus est.

πον τὸν αὐτὸν. Τοῦτο γάρ τῆς τοῦ Χριστοῦ ὑποστάσεως ἴδιαίτατον ἰδίωμα γινώσκομεν.

^{PG 94, 1028} Cap. XII. Θεοτόκον δὲ κυρίως καὶ ἀληθῶς τὴν ἀγίαν Παρθένον κηρύττομεν· ὡς γάρ Θεὸς ἀληθῆς ὁ ἐξ αὐτῆς γεννηθεῖς, ἀληθῆς Θεοτόκος ἡ τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἐξ αὐτῆς σεσαρκωμένον γεννήσασα. Θεὸν γάρ φαμεν ἐξ αὐτῆς γεγεννῆσθαι, οὐχ ὡς τῆς θεότητος τοῦ Λόγου ἀρχὴν τοῦ εἶναι λαβούσης ἐξ αὐτῆς, ἀλλ’ ὡς αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ Λόγου, τὸ πρὸ αἰώνων ἀχρόνως ἐκ Πατρὸς γεννηθέντος, καὶ ἀνάρχως καὶ ἀΐδίως, ὑπάρχοντος σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Πνεύματι, ἐπ’ ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, ἐν τῇ γαστρὶ αὐτῆς ἐνοικήσαντος, καὶ ἐξ αὐτῆς ἀμεταβλήτως σαρκωθέντος καὶ γεννηθέντος. Οὐ γάρ ἀνθρωπὸν ψιλὸν ἐγένησεν ἡ ἀγία Παρθένος, ἀλλὰ Θεὸν ἀληθινόν· οὐ γυμνόν, ἀλλὰ σεσαρκωμένον· οὐκ οὐρανόθεν τὸ σῶμα καταγαγόντα, καὶ ὡς διὰ σωλῆνος δὶ’ αὐτῆς παρελθόντα, ἀλλ’ ἐξ αὐτῆς δμοούσιον ἥμιν σάρκα ἀναλαβόντα, καὶ ἐν ἔσωτῷ ὑποστήσαντα. Εἰ γάρ οὐρανόθεν τὸ σῶμα κεκόμισται, καὶ οὐ τῆς καθ’ ἡμᾶς φύσεως εἴληπται, τίς χρεία τῆς ἐνανθρωπήσεως; Ἡ γάρ ἐνανθρώπησις τοῦ Θεοῦ Λόγου διὰ τοῦτο γέγονεν, ἵνα αὐτὴ ἡ ἀμαρτήσασα, καὶ πεσοῦσα, καὶ φθαρεῖσα φύσις, νικήσῃ τὸν ἀπατήσαντα τύραννον, * καὶ οὕτω τῆς φθορᾶς ἐλευθερωθῇ, καθὼς φησιν ὁ θεῖος

*¹⁰²⁹

Quin etiam hoc nomine, tum a Patre et Spiritu, tum a Matre et nobis differt, quod idem simul Deus et homo est. Hanc enim maxime peculiarem Christi personae proprietatem esse agnoscamus.

^{PG 94, 1027} Cap. XII. Sanctam porro Virginem Dei proprie et vere genitricem praedicamus. Sicut enim verus est Deus, qui ex ipsa natus est; ita perinde Dei Mater est, quae verum Deum ex se incarnatum genuit. Deum porro ex ea natum esse dicimus, non quod Verbi divinitas exsistendi principium ex ipsa traxerit; sed quia Verbum ipsum, quod ante saecula citra ullum tempus genitum est, ac sine exordio et semperne una cum Patre et Spiritu sancto est, in extremis diebus salutis nostrae causa, in utero ipsius habitavit, et assumpta carne ex ea genitum est sine sui demutatione. Non enim hominem purum sancta Virgo genuit, sed Deum verum; non nudum, sed carne vestitum; nec ita ut corpore de coelis allato, per eam velut per canalem transierit, sed ex ipsa carnem eiusdem ac nos substantiae acceperit, quae in seipso subsisteret. Nam si corpus e coelo devectum est, ac non ex natura nostra acceptum, quid tandem inhumanatione opus erat? Etenim Dei Verbum humanitatem * idecirco induit, ut ipsamet natura quae peccaverat, cecideratque, et corrupta erat, tyrannum qui se deceperat, superaret, sicque a corruptione vindicaretur, ut divinus Apostolus ait: *Quoniam per hominem mors, et per hominem*

*¹⁰³⁰

’Απόστολος· « ’Επειδὴ δὶ’ ἀνθρώπου ὁ θάνατος, καὶ δὶ’ ἀνθρώπου ἀνάστασις νεκρῶν»· εἰ τὸ πρῶτον ἀληθές, καὶ τὸ δεύτερον.

Εἰ δὲ καὶ λέγει· « ’Ο πρῶτος Ἀδὰμ ἐκ γῆς χοικός, ὁ δὲ δεύτερος Ἀδάμ, ὁ Κύριος ἐξ οὐρανοῦ», οὐ τὸ σῶμα φησιν ἐξ οὐρανοῦ, ἀλλὰ δῆλον ὡς οὐ ψιλὸς ἀνθρωπός ἔστιν. Ἰδού γὰρ καὶ Ἀδάμ αὐτὸν ὠνόμασε, καὶ Κύριον, τὸ συναρμότερον σημαίνων. Ἀδάμ μὲν γὰρ ἐρμηνεύεται « γηγενής »· γηγενῆς δὲ δῆλον ὅτι ἔστιν ἡ τοῦ ἀνθρώπου φύσις, ἡ ἐκ χούς πλασθεῖσα· τὸ « Κύριος » δέ, τῆς θείας οὐσίας ἔστιν παραστατικόν.

Πάλιν δέ φησιν ὁ Ἀπόστολος· « ἔξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Γίδον αὐτοῦ τὸν μονογενῆ, γενόμενον ἐκ γυναικός ». Οὐκ εἶπε « διὰ γυναικός », ἀλλ’ « ἐκ γυναικός ». Ἐσήμανεν οὖν ὁ Θεῖος Ἀπόστολος, ὡς αὐτὸς ἔστιν ὁ μονογενῆς Γίδος τοῦ Θεοῦ καὶ Θεός, ὁ ἐκ τῆς Παρθένου γενόμενος ἀνθρωπός, καὶ αὐτός ἔστιν ὁ ἐκ τῆς Παρθένου γεννηθεῖς, ὁ Γίδος τοῦ Θεοῦ καὶ Θεός· γεννηθεὶς δὲ σωματικῶς, καθὼς γέγονεν ἀνθρωπός, οὐ προδιαπλασθέντι ἀνθρώπῳ ἐνοικήσας, ὡς ἐν προφήτῃ, ἀλλ’ αὐτὸς οὐσιωδῶς καὶ ἀληθῶς γενόμενος ἀνθρωπός, ἥτοι ἐν τῇ ὑποστάσει αὐτοῦ ἐψυχωμένην σάρκα ψυχῇ λογικῇ τε καὶ νοερᾷ ὑποστήσας, καὶ αὐτὸς γεγονὼς αὐτῇ ὑπόστασις. Τοῦτο γὰρ σημαίνει τὸ « γενό-

*resurrectio mortuorum.*¹ Si primum illud vere exstitit, sane et secundum.

Etsi autem his verbis utitur, *primus Adam de terra, terrenus, secundus Adam, Dominus de coelo,*² non innuit, corpus eius de coelo fluxisse, sed eum nudum hominem non esse ostendit. Nam, ut vides, et Adamum et Dominum cum appellavit, utrumque simul indicans. Adamus quippe *terrigenam* sonat. Liquet autem *terrigenam* esse hominis naturam, ut quae ex terra effecta sit. Domini autem vocabulum, divinam naturam declarat.

Ac rursus ita loquitur Apostolus: ³ *Misit Deus Filium suum unigenitum factum ex muliere.* Non dixit, *per mulierem*, sed, *ex muliere*. Quocirca significavit eum ipsum esse unigenitum Dei Filium ac Deum, qui ex Virgine factus est homo: atque item eum ipsum ex Virgine genitum esse, qui Dei Filius ac Deus est. Genitum porro corporeo modo, qua scilicet ratione homo factus est: ita nimirum, ut non in homine prius condito, tamquam in propheta habitaverit, verum ipse substantialiter ac vere factus sit homo; hoc est, in sua hypostasi carnem anima rationali et intelligente animatam substare fecerit, seipsum illius praebens hypostasim. Hanc enim significationem habet illud, *factum ex muliere*. Nam quo tandem pacto ipsummet Dei

¹ I Cor. XV, 21.

² I Cor. XV, 47.

³ Galat. IV, 4.

μενον ἐκ γυναικός»· πῶς γάρ ἀν αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ὑπὸ νόμου γέγονεν,
εἰ μὴ ἀνθρωπος ἡμῖν ὅμοιόσιος γέγονεν.

^{PG}
^{94, 1029} "Οθεν δικαίως καὶ ἀληθῶς Θεοτόκον τὴν ἀγίαν Μαρίαν δύνομάζομεν.
τοῦτο γάρ τὸ δύνομα ἀπαν τὸ μαστήριον τῆς οἰκονομίας συνίστησι. Εἰ γάρ
Θεοτόκος ἡ γεννήσασα, πάντως Θεὸς ὁ ἔξ αὐτῆς γεννηθεὶς, πάντως δὲ καὶ
ἀνθρωπος. Πῶς γάρ ἀν ἐκ γυναικὸς γεννηθείη Θεός, ὁ πρὸ αἰώνων ἔχων τὴν
ὑπαρξίαν, εἰ μὴ ἀνθρωπος γέγονεν; 'Ο γάρ Γίδες ἀνθρώπου, ἀνθρωπὸς δηλο-
νότι. Εἰ δὲ αὐτὸς ὁ γεννηθεὶς ἐκ γυναικὸς Θεός ἔστιν, εἰς ἐστι δηλονότι ὁ ἐκ
Θεοῦ Πατρὸς γεννηθεὶς κατὰ τὴν θείαν καὶ ἀναρχον οὐσίαν, καὶ ἐπ' ἐσχά-
των τῶν χρόνων ἐκ τῆς Παρθένου τεχθεὶς κατὰ τὴν ἡρμηνίην καὶ ὑπὸ χρόνον
οὐσίαν, ἥτοι τὴν ἀνθρωπίνην. Τοῦτο δὲ μίαν ὑπόστασιν, καὶ * δύο φύσεις,
καὶ δύο γεννήσεις σημαίνει τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ." 1914

^{PG}
^{94, 1032} Χριστοτόκον δὲ οὐδαμῶς φαμεν τὴν ἀγίαν Παρθένον, διότι ἐπ' ἀναιρέσει
τῆς «Θεοτόκος» φωνῆς ὁ μιαρός, καὶ βδελυρός, καὶ Ἰουδαιόφρων Νεστόριος
τὸ σκεῦος τῆς ἀτιμίας, καὶ ἐπὶ ἀτιμίᾳ τῆς μόνης ὄντως τετιμημένης ὑπὲρ
πᾶσαν κτίσιν Θεοτόκου, καν οὗτος διαβόήγυνται σὺν τῷ πατρὶ αὐτοῦ τῷ
Σατανᾷ, ταύτην τὴν προσηγορίαν ἔξηγόρατο, ὡς ἐπηρεαζομένην χριστὸς γάρ
καὶ ὁ Δαΐδις ὁ βασιλεύς, καὶ ὁ Ἀαρὼν ὁ ἀρχιερεύς· ταῦτα γάρ τὰ χριόμενα,

Verbum sub lege factum esset, nisi homo eiusdem ac nos substantiae
exstitisset?

^{PG}
^{94, 1030} Merito igitur et vere sanctam Mariam Deiparam appellamus. 1914
Hoc enim nomen totum incarnationis mysterium astruit. Nam, si
Dei Mater est quae genuit, profecto Deus est qui ex ipsa genitus est:
profecto etiam homo. Nam qui fieri potuisset, ut Deus, qui ante sae-
cula exstabat, ex muliere nasceretur, nisi homo factus esset? Qui
enim filius est hominis, homo etiam ipse sit necessum est. Quod si
ille ipse qui ex muliere natus est, Deus est, unus procul dubio atque
idem est, qui ex Deo Patre genitus est, quod ad divinam et initii
expertem substantiam attinet, * quique extremis temporibus ea
substantia quae initium habuit, temporique subiecta est, hoc est,
humana, ex Virgine natus est. Hoc vero unam Domini nostri Iesu
personam, duasque naturas et duas generationes significat.

^{PG}
^{94, 1031} At vero sanctam Virginem neutiquam Christiparam nuncupa-
mus, quia ad abolendum *Deiparae* vocabulum Nestorius, impurus
ille et execratus, animoque iudeus, illud ignominiae vas, in con-
temptum eius quae super creaturam omnem sola vere colenda est, Dei
Genitricis (disrumpatur licet ille cum patre suo Satana), hoc nominis
excogitavit, quod obtruderet. Enimvero rex David christus quoque
dicitur, et pontifex Aaron, quippe cum reges et sacerdotes ungi sole-

1915

βασιλεία τε καὶ ιερωσύνη· καὶ πᾶς θεοφόρος ἀνθρωπος Χριστὸς λέγεσθαι δύναται, ἀλλ' οὐ Θεὸς φύσει, ὡς καὶ Νεστόριος ὁ θεήλατος, τὸν ἐκ Παρθένου τεχθέντα θεοφόρον εἰπεῖν ἐφρυάξατο. Ἡμᾶς δὲ μὴ γένοιτο θεοφόρον αὐτὸν εἰπεῖν ἢ νοῆσαι, ἀλλὰ Θεὸν σεσαρκωμένον. Αὐτὸς γάρ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, κυνηθεὶς μὲν ἐκ τῆς Παρθένου, προελθὼν δὲ Θεὸς μετὰ τῆς προσλήψεως, ἥδη καὶ αὐτῆς ὑπ' αὐτοῦ θεωθείσης, ἀμα τῇ εἰς τὸ εἶναι ταύτης παραγωγῆ, ὡς ὅμοι γενέσθαι τὰ τρία, τὴν πρόσληψιν, τὴν ὑπαρξίν, τὴν θέωσιν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Λόγου· καὶ οὕτω νοεῖσθαι, καὶ λέγεσθαι Θεοτόκον τὴν ἀγίαν Παρθένον, οὐ μόνον διὰ τὴν φύσιν τοῦ Λόγου, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν θέωσιν τοῦ ἀνθρωπίνου, ἀν ἀμα, καὶ ἡ σύλληψις, καὶ ἡ ὑπαρξία τεθαυματούργηται· ἡ μὲν σύλληψις τοῦ Λόγου, τῆς δὲ σαρκός, ἡ ἐν αὐτῷ τῷ Λόγῳ ὑπαρξία, αὐτῆς τῆς Θεομήτορος ὑπερφυῶς χορηγούσης τὸ πλασθῆναι τῷ πλάστῃ, καὶ τὸ ἀνθρωπισθῆναι τῷ Θεῷ καὶ ποιητῇ τοῦ παντάς, θεοῦντι τὸ πρόσλημα, σωζούσης τῆς ἐνώσεως τὰ ἐνωθέντα τοιαῦτα, οἷα καὶ ἥνωνται· οὐ τὸ θεῖον λέγω μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνθρώπινον τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὑπὲρ ἡμᾶς, καὶ καθ' ἡμᾶς. Οὕτε γάρ γενόμενον πρότερον καθ' ἡμᾶς, ὑστερὸν γέγονεν ὑπὲρ ἡμᾶς· ἀλλὰ ἀεὶ ἐκ πρώτης ὑπάρκεως ἀμφορά ὑπῆρξε, διὰ τὸ ἔξ ἄκρας συλλήψεως ἐν αὐτῷ τῷ Λόγῳ τὴν ὑπαρξίν ἐσχηκέναι· ἀνθρώπινον μὲν οὖν ἔστι κατὰ τὴν

rent: quinimo quivis homo pius, et cui Deus aspiraverit, Christus dici possit, at non perinde natura Deus; iuxta ac exitiabilis ille Nestorius eum qui de Virgine natus est, Deiferum ore fremebundo pronuntiavit. Verum hoc absit a nobis, ut eum afflatum a Deo, Deiferumve dicamus, vel cogitemus; imo potius incarnatum Deum. Ipsummet enim Verbum factum est caro, ut conceptum quidem de Virgine fuerit, Deus vero prodierit cum assumpta natura quam deificarat simul atque producta est. Exinde tria pariter una contigerunt, nimirum quod assumpta sit, quod exstiterit, quod deificata a Verbo fuerit. Hinc fit ut Virgo sancta, Dei Genitrix tum intelligatur, tum appelletur, non modo propter naturam Verbi, sed etiam ob humanitatem deitate donatam, stupendo miraculo patratis simul horum et conceptione et exsistentia, verbi quidem conceptione, carnis vero exsistentia in ipso Verbo. Ipsa namque Dei Genitrix supra naturae leges rerum omnium fictori subministrabat, unde ipse quoque fingeretur, universorumque conditori Deo, ut assumptam humanitatem deitate donans, homo ipse fieret, cum interim unio, quae unita sunt, talia servaret, qualia unita essent, hoc est, non divinitatem solum, sed etiam Christi humanitatem; nec illud solum quod supra nos, sed et id quod nostrum est. Non enim cum ante nostri similis exstitisset, postea * superior nobis evasit; sed semper a primo ortu utrumque exstitit: quoniam a primordiis conceptionis in ipso Verbo exsisten-

οίκείαν φύσιν, Θεοῦ δὲ καὶ θεῖον, ὑπερφυῶς. "Ετι δὲ καὶ τῆς ἐμψύχου σαρκὸς τὰ ἴδιώματα ἔσχε· κατεδέξατο γάρ αὐτὰ ὁ Λόγος, οἰκονομίας λόγῳ, φυσικῆς κινήσεως τάξει κατὰ ἀλήθειαν φυσικῶς γινόμενα.

^{PG}
^{94, 1140} Lib. IV, cap. XIII. [...] Εἰ τοίνυν «ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ζῶν ἐστι, καὶ ἐνεργής, καὶ πάντα δσα ἡθέλησεν ὁ Κύριος, ἐποίησεν»· εἰ «εἶπε· Γενηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετο· Γενηθήτω στερέωμα, καὶ ἐγένετο»· εἰ «τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεάθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν»· εἰ ὁ οὐρανός, καὶ ἡ γῆ, ὑδωρ τε καὶ πῦρ, καὶ ἀήρ, καὶ πᾶς ὁ κόσμος αὐτῶν τῷ λόγῳ τοῦ Κυρίου συνετελέσθησαν, καὶ τοῦτο δὴ τὸ πολυθρύλλητον ζῶν ὁ ἀνθρώπος· εἰ θελήσας αὐτὸς ὁ Θεὸς Λόγος ἐγένετο ἀνθρώπος, καὶ τὰ τῆς ἀγίας Ἀειπαρθένου καθαρὰ καὶ ἀμώμητα αἷματα ἔσυτῷ ἀσπόρως σάρκα ὑπεστήσατο, οὐ δύναται τὸν ἄρτον ἔσυτον σῶμα ποιῆσαι, καὶ τὸν οἶνον καὶ τὸ ὑδωρ, αἷμα; Εἶπεν ἐν ἀρχῇ· «Ἐξαγαγέτω ἡ γῆ βοτάνην χόρτου», καὶ μέχρι τοῦ νῦν τοῦ ὑετοῦ γενομένου, ἔξαγει τὰ ἴδια βλαστήματα, τῷ θείῳ συνελαυνομένη καὶ δυναμούμενη προστάγματι. Εἶπεν ὁ Θεός· «Τοῦτο μού ἐστι τὸ σῶμα»· καί· «Τοῦτο μού ἐστι τὸ αἷμα»· καί· «Τοῦτο ποιεῖτε εἰς

tiam habuit. Quocirca, quod assumptum fuit suapte quidem natura humanum est, Dei autem et divinum supernaturali quodam modo. Quin animatae quidem carnis proprietates habuit: eas enim dispensationis suae ratione Verbum suscepit, quae secundum naturalis motus ordinem vere naturales sunt.

^{PG}
^{94, 1139} Lib. IV, cap. XIII. [...] Quamobrem si sermo *Dei vivus est et efficax*; ¹ et omnia quaecumque voluit Dominus fecit; ² si dixit: *Fiat lux, facta fuit: Fiat firmamentum, et factum est*, ³ si verbo Domini coeli firmati sunt et spiritu oris eius omnis virtus eorum: ⁴ si coelum et terra, aqua et ignis et aér, omnisque eorum ornatus verbo Domini perfecta sunt; quin et nobilissimum hoc animal, quod homo nuncupatur: si denique ipse Deus Verbum pro sua voluntate homo factus est, atque ex sanctae semperque Virginis purissimis et intaminatis sanguinibus ipse sibi nullo semine carnem compegit, cur demum panem corpus, vinum item et aquam, sanguinem suum efficiendi potens non sit? In principio dixit: *Producat terra herbam virentem*, ⁵ et ad hanc usque diem, accedente imbre, divino praecepto impulsa et roborata, fetus suos profert: dixit perinde Deus: *Hoc est corpus meum; et: Hic est sanguis meus; et: Hoc facite in meam commemorationem*: ⁶ idque omni-

¹ Hebr. IV, 12.

² Ps. CXXXIV, 6.

³ Gen. I, 3 et 6.

⁴ Ps. XXXII, 6.

⁵ Gen. I, 11.

⁶ Matth. XXVI, 26, 27; Marc. XIV, 22; Lc. XXII, 17; I Cor. XI, 24-26.

τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν»· καὶ τῷ παντοδυνάμῳ αὐτοῦ προστάγματι, ἔως ἣν ἔλθῃ, γίνεται· οὕτω γάρ εἶπεν· «ἔως ἣν ἔλθῃ»· καὶ γίνεται ὑετὸς τῇ * καὶνῇ ταύτῃ *¹¹⁴¹ γεωργίᾳ διὰ τῆς ἐπικλήσεως, ἡ τοῦ ἄγίου Πνεύματος ἐπισκιάζουσα δύναμις. «Ωσπέρ γάρ πάντα δσα ἐποίησεν ὁ Θεός, τῇ τοῦ ἄγίου Πνεύματος ἐνεργείᾳ ἐποίησεν, οὕτω καὶ νῦν ἡ τοῦ Πνεύματος ἐνέργεια τὰ ὑπὲρ φύσιν ἐργάζεται, ἢ οὐ δύναται χωρῆσαι, εἰ μὴ μόνη ἡ πίστις. «Πῶς ἔσται μοι τοῦτο», φησὶν ἡ ἄγια Παρθένος, «ἐπεὶ δύνδρα οὐ γινώσκω;»· 'Αποκρίνεται Γαβριὴλ ὁ ἀρχάγγελος· «Πνεῦμα ἄγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι». Καὶ νῦν ἐρωτᾷς, πῶς ὁ ἄρτος γίνεται σῶμα Χριστοῦ, καὶ ὁ οῖνος καὶ τὸ θόρυβο, αἷμα Χριστοῦ. Λέγω σοι ἀλγῶ· Πνεῦμα ἄγιον ἐπεφοιτᾶ, καὶ ταῦτα ποιεῖ τὰ ὑπὲρ λόγον καὶ ἔννοιαν.

1917 Cap. XIV. Περὶ τῆς ἄγίας καὶ ὑπερυμνήτου Ἀειπαρθένου * καὶ Θεοτόκου Μαρίας ἐν τοῖς προλαβοῦσι μετρίως διαλαβόντες, καὶ τὸ καιριώτατὸν παραστήσαντες, ὡς κυρίως καὶ ἀληθῶς Θεοτόκος ἔστι τε καὶ δύναμάζεται, νῦν τὰ λείποντα προσαναπληρώσωμεν. Αὕτη γάρ τῇ προαιωνίῳ προγνωστικῇ βουλῇ τοῦ Θεοῦ προορισθεῖσα, καὶ διαφόροις εἰκόσι, καὶ λόγοις προφητῶν διὰ Πνεύματος ἄγίου εἰκονισθεῖσά τε καὶ προκηρυχθεῖσα, ἐν τῷ προωρισμένῳ καιρῷ ἐκ Δαυΐτικῆς δίζης ἐβλάστησε, διὰ τὰς πρὸς αὐτὸν γενομένας

PG
94, 1153
*1156

potenti * eius praeecepto, donec veniat, efficitur (ita quippe dictum est, *donec veniat*) per invocationem huicce novae segeti imbre superveniente, Spiritus sancti nimirum obumbrante virtute. Velut enim quidquid fecit Deus, id Spiritus sancti fecit opera, ita nunc quoque Spiritus sancti operatione facta sunt, quae naturae modum excedunt, quaeque nisi fide sola, nec capi queunt, nec intelligi. *Quomodo mihi accidet istud, aiebat Virgo sancta, quoniam virum non cognosco?*¹ Cui Gabriel archangelus: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi.*² Tu quoque nunc quaeris, qui panis fiat corpus Christi, ac vinum et aqua, sanguis illius. Ego vero tibi repono Spiritum sanctum supervenire, et ea facere, quae sermonem conceptumque omnem procul exsuperant.

*1142

1917 Cap. XIV. Quoniam de sancta, nec digne satis laudanda * semper Virgine et Dei Genitrice Maria pauca iam in antecessum disputavimus, ea exponendo quae praecipua magis erant, quemadmodum scilicet vere et proprie Dei Genitrix sit et appelletur: modo superest ut quae residua sunt expleamus. Ipsa enim quae ante omne aevum praescientiae Dei consilio praedestinata erat, variisque prophetarum imaginibus et sermonibus a Spiritu sancto adumbrata et praenuntiata, praefinito tandem tempore ex radice Davidis, iuxta ac illi promissum

PG
94, 1154
*1155

¹ Ie. I, 34.

² Ibid. 35.

έπιαγγελίας. «”Ωμοσε γάρ Κύριος, φησί, τῷ Δαβὶδ ἀλήθειαν, καὶ οὐ μὴ ἀθετήσει αὐτόν· ἐκ καρποῦ τῆς κοιλίας σου θήσομαι ἐπὶ τοῦ θρόνου σου». Καὶ πάλιν· «”Απαξ ὅμοσα ἐν τῷ ἀγίῳ μου, εἰ τῷ Δαβὶδ φεύσομαι· Τὸ σπέρμα αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα μενεῖ· καὶ ὁ θρόνος αὐτοῦ, ὡς ἥλιος ἐναντίον μου, καὶ ὡς σελήνη κατηρητισμένη, εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ὁ μάρτυς ἐν τῷ οὐρανῷ πιστός». Καὶ Ἡσαΐας· «”Εξανατελεῖ βάθδος ἐξ Ἰεσσαί, καὶ ἔνθισ ἐκ τῆς ῥίζης ἀναβήσεται». 1918

^{PG}
94, 1156 "Οτι μὲν οὖν ὁ Ἰωσήφ ἐκ Δαυίτικῆς φυλῆς κατάγεται, Ματθαῖος καὶ Λουκᾶς, οἱ ἱερώτατοι εὐαγγελισταὶ διαβρήθησαν ὑπέδειξαν· ἀλλ' ὁ μὲν Ματθαῖος ἐκ Δαβὶδ διὰ τοῦ Σολομῶντος κατάγει τὸν Ἰωσήφ, ὁ δὲ Λουκᾶς, διὰ Νάθαν. Τῆς δὲ ἀγίας Παρθένου τὴν γέννησιν ἀμφότεροι παρεσιώπησαν.

Χρὴ οὖν εἰδέναι, ὡς οὐκ ἦν ἔθος Ἐβραίοις, οὐδὲ τῇ Θείᾳ γραφῇ, γενεαλογεῖσθαι γυναικας· νόμος δὲ ἦν μὴ μηνηστεύεσθαι φυλὴν ἐξ ἑτέρας φυλῆς· ὁ δὲ Ἰωσήφ ἐκ Δαυίτικου καταγόμενος φύλου, καὶ δίκαιος ὑπάρχων (τοῦτο γάρ αὐτῷ μαρτυρεῖ τὸ θεῖον Εὐαγγέλιον), οὐκ ἀν παρανόμως τὴν ἀγίαν Παρθένον εἰς μηνηστείαν ἤγαγετο, εἰ μὴ ἐκ τοῦ αὐτοῦ σκήπτρου κατήγετο. Δεῖξας τοίνυν τὸ τοῦ Ἰωσήφ καταγώγιον, ἡρκέσθη.

Χρὴ δὲ καὶ τοῦτο εἰδέναι ὡς νόμος ἦν, ἀγόνου ἀνδρὸς τελευτῶντος, τὸν

erat, orta est. Dictum quippe est: *Iuravit Dominus David veritatem, et non frustrabitur eam: de fructu ventris tui ponam super sedem tuam.*¹ Ac rursus: *Semel iuravi in sancto meo, si David mentiar: Semen eius in aeternum manebit. Et thronus eius sicut sol in conspectu meo; et sicut luna perfecta in aeternum, et testis in coelo fidelis.*² Et Isaias: *Orietur virga ex Iesse, et flos de radice eius ascendet.*³

^{PG}
94, 1155 Caeterum quod Ioseph ex Davidica tribu originem duxerit, sacratissimi evangelistae Mattheus et Lucas liquido demonstrarunt. Verum Mattheus ex Davide per Salomonem Iosephum deducit; Lucas autem, per Nathan. At vero sanctae Virginis genus uterque siluit. 1918

Quocirca sciendum est, nec apud Hebraeos, nec in Scriptura sacra, hunc morem fuisse ut mulierum genus recensereretur. Atqui hoc lege cautum erat, ne tribus ulla ex aliena tribu coniuges accenserent: ⁴ ac proinde Ioseph, qui ex stirpe Davidica oriundus, iustusque erat (hanc enim ei laudem tribuit divinum Evangelium), sanctam Virginem praeter legis praescriptum haudquaquam despondisset, nisi ex eodem sceptro aut tribu traxisset genus: unde satis habuit evangelista Iosephi genus demonstrare.

Quin illud quoque sciendum est, lege sancitum esse, ut, si quis-

¹ Ps. CXXXI, 11.

² Ps. LXXXVIII, 36-38.

³ Isa. XI, 1.

⁴ Num. XXXVI, 6 s.

τούτου ἀδελφόν, τὴν τοῦ τετελευτηκότος γαμετὴν πρὸς γάμον ἄγεσθαι, καὶ ἐγείρειν σπέρμα τῷ ἀδελφῷ. Τὸ οὖν τικτόμενον, κατὰ φύσιν μέν, τοῦ δευτέρου, ἦτοι τοῦ γεγεννηκότος ἦν, κατὰ δὲ νόμον, τοῦ τετελευτηκότος.

*Ἐκ τῆς σειρᾶς τοίνυν τοῦ Νάθαν τοῦ υἱοῦ Δαβὶδ, γεννηθεὶς Λευτὴγέννησε τὸν Μελχὶ καὶ τὸν Πάνθηρα. * ὁ Πάνθηρ ἐγέννησε τὸν Βαρπάνθηρα, *¹¹⁵⁷ οὗτως ἐπικληθέντα. Οὗτος ὁ Βαρπάνθηρ ἐγέννησε τὸν Ἰωακείμ· ὁ Ἰωακείμ ἐγέννησε τὴν ἀγίαν Θεοτόκον. *Ἐκ δὲ τῆς σειρᾶς Σολομῶντος τοῦ υἱοῦ Δαβὶδ, Ματθὰν ἔσχε γυναῖκα, ἐξ ἣς ἐγέννησε τὸν Ἰακώβ. Τελευτήσαντος δὲ τοῦ Ματθάν, Μελχὶ ὁ ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Νάθαν, ὁ υἱὸς μὲν Λευτὴ, ἀδελφὸς δὲ τοῦ Πάνθηρος, ἔγημε τὴν γυναῖκα τοῦ Ματθάς, μητέρα δὲ τοῦ Ἰακώβ, καὶ ἐξ αὐτῆς ἐγέννησε τὸν Ἡλεῖ. *Ἐγένοντο οὖν ἀδελφοὶ ὁμομήτριοι Ἰακώβ καὶ Ἡλεῖ· ὁ μὲν Ἰακώβ, ἐκ φυλῆς Σολομῶντος, ὁ δὲ Ἡλεῖ, ἐκ φυλῆς Νάθαν. *Ἐτελεύτησε δὲ ὁ Ἡλεῖ, ὁ ἐκ τῆς τοῦ Νάθαν φυλῆς, ἄπαις· καὶ ἔλαθεν Ἰακώβ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, ὁ ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Σολομῶντος, τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἀνέστησε σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, καὶ ἐγέννησε τὸν Ἰωσήφ. *Ο οὖν Ἰωσήφ, φύσει μέν ἐστιν υἱὸς Ἰακώβ, ἐκ τοῦ καταγωγίου Σολομῶντος, κατὰ δὲ νόμον, Ἡλεῖ τοῦ ἐκ Νάθαν.

*Ιωακείμ τοίνυν τὴν σεμνήν τε καὶ ἀξιέπαινον "Ανναν πρὸς γάμον ἡγά-

piam sine liberis obiisset, ipsius frater uxorem mortui in matrimonium acciperet, fratri semen suscitaturus.¹ Atque ita quod pariebatur, natura quidem secundi erat, hoc est, eius qui genuerat: secundum legem vero, defuncti censebatur.

Igitur ex stirpe Nathan, filii David, nascitur Levi. Levi genuit Melchi et * Pantherem. Panther autem genuit Barpantherem (nam ita vocabatur). Barpanther genuit Ioachim; Ioachim genuit sanctam Dei Genitricem.² Rursus ex stirpe Salomonis, filii David, Mathan uxorem habuit, ex qua genuit Iacob patrem Ioseph. Mortuo autem Mathan, Melchi ex tribu Nathan, filius Levi ac frater Pantheris, uxorem ipsius Nathan, quae etiam Iacob mater erat, duxit, ex qua genuit Heli. Quamobrem uterini fratres erant Iacob et Heli: ille nimirum ex tribu Salomonis, hic ex tribu Nathan. Porro Heli, qui ex tribu Nathan erat, nullis liberis susceptis mortuus est: qua de causa ipsius frater, qui ex tribu Salomonis erat, uxorem eius accepit, suscitanque fratri semen, Iosephum progenuit. Ioseph itaque, natura quidem erat filius Iacob, ex Salomonis domo prognatus; secundum legem vero, filius erat Heli, ex Nathan oriundi.

Ioachim ergo lectissimam illam et summis laudibus dignam mu-

*¹¹⁵⁸

¹ Deut. XXV, 5.

² Lc. III, 24 s.

γετο. Ἐλλ' ὅσπερ ἡ πάλαι "Ἄννα στειρεύουσα, δι' εὐχῆς καὶ ἐπαγγελίας τὸν Σαμουὴλ ἐγέννησεν, οὕτω καὶ αὕτη διὰ λιτῆς καὶ ἐπαγγελίας πρὸς Θεοῦ τὴν Θεοτόκον κομίζεται, ἵνα καν τούτῳ μηδενὸς τῶν περιφανῶν καθυστερίζοιτο· τίκτει τοιγαροῦν ἡ χάρις (τοῦτο γάρ ἡ "Ἄννα ἐρμηνεύεται") τὴν Κυρίαν· τοῦτο γάρ τῆς Μαρίας σημαίνει τὸ ὄνομα· Κυρία γάρ ὅντως γέγονε πάντων τῶν ποιημάτων, τοῦ Δημιουργοῦ χρηματίσασα Μήτηρ. Τίκτεται δὲ ἐν τῷ τῆς προβατικῆς τοῦ * Ἰωακεὶμ οἶκῳ, καὶ τῷ ἱερῷ προσάγεται. Εἴτα ἐν τῷ οἶκῳ Θεοῦ φυτευθεῖσά τε καὶ πιανθεῖσα τῷ Πνεύματι, ὧσει ἐλαίᾳ κατάκαρπος, πάσης ἀρετῆς καταγώγιον γέγονε, πάσης βιωτικῆς καὶ σαρκικῆς ἐπιθυμίας τὸν νοῦν ἀποστήσασα, καὶ οὕτω παρθένον τὴν ψυχὴν συντηρήσασα σὺν τῷ σώματι, ὡς ἔπρεπε, τὴν Θεὸν ἐγκόλπιον ὑποδέχεσθαι μέλλουσαν· ἀγιος γάρ ὁν, ἐν ἀγίοις ἀναπαύεται· οὕτω τοίνυν ἀγιωσύνην μετέρχεται, καὶ ναὸς ἀγιος καὶ θαυμαστὸς τοῦ ὑψίστου Θεοῦ ἀναδείκνυται ἄξιος.

*1160

PG
94, 1160

1919

*Ἐπειδὴ δὲ ἐπετήρει τὰς παρθένους ὁ τῆς ἡμῶν σωτηρίας ἔχθρός, διὰ τὴν Ἡσαίου πρόδρόησιν· «'Ιδού ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει», φήσαντος, «καὶ τέξεται νίδν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουὴλ· ὃ ἐστι μεθερμηνεύμενον· Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός»· ὡς ἀν δελεάση τὸν ἐν σοφίᾳ ἀεὶ ἀδρυνόμενον, ὁ

lierem Annam, matrimonio sibi copulavit.¹ Verum quemadmodum prisca illa Anna, cum sterilitatis morbo laboraret, facto voto, per promissionem Samuelem genuit, eodem modo haec etiam per obsecrationem et promissionem Dei Genitricem a Deo accepit, ut ne in hoc quoque cuiquam ex illustribus matronis cederet. Itaque gratia (nam hoc sonat Annae vocabulum) Dominam parit (id enim Mariae nomine significatur, quae vere omnis creaturae Domina facta sit, cum

*1159

* Creatoris mater exstitit); nascitur autem in domo probaticae Ioa-chim, atque ad templum adducitur. Tum deinde in domo Dei plan-tata, et per Spiritum saginata, instar olivae fructiferae virtutum omnium domicilium instruitur; ut quae, abstracta mente ab omni saeculi carnisque cupiditate, animum una cum corpore virginem conservasset, veluti decebat illam, quae sinu suo conceptura Deum erat, qui, cum ipse sanctus sit, in sanctis requiescit. Unde sanctimoniam consecrando, templum evadit sanctum et admirabile, Deique altissimi hospitio dignum.

PG
94, 1159

1919

Quoniam autem salutis nostrae hostis virgines observabat, propter Isaiae vaticinium, quo dixerat: *Ecce virgo in utero habebit, et pariet filium, et vocabunt nomen eius Emmanuel (quod interpreteris, nobiscum Deus);*² idcirco, ut ille qui sapientes comprehendit in astutia ipsorum,³

¹ I Reg. I, 10.² Isa. VII, 14; Matth. I, 23.³ Job V, 13; I Cor. III, 19.

δρασσόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν, πρὸς μνηστείαν ἡ νεᾶνις τῷ Ἰωσὴφ ὑπὸ τῶν ιερέων ἐκδίδοται ὁ καινὸς τόμος, τῷ γράμματα εἰδότι· ἡ δὲ μνηστεία, φυλακῇ τε τῆς Παρθένου ὑπῆρχε, καὶ τοῦ τὰς παρθένους ἐπιτηροῦντος ἀποδουκόλημα. "Οτε δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἀπεστάλη ἄγγελος Κυρίου πρὸς αὐτήν, τὴν τοῦ Κυρίου εὐαγγελιζόμενος σύλληψιν· οὕτως τε συνείληφε τὸν Γίδον τοῦ Θεοῦ, τὴν τοῦ Πατρὸς ἐνυπόστατον δύναμιν, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκός, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρός, ἢ τοι συναφείας καὶ σπορᾶς, ἀλλ' ἐκ τῆς τοῦ Πατρὸς εὐδοκίας καὶ συνεργίας τοῦ ἀγίου Πνεύματος· ἔχορήγησε τῷ Κτίστῃ τὸ κτισθῆναι, καὶ τῷ πλάστῃ τὸ πλασθῆναι, καὶ τῷ Γίδῳ τοῦ Θεοῦ καὶ Θεῷ τὸ σαρκωθῆναι καὶ ἀνθρωπισθῆναι ἐκ τῶν ἀγνῶν καὶ ἀμολύντων αὐτῆς σαρκῶν τε καὶ αἵματων, τὸ τῆς προμήτορος ἀποπληροῦσα χρέος· ὥσπερ γάρ ἐκείνη συναφείας ἐκτὸς ἐξ Ἀδάμ πεπλαστούργηται, οὕτω καὶ αὕτη τὸν νέον Ἀδάμ ἀπεκύησε, νόμῳ κυήσεως τικτόμενον, καὶ ὑπὲρ φύσιν γεννήσεως. Τίκτεται γάρ ἀπάτωρ ἐκ γυναικός, ὁ ἐκ Πατρὸς ἀμήτωρ· καὶ ὅτι μὲν ἐκ γυναικός, νόμῳ κυήσεως, ὅτι δὲ ἀνευ πατρός, ὑπὲρ φύσιν γεννήσεως· καὶ ὅτι μὲν τῷ εἰθισμένῳ χρόνῳ (τὸν γάρ ἐννεαμηνιαῖον τελέσας, καὶ τῷ δεκάτῳ ἐπιβίᾳς γεννᾶται), νόμῳ κυήσεως· ὅτι δὲ ἀνωδίνως, ὑπὲρ θεσμὸν γεννήσεως· ἡς γάρ ἥδονὴ οὐ προηγήσατο, οὐδὲ

eum falleret qui sapientiae nomine semper gloriatur, puella Iosepho despontatur, novus scilicet tomus scienti litteras.¹ Hac porro despontatio, et Virgini custodia, et ei qui virgines observabat, deceptio fuit. At ubi venit plenitudo temporis, angelus Domini missus ad eam fuit, Domini conceptionem annuntiatus. Quamobrem Dei Filium, veram illam subsistentemque Patris virtutem, non ex voluntate carnis, nec ex voluntate viri,² hoc est non ex congressu et semine, sed ex benigna Patris voluntate, Spiritu sancto simul operante concepit. Hoc pacto et Creatori ut crearetur, et factori ut effingeretur, Deique Filio ac Deo ut ex puris et immaculatis eius carnibus et sanguinibus incarnaretur homoque fieret, subministravit, primae parentis partes persolvens. Quemadmodum enim illa citra coitum ex Adamo formata est: haec etiam novum Adam peperit: sic vero, ut hic consueto more partu ederetur, et supra quam ratio nascendi ferat. Editur enim sine patre ex muliere, qui ex Patre sine matre natus exstebat. Et quidem quatenus ex muliere, secundum pariendi leges editus est: quatenus autem sine patre, supra generationis naturam. Ac rursus quatenus consueto tempore, novem expletis mensibus, et inchoato decimo, sua partu lex constitit: quatenus autem sine illo sensus dolore generationis legem superavit. Quam enim voluptas non anteivit, ne dolor sane in

¹ Isa. XXIX, 11.

² Io. I, 13.

ώδιν ἐπηκολούθησε, κατὰ τὸν προφήτην τὸν λέγοντα· «Πρὶν ὡδίνησεν, ἔτεκε».

Καὶ πάλιν· «Πρὶν ἐλθεῖν τὸν καιρὸν τῶν ὡδίνων ἐξέφυγε, καὶ ἔτεκεν ἄρσεν».

^{PG}
94, 1160 Γεγέννηται τοίνυν ἐξ αὐτῆς ὁ Γίδης τοῦ Θεοῦ σεσαρκωμένος, οὐ θεοφό-
1920

*1161 ρος ἀνθρωπος, ἀλλὰ Θεὸς * σεσαρκωμένος· οὐχ ὡς προφήτης ἐνεργείᾳ χριό-
μενος, παρουσίᾳ δὲ ὅλου τοῦ χρίοντος· ὥστε ἀνθρωπὸν μὲν γενέσθαι τὸ χρί-
σαν, καὶ Θεὸν τὸ χριόμενον· οὐ μεταβολῇ φύσεως, ἀλλ’ ἐνώσει τῇ καθ’ ὑπό-
στασιν. Ὁ αὐτὸς γὰρ ἦν, ὃ τε χρίων καὶ ὃ χριόμενος· χρίων ὡς Θεὸς ἔστιν
ώς ἀνθρωπὸν. Πῶς οὖν οὐ Θεοτόκος, ἢ Θεὸν σεσαρκωμένον ἐξ αὐτῆς γεν-
νήσασα; "Οντως κυρίως καὶ ἀληθῶς Θεοτόκος, καὶ Κυρία, καὶ πάντων κτι-
σμάτων δεσπόζουσα, δούλη καὶ μήτηρ τοῦ Δημιουργοῦ χρηματίσασα. "Ωσπερ
δὲ συλληφθεὶς παρθένον τὴν συλλαθοῦσαν ἐτήρησεν, οὕτω καὶ τεχθεὶς, τὴν
αὐτῆς παρθενίαν ἐφύλαξεν ἀτρωτὸν, μόνος διελθὼν δι’ αὐτῆς, καὶ κεκλει-
σμένην τηρήσας αὐτήν· δι’ ἀκοῆς μὲν ἡ σύλληψις, ἡ δὲ γέννησις διὰ τῆς συνή-
θουσι τῶν τικτομένων ἐξόδου, εἰ καὶ τινες μυθολογοῦσι διὰ τῆς πλευρᾶς αὐ-
τὸν τεχθῆναι τῆς Θεομήτορος. Οὐ γὰρ ἀδύνατος ἦν καὶ διὰ τῆς πύλης διελ-
θεῖν, καὶ ταύτης μὴ παραβλάψαι σήμαντρα.

Μένει τοίνυν καὶ μετὰ τόκου παρθένος ἢ ἀειπάρθενος, οὐδαμῶς ἀνδρὶ

partu secutus est. Quo spectat illud prophetae: *Antequam parturi-
ret, peperit*,¹ et illud rursus: *Antequam venisset tempus parturiendi,
fugit, ac peperit masculum*.²

^{PG}
94, 1159 Ex ea itaque Dei Filius assumpta carne natus est; non homo dei-
1920

*1162 fer, Deoque afflatus, sed Deus * incarnatus; non in prophetae morem
efficientia inunctus, verum totius ungentis praesentia, ut et illud
quod unxit, factum sit homo, et hoc quod unctum est, Deus; non
immutatione naturae, sed unione secundum hypostasim. Idem enim
erat et ungens et unctus, ungens ut Deus seipsum ut hominem. Ecur
ergo Dei Genitrix non erit, quae Deum incarnatum ex se genuit?
Profecto vere et proprie Dei Genitrix est et Domina, omnibusque
creatis imperat, quae ancilla materque simul exstitit Creatoris. Quem-
admodum autem ille qui conceptus fuit, eam quae conceperat, Virgi-
nem servavit; sic nascendo virginitatem illius incolumem custodivit,
solus per eam transiens, clausamque conservans.³ Ac conceptio qui-
dem per auditum facta est: ortus vero per eam partem, per quam
exire fetus consuescit; quamlibet aliqui fabulentur illum per Genitri-
cis Dei latus editum esse. Neque enim hoc ei impossibile erat, ut per
portam transiret, sigillis eius nulla parte labefactatis.

Mansit ergo post partum virgo, quae semper virgo mansit, nulla

¹ Isa. LXVI, 7.

² Ibid.

³ Ezech. XLIV, 2.

μέχρι θανάτου προσομιλήσασα. Εἰ γάρ καὶ γέγραπται· «Καὶ οὐκ ἔγνω αὐτήν, ἐνώς οὐ ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον», ἵστεον διὰ πρωτότοκός ἐστιν ὁ πρῶτος γεννηθείς, εἰ καὶ μονογενὴς εἴη. Τὸ μὲν γάρ πρωτότοκος, πρῶτον γεννηθῆναι δηλοῖ, οὐ πάντως δὲ καὶ ἑτέρων συνεμφαίνει γέννησιν. Τὸ δὲ «ἔως», τὴν μὲν τοῦ ὀρισμένου χρόνου προθεσμίαν σημαίνει, οὐκ ἀποφάσκει δὲ τὸ μετὰ ταῦτα· φησὶ γάρ ὁ Κύριος· «Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμὶ πάσας τὰς ἡμέρας, ἔως τῆς συντελείας τοῦ αἰώνος». οὐχ ὡς μετὰ τὴν τοῦ αἰώνος συντέλειαν χωρισθήσομενος. Φησὶ γοῦν ὁ θεῖος Ἀπόστολος· «Καὶ οὕτως πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα», μετὰ τὴν κοινὴν ἀνάστασιν λέγων.

Πῶς γάρ ἀν Θεὸν γεννήσασα, καὶ ἐκ τῆς τῶν παρηκολουθηκότων πείρας τὸ θαῦμα γνωρίσασα, ἀνδρὸς συνάρτειαν κατεδέξατο; ἀπαγεῖ οὐ σωφρονοῦντος λογισμοῦ τὰ τοιαῦτα νοεῖν, μὴ διὰ καὶ πράττειν.

Ἄλλ' αὕτη ἡ μακαρία, καὶ τῶν ὑπὲρ φύσιν δωρεῶν ἀξιωθεῖσα, τὰς ὡδῖνας, ἃς διέφυγε τίκτουσα, ταῦτας ἐν τῷ τοῦ πάθους καιρῷ ὑπέμεινε, ὑπὸ τῆς μητρικῆς συμπαθείας τῶν σπλάγχνων τὸν σπαραγμὸν ἀνατλᾶσα, καὶ διὰ ἔγνω Θεὸν διὰ γεννήσεως, τοῦτον ὡς κακοῦργον ἀναιρούμενον βλέπουσα, ὡς ὁμ-

ad obitum usque suum admissa cum viro consuetudine. Quamvis enim scriptum sit: *Et non cognovit eam, donec peperit filium suum primogenitum*,¹ attamen scire interest, primogenitum illum esse qui primus sit procreatus, etiamsi alioqui unigenitus sit. Etenim primogeniti vox declarat quidem primum esse genitum aliquem; non perinde tamen alios posthac esse genitos indicat. Atqui haec particula, *donec*, ita praescripti temporis terminum significat, ut sequens tempus continuo non excludat. Dominus siquidem dixit: *Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem saeculi*:² non veluti consummato saeculo sese sit abstracturus. Ait quippe Apostolus: *Et sic semper cum Domino erimus*,³ scilicet post communem resurrectionem.

Enimvero qui fieri potuisset, ut quae Deum genuerat, et ex eorum quae secuta sunt experimento, miraculum noverat, viri complexum admisisset? Absit haec opinio. Nequaquam casti animi fuerit talia cogitare, nedum perpetrare.

Verum beata haec, atque beneficiis eiusmodi, quae naturae modum excedant, cumulata, quos in partu dolores effugerat, passionis tempore sustinuit, materno affectu lacerari sibi viscera sentiens, intimisque cogitationibus veluti gladio disceptra, cum illum quem gignendo Deum esse cognoverat, tamquam sceleratum aliquem morte

¹ Matth. I, 25.

² Matth. XXVIII, 20.

³ I Thess. IV, 17.

φαίᾳ τοῖς λογισμοῖς ἐσπαράττετο· καὶ τοῦτό ἐστι· «Καὶ σοῦ δὲ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται ῥομφαία». Ἐλλὰ μεταβάλλει τὴν λύπην ἡ χαρὰ τῆς ἀναστάσεως, Θεὸν τὸν σαρκὶ θανόντα κηρύζοντα;

^{PG}
^{94, 1209} Cap. XXIV. [...] Αὐτὸς δὲ Χριστός, τῆς παρθενίας τὸ κλέος, οὐ μόνον ἐκ Πατρὸς ἀνάρχως, ἀρέσυστως, καὶ ἀσυνδυάστως γεγεννημένος, ἀλλ’ ὅτι καὶ ἄνθρωπος καθ’ ἡμᾶς γενόμενος, ὑπὲρ ἡμᾶς ἐκ Παρθένου συναφείας ἀνευ σεσαρκωμένος, καὶ αὐτὸς παρθενίαν τὴν ἀληθῆ καὶ παντελῆ δεικνύειν εἰντῷ. «Οθεν καὶ ταύτην ἡμῖν οὐκ ἐνομοθέτησε μέν· «Οὐ γάρ πάντες χωροῦντι τὸν λόγον», ὡς αὐτὸς ἔφησεν· ἔργω δὲ ἡμᾶς ἐξεπαιδευσεν καὶ πρὸς ταύτην ἡμᾶς ἐνεδυνάμωσε. Τίνι γάρ οὐκ ἐστι σαφές, ὅτι παρθενία ἐν ἀνθρώποις νῦν πολιτεύεται;

DE IMAGINIBUS (726/730)

^{PG}
^{94, 1241} Oratio I, 12. Πάλιν, εἰκὼν λέγεται ἡ τῶν ἐσομένων αἰνιγματωδῶν σκιαγραφοῦσα τὰ μέλλοντα, ὡς ἡ κινητὸς τὴν ἀγίαν Παρθένον καὶ Θεοτόκον, καὶ ἡ ῥάβδος, καὶ ἡ στάμνας· καὶ ὡς δὲ ὄφις, τὸν τὸ δῆγμα διὰ σταυροῦ καταργήσαντα τοῦ ἀρχεκάου ὄφεως· ἡ τε θάλασσα, καὶ τὸ ὄδωρ, καὶ ἡ νεφέλη, τὸ τοῦ βαπτίσματος πνεῦμα.

^{PG}
^{94, 1341} Oratio III, 22. Πέμπτος τρόπος εἰκόνος λέγεται, δὲ προεικονίζων καὶ

affici cerneret. Sic porro intelligendum illud est: *Et tuam ipsius animam doloris gladius pertransibit.*¹ Caeterum moerorem exceptip resurrectionis laetitia, quae Deum esse illum personabat, qui carne mortem obierat.

^{PG}
^{94, 1210} Cap. XXIV. [...] Christus ipse virginitatis decus est, ut qui non modo ex Patre sine fluxu atque congressu genitus sit, sed etiam nostri instar assumpta carne, ex Virgine sine maritali copula veram absolutissimamque virginitatem in seipso ostenderit. Quapropter hanc quidem ille nulla nobis lege praescripsit (*Non enim*, ut ipse ait, *omnes capiunt verbum istud*),² verum ipso opere nos illam docuit, nobisque ad eam robur conciliavit. Eccui enim non liquet, virginitatem nunc inter homines vigere?

^{PG}
^{94, 1242} Oratio I, 12. Ad haec, imago dicitur futurorum, quae aenigmatisce ea quae futura sunt, adumbrat; ut arca, virga et urna, beatam Virginem ac Deiparam; ut serpens (aeneus), eum qui serpentis majorum omnium auctoris morsum in cruce sanavit; ut denique mare, aqua et nubes baptismi spiritum designabant.

^{PG}
^{94, 1342} Oratio III, 22. Quintum genus imaginum illud dicitur, quo fu-

1921

1922

1923

1921

1922

1923

¹ Luc. II, 35.

² Matth. XIX, 11.

προδιαγράφων τὰ μέλλοντα, ὡς ἡ βάτος καὶ ὁ ἐπὶ πόκον ὑετός, τὴν Παρθένον καὶ Θεοτόκον, καὶ ἡ ῥάβδος, καὶ ἡ στάμνος.

34. [...] « Προσκυνεῖτε εἰς ὄρος ἀγίου αὐτοῦ ». "Ορος ἀγίου ἔμψυχον 1353 Θεοῦ, ἡ ἀγία Θεοτόκος.

36. Τέταρτος τρόπος, καθ' ὃν προσκυνοῦνται αἱ εἰκόνες αἱ δοφθεῖσαι τοῖς 1353 προφήταις (ἐν εἰκονικῇ γὰρ * ὁράσει εἰδὸν Θεόν), καὶ αἱ τῶν ἐσομένων εἰκό- *1356 νες, ὡς ἡ ῥάβδος Ἀαρὼν, εἰκονίζουσα τὸ τῆς Παρθένου μυστήριον, καὶ ἡ στάμνος, καὶ ἡ τράπεζα.

CONTRA IACOBITAS

- 1924 28. Εἰ μία φύσις σύνθετός ἐστιν ὁ Χριστὸς ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότη- PG 94, 1449
τος, οὐκ ἐκ θεότητος δὲ καὶ ἀνθρωπότητος ἡ τούτου Μήτηρ ἐστίν, οὐδὲ τῇ Μητρὶ ἐστιν ὅμοιόσιος καὶ μετηνέγκατε δριαὶ αἰώνια, ἢ οἱ Πατέρες ἡμῶν ἔθεντο, ὅμοιόσιον τὸν Χριστὸν εἰπόντες τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα καὶ ὅμοιόσιον τῇ Μητρὶ κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα.
- 1925 79. Ἐπὶ δέ γε τῆς σωτηρίου οἰκονομίας καὶ πᾶσαν ὑπεραιρούσης κα- PG 94, 1476
τάληψιν, δικολογοῦμεν τὸν ἕνα τῆς ἀγίας Τριάδος, τὸν μονογενῆ Γένον καὶ Λόγον τοῦ Θεοῦ, εὐδοκίᾳ τοῦ Πατρὸς σεσαρκῶσθαι ἐκ Πνεύματος ἀγίου καὶ Μαρίας τῆς ἀγίας ἀειπαρθένου καὶ Θεοτόκου· καὶ δύο αὐτοῦ τὰς γεν-

tura praeluduntur et praesignantur; cuiusmodi fuit rubus,¹ pluviaque in vellus decidens,² quibus Virgo et Deipara praemonstrabatur; itemque virga et urna.

34. [...] *Adorate ad montem sanctum eius.*³ Mons Dei sanctus et animatus, est sancta Dei Genitrix.

36. Quartus modus est, quo imagines illae, quas prophetae vide- 1354
runt, adorantur (hi enim in * imaginaria visione Deum cernebant), *1355
neenon imagines futurorum, ut virga Aaron Virginis mysterium de-signans, urna itidem et mensa.

1924 28. Si Christus est una natura composita ex divinitate et huma- PG 94, 1450
nitate, non autem eius Mater ex divinitate et humanitate constat; nec subinde eiusdem cuius Mater, substantiae fuerit: adeoque trans-
stalistis terminos aeternos, quos patres nostri statuerunt, pronuntiando Christum Patri consubstantiale esse secundum divinitatem, et consubstantiale Matri secundum humanitatem.

1925 79. In incarnatione vero salutari, quae intelligentiam omnem superat, confitemur unum de Trinitate, unigenitum, Filium Verbum- que Dei, beneplacito Patris incarnatum de Spiritu sancto esse, et ex sancta semper Virgine et Dei Genitrice Maria: duasque eius genera-

¹ Exod. III, 2.

² Iudie. VI, 40.

³ Ps. XC VIII, 9.

νήσεις σέδομεν, μίαν τὴν προαιώνιον καὶ ἀτίτιον, ἀναιτίως, ἐκ Πατρὸς ἀνευ μητρός, καὶ μίαν τὴν ἐκ τῆς Παρθένου μητρὸς ἀνευ πατρὸς διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν.

PG
94, 1484

1926

84. Τὴν δὲ ἄγίαν Παρθένον κυρίως καὶ ἀληθῶς Θεοτόκον αηρύττομεν. Ως γάρ Θεὸς ἀληθῆς ὁ ἐξ αὐτῆς γεγενημένος, οὗτο Θεοτόκος ἀληθῆς, ἡ Θεὸν ἐξ αὐτῆς σεσαρκωμένον κυήσασα. Θεὸν δέ φαμεν ἐξ αὐτῆς γεγενῆσθαι, οὐχ ὡς ἐξ αὐτῆς ἐσχηκότα τὴν ἀτίτιον τῆς θεότητος ὑπαρξίν, ὅλλ' ὡς ἐξ αὐτῆς ἀτρέπτως σαρκωθέντα, καὶ γενόμενον ἀνθρώπον, καὶ γεννηθέντα, ἔνα Χριστόν, ἔνα Γίόν, ἔνα Κύριον, μίαν ὑπόστασιν, τὸν αὐτὸν Θεόν τε καὶ ἀνθρώπον, οὐχ ἔτερον ἐν τῇ Τριάδι παρεισάγοντα πρόσωπον.

DE S. TRINITATE¹PG
95, 13

1927

4. Ὁμολογοῦμεν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν μονογενῆ Γίὸν καὶ Λόγον τοῦ Πατρὸς, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, σαρκωθῆναι τε καὶ ἐνανθρωπῆσαι ἐκ Πνεύματος ἄγίου, καὶ ἐκ τῆς ἄγίας ἐνδεξού Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας. Θεὸν τέλειον τὸν αὐτόν, καὶ ἀνθρώπον τέλειον, ἔνα καὶ μόνον Γίόν, καὶ πρὸ τῆς σαρκώσεως, καὶ μετὰ τὴν σάρκωσιν ὅμοούσιον τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, κατὰ πάντα διαιρούσιν.

tiones colimus, unam ante saecula et aeternam, nulla causa, ex Patre sine matre: et unam ex virgine matre, sine patre, propter nostram salutem.

PG
94, 1483

1926

84. Porro sanctam Virginem propriè vereque Dei Matrem praedicamus: quippe cum, sicut Deus verus est qui ex ea natus est, sic vere Mater Dei, quae Deum ex se carnem factum pepererit. Atqui Deum ex ipsa natum esse aimus, non ut ex ipsa aeternam Deitatis existiam acceperit, sed quod ex ipsa sit incarnatus sine conversione, factusque, et genitus homo, Christus unus, Filius unus, Dominus unus, hypostasis una, idem ipse Deus et homo, qui alteram Trinitati personam non invexerit.

PG
95, 14

1927

4. Confitemur Dominum nostrum Iesum Christum, unigenitum Filium et Verbum Patris, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, incarnatum et hominem factum esse ex Spiritu sancto et ex sancta gloriosa Deipara et semper virginē Maria: eumdem Deum perfectum, et hominem perfectum, unum et solum Filium, tum ante incarnationem, tum post incarnationem: eiusdem essentiae cum Patre quoad deitatem: quoad omnia similem nobis, eiusdemque essen-

¹ Opus dubium. Cf. Al 564. Ait M. Jugie: «S'il est permis de douter que la rédaction soit de Jean, la doctrine est bien de lui; et l'on peut retrouver l'équivalent et les termes mêmes dans ses œuvres authentiques». DThC VIII, 699.

καὶ ὄμοούσιον ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, χωρὶς ἀμαρτίας γενόμενον ἀνθρωπὸν· πρὸ αἰώνων μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα κατὰ τὴν θεότητα, ἐπ’ ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν τὸν αὐτὸν δι’ ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐκ τῆς ἀγίας Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας, ἵνα καὶ μόνον Τίον ἐν δυσὶ φύσεσιν, ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως γνωριζόμενον. Δύο γάρ φύσεις συνηλθον ἀλλήλαις καθ’ ἔνωσιν ἀδιάσπαστον, ἀσύγχυτον, ἀτρεπτον.

DE NATURA COMPOSITA CONTRA ACEPHALOS

- 1928 9. [...] Ἡ τοίνυν παντελῶς τὰς δύο φύσεις ἐπὶ Χριστοῦ ἀναιρήσητε, ἢ ^{PG 95, 124} διφυῖ πρὸ τῆς ἐκ Παρθένου λέξητε τὸν Χριστὸν σαρκώσεως, μὴ διδόναι αὐτῷ τὰς κυρίας οὖσας αὐτοῦ δύο φύσεις μετὰ τὴν ἔνωσιν ἀνεχόμενοι. ‘Ημεῖς δὲ οὐδὲ οὕτω φρονοῦμεν, οὐδὲν’ αὔτη μερὶς τοῦ Ἰακὼβ. ‘Αλλ’ ἐν τοῖς ὅροις τῆς εὐσεβείας ἰστάμενοι, φαμὲν ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος μίαν ὑπόστασιν σύνθετον. Αὕτη γάρ ἡ προαιώνιος τοῦ Θεοῦ Λόγου ὑπόστασις, σκηνώσασα ἐν τῇ γαστρὶ τῆς ἀγίας Ἀειπαρθένου, ἐν αὐτῇ ὑπεστήσατο σάρκα ἔμψυχον λογικήν, αὐτὴν χρηματίσασα τῇ ἐμψύχῳ καὶ λογικῇ σαρκὶ ὑπόστασις· καὶ γέγονεν ἐκ τελείας θεότητος καὶ τελείας ἀνθρωπότητος, εἰς Χριστός.

tiae nobiscum quoad humanitatem sine peccato factum hominem: ante saecula quidem ex Patre, postremis autem diebus eumdem propter nos et propter nostram salutem ex sancta Deipara et semper Virgine Maria natum, qui unus et solus Filius in duabus naturis citra confusionem, citra conversionem, citra divisionem agnoscitur. Duae enim naturae congressae sunt inter se invicem per unionem indivisibilis, inseparabilem, confusionis et conversionis expertem.

- 1928 9. [...] Quamobrem aut duas in Christo naturas prorsus auferte; ^{PG 95, 123} aut si duas naturas proprias post unionem Christo attribuere non sustinetis, dupli ipsum constitisse natura dicite, priusquam ex Virgine carnem assumeret. Nos autem non ita sentimus, neque haec est pars Iacob: ¹ sed intra pietatis repagula consistentes, unam ex deitate et humanitate compositam hypostasim dicimus. Nam ipsa antiquior saeculis Dei Verbi hypostasis, in sanctae et perpetuae Virginis utero habitando, carnem anima et ratione instructam in eo sumpsit in unitatem personae, et carni animatae et rationali facta est hypostasis; atque unus Christus ex perfecta divinitate et humanitate perfecta factus est.

¹ Ier. X, 16.

ADVERSUS NESTORIANORUM HAERESIM

PG
95, 188

1929

Πρὸς τοὺς Νεστορίου ὁμόφρονας οὕτως ἀρκτέον τοῦ λόγου. Εἴπατε ἡμῖν, ὃ οὗτοι, τίνα συνέλαβεν ἡ ἀγία Θεοτόκος, τὸν φύσει Γίδὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Θεόν, ἢ ἄνθρωπον; Καὶ μὲν εἰπώσι, τὸν φύσει Γίδὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Θεόν, ὅρθόδοξοί εἰσιν ἐξ ἀνάγκης γάρ καὶ Θεοτόκον τὴν ἀγίαν Παρθένον ὄμολογήσουσιν· ἡ γάρ Θεὸν συλλαβοῦσα, τοῦτον καὶ σεσαρκωμένον γεννήσασα, πῶς οὐ Θεοτόκος; εἰ δὲ εἰπώσιν ἄνθρωπον, τότε ὡς αἱρετικοὺς οὕτως διαδεξάμεθα· τὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς Γίδὸν καὶ Λόγον τὸν προαιώνιον, φύσει Γίδὸν τοῦ Θεοῦ καὶ φύσει Θεὸν λέγετε, καὶ ὄμοιούσιον τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ; Ναὶ φήσουσιν. Εἴτα φαμεν· Τὸν τῆς Παρθένου Γίδὸν, φύσει Γίδὸν τοῦ Θεοῦ καὶ φύσει Θεὸν λέγετε; Οὐ, ἔροῦσι. Τότε φήσομεν· Οὐκοῦν δύο οὐδὲν ὄμολογεῖτε τοῦ Θεοῦ, ἔνα κατὰ φύσιν, καὶ ἔνα κατὰ χάριν, καὶ δύο οὐδὲν προσκυνεῖτε· καὶ γέγονε καθ' ὑμᾶς τετράς ἡ τριάς. Εἴπατε οὖν ἡμῖν, πόθεν δύο τὰς ὑποστάσεις κηρύττειν ἐμάθετε; οὐκ ἀκούετε τοῦ Εὐαγγελίου διαρρήθην φάσκοντος· «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος;» Καὶ μετ' ὀλίγον· «Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν». Πόθεν δὲ καὶ μετὰ τὴν τῆς ἐμψύχου σαρκὸς σύλληψιν, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ Λόγου ἐνοίκησιν λέγετε; Οὐ γέγραπται, ὅτι «Εἰσελθὼν ὁ ἄγγε-

PG
95, 187

1929

Initium dicendi sic faciendum est adversus eos qui cum Nestorio sentiunt: Vos, velim, dicatis nobis: quemnam sancta Dei Genitrix concepit? Num natura Filium Dei et Deum, an hominem? Siquidem eum natura Filium Dei Deumque dixerint, iam orthodoxi sunt. Hoc enim ipso beatam Virginem esse Dei Genitricem confitebuntur. Eecur enim non Dei Mater, quae Deum concepit, eumdemque incarnatum genuit? Sin autem hominem dicant, tum eos tamquam haereticos sic excipiemus: Illum qui Dei et Patris Filius est, atque ante saecula Verbum, natura Filium Dei, ac natura Deum, Deoque et Patri consubstantiale dicitis? Plane, inquiet. Tum nos: Virginis Filius numquid natura Dei Filius et natura Deus est? Nequaquam, inquiet. Tune urgebimus: Duos igitur Dei filios confitemini, unum natura, gratia alterum: sicque duos adoratis filios, vestraque sententia Trinitas in quaternitatem evasit. Quamobrem dicite nobis, a quoniam duas hypostases praedicare edocti estis? Annon ex Evangelio palam audistis: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum?*¹ Et post pauca: *Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis.*² Unde accepistis post animatae carnis conceptionem con-

¹ Io. I, 1.² Io. I, 14.

λος πρὸς τὴν Μαριάμ, εἶπε· Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ. Ἡ δέ, ἐπὶ τῷ λόγῳ διεταράχθη, καὶ διελογίζετο ποταπὸς εἴη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος· καὶ εἶπεν ὁ ἄγγελος αὐτῇ· Μή φοβοῦ, Μαριάμ· εὑρες γάρ χάριν παρὰ τῷ Θεῷ· καὶ ἴδού, συλλήψη ἐν γαστρὶ, καὶ τέξῃ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ δινομα αὐτοῦ Ἰησοῦν· οὗτος ἔσται μέγας, καὶ Γίδες Ὑψίστου κληθήσεται· καὶ δώσει αὐτῷ Κύριος ὁ Θεὸς τὸν θρόνον Δαβὶδ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ, καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακώβος εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ βασιλεύας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος. Εἶπε δὲ Μαριάμ πρὸς τὸν ἄγγελον· Πῶς ἔσται μοι τοῦτο; Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἄγγελος εἶπεν αὐτῇ· Πνεῦμα ἄγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις * Ὑψίστου *¹⁸⁹ στου ἐπισκιάσει σε· διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἄγιον κληθήσεται Γίδες Θεοῦ ». Ἰδοὺ σαφῶς ἀποδέδεικται ὡς τῆς Μαρίας ζητούσης τὸν τῆς συλλήψεως τρόπον, οὐκ εἶπεν ὁ ἄγγελος, διτὶ Συλλήψη πρῶτον, καὶ τότε ἔσται τοῦ Θεοῦ ἡ ἐνοίκησις· ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπιφοριτήσεως καὶ ἐνεργείας τοῦ ἀγίου Πνεύματος, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου σκηνώσεως, ἔσται ἡ σύλληψις, ὥστε πρῶτον γενέσθαι τὴν τῆς δυνάμεως τοῦ Ὑψίστου ἐπισκίασιν, ἤτοι τοῦ Λόγου τὴν σύλληψιν, καὶ τότε τὴν τῆς σαρκὸς ὑπαρξίαν ἐν αὐτῷ τῷ Λόγῳ ὑφισταμένης. «Οτι δὲ αὐτὸς ὁ Λόγος ἐγένετο ἀνθρωπος, Ἰωάννης ὁ Θεολόγος κέκραγε λέγων· «Καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος· καὶ ὁ Λόγος σάρξ ἐγένετο ». Ἐγένετο δὲ ἀμεταβλήτως καὶ ἀτρέπτως· ἀτρεπτὸν γάρ τὸ θεῖον, καὶ ἀναλλοίωτον.

cessam ei esse Verbi Dei inhabitationem? Nonne scriptum est, quod Angelus ad Mariam ingressus dixit: *Ave, gratia plena, Dominus tecum. Quae cum audisset turbata est in sermone, et cogitabat qualis esset ista salutatio. Et ait angelus ei: Ne timeas, Maria, invenisti gratiam apud Deum. Et ecce concipies in utero, et paries filium, et vocabis nomen eius Iesum. Hic erit magnus, et Filius Altissimi vocabitur. Et dabit ei Dominus Deus sedem David patris eius, et regnabit in domo Iacob in aeternum, et regni eius non erit finis. Dixit autem Maria ad angelum: Quomodo fiet istud, [quoniam virum non cognosco?] et respondens angelus dixit illi: * Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideo et quod nascetur sanctum vocabitur Filius Dei?*¹

En clare demonstratum est, angelum Mariae conceptus modum quaerenti, non dixisse: Concipies prius, moxque fiet inhabitatio Dei. Quin potius per adventum operationemque Spiritus sancti, ac per inhabitacionem Verbi patrandam esse conceptionem: ut nempe virtutis Altissimi obumbratio, seu, quod idem est, Verbi conceptio facta sit, simulque carnis in ipso Verbo subsistentis exsistentia. Quod autem Verbum factum sit homo, inclamat Ioannes Theologus dicens: *Et Deus erat Verbum: et Verbum caro factum est.* Factum est, inquam, absque conversione aut mutatione. Immutabilis siquidem Deus est et invariabilis.

¹ Le. I, 28, 35.

2. Ό Λόγος τοίνυν σάρξ ἐγένετο, οὐ τραπεῖς τὴν φύσιν, οὐδὲ φαντάσας τὴν οἰκονομίαν, ἀλλὰ ὑπόστασις διν, μία τῶν τῆς θεότητος ὑποστάσεων, ἐκ τῆς ἀπειρογάμου Παρθένου ψυχὴν ἐψυχωμένην ψυχῇ λογικῇ τε καὶ νοερᾷ ἐν τῇ ἔκυτοῦ ὑποστάσει ὑποστήσας, καὶ χρηματίσας αὐτῇ ὑπόστασις· ὡσπερ γάρ ἐστι μάχαιρα ἐκ σιδήρου κατεσκευασμένη μία τῶν ὑποστάσεων τῆς τοῦ σιδήρου φύσεως, καὶ ἔσται πῦρ ἄπτον μία τῶν ὑποστάσεων τῆς τοῦ πυρὸς φύσεως· καὶ προσελθοῦσα μάχαιρα ἐπυρακτώθη, καὶ οὐκ αὐτὴν τὴν προϋποστάσαν τοῦ πυρὸς ὑπόστασιν ἔλαβεν, ἀλλ’ ἐξ αὐτῆς ἀπαρχήν τινα τῆς τοῦ πυρὸς φύσεως λαβοῦσα, ἐγένετο καὶ αὐτῇ ὑπόστασις· καὶ γέγονεν ἡ μάχαιρα ἡ πρότερον ἀπλῇ ὑπόστασις οὖσα μόνης σιδήρου φύσεως, σύνθετος ὑπόστασις, γεγονοῦσα καὶ πυρὸς φύσεως ὑπόστασις, καὶ ἔχει τὴν τε τοῦ σιδήρου φύσιν ἀναλλοίωτον, καὶ τὴν ὑπὸ αὐτοῦ προσληφθεῖσαν τοῦ πυρὸς φύσιν ἀμείωτον· οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ὑπόστασις ὅν μία τῶν τῆς θεότητος ὑποστάσεων, πᾶσάν τε τῆς θεότητος φύσιν ἐν ἑαυτῷ ἔχων ἀνελλιπή, προσελάθετο ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου σάρκα ἐνυπόστατον, οὐχ ὑπόστασιν· ἐν ἑαυτῷ δὲ μᾶλλον ὑποστάσαν, ἀπαρχὴν τῆς ἡμετέρας φύσεως· καὶ πρότερον ἀπλῇ οὖσα, γέγονεν ὕστερον σύνθετος, οὐ φύσις σύνθετος, ἀλλ’ ὑπόστασις σύνθετος ἐκ τῆς προϋπαρχούσης ἐν ἑαυτῇ θεότητος, καὶ ἐκ τῆς ὕστερον προσληφθείσης αὐτῆς σαρκὸς ἐψυχωμένης ψυχῇ λογικῇ τε καὶ νοερᾷ.

2. Verbum igitur factum est homo; non per mutationem naturae, neque per imaginariam, fictamque incarnationem: sed cum una ex divinitatis personis esset, ex intaeta Virgine carnem anima rationali atque intelligenti animatam subsistentia sua sustentando, eidem est factum hypostasis. Sicut enim gladius ex ferro confectus, una naturae ferri hypostasis est: igni vero admotus accenditur, nec tamen ipsam quae prius exstabat hypostasim ignis suscepit, sed quibusdam naturae ignis veluti primitiis acceptis, iisdem factus est hypostasis; ita ut cum gladius simplex antea naturae solius ferri hypostasis esset, compositae deinde naturae etiam ignis evadens, ferri quoque naturam habet nullatenus alteratam, unaque naturam ignis absque ulla imminutione: pari modo Christus, cum una divinae naturae hypostasis esset, omnem in se deitatis naturam integrum habens, ex sancta Virgine carnem quae subsisteret, assumpsit, non hypostasim; carnem, inquam, in ipso potius subsistentem, naturae nostrae primitias. Unde quae ante simplex erat, composita deinceps fuit; non quidem composita natura, sed persona, ex divinitate scilicet, quae in seipsa prius exstabat, et ex assumpta carne anima rationali et intelligente instructa, constans.

- 1930** 8. Εἰ μὴ φύσει Γίδος καὶ Θεὸς ὁ Ἰησοῦς τῆς Παρθένου Γίδος, πῶς «ἐν τῷ διόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψει ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων»; Εἰ τῷ κατὰ φύσιν Γίδῳ μόνῳ κάμπτει πᾶν γόνυ, πῶς τῷ Θεῷ, εἰ μὴ καὶ ἀνθρωπος εἴη ὁ αὐτός, τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα χαρίζεται; ὡς γάρ Θεός, οὐ λαμβάνει. "Εχει γάρ αὐτὸ προαιωνίως.
- 1931** 43. Πιστεύομεν δὲ καὶ ὀνειδυάστως κηρύττομεν, αὐτὸν τὸν ἐκ Πατρὸς πρὸ αἰώνων γεννηθέντα, μόνον Γίδον καὶ Λόγον τὸν διοούσιον τῷ Πατρί, τὸν φύσει Γίδον, τὸν δὲ οὐ τὰ πάντα ἐγένετο, ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων εὐδοκίᾳ τοῦ Πατρὸς συνειλήφθαι ἐν τῇ παναχράντῳ καὶ παναμώμῳ μήτρᾳ τῆς ἀγίας Παρθένου, οἷονει θεῖον σπόρον, καὶ σεσαρκῶσθαι ἀσπέρως, ἀτρέπτως καὶ ἀμεταβλήτως· ἥτοι ἐν ἑαυτῷ ὑποστήσασθαι σάρκα ἐψυχωμένην ψυχῇ λογικῇ τε καὶ νοερᾷ, καὶ γεγενῆσθαι τέλειον ἀνθρώπον, μετὰ τοῦ μεῖναι ὅπερ ἦν, τέλειος Θεός. Οὐκ ἀνθρώπον συνέλαβεν ἡ ἀγία Παρθένος, δὲλλὰ φύσει Θεόν, τὸν προαιώνιον Γίδον καὶ Λόγον τοῦ Θεοῦ ἐξ αὐτῆς σαρκωθησόμενον. 'Εφ' ἐκάστης γάρ τῶν γυναικῶν, σύλληψις γίνεται σπορᾶς ἐξ ἀνδρὸς καταβαλλομένης, καὶ τῆς ἀνδρὸς σπορᾶς ἐστιν ἡ σύλληψις· καὶ ἡ σπορά ἐστιν ἡ ὑπόστασις, ἔμμα τῇ συλλήψει χορηγούσης τῆς γυναικός τὰ οἰκεῖα αἰματα, καὶ συναφείας γινομένης, καὶ ἐν τοῦ ἀνδρὸς σπορῷ ὑφισταμένης τῶν αἰμάτων, καὶ αὐτῆς τῆς σπορᾶς γινομένης αὐτοῖς ὑποστάσεως, ἑαυτῇ τε καὶ τοῖς
-
- 1930** 8. Si Iesus Virginis Filius, Dei Filius natura ac Deus non est, quomodo *in nomine eius omne genu flectetur, coelestium, et terrestrium, et infernorum?*¹ Si illi soli qui secundum naturam Dei Filius est, curvatur omne genu; qua ratione Deo ipsi nisi etiam ipse homo sit, id quod est super omne nomen conceditur? Quatenus enim Deus est, non illud accipit; utpote quod ab aeternitate habeat.
- 1931** 43. Credimus itaque, ac fide non dubia praedicamus, eumdem ipsum qui ex Patre ante saecula genitus est, solum Filium ac Verbum, consubstantiale Patri, natura Filium; per quem omnia facta sunt, ultimis temporibus ex beneplacito Patris, in Virginis sanctae illibato atque castissimo utero, ceu divinum semen, conceptum, et sine semine, sine mutatione, sive conversione incarnatum esse, sive carnem anima rationali et intelligente animatam sustentando, factum esse hominem perfectum; sic tamen ut quod erat, perfectus Deus perseveraret. Non enim Virgo sancta hominem concepit; sed Deum natura, sempiternum illum Filium Dei Verbum, ex se incarnatum. In unaquaque enim muliere conceptio fit ex semine sato ex viro; adeoque conceptio seminis virilis est, ac semen hypostasis, praebente muliere simul cum conceptu suos sanguines in coitu, exsistuntque per se ipsi sanguines in semine viri sato, quod quidem sanguinibus

¹ Philipp. II, 10.

γυναικείοις αἵμασι τῆς σπορᾶς γινομένης. Ἐπὶ δὲ τῆς ἀγίας Παρθένου οὐχ οὕτως· οὐ γάρ ἐκ σπορᾶς ἀνδρὸς ἡ σύλληψις, ἀλλὰ μετὰ τὴν συγκατάθεσιν τῆς ἀγίας Παρθένου, Πνεῦμα ἄγιον ἐπεισῆλθεν ἐπ’ αὐτήν, κατὰ τὸν τοῦ Κυρίου λόγον δὲ εἶπεν ὁ ἄγγελος, καθαῖρον * αὐτήν, καὶ δύναμιν δεκτικὴν τῆς τοῦ Λόγου θεότητος παρέχον, καὶ τότε ἐπεσκίασε ἐπ’ αὐτήν ἡ τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου ἐνυπόστατος σοφία καὶ δύναμις, ὁ Γίος τοῦ Θεοῦ, ὁ τῷ Πατρὶ ὁμοούσιος, καὶ συνέπηξε ἑαυτῷ ἐκ τῶν ἀγίων καὶ καθαρωτάτων αὐτῆς αἰμάτων, σάρκα ἐψυχωμένην ψυχῇ λογικῇ τε καὶ νοερῇ, αὐτὸς γεγονὼς αὐτῆς ὑπόστασις. Οὕτω τε Θεὸς ὑπάρχων, ἐκ Πατρὸς φύσει, καὶ γέγονε φύσει ἀνθρωπος ἐκ μητρός. Ἔστι δὲ ὁ αὐτὸς τοῦτο κάκεῖνο. Θεὸς τέλειος ἀληθῶς, καὶ φύσει τέλειος ἀνθρωπος ἀψευδῶς, μία ὑπόστασις ἐν δυσὶν ἀδιαιρέτως ταῖς φύσεσιν. Οὐ γάρ ἀνθρωπὸν ἀποθεώθεντα ὁμοιογοῦμεν, ἀλλὰ Θεὸν σεσαρκωμένον καὶ ἐνανθρωπήσαντα. «Ο Λόγος σὰρξ ἐγένετο». Καὶ ὅλον Θεόν, καὶ ὅλον ἀνθρωπὸν, μετὰ τῆς ὑπερθέου αὐτοῦ θεότητος, καὶ μίαν φύσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένην δογματίζομεν. Καὶ δύο τοῦ φύσει Γίοιο τοῦ Θεοῦ καὶ Θεοῦ τὰς γεννήσεις γινώσκομέν τε καὶ καταγγέλλομεν μίαν τὴν ἐκ Πατρὸς προαιώνιον ἀσωμάτως καὶ ἀναιτίως· καὶ μίαν τὴν ἐπ’ ἐσχάτων τῶν χρόνων διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου σαρκω-

ipsis hypostasis fit, semenque adeo, tum sibi ipsi, tum sanguinibus est communis hypostasis. Non sic autem in sancta Virgine; quippe quae ex viri semine non concepit, sed ubi consensum praebuit, Spiritus sanctus secundum Domini sermonem, quem nuntiaverat angelus, in eam venit, purgans ipsam, vimque praebens, qua * Verbi Deitatem excipere posset. Atque tunc ei obumbravit subsistens Dei Altissimi sapientia et virtus, Dei Filius, ille Patri consubstantialis; sibique ex sacris eius mundissimisque sanguinibus carnem compegit anima rationali et intelligenti animatam, ipse factus eius hypostasis; atque ita cum Deus ipse natura ex Patre esset, factus est natura homo ex matre, idem ipse hoc et illud: Deus vere perfectus, et citra mendacium homo natura perfectus, hypostasis una in duabus indivise naturis. Non enim hominem confitemur deitate donatum, sed Deum incarnatum, et factum hominem. *Et Verbum caro factum est:*¹ totum Deum, et totum hominem cum divinissima ipsius deitate, ac Verbi Dei naturam unam incarnatam docemus. Duas quoque eius qui natura Dei Filius ac Deus est nativitates novimus et annuntiamus; alteram ex Patre ante saecula sine corpore et causa: alteram novissimis temporibus propter nostram salutem, ex sancta Virgine, cor-

¹ Io. I, 14.

Θέντος καὶ ἐνανθρωπήσαντος, σωματικήν τε καὶ χρονικήν. Διὸ καὶ Θεοτόκον τὴν ἀγίαν Παρθένον κηρύττομεν, ὡς Θεὸν Κύριον καὶ ἀληθῶς ἐξ αὐτῆς σαρκωθέντα γεννήσασαν. Χριστοτόκον δὲ αὐτὴν ἴσμεν· Χριστὸν γάρ ἐγέννησε. Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἐπ' ἀναιρέσει τῆς «Θεοτόκου» φωνῆς, ὁ θεήλατος Νεστόριος ταύτη κατεχρήσατο, οὐ «Χριστοτόκον», ἀλλ᾽ ἐκ τοῦ κρείττονος αὐτὴν «Θεοτόκον» κατονομάζομεν. Χριστοτόκοι γάρ καὶ ἄλλαι τῶν προφητῶν καὶ βασιλέων μητέρες, μόνη δὲ Θεοτόκος, ἡ ἀγία Θεοτόκος Μαριάμ· δύο δὲ τὰς φύσεις τοῦ Χριστοῦ τοῦ ἑνὸς Γίοῦ τοῦ Θεοῦ ἴσμεν· καὶ δύο τὰς φυσικὰς θελήσεις τε καὶ ἐνεργείας. Ἐνεργεῖ γάρ ἐν ἐκατέρᾳ μορφῇ, καὶ θέλει, τοῦθ' ὅπερ θέλειν ἔδιον ἔσχηκεν μετὰ τῆς θατέρου κοινωνίας· καὶ Τριάδι, καὶ μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Γίοῦ τοῦ Θεοῦ, λατρεύομεν, ἐνὶ Πατρί, ἐνὶ Γίῳ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Παρθένου, τῷ αὐτῷ Θεῷ καὶ ἀνθρώπῳ, καὶ ἐνὶ ἀγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

poream et temporalem. Quamobrem Virginem sanctam, Deiparam praedicamus; velut quae Deum corpore et veritate ex se incarnatum genererit. Caeterum Christiparam eam scimus; Christum enim genuit. At quia iusto Dei iudicio immissus pestilentissimusque Nestorius ea voce ad nominis *Deiparae* extinctionem est abusus, non *Christiparam*, sed a meliori *Deiparam* ipsam nominamus. Sunt quidem et aliae prophetarum regumque matres, Christiparae: Deipara vero nulla, nisi sancta Maria. Duas porro Christi qui unius Dei Filius est, naturas scimus: duasque naturae voluntates et operationes. Operatur enim et vult in unaquaque forma quod velle proprium habuit, cum alterius communione. Quamobrem post incarnationem Dei Filii, non quaternitatem, sed Trinitatem religiose colimus; unum Patrem, unum Dei Virginisque Filium, unum denique Spiritum sanctum, in saecula saeculorum.

EXPOSITIO FIDEI¹

1932 VIII. [Christus], quia homo, Dei lege violata, factus erat mortalis ob damnationem, hic legem implevit ea perfectione quae in hominem caderet, solvitque iudicia humanae naturae. Cum itaque in coelis haberet Patrem, natus est de femina Virgine sine patre. Fieri siquidem non poterat ut duabus ex patribus persona una nasceretur. Quamobrem iuxta ac Patri suo complacitum erat, et eo quo ipse novit

PG
95, 426

¹ Opus dubium. Cf. Al 564, Bar III, 72. M. Jugie vero affirmat: « Nous n'hésitons pas non plus à la suite de Lequien à ranger parmi les œuvres authentiques cette *Expositio et declaratio fidei* ». DThC VIII, 699.

modo, Dei Filius citra coniugale consortium conceptus est ex utero Mariae Virginis, quae, veluti fertur in Scriptura, de radice Iesse, de tribu Iuda et familia David, deque semine Abraham progenita erat. Factus porro est sine conversione caro, et habitavit in nobis:¹ factus est caro anima rationali et intelligentiæ praedita, homo perfectus, sine peccato; quia peccatum ad naturæ humanae constitutionem non pertinet: factus est caro citra conversionem aut mutationem in carnem, et citra confusionem, qua factus fuisset ex duabus rebus aliis altera quaedam.

^{PG 95, 427} IX. [...] Quamobrem duae naturae in Christo sunt, quia deitas et humanitas non sunt una natura, ut una persona, cum sit Filius unus, Christus unus, et Dominus unus. Nam quando per Verbum conceptio facta est, in eo quoque velut in hypostasi constituit corpus ex Virgine per unionem, unaque fuit incarnatio Verbi et deificatio earnis.

IN EPISTOLAM I AD CORINTHIOS

^{PG 95, 588} Cap. II. [...] « Πνευματικοῖς πνευματικὰ συγκρίνοντες ». 1934
 "Οταν τι πνευματικὸν καὶ ἀπόρρητον ἦ, ἀπὸ τῶν πνευματικῶν τὰς μαρτύριας ἄγομεν· οἶον, ὅταν λέγω, ὅτι ἀνέστη Χριστός, ὅτι ἀπὸ Παρθένου ἐγεννήθη, παράγω μαρτυρίας καὶ τύπους καὶ ἀποδείξεις· τοῦ Ἰωνᾶ τὴν ἐν τῷ κήτει διατριβήν, καὶ τὴν μετὰ ταῦτα ἀπαλλαγήν, τῶν στειρῶν τοὺς τόκους, τῆς Σάρδιας καὶ Ῥεθύμνας, καὶ τῶν λοιπῶν· ὅταν πάλιν ἐκ Παρθένου λέγω γεγεννῆσθαι Χριστόν, τὴν ἐν τῷ παραδείσῳ τῶν δένδρων βλάστην γεγενημένην, οὐ σπερμάτων καταδηλώντων, οὐχ ὑετῶν κατενεχθέντων, οὐκ αὔλακος ἀνατμηθέσης.

^{PG 95, 587} Cap. II. [...] *Spiritualibus spiritualia comparantes*.² 1934
 Quando spirituale quidpiam et arcanum fuerit, ex spiritualibus testimonia adducimus, v. gr., cum dico Christum resurrexisse, et ex Virgine natum esse, adduco testimonia figurasy et demonstraciones; puta Ionaee moras in ventre ceti, eiusque postmodum liberacionem, sterilium partus, Sarae et Rebeccae et aliarum. Dum rursus Christum de Virgine generatum dixero, germinationem arborum in paradyso propono, quae nullis iactis seminibus, non missis imbris, non sulcatis arvis fiebat.

¹ Io. I, 14.

² I Cor. II, 13.

HOMILIAE

- 1935** In Sabbatum Sanctum. 29. [...] Εἰ γάρ καὶ διηρέθη ἡ Ἱερὰ ψυχὴ τοῦ Ζωοποιοῦ καὶ ἀχράντου σώματος, ἀλλ᾽ ἡ θεότης τοῦ Λόγου μετὰ τὴν ἐν γαστρὶ τῆς ἀγίας Παρθένου καὶ Θεοτόκου Μαρίας σύλληψιν, καθ' ὑπόστασιν γεγενημένης τῶν δύο φύσεων ἀδιασπάστου ἐνώσεως, ἀμφοτέρων μεμένηκεν ἀδιάσπαστος, τῆς τε ψυχῆς φημι, καὶ τοῦ σώματος· καὶ οὕτω μία ὑπόστασις τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐν αὐτῷ θανάτῳ διέμεινεν, ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ Λόγου ὑποστάσει ὑφισταμένης τῆς τε ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, καὶ μετὰ θάνατον καὶ ταύτην κεκτημένων ὑπόστασιν. Διὰ τοῦτο «πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἔξομοιογήσεται, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν τοῦ Πατρός». PG 96, 632
- 1936** In Nativitatem B. V. Mariae.² 1. Δεῦτε, πάντα ἔθνη, πᾶν γένος ἀνθρώπων, καὶ πᾶσα γλῶσσα, καὶ ἡλικία πᾶσα, καὶ ἄπαν ἀξιωμα, μετ' εὐφροσύνης τὸ παγκοσμίου εὐφροσύνης γενέθλιον ἐορτάσωμεν. Εἰ γάρ Ἑλλήνων παιδεῖς, δαιμόνων ψεύδει μύθων οἰλεπτόντων τὸν νοῦν, καὶ συσκιαζόντων τὴν ἀλήθειαν, καὶ βασιλέων γενέθλια διὰ πάσης ἥγον τιμῆς, δῶρα ἔκαστος προσφέροντες τὰ κατὰ δύναμιν, καὶ πάντα λυμανομένων τὸν θίον, πόσῳ μᾶλ-
-
- 1935** In Sabbatum Sanctum. 29. [...] Quamquam enim divina illa et sacra Dei anima a vivifice purissimoque corpore seiungitur, Verbi tamen divinitas, post conceptionem in sanctae virginis Deique Genitricis Mariae utero, inseparabili facta secundum hypostasim duarum naturarum unitione, ab utrisque, anima scilicet et corpore, indivulsa perstitit. Quo factum est, ut una Christi hypostasis in ipsa quoque morte perseveraverit, subsistentibus in Dei Verbi persona, tum corpore, tum anima, eamdemque post mortem habentibus hypostasim. Quamobrem *omne genu flectatur, coelestium, terrestrium et infernorum, et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris.*¹ PG 96, 631
- 1936** In Nativitatem B. V. Mariae.² 1. Adeste omnes gentes, omne nominum genus, lingua omnis, et aetas omnis, omnisque dignitas; orbis universi laetitiae natalem diem laetis gaudiis celebremus. Si enim gentiles daemonum per commentitias fabulas elanculum animis illudentium, ac veritatem obscurantium, regum item natalitios dies omni honoris genere prosequabantur, ac pro sua quisque facultate oblatis muneribus litabant, cum alioqui humanam illi vitam infestarent: quanto nos potiori iure Dei Genitricis natalem operaे

¹ Philipp. II, 10, 11.² Sermo hic est vere Ioannis Damasceni. Cf. Lau, 171; Al 561.

λον ἡμᾶς ἔχρην τῆς Θεοτόκου τιμᾶν τὸ γενέθλιον, δι’ ἡς ἀπαν τὸ βρότειον γένος, δι’ ἡς προμήτορος Εὔας ἡ λύπη εἰς χαρὰν μεταβέβληται; ’Εκείνη μὲν γάρ «Ἐν λύπαις τέξῃ τέκνα», δι’ ἀποφάσεως θείας ἀκήκοεν αὕτη· «Χαῖρε, κεχαριτωμένη». ’Εκείνη· «Πρὸς τὸν ἀνδρά σου ἡ ἀποστροφή σου»· αὕτη· «Ο Κύριος μετὰ σοῦ». Τί οὖν τῇ Μητρὶ τοῦ Λόγου, ἀλλ’ ἡ λόγον προσοίσωμεν; Πᾶσα ἡ κτίσις εὐωχεῖσθω, καὶ ὑμείτω τῆς ιερᾶς τὸν ιερώτατον λογεῖον. ’Ετεκε γάρ τῷ κοσμῷ θησαυρὸν ἀγαθῶν ἀναφαίρετον. Δι’ αὐτῆς γάρ ὁ Κτίστης πᾶσαν φύσιν πρὸς τὸ κρείττον μετεστοιχείωσεν διὰ μέσης τῆς ἀνθρωπότητος. Εἰ γάρ ὁ ἀνθρωπὸς μέσος νοῦ καὶ ὅλης ιστάμενος, σύνδεσμός ἐστι πάσης δρατῆς τε καὶ ἀօράτου κτίσεως, ἐνωθεὶς δὲ δημιουργὸς Λόγος τοῦ Θεοῦ τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων, δι’ αὐτῆς ἀπάση τῇ κτίσει ἥνωται. ’Εορτάσωμεν οὖν τὴν λύσιν τῆς ἀνθρωπίνης στειρώσεως, ὅτι λέλυται ἡμῖν ἡ τῶν ἀγαθῶν πήρωσις.

PG
96, 664

1937

2. ’Αλλὰ τίνος ἔνεκεν ἐκ στείρας ἡ Παρθένος μήτηρ γεγέννηται; ἔδει γάρ τὸ μόνον καινὸν ὑπὸ τὸν ἥλιον, τὸ τῶν θαυμάτων κεφάλαιον, προοδοποιηθῆναι τοῖς θαύμασιν, καὶ κατὰ μικρὸν ἀπὸ τῶν ταπεινοτέρων ἐπανασῆναι τὰ μείζονα. ’Εχω καὶ ἔτερον λόγον ὑψηλότερον καὶ θειότερον. ’Η γάρ

pretium est honorare, per quam universum mortaliū genus redintegratum est; per quam primigeniae matris Evae luctus in gaudium est commutatus? Illa namque divinae sententiae decreto audivit: *In moeroribus paries:*¹ haec, *Ave, gratia plena.*² Illa, *Ad virum erit conversio tua.*³ Haec, *Dominus tecum.* Quidnam igitur Verbi Matris nisi verbum et sermonem offeramus? Omnis creatura una festive oblectetur, ac saceratissimum sacrae Annae laudet puerperium. Illa quippe mundo bonorum peperit thesaurum, quem vis nulla auferre possit. Per eum siquidem Creator naturam universam media humanitate in melius commutavit. Cum enim homo media inter mentem et materiam sede constitutus, rerum omnium conditarum, tum visibilium, tum invisibilium, nodus vinculumque sit, profecto rerum artifex Deus Verbum humanae naturae * copulatum, eius beneficio creaturae universae unitum fuit. Quapropter humanae sterilitatis depulsionem celebremus, qua bonorum impedimentum solutum est.

*663

PG
96, 663

1937

2. Ecce vero Virgo Mater orta est ex sterili? Plane quia oportebat, ut ad id quod solum sub sole novum futurum erat, ac prodigiiorum caput, via per prodigia sterneretur, paulatimque ab humilioribus ad sublimiora progressio fieret. Caeterum alia quoque altior diviniorque ratio a me afferri potest. Natura enim gratiae cedit,

¹ Gen. III, 16.² Le. I, 28.³ Gen. III, 16.

φύσις ἡττηται τῇ χάριτι, καὶ ἔστηκεν ὑπότρομος, προδαίνειν μὴ φέρουσα.
 Ἐπεὶ οὖν ἔμελλεν ἡ Θεοτόκος Παρθένος ἐκ τῆς "Αννης τίκτεσθαι, οὐκ ἐτόλμησεν ἡ φύσις προλαβεῖν τὸ τῆς χάριτος βλάστημα· ἀλλ' ἔμεινεν ἀκαρπός,
 ἔως ἡ χάρις τὸν καρπὸν ἐδιάστησεν." Ἐδει γάρ πρωτότοκον τεχθῆναι, τὴν
 τεξομένην τὸν πρωτότοκον πάσης τῆς κτίσεως, ἐν φ τὰ πάντα συνέστηκεν.
 "Ω μακαρία συνωρίς Ἰωακείμ καὶ Ἀννα! ὑπόχρεως ὑμῖν ἔστι πᾶσα ἡ κτίσις.
 Δι' ὑμῶν γάρ προσήγαγε δώρον τῷ Κτίστῃ δώρων πάντων ὑπερφερέστερον, μητέρα σεμνήν, μόνην ἀξίαν τοῦ Κτίσαντος." Ω δοφὺς τοῦ Ἰωακείμ παμμακάριστε, ἐξ ἣς κατεβλήθη σπέρμα πανάμωμον! "Ω μήτρα τῆς "Αννης ἀοιδίμε, ἐν ᾧ ταῖς κατὰ μικρὸν ἐξ αὐτῆς προσθήκαις ηὔξηθη, καὶ διαμορφωθὲν ἐτέχθη βρέφος πανάγιον!" Ω γαστήρ, οὐρανὸν ἐν αὐτῇ κυοφορήσασα ἔμψυχον, τῆς οὐρανῶν εύρυχωρίας πλατύτερον! "Ω ἀλλ, ἡ ἐνέγκασα τὴν θημονίαν τοῦ ζωοποιοῦ σίτου, ὡς αὐτὸς Χριστὸς ἀπεφήνατο· «Ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει». "Ω μαστοὶ θηλήσαντες τὴν θρέψασαν τὸν τροφέα τοῦ κόσμου! "Ω θαυμάτων θαύματα, καὶ παραδόξων παράδοξα! ἔδει γάρ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀφραστὸν καὶ συγκαταβατικὴν σάρκωσιν προοδοποιηθῆναι τοῖς θαύμασιν. "Αλλὰ πῶς τοῖς πρόσω προδήσομαι; "Η διάνοια μὲν ἐξίσταται, φόδος δέ με καὶ πόθος κατεμερίσαντο. "Η καρδία πάλλει, καὶ ἡ γλῶσσα πεπήδηται· οὐ φέρω τὴν ἡδονήν,

statque tremula, pergere non sustinens. Quoniam itaque futurum erat, ut Dei Genitrix Virgo ex Anna nasceretur, natura gratiae germen antevertere non ausa est: sed mansit fructus expers, dum gratia fructum ederet. Nasci siquidem primogenitam oportebat, ex qua nasciturus esset omnis creaturae primogenitus, in quo omnia constant.¹ O par beatum Ioachim et Anna; vobis omnis creatura obstricta est! Per vos enim donum omnium donorum praestantissimum Creatori obtulit, nempe castam matrem, quae sola Creatore digna erat. O lumbos Ioachim beatissimos, ex quibus mundissimum semen iactum est! O praeclararam Annae vulvam, in qua tacitis accrementis ex ea auctus atque formatus fuit fetus sanctissimus! O uterum, in quo animatum coelum, coelorum latitudine latius conceptum fuit! O aream, quae vivifici frumenti acervum protulit, iuxta ac Christus ipse pronuntiavit: *Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet.*² O ubera, eius lactantia nutricem, a quo mundus alitur! O miraculorum miracula, et rerum admirabilium res maxime mirabiles! Aequum quippe erat, ut ad ineffabilem Dei incarnationem, qua se ille ad nos inclinavit, iter per miracula muniretur. Verum quomodo ultra progrediar? Mens extra se rapitur, meque

¹ Coloss. I, 15-17.

² Io. XII, 24.

νικῶμαι τοῖς θαύμασιν, ἔνθους ὑπὸ τοῦ πάθους γέγονα. Νικᾶται δὲ πόθος, ὑποχωρείτω δὲ φόδος, ἀδέτω δὲ κιθάρα τοῦ Πνεύματος· «Εὐφραινέσθωσαν οἱ οὐρανοί, καὶ ἀγαλλιάσθω δὲ γῆ».

3. Σήμερον στειρωτικὰ πύλαι ἀνοίγονται, καὶ πύλη παρθενικὴ θεία προέρχεται, ἐξ ἡς, καὶ δι’ ἡς ὁ Θεός, ὁ πάντων τῶν ὄντων ἐπέκεινα εἰς τὴν οἰκουμένην σωματικῶς εἰσελεύσεται, κατὰ Παῦλον τὸν τῶν ἀρρήτων ὑπήκοον. Σήμερον ἐκ ῥίζης Ἱεσσαὶ ῥάβδος ἔφυ, ἐξ ἡς ἀναδίσεται τῷ κόσμῳ ἀνθος θεοῦπόστατον. Σήμερον ἐκ τῆς γηγενῆς φύσεως οὐρανὸν κατεσκεύασεν ἐπὶ γῆς, ὁ πάλαι ποτὲ ἐξ ὑδάτων πήξας, καὶ πρὸς ὅψος μετεωρίσας τὸ στερέωμα. Καὶ ὄντως, οὗτος ἐκείνου πολὺ θειότερος καὶ παραδοξότερος. Ὁ γάρ ἐν ἐκείνῳ κατασκευάσας τὸν ἥλιον, ἐκ ταύτης δικαιοσύνης ἀνέτειλε ἥλιος. Δύο φύσεις, κανὸν Ἀκέφαλοι μαίνωνται· μία ὑπόστασις, κανὸν Νεστόριοι διαρρήγγυνται. Τὸ γάρ φῶς τὸ αἴδιον, τὸ ἐξ ἀΐδίου φωτὸς προσιώνιον ἔχον τὴν ὑπαρξίαν, τὸ δύλον * καὶ διώματον ἐκ ταύτης σωματοῦται, καὶ ὡς νυμφίος ἐκ παστοῦ προέρχεται, Θεός δὲν, καὶ γηγενῆς γενόμενος ὕστερον. Ως γίγας τὴν ὁδὸν δραμεῖν τῆς ἡμετέρας ἀγαλλιάσεται φύσεως, καὶ διὰ παθῶν ὁδεῦσαι πρὸς

*665

metus et cupiditas inter se partiuntur. Cor palpitat, et lingua impeditur, voluptatem ferre nequeo, miraculis vineor, divino extinetu lymphatum me affectus reddit. Vincat vero cupiditas, cedat metus, canat Spiritus eithara: *Laetentur coeli, et exultet terra.*¹

3. Hodie sterilitatis portae aperiuntur, divinaque porta virginalis procedit, ex qua et per quam qui est super omnia Deus² in orbem terrae corporali modo est ingressurus, ut Pauli arcanorum auditoris verba usurpem. Hodie virga de radice Iesse ora est,³ ex qua mundo flos divine subsistens ascendet. Hodie in terra ex terrena natura coelum ille condidit, qui olim ex aquis firmamentum compegerat, et in altum extulerat. Ac sane coelum istud illo longe divinius est, ac stupendum magis. Nam qui solem in illo condidit, ex hoc ipse iustitiae sol oriturus est. Duae naturae, furant licet Acephali; una persona, quamlibet rumpantur Nestoriani. Aeternum enim illud lumen quod ex aeterno lumine antiquorem saeculis exsistentiam habet; * lumen, inquam, illud materia vacans et incorporeum, ex ipsa corporatur, et tamquam sponsus de thalamo procedit,⁴ qui cum Deus sit, subinde factus terrigena, exultabit ut gigas ad naturae nostrae currēdam viam,⁵ per cruciatu ad mortem

*666

¹ Ps. XCV, 11.

² Rom. IX, 5.

³ Isa. XI, 1.

⁴ Ps. XVIII, 6.

⁵ Ibid.

θάνατον, καὶ δῆσαι τὸν ἴσχυρόν, καὶ διαρπάσαι αὐτοῦ τὰ σκεύη, τὴν ἡμετέραν φύσιν, καὶ πρὸς τὴν οὐράνιον γῆν ἀναγαγεῖν τὸ πλανώμενον πρόδοτον. Σήμερον δὲ τοῦ τέκτονος Γίός, δὲ παντεχνῆμων Λόγος τοῦ δὲ αὐτοῦ τὰ πάντα κατασκευάσαντος, δὲ βραχίων δὲ ἴσχυρὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου, ὡς ἔκατον διακτύλῳ τῷ Πνεύματi, ἀμβλυνθὲν τὸ σκέπαρον ἀκονήσας τῆς φύσεως, κατεσκεύασεν ἔκατῳ ἔμψυχον αἱμακα, ἃς ἡ βάσις ἐπὶ γῆς ἐστήρικται, ἡ δὲ κεφαλὴ πρὸς αὐτὸν τὸν οὐρανόν, ἐφ' ἣς Θεὸς ἀναταύτεται, ἃς τὸν τύπον Ἰακὼβ ἐθεάσατο, δὲ ἃς ὁ Θεὸς καταβάς ἀμεταβάτως, μᾶλλον δὲ συγκαταβάς, ἐπὶ τῆς γῆς ὀφθῆ, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη. Ταῦτα γάρ ἡ κατάβασις, ἡ συγκαταβατικὴ ταπείνωσις, ἡ ἐπὶ γῆς πολιτεία, ἡ τοῖς ἐπὶ γῆς δοθεῖσα αὐτοῦ ἐπίγνωσις. Ἐπὶ γῆς ἡ νοητὴ αἱμαξ, ἡ παρθένος ἐστήρικται· ἐκ γῆς γάρ ἔχει τὴν γέννησιν· ἡ δὲ κεφαλὴ πρὸς τὸν οὐρανόν. Πάσης γάρ γυναικὸς κεφαλὴ ὁ ἀνήρ· ἀλλ' αὕτη, ἐπειδὴ ἄνδρα οὐκ ἔγνω, κεφαλὴ αὐτῆς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἐχρημάτισεν, Πνεύματi ἀγίω συναλλαγὰς ποιησάμενος, καὶ οἵονεὶ θεῖον σπόρον πνευματικόν, τὸν ἔκατον Γίόν καὶ Λόγον τὴν παντοδύναμον δύναμιν ἔξαποστείλας. Εὔδοκίᾳ γάρ τοῦ Πατρός, οὐκ ἐκ συναφείας

contendens: ut fortē alliget, ipsiusque vasa, humanum utique genus diripiāt,¹ et ovem errantem ad coelestem terram reducat.² Hodie ille fabri Filius, rerum omnium artifex Verbum illius, qui per ipsum omnia condidit, forte illud Dei altissimi brachium, obtusam naturae asciam Spiritu sancto ceu digito suo exacuens, animatum sibi ipse scalam fabricavit, cuius ima pars in terra firmata est, summa autem ad coelum usque porrigitur,³ cui Deus innitatur, cuius Iacob figuram vidit; per quam Deus nihil mutatus descendens, seu potius se indulgenter inclinans, in terra visus est, et eum hominibus conversatus est.⁴ Haec enim descensus ille significat, inclinationis demissionem, in terris conversationem, concessam iis qui in terra agunt, ipsius cognitionem. Spiritualis scala, hoc est virgo, in terra firmata est; ut quae ex terra ortum habeat; caput vero ad coelum usque pertineat. Omnis namque mulieris caput est vir:⁵ huius autem, cum virum non habeat, Deus et Pater caput fuit, qui Spiritus sancti opera coniugii veluti foedus paciscrens, tamquam divinum quoddam semen, Filium suum ac Verbum, omnipotentem illam virtutem emisit. Benigna quippe voluntate Patris, non ex naturali

¹ Matth. XII, 29.

² Lc. XV, 4 s.

³ Gen. XXVIII, 12.

⁴ Baruch III, 38.

⁵ Ephes. V, 23.

φυσικῆς, ἀλλ’ ἐκ Πνεύματος ἀγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου, ὑπερφυῶς δὲ Λόγος σὰρξ ἀτρέπτως ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν. Συνάφεια γάρ Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους διὰ Πνεύματος ἀγίου γίνεται. « Ὁ χωρῶν χωρεῖτω ». « Ὁ ἔχων δῶτα ἀκούειν, ἀκούετω ». Ἔξω τῶν σωματικῶν γεννώμεθα. Ἀπαθεῖς τὸ θεῖον, οἱ ἄνθρωποι· δὲ ἀπαθῶς γεννήσας τὸ πρότερον φυσικῶς, ἀπαθῶς τὸν αὐτὸν Γίδην γεννᾷ καὶ τὸ δεύτερον οἰκονομικῶς. Καὶ μάρτυς Δαβίδ, δὲ Θεοπότωρ, λέγων· « Κύριος εἶπε πρός με· Γίδης μου εἴ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε ». Τὸ δὲ « σήμερον », ἐπὶ τῆς προαιωνίου γεννήσεως χώραν οὐκ ἔχει· ἐκείνη γάρ ἀχρονος.

^{PG}
96, 665 4. Σήμερον ἡ κατὰ ἀνατολὰς ώκοδόμηται πύλη, δι’ ἣς Χριστὸς εἰσελεύ-
σεται καὶ ἔξελεύσεται, καὶ ἔσται κεκλεισμένη ἡ πύλη, ἐν ἣ Χριστὸς ἡ θύρα
τῶν προβάτων, Ἀνατολὴ ὄνομα αὐτῷ, δι’ δὲ πρὸς ἀρχίφαντον Πατέρα προ-
σωγωγὴν ἐσχήκαμεν. Σήμερον ἔπνευσαν αὖτε χαρᾶς παγκοσμίου προάγ-
γελοι. Εὐφρανέσθω δὲ οὐρανὸς ἄνωθεν, καὶ ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ κάτωθεν, σα-
λευθήτω ἡ τοῦ κόσμου θάλασσα. Ἐν αὐτῇ γάρ κόχλος γεννᾶται, ἡ τις οὐρα-
νόθεν ἐκ τῆς ἀστραπῆς τῆς θεότητος ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται * τὸν πολυ-

¹⁹³⁸

*668

congressu, sed ex Spiritu sancto et ex Maria Virgine supra naturae leges, nulla mutatione Verbum caro factum est, et habitavit in nobis;¹ Dei siquidem cum hominibus coniunctio per spiritum efficitur. *Qui potest capere, capiat.² Qui habet aures audiendi, audiat.³* A rebus corporalibus abscedamus. Passionis exsors divinum numen, o homines; qui nulla perpessione suapte natura prius genuit, nulla quoque perpessione eumdem ipsum postea Filium genuit, certa dispensationis ratione. Cuius testis est Dei parens David, ubi ait: *Dominus dixit ad me: Filius meus es tu: ego hodie genui te.⁴* Illud namque, *hodie*, in ea nativitate quae saeculis est anterior, locum non habet: quippe quae sine tempore est.

^{PG}
96, 666 4. Hodie porta illa ad orientem posita, exstructa est, per quam Christus ingredietur et egredietur:⁵ et erit clausa porta, in qua Christus ostium ovium⁶ cuius nomen Oriens:⁷ per quem accessum ad Patrem luminis principium habuimus. Hodie perflarunt aurae totius orbis gaudii praenuntiae. Laetentur coeli desuper, terraque infra exsultet, mundi mare commoveatur. In hoc enim concha gignitur, quae coelitus ex divino fulgetro in utero habebit, parietque

¹⁹³⁸

¹ Io. I, 14.

² Matth. XIX, 12.

³ Lc. VIII, 8.

⁴ Ps. II, 7.

⁵ Ezech. XLIV, 2.

⁶ Io. X, 9.

⁷ Zachar. VI, 12.

τίμητον μαργαρίτην Χριστόν· ἐξ ἡς δὲ Βασιλεὺς τῆς δόξης τὴν τῆς σαρκὸς πορφύραν περιβαλλόμενος, τοῖς αἰχμαλώτοις ἐπιδημήσας, κηρύξει ἀφεσιν. Σκιρτάτῳ δὲ φύσις· διὰ τὸν ἁγάρ ἀμνὸς τίκτεται, ἐξ ἡς δὲ ποιηθὴν περιβαλεῖται τὸ πρόσωπον, καὶ τοὺς χιτῶνας διαρρέῃ τῆς πάλαι νεκρώσεως. Χορεύετω παρθενίᾳ, δτὶ ἐπέχθη κατὰ τὸν Ὡσαῖαν παρθένος, ἡ τις ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ δόνομα αὐτοῦ Ἐμμανουὴλ· τουτέστι· «Μεθ' ἡμῶν δὲ Θεός». Γνῶτε, Νεστόριοι, καὶ ἡττᾶσθε, δτὶ μεθ' ἡμῶν δὲ Θεός. Οὐκ ἀνθρώπος, οὐ πρέσβυτος, ἀλλὰ αὐτὸς δὲ Κύριος ἔξει, καὶ σώσει ἡμᾶς. «Εὐλογημένος δὲ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου, Θεὸς Κύριος, καὶ ἐπέφρην ἡμῖν». Συστησώμεθα ἑορτὴν ἐπὶ τῇ γεννήσει τῆς Θεοτόκου. Εὐφραίνου, "Αννα «στεῖρα, ἡ οὐ τίκτουσα» ἥττειον καὶ βόησον, ἡ οὐκ ὀδίνουσα». Ἀγάλλου, Ἰωακείμ, δτὶ ἐκ τῆς θυγατρὸς παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν, καὶ καλεῖται τὸ δόνομα αὐτοῦ «μεγάλης βουλῆς», τῆς παγκοσμίου σωτηρίας «ἄγγελος, Θεὸς ἴσχυρός». Αἰσχυνέσθω Νεστόριος, καὶ τιθέτω χεῖρα ἐπὶ τῷ στόματι. Τὸ παιδίον Θεός, καὶ πῶς οὐ Θεοτόκος ἡ τίκτουσα; «Εἴ τις οὐ Θεοτόκον δύολογεῖ τὴν ἀγίαν Παρθένον, χωρίς ἐστι τῆς Θεότητος». Οὐκ ἔμδεις δὲ λόγος, εἰ

pretiosissimam margaritam Christum: * ex qua Rex gloriae carnis ^{*667} purpura vestitus, ad captivos veniens, demissionem praedicabit. Exsultet natura: agna enim in lucem editur, ex qua Pastor ovem induet, ac veteris mortalitatis tunicas lacerabit. Choreas agat virginitas, quoniam, ut loquitur Isaías,¹ nata virgo est, quae habebit in utero, parietque filium, cuius nomen vocabunt Emmanuel, hoc est, *Nobiscum Deus*. Nobiscum Deus, agnoscite Nestoriani, ac tandem cedite, quia nobiscum Deus. Non angelus, non legatus, sed ipse Dominus venit, et salvabit nos.² *Benedictus qui venit in nomine Domini, Deus Dominus, et illuxit nobis.*³ Constituamus diem solemnem pro Dei Genitricis nativitate. Laetare, Anna sterilis, quae non paris: erumpe et clama, quae non parturis.⁴ Exulta, Ioachim, quoniam ex filia tua puer natus est nobis, et filius datus est nobis, et vocabitur nomen eius *magni consilii*, salutis universi mundi, *Angelus, Deus fortis.*⁵ Nestorius erubescat, et ori manum imponat. Puer iste Deus est: qui ergo puerperam Dei Genitricem negas? «Si quis sanctam Virginem Dei Genitricem non confitetur, alienus est a Deitate». Non meum hoc dictum est, etsi meus est

¹ Isa. VII, 14.

² Isa. XXXV, 4.

³ Ps. CXVII, 26, 27.

⁴ Isa. LIV, 1.

⁵ Isa. IX, 6.

καὶ ἐμὸς ὁ λόγος· κλῆρον γὰρ τοῦτον ἐκ Θεολόγου πατρὸς Γρηγορίου θεολογικώτατον δέδεγμα.

^{PG 96, 668} 5. Ὡ μακάριον ζεῦγος Ἰωακεὶμ καὶ Ἀννα, καὶ ὅντως πανάχραντον! ¹⁹³⁹ Ἐκ καρποῦ τῆς κοιλίας ὑμῶν ἐπεγνώσθητε, καθὼς φησί που ὁ Κύριος· «Ἐκ καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς». Εὐαρέστως Θεῷ, καὶ ἀξίως τῆς ἐξ ὑμῶν τεχθείσης ἐπολιτεύσασθε. Σωφρόνως γὰρ καὶ ὁσίως πολιτευσάμενοι, τὸ τῆς παρθενίας κειμήλιον προσηγάγετε, τὴν πρὸ τόκου παρθένον, καὶ ἐν τῷ τίκτειν παρθένον, καὶ μετὰ τόκου παρθένον, τὴν μόνην, καὶ νῷ, καὶ ψυχῇ, καὶ σώματι ἀειπαρθενεύουσαν. «Εδει γὰρ τὴν ἐκ σωφροσύνης τὴν παρθενίαν βλαστήσασαν, τὸ μόνον μονογενὲς προσαγαγεῖν φῶς σωματικῶς, εὐδοκίᾳ τοῦ ἀσωμάτως γεννήσαντος· τὸ μὴ γεννῶν, δεὶ δὲ γεννώμενον· οὐ τὸ γεννᾶσθαι ὑποστατικὸν μόνον ἴδιωμα. Ὡ πόσων θαυμάτων, καὶ οἷων συναλλαγμάτων τοῦτο τὸ θυγάτριον γέγονε! στειρώσεως γέννημα, παρθενία τίκτουσα, μίξις θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος, πάθους καὶ ἀπαθείας, ζωῆς καὶ θανάτου, ὡς ἐν ἐν πᾶσιν ἐκνικηθείη τὸ χεῖρον ὑπὸ τοῦ κρείττονος. Καὶ ταῦτα πάντα διὰ τὴν ἐμὴν σωτηρίαν, ὃ Δέσποτα· οὕτως γάρ με ἡγάπησας, ὡς οὐ δι' ἄγγέλων, οὐ δέ τινος ταύτην κατεργάσασθαι κτίσεως, ἀλλ' ὥσπερ τὴν πρώτην πλάσιν,

sermo: hanc enim divinissimam haereditatem a Theologo patre Gregorio accepi.

^{PG 96, 667} 5. O beatum par Ioachim et Anna, immaculatissimum prorsus! ¹⁹³⁹ Ex fructu ventris vestri cognoscimini, velut alicubi Dominus ait: *Ex fructibus eorum cognoscatis eos.*¹ Ut Deo gratum erat, atque ea dignum quae ex vobis orta est, vitae vestrae rationes instituistis. Casta enim et sancta conversatione vestra virginitatis monile protulistis, eam, quae ante partum virgo foret, atque in partu virgo, nec non virgo post partum; illam, inquam, quae sola semper, tum mente, tum animo, tum etiam corpore virginitatem cultura esset. Par siquidem erat, ut germinans illic ex castitate virginitas, solum illum unigenitum lumen corporali ratione produceret, eius benigna voluntate, qui incorporali modo ipsum genuisset; lumen utique non quod gignit, sed quod semper gignitur, ac cui gigni personalis sola proprietas est. O quot puella haec miraculorum, et qualium foederum officina facta est: sterilitatis germen, virginitas pariens, Deitatis humanitatisque mixtio, passionis et impassibilitatis, vitae et mortis, ut in omnibus quos deterius erat, a potiori vinceretur! Haec omnia salutis meae causa, Domine, gesta sunt. Tantus enim erga me amor fuit, ut non per angelos ullamve rem creatam salutem meam patraveris, sed uti primam effictionem, sic et instaura-

¹ Matth. VII, 16.

ούτως αὐτουργῆσαι καὶ τὴν ἀνάπλασιν. Ἐντεῦθεν χορεύω, καὶ κομπάζω, καὶ γέγηθα, καὶ πρὸς τὴν πηγὴν πάλιν τῶν θαυμάτων ἐπάνειμι, καὶ τοῦ τῆς εὐφροσύνης ἐμφορούμενος * νάματος, τὴν κιθάραν πάλιν κραδαίνω τοῦ Πνεύματος, καὶ θεῖον ὄμνον ἔδω Γενέσιον.

*669

PG
96, 669

1940 6. "Ω ζεῦγος λογικῶν τρυγόνων Ἰωακεὶμ καὶ "Αννα τὸ σωφρονέστατον! <sup>PG
96, 669</sup> Υμεῖς τὸν τῆς φύσεως νόμον, τὴν σωφροσύνην τηρήσαντες, τῶν ὑπὲρ φύσιν κατηξιώθητε· τετόκατε γάρ τῷ κόσμῳ Θεοῦ μητέρᾳ ἀπείρονδρον. Υμεῖς εὐσεβῶς καὶ ὁσίως ἐν ἀνθρωπίνῃ φύσει πολιτευσάμενοι, τὴν ὑπὲρ ἀγγέλους, καὶ τῶν ἀγγέλων δεσπόζουσαν νῦν θυγάτριον τετόκατε. ^Ω θυγάτριον ὡραιότατον καὶ γλυκύτατον! ὃς κρῖνον ἀναμέσον τῶν ἀκανθῶν ἐκφυὲν ἐξ εὐγενεστάτης καὶ βασιλικωτάτης ῥίζης Δανιηλῆς! Διὰ σοῦ τὴν Ἱερωσύνην ἡ βασιλεία πεπλούτηκεν. Διὰ σοῦ νόμου μετάθεσις γέγονε, καὶ ἀνεκαλύφθη τὸ ὑπὸ τῷ γράμματι πνεῦμα κρυπτόμενον, μετατεθέντος ἐκ τῆς Λευϊτικῆς φυλῆς ἐπὶ τὴν Δανιηλὴν τοῦ Ἱερατικοῦ ἀξιώματος. ^Ω ρόδον ἐξ ἀκανθῶν τῶν Ἰουδαίων ἐκφυέν, καὶ εὐωδίας θείας πληρῶσαν τὰ σύμπαντα! ^Ω θυγάτηρ Ἀδάμ καὶ μήτηρ Θεοῦ! μακαρία ἡ ὁσφὺς καὶ ἡ γαστήρ, ἐξ ὅν ἀνεδλάστησας. Μακαρίαι αἱ ἀγκάλαι, αἱ ἐδάστασαν, καὶ χειλη τὰ τῶν ἀγνῶν φιλημάτων σου ἀπολαύσαντα, μόνα τὰ γονικά, ἵν' ἦσαν ἐν πᾶσιν ἀεὶ παρθενεύουσα. Σήμερον ἀρχὴ σωτηρίας τῷ κόσμῳ. Ἀλαλάξατε τῷ Κυρίῳ, πᾶσα ἡ γῆ, ὁσκατε καὶ ἀγαλλιάσθε, καὶ ψάλλετε. ^Τψώσατε τὴν φωνὴν ὄμνην, ὑψώσατε,

tionem per temet feceris. Proinde * tripudio, gloriabundus efferor, ^{*670} voluptate exsilio, ad prodigiorum fontem revertor, fluentisque gaudii ingurgitatus, citharam Spiritus iterum pulso, divinumque Natalitiorum hymnum cano.

PG

96, 670

1940 6. O castissimum rationalium turturum par Ioachim et Anna! <sup>PG
96, 670</sup> Vos castitatem, quam naturae lex praescribit, conservantes, ea quae naturam superant, divinitus estis consecuti: mundo quippe Dei matrem viri nesciam peperistis. Vos pie et sancte in humana natura vitam agentes, filiam angelis superiorem, nuncque angelorum Dominam, edidistis. O speciosissima dulcissimaque puella! O lilium inter spinas, ex generosissima et maxime regia radice Davidica progenitum! Per te regnum sacerdotio locupletatum est. Per te legis facta translatio est, patefactusque spiritus, qui sub lege delitescebat, translata nimirum ex Levitica tribu ad Davidicam sacerdotali dignitate. O rosa, quae ex spinis, iudeis scilicet, orta es divinoque odore cuncta perfudisti! O filia Adami et Dei mater! Beati lumbi et venter, ex quibus prodiisti. Beatae ulnae, quae te gestaverunt: labia item, quibus eastis osculis frui concessa est, parentum nempe dumtaxat tuorum, ut in omnibus semper virginitatem coleres. Hodie mundi salus inchoata est. Iubilate Deo, omnis terra, cantate, exsul-

μὴ φοβεῖσθε ὅτι ἐπέχθη ἡμῖν μήτηρ Θεοῦ ἐν ἀγίᾳ Προβατικῇ, ἐξ ἣς τεχθῆναι εὐδόκησεν ὁ Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἱρων τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου. Σκιρτήσατε, τὰ δρη, λογικαὶ φύσεις, καὶ πρὸς ὑψός τῆς πνευματικῆς θεωρίας ἀνατείνομεναι. Τὸ γάρ δρος Κυρίου τὸ ἐμφανέστατον τίκτεται, τὸ ὑπερβοληκός καὶ ὑπερκείμενον πάντα βουνόν, καὶ πᾶν δρος, ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων τὴν ὑψηλότητα, ἐξ οὐ χειρὸς ἀνευ σωματικῶς τμηθῆναι ηὐδόκησεν ὁ ἀκρογωνιαῖος λίθος Χριστός, ἡ μία ὑπόστασις, ἡ τὰ διεστῶτα συνάπτουσα, θεότητά τε καὶ ἀνθρωπότητα, ἀγγέλους, καὶ ἀνθρώπους, τοὺς ἐξ ἔθνῶν, καὶ τὸν σαρκικὸν Ἰσραὴλ, εἰς ἓν πνευματικὸν Ἰσραὴλ. "Ορος τοῦ Θεοῦ, δρος πῖον, δρος τετυρωμένον· δρος πῖον, τὸ δρος ἐν φῷ ηὐδόκησεν ὁ Θεὸς κατοικεῖν ἐν αὐτῷ. Τὸ θεῖον ἄρμα τὸ μυριοπλάσιον, τῶν τῇ θείᾳ εὐθηνούντων χάριτι· Χερουδίμ λέγω καὶ Σεραφίμ. 'Η ἄκρα ἡ τοῦ Σινᾶ ἀγιωτέρα, ἦν οὐ καπνός, οὐ γνόφος, οὐ θύελλα, οὐ πῦρ δειματοῦν καλύπτει, ἀλλ' ἡ φωτιστικὴ τοῦ παναγίου Πνεύματος ἔλλαμψις. 'Εκεῖ μὲν γάρ Λόγος Θεοῦ πλαξῇ λιθίναις νόμον ἔγραψεν, ὃς δακτύλῳ τῷ Πνεύματι· ἐν ταύτῃ δὲ ἐκ Πνεύματος ἀγίου, καὶ τῶν αὐτῆς αἵματων, αὐτὸς ὁ Λόγος σεσάρκωται, καὶ ἐκυρώσει τὴν ἡμετέρᾳ φύσει σωτηρίας δραστικώτερον φάρμακον. 'Εκεῖ μάννα· ἐν ταύτῃ ὁ μάννα δοὺς τὴν γλυκότητα. 'Υποκυπτέτω σκηνὴ ἡ περίπουστος, ἦν ἐρήμῳ

tate et psallite. Exaltate vocem vestram, exaltate, nolite timere. Nobis enim in sancta Probatice, seu pecuaria domo nata est Dei mater, ex qua Agnus Dei qui tollit peccatum mundi, nasci voluit. Salite, montes, rationales naturae, quae ad spiritualis contemplationis fastigium assurgitis. Mons quippe Dei clarissimus partu editur, qui collem omnem, ac montem, angelorum scilicet et hominum sublimitatem, superat et transcedit: ex quo nulla manus opera corpore tenus excisci voluit lapis angularis Christus, una illa subsistens persona, quae res prorsus discrepantes, divinam pariter humanamque naturam copulavit, angelos item et homines, gentiles et carnalem Israëlem in unum spiritualem Israëlem. Mons Dei, mons pinguis: mons coagulatus, mons pinguis: mons in quo beneplacitum est Deo habitare in eo. Currus Dei decem millibus multiplex, divinae gratiae copia exuberantium; Cherubim, inquam, et Seraphim. Vertex Sina sanctior, quam non fumus, non caligo, non procella, non terrorem incutiens ignis tegit, sed sanctissimi Spiritus vis illuminatrix. Nam illic quidem Dei Verbum tabulis lapideis Spiritu veluti digito legem inseculpsit: in hac autem ex Spiritu sancto, eiusque sanguinibus, idem ipsum Verbum est incarnatum, seque ipsum nostrae naturae efficacissimum ad salutem remedium praebuit. Illic manna: in hac qui dulcem saporem mannae indiderat. Cedat celebratissimum illud

Μωσῆς κατεσκεύασεν, ἐκ πολυτίμου καὶ * παντοδαποῦς ὄλης, καὶ πρὸ ταύ-
τῆς ἡ τοῦ πατρὸς Ἀβραάμ, τῇ ἐμψύχῳ καὶ λογικῇ σκηνῇ τοῦ Θεοῦ. Αὕτη
γὰρ οὐκ ἐνεργείας Θεοῦ ὑπῆρξε δοχεῖον, ἀλλ' οὐσιωδῶς τῆς τοῦ Γίοῦ καὶ
Θεοῦ ὑποστάσεως. Ἐπιγινωσκέτω τὸ πρὸς αὐτὴν ἀσύγκριτον, κινθάτος πάν-
τοθεν χρυσίῳ κεκαλυμμένη, καὶ μανιοφόρος στάμνος χρυσῆ, καὶ λυχνία, καὶ
τράπεζα, καὶ πάντα τὰ παλαιά. Τῷ γὰρ ταύτης τύπῳ τετίμηται, ὡς ἀληθοῦς
πρωτοτύπου σκιάσματα.

*672

7. Σήμερον τόμον καινὸν ὁ πάντα ποιῶν κατεσκεύασε Θεὸς Λόγος, ὃν
ἐκ καρδίας ὁ Πατὴρ ἔξηρεύξατο, γλώσσῃ Θεοῦ ὡς ιαλάμῃ τῷ Πνεύματι ἐν
αὐτῷ γραφησόμενον· δις ἐδόθη ἀνδρὶ εἰδότι γράμματα, καὶ οὐκ ἀνέγνω. Οὐ
γὰρ ἔγνω τὴν Μαρίαν δὲ Ἰωσήφ, οὐδὲ ἀντοῦ τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν. Ὡς
θυγάτριον Ἰωακείμ τε καὶ "Ἄννης τὸ ιερώτατον, τὸ λαθὸν τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς
ἔξουσίας, καὶ τὰ πεπυρωμένα βέλη τοῦ πονηροῦ· τὸ ἐν θαλάμῳ τοῦ Ηνεύ-
ματος πολιτευσάμενον, καὶ τηρηθὲν ἄμωμον εἰς νύμφην Θεοῦ, καὶ μητέρα
φύσει τοῦ Θεοῦ! Ὡς θυγάτριον ιερώτατον, τὸ ἐπὶ μητρικαῖς ἀγκάλαις φαι-
νόμενον, καὶ φοβερὸν ταῖς ἀποστατικαῖς δυνάμεσιν! Ὡς θυγάτριον ιερώτατον,
τῷ μαζῷ γάλα τρεφόμενον, καὶ ἀγγέλοις περιστοιχούμενον! Ὡς θυγάτριον
θεοπόθητον, ἡ τῶν φυσάντων δόξα· σὲ γενεαὶ γενεῶν μακαρίζουσιν, ὡς ἔφης

tabernaculum quod Moyses ex pretiosa omnigenaque * materia in *671
deserto paravit; quin et isto prius illud Abrahae tabernaculum, vivo ac
rationali Dei tabernaculo. Hoc enim non actionis divinae concepta-
culum fuit, sed substantiali modo, Filii Deique personae. Agnoscat
arca undique auro contecta, quam nihil habeat, quod cum hac com-
parari possit, urnaque illa aurea manna ferens, candelabrum, mensa,
veteraque omnia. Illa enim, quod eius figuræ essent, honorem ha-
buerunt, tamquam veri exemplaris adumbrationes.

7. Hodie tomum novum opifex omnium condidit Deus Verbum,
quem ex corde Pater eructavit;¹ Spiritu, qui Dei lingua est tamquam
calamo conscriptum;² qui quidem homini scienti litteras traditus,
nequaquam ab eo lectus fuit. Neque enim Ioseph Mariam agnovit,
autve mysterii huius potentiam. O Ioachim et Annae sacratissima
filia, quae principatibus et potestatibus, igneisque maligni telis la-
tuisti: quae in Spiritus thalamo versata es, et sine macula custodita,
ut sponsa Dei, naturaque Dei mater essem. O sacratissima filia, quae
in maternis ulnis cerneris, apostaticisque virtutibus formidabilis
es! O sacratissima filia, quae matris uberibus lactaris, atque ab an-
gelis undique cingeris! O chara Deo filia, parentum decus, quam,

¹ Ps. XLIV, 2.² Ibid.

έπαληθεύουσα! Ὡ θυγάτριον ἀξιόθεον, τὸ κάλλος τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, τῆς προμήτορος Εὔας ἡ ἐπανόρθωσις! Διὰ γὰρ τῆς σῆς τεκνογονίας ἡ πεσοῦσα ἀνώρθωται. Ὡ θυγάτριον ἴερώτατον, γυναικῶν τὸ ἀγλάΐσμα! Εἰ γὰρ καὶ ἡ πρώτη Εὔα ἐν παραβάσει γέγονε, καὶ δι' αὐτῆς εἰσῆλθεν ὁ θάνατος διακονησαμένης τῷ ὄφει πρὸς τὸν προπάτορα, ἀλλ' ἡ Μαρία ἐξυπηρετησαμένη τῷ θείῳ βουλήματι, τὸν ἀπατήσαντα ὄφιν ἤπατησεν, καὶ τῷ κόσμῳ τὴν ἀφθαρσίαν εἰσηγήκατο. Ὡ θυγάτριον ἀειπάρθενον, ἀνδρὸς οὐ δεηθεῖσα πρὸς σύλληψιν! Ἐχει γὰρ πατέρα ἀτέλιον ὃ ὑπὸ σοῦ κυοφορηθείς. Ὡ θυγάτριον γηγενές, θεογενικαῖς ἀγκάλαις τὸν Κτίστην βαστάσασα! ἡμιλλῶντο οἱ αἰώνες, ποιός τις ἐγκαυχήσεται τῇ σῇ γεννήσει, ἀλλ' ἐνίκα τῶν αἰώνων τὴν ἀμιλλανή προωρισμένη βουλὴ τοῦ Θεοῦ, τοῦ τοὺς αἰώνας ποιήσαντος, καὶ γεγόνασιν οἱ ἔσχατοι πρῶτοι, τὴν σὴν εύμοιρήσαντες γέννησιν. Ὁντως τιμιωτέρα πάσης κτίσεως γέγονας. Ἐκ σοῦ γὰρ μόνης ὁ Δημιουργὸς μοῖραν προσείληφε, τὴν ἀπαρχὴν τοῦ ἡμετέρου φυράματος. Σάρξ αὐτοῦ ἐκ τῶν σαρκῶν σου, καὶ τὸ αἷμα ἐκ τῶν αἵματων σου, καὶ γάλα μαστῶν σου ἐθήλασεν ὁ Θεός, καὶ ἡνάθη τὰ χείλη σου τοῖς τοῦ Θεοῦ χείλεσιν. Ὡ ἀκαταλήπτων καὶ ἀπορρήτων θαυμάτων! σὲ προγονοὺς ὃ τῶν ὅλων Θεὸς ἀξίαν, ἡγάπησε, καὶ ἀγαπήσας προώρισε, καὶ ἐπ' ἔσχατων τῶν χρόνων εἰς τὸ εἶναι παρήγαγε, καὶ Θεοτόκον μητέρα καὶ τιθηνὸν τοῦ οἰκείου Γίοῦ καὶ Λόγου ἀνέδειξε.

ut abs te vere dictum est, generationes omnes beatam dicunt! O digna Deo filia, humanae venustas naturae, primigenae parentis Evae emendatio! Tuo namque partu, quae ceciderat, erecta est. O sacrosancta filia, feminarum gloria! Quamvis enim prima Eva prævaricationis rea exstiterit, ac per eam mors, dum illa serpenti adversus primum parentem inserviret, ingressa sit: attamen Maria divinae obsequens voluntati, deceptorem anguem ipsa decepit, ac mundo immortalitatem invexit. O filia semper virgo, cui nulla ad concipiendum necessaria viri opera est! Quem enim utero gestasti, hic sempiternum Patrem habet. O filia terrigena, quae Dei genitricibus ulnis Creatorem gerebas! Certabant inter se saecula, quodnam ortu tuo gloriaretur. Sed eorum contentionem superavit præfinitum Dei consilium, a quo saecula facta sunt, ac postrema prima evaserunt, quibus tua fauste nativitas obtigit. Vere res omnes conditas dignitate antecelluisti. Nam ex te sola summus ille opifex partum assumpsit, massae nostrae primitias. Caro eius ex tuis sanguinibus concreta fuit. Quin Deus ex tuis mamillis lac suxit, tuaque labia Dei labiis cohaeserunt. O miracula mentis captum et sermonem excedentia! Dignitatem tuam praecognoscens universorum Deus, te proinde dilexit, dilectamque prædestinavit, atque extremis temporibus produxit, ac Deiparam matrem, suique Filii ac verbi nutritiam fecit.

1941 8. Τάνατία μὲν οὖν τῶν ἐναντίων φασὶν ίάματα, ἀλλ' οὐκ ἐκ τῶν ἐναντίων τὰ ἐναντία. Εἰ καὶ διὰ τῶν ἐναντίων ἔκαστον δὲ πέφυκεν πλέκει, ἐκ περιουσίας οὗ πέφυκεν. "Ωσπερ γάρ διὰ τοῦ ἀγαθοῦ μοι κατεργαζομένη θάνατον καθ' ὑπερβολὴν ἀμαρτωλὸς ἡ ἀμαρτία, οὗτω τῶν ἀγαθῶν ὁ αἴτιος διὰ τῶν ἐναντίων δὲ πέφυκεν ἡμῖν κατεργάζεται. «Οπου γάρ ἐπλεόνασεν ἡ ἀμαρτία, ὑπερπερίσσευσεν ἡ χάρις». Εἰ γάρ τὴν πρώτην πρὸς Θεόν ἐφυλάξαμεν κοινωνίαν, οὐκ ἀν τῆς μείζονος καὶ παραδοξοτέρας κατηξιώθημεν. Νῦν δὲ διὰ μὲν τῆς ἀμαρτίας τῆς προτέρας κοινωνίας ἀπηξιώθημεν, μή φυλάξαντες δὲ ἐλάδομεν. Θεοῦ δὲ συμπαθείᾳ ἡλεήθημέν τε καὶ προσελήφθημεν, ὡς ἀσφαλῆ γενέσθαι τὴν κοινωνίαν. Δυνατὸς γάρ δὲ προσλαβόμενος, φυλάξαι τὴν ἔνωσιν ἀδιάσπαστον. Ἐπει γάρ ἐκπορνεύσασα ἐξεπόρνευσε πᾶσα ἡ γῆ, καὶ δὲ λαὸς Κυρίου πνεύματι πορνείας ἐπλανήθη ἀπὸ Κυρίου τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ, τοῦ κτησαμένου αὐτὸν ἐν χειρὶ κραταιῷ καὶ βραχίονι νῦψηλῷ, καὶ ἐξαγαγόντος ἐν σημείοις καὶ τέρασιν ἐξ οἴκου δουλείας Φαραὼ, καὶ διαγαγόντος διὰ θαλάσσης Ἐρυθρᾶς, καὶ ὁδηγήσαντος ἐν νεφέλῃ ἡμέρας, καὶ δλην τὴν νύκτα ἐν φωτισμῷ πυρός. Καὶ ἐστράφη ἡ καρδία αὐτῶν εἰς Αἴγυπτον· καὶ ἐγένετο δὲ λαὸς Κυρίου, οὐ λαὸς Κυρίου· καὶ δὲ ἡλεγμένος· οὐκ ἡλεγμένος· καὶ δὲ ἡγαπη-

PG
96, 673

1941 8. Sane quidem contraria contrariorum esse aiunt medicamenta: at non item ex contrariis contraria oriri. Quamquam alioqui unaquaeque res per contraria id quod esse nata est, contexit ex abundantia eius quod esse nata est. Velut enim peccatum mortem mihi per bonum operans, supra modum peccans ostenditur: sic bonorum auctor per contraria, id quod suapte natura est, nobis efficit. *Ubi enim abundavit peccatum, superabundavit gratia.*¹ Nam si primam cum Deo societatem conservavissimus, praestantiores et admirabiliores nequaquam naeti essemus. Nunc autem, per peccatum quidem a priori consortio pulsi sumus, cum id quod acceperamus servare neglexerimus: Dei vero clementia misericordiam consecuti assumptique sumus, ut ea societas ab omni tuta periculo sit. Potest enim is qui assumpsit, praestare, ut indivulsa sit coniunctio. Quia enim universa terra fornicando fornicata erat, ac Domini populus fornicationis spiritu abactus, a Domino Deo suo, a quo in manu potenti et brachio excelso acquisitus erat, atque in signis et portentis de domo servitutis Pharaonis eductus, per mare Rubrum traductus erat, et tum interdiu in nube, tum nocte tota in illuminatione ignis deductus, aberraverat. Et cor ipsorum in Aegyptum se converterat: ² ita ut Domini populus, non populus Domini factus esset; et qui misericordiam consecutus, misericordiam non conse-

PG
96, 674¹ Rom. V, 20.² Ps. LXXVII, 12 s.

μένος, οὐκ ἡγαπημένος. Διὰ τοῦτο νῦν Παρθένος τίκτεται τῆς προγονικῆς πορνείας ἀντίπαλος, καὶ αὐτῷ τῷ Θεῷ μνηστεύεται, καὶ τίκτει τοῦ Θεοῦ τὸν ἔλεον. Καὶ λαὸς τοῦ Θεοῦ, ὃ πρὶν οὐ λαὸς καθίσταται· καὶ ὃ οὐκ ἡλεγμένος, ἥλεγται· καὶ ὃ οὐκ ἡγαπημένος ἡγάπηται. Ἐξ αὐτῆς γάρ τίκτεται ὁ Γίδης τοῦ Θεοῦ ὃ ἀγαπητός, ἐν φῷ εὐδόκησεν.

^{PG}
96, 673 9. Ἀμπελος εὐκληματοῦσα ἐξ Ἀννης ἐβλάστησε, καὶ βότρυν γλυκύτητος ἤνθησε, πόμα νέκταρ τοῖς γηγενέσι πηγάζοντα εἰς ζωὴν αἰώνιον. Ἰωακεὶμ καὶ Ἀννα ἐσπειραν ἑαυτοῖς εἰς δικαιοσύνην, καὶ ἐθέρισαν καρπὸν ζωῆς. Ἐφώτισαν ἑαυτοῖς φῶς γνώσεως, καὶ Κύριον ἐξεζήτησαν, καὶ ἤλθεν αὐτοῖς γέννημα δικαιοσύνης. Θαρσείτω ἡ γῆ καὶ τὰ τέκνα Σιών. Χαίρετε ἐπὶ Κυρίῳ τῷ Θεῷ ὑμῶν, ὅτι βεβλάστηκεν ἔρημος· στεῖρα κηνεγκε τὸν καρπὸν αὐτῆς. Ἰωακεὶμ καὶ Ἀννα ὡς ὅρη νοητὰ γλυκασμὸν ἀπεστάλαξαν. Εὐφραίνου, Ἀννα μακαριστέ, ὅτι θῆλυ τέτοκας. Τοῦτο γάρ τὸ θῆλυ, μήτηρ Θεοῦ, πύλη φωτός, πηγὴ ζωῆς, καὶ τὸ τῶν θηλειῶν διαλύει ἔγκλημα. Τοῦ θήλεος τούτου τὸ πρόσωπον λιτανεύσουσιν πλούσιοι τοῦ λαοῦ. Τοῦτο τὸ θῆλυ βασιλεῖς ἐθνῶν προσκυνήσουσι, δῶρα φέροντες. Τοῦτο τὸ θῆλυ προσάξεις Θεῷ τῷ Παμβασιλεῖ, ὡς κροσσωτοῖς χρυσοῖς, τὴν τῶν ἀρετῶν περιθεβλημένην εὐπρέπειαν,

cutus; qui que dilectus, non dilectus.¹ Eam ob causam Virgo nunc antiquae maiorum suorum scortationis adversaria nascitur, ipsique Deo sponsa iungitur, ac Dei misericordiam parit, ut efficiatur Dei populus, qui ante non populus; et qui non consecutus misericordiam, misericordiam consecutus; qui que non dilectus, dilectus. Ex ea quippe nascitur Filius Dei dilectissimus, in quo Pater bene sibi complacuit.

^{PG}
96, 674 9. Vitis uberrima ex Anna pullulavit, uvaque suavissima effluit, potum nectaris terrigenis fundens in vitam aeternam. Ioachim et Anna ad iustitiam sibi ipsi seminarunt, ac vitae fructum mesuerunt. Scientiae lumen sibi illuminarunt, ac Dominum exquisierunt, venitque illis germen iustitiae.² Audaciam sumat terra, ac filii Sion. Gaudete in Domino Deo vestro, quia germinavit desertum: sterilis protulit fructum suum. Ioachim et Anna uti montes spirituales dulcedinem stillaverunt. Laetare, beata Anna, quod feminam pepereris. Haec enim femina Dei mater futura est, porta lucis, fons vitae, et feminarum crimen abolebit. Huius feminae vultum deprehendunt omnes divites plebis.³ Feminam hanc reges gentium muneribus oblatis adorabunt.⁴ Hanc feminam Deo universorum Regi offeres, virtutum, tamquam fimbriis aureis, circumamictam elegan-

¹ Rom. IX, 25.

² Isa. LXI, 11.

³ Ps. XLIV, 13.

⁴ Ps. LXVII, 30.

καὶ * κεκοσμημένην τῇ τοῦ Πνεύματος χάριτι, ἡς ἡ δόξα ἔξωθεν. Δόξα μὲν γὰρ πάσης γυναικὸς ὁ ἀνὴρ ἔξωθεν ἐπιών· ἡ δόξα δὲ τῆς Θεοτόκου ἔσωθεν, ὁ τῆς κοιλίας καρπός. ^{*676} Ὡ θῆλυ ποθητόν, τρισμακάριστον! Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶ, καὶ εὐλογημένος ὁ καρπός τῆς κοιλίας σου. Ὡ θῆλυ θύγατερ τοῦ βασιλέως Δαβΐδ, καὶ Μήτηρ τοῦ Παρματαπλέως Θεοῦ! Ὡ θεῖον ἔμψυχον ἄγαλμα, ἐφ' ᾧ ὁ δημιουργὸς εὑφράνθη Θεός, νοῦν μὲν ἔχον θεοκυβέρνητον, καὶ μόνω Θεῷ προσανέχοντα· ἐπιθυμίαν ἀπασαν τεταμένην πρὸς τὸ μόνον ἐφετόν τε καὶ ἀξιέραστον· τὸν θυμὸν κατὰ μόνης τῆς ἀμαρτίας, καὶ τοῦ ταύτην κυήσαντος. Ζωὴν τῆς φύσεως κρείττονα ἔξεις. "Εξεις γὰρ οὐ σαυτῇ· οὐ γὰρ σαυτῆς ἔνεκα γεγέννησο. "Οθεν ἔξεις Θεῷ, δι' ὃν εἰς τὸν βίον ἐλήλυθας· δι' ὃν τῇ παγκοσμίᾳ ἔξυπηρετήσεις σωτηρίᾳ, διποτες ἡ ἀρχαία βουλὴ τοῦ Θεοῦ, τῆς τοῦ Λόγου σαρκώσεως, καὶ τῆς ἡμῶν θεώσεως, διὰ σοῦ πληρωθῆ. "Ορεξις τοῖς θείοις λόγοις ἐντρέφεσθαι, καὶ τούτοις πιαίνεσθαι, ὡς ἡ ἐλαία κατάκαρπος ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ, ὡς ζύλον πεφυτευμένον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων τοῦ Πνεύματος, ὡς ζύλον ζωῆς, ὁ τὸν καρπὸν αὐτοῦ ἔδωκεν ἐν τῷ προωρισμένῳ καιρῷ αὐτοῦ Θεοῦ σεσαρκωμένον, τὴν αἰώνιον ἀπάντων ζωήν. Πάντα λογισμὸν τρόφιμον, καὶ ψυχωφελῆ ἔχουσα καὶ πάντα περιττόν, καὶ ψυχοθλαβῆ πρὸν γεύσασθαι ἀποκρίνουσα. ^{*677} Οφθαλμοὶ διὰ παντὸς

tia, sanctique * Spiritus gratia coronatam, cuius gloria ab intus.¹ Omnis quippe feminae gloria vir est, a foris veniens: at Dei Genitricis gloria ab intus est, ventris utique fructus. O desiderabilissima femina, ac terque beata! Benedicta tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris tui. O femina regis David filia, Deique omnium Regis Mater! O divinum vivumque simulacrum, cuius conditor Deus pulchritudine delectatus est, quod mentem quidem divinitus gubernatam habet, Deoque soli addictam; cupiditatem vero omnem ad id quod solum expetendum est, et amore dignum, intentam; iram autem erga peccatum dumtaxat eiusque parentem. Vitam natura potiorem habebis. Habebis autem non tibi ipsa; quippe quae non tuiipsius causa genita sis. Quocirca Deo hanc habebis, cuius gratia in mundum prodiisti; ut orbis universi saluti obsequaris; Deique antiquum consilium, nimirum incarnationis Verbi ac nostrae deificationis, per te impleatur. Appetitus tuus divinis sermonibus nutrietur, hisque pinguesces tamquam oliva fructifera in domo Dei; tamquam lignum plantatum secus decursus aquarum Spiritus;² tamquam vitae lignum quod fructus vitae dedit prae-finito suo tempore; Deum scilicet incarnatum, aeternam universorum vitam. Cogitatum omnem alumnum habens et animae proficuum, ac supervacaneum omnem et animis exitiosum prius reprobans, quam

¹ Ps. XLIV, 14.

² Ps. I, 3.

πρὸς Κύριον, φῶς δρῶντες ἀένναον καὶ ἀπρόσιτον. Ὡτα τὸν θεῖον ἀκούοντα λόγον, καὶ τερπόμενα τῇ κιθάρᾳ τοῦ Πνεύματος, δι' ᾧ ὁ Λόγος εἰσῆλθε σαρκωθησάμενος. Ρίνες τῇ δομῇ τῶν μύρων τοῦ νυμφίου θελγόμεναι, ὃς ἐστι μῆρον θεῖον ἔκουσίως κενούμενον, καὶ χρίον τὴν ἔχυτον ἀνθρωπότητα. «Μῆρον γάρ ἔκκενωθὲν ὄνομά σου», φησὶν ἡ Γραφή. Χεῖλη αἰνοῦντα τὸν Κύριον, καὶ τοῖς αὐτοῦ κολλώμενα χείλεσι. Γλῶσσα καὶ φάρυγξ λόγους Θεοῦ διακρίνουσαι, καὶ θείας γλυκύτητος ἐμφορούμεναι. Καρδία καθαρὰ καὶ ἀμόλυντος, δρῶσα καὶ ποθοῦσα Θεὸν τὸν ἀμόλυντον. Γαστήρ, ἐν ᾧ ὁ ἀχώρητος ὥκησεν, καὶ μαστοὶ γάλακτος, ἔξ ᾧ ἐτράφη Θεὸς τὸ παιδίον Ἰησοῦς. Πύλη Θεοῦ, ἀειταρθενεύουσα. Χεῖρες Θεὸν φέρουσαι καὶ γόνατα, θρόνος τῶν Χερουβίμ ὑψηλότερος· δι' ᾧ ἵσχυσαν χεῖρες ἀνειμέναι, καὶ γόνατα παραλευμένα. Πόδες, ὡς λύχνῳ φωτὸς τῷ τοῦ Θεοῦ ποδηγούμενοι νόμῳ, καὶ ὅπισσα αὐτοῦ ἀνεπιστρόφως τρέχοντες, ἔως πρὸς τὴν ποθοῦσαν τὸν ποθούμενον εἴληκυσαν. «Ολη παστὰς τοῦ Πνεύματος. «Ολη πόλις Θεοῦ ζῶντος, ἣν εὐφρανούσι τοῦ ποταμοῦ τὰ δρυμάτα· τῶν τοῦ ἀγίου Πνεύματος χαρισμάτων κύματα· δλη καλή, δλη πλησίον Θεοῦ. Αὕτη γάρ οὐπεραναβᾶσα τὰ Χερουβίμ, καὶ τῶν Σεραφίμ οὐπεραρθεῖσα πλησίον Θεοῦ ἔχρημάτισεν.

*677

10. Ὡ θαῦμα πάντων θαυμάτων οὐπέρτερον! * Γυνὴ ἐπάνω τῶν Σερα-

eum degustes. Oculi semper ad Dominum, perenne et inaccessum lumen intuentes. Aures, ut divinum sermonem audiant, ac Spiritus eithara oblectentur, per quam Verbum ut carnem assumeret, ingressum est. Nares, unguentorum sponsi odore deliniuntur; qui quidem divinum unguentum est, sponte effusum suamque humanitatem perungens; *Unguentum enim effusum nomen tuum*, inquit Scriptura.¹ Labia Dominum laudantia, ipsiusque labiis adhaerentia. Lingua et fauces Dei verba discernentes, divinaque suavitate ad satietatem usque perfruentes. Cor purum et labis expers, Deum videns omni labe carentem, eiusque cupiditate flagrans. Venter eius domicilium quem nullus locus capit. Lactis ubera, quae Deum aluerunt, nempe puellum Iesum. Dei porta, perpetua virginitate nitens. Manus Deum gestantes ac genua, thronus Cherubim sublimior; quorum ope remissae manus, et dissoluta genua convaluere. Pedes, Dei lege velut lucerna deducti, ac post eum irretorto cursu properantes, donec amatum ad amantem traxerunt. Tota thalamus Spiritus, tota civitas Dei vivi, quam laetificant fluminis impetus; sancti, inquam, Spiritus gratiarum fluctus. Tota pulchra, tota Deo propinquā: haec enim Cherubim superans, et super Seraphim erecta, proxima Deo exstitit.

*678

10. O miraculum omnibus miraculis excellentius! * Mulier subli-

¹ Cant. I, 2.

φίμ γέγονεν, ὅτι Θεὸς ἄφθη βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους ἡλαττωμένος. Σιγάτω Σολομών ὁ σοφώτατος, καὶ μὴ λεγέτω· Μηδὲν καινὸν ὑπὸ τὸν ἥλιον. Ὡ Παρθένες θεοχαρίτωτε, ναὸς Θεοῦ ἄγιος, ὃν ὁ πνευματικὸς Σολομών, ὁ εἰρηνάρχης κατασκευάσας κατόψησεν, οὐ χρυσῷ καὶ λίθοις ἀψύχοις καλλωπιζόμενος, ἀλλ' ἀντὶ χρυσοῦ λάμπων τῷ Πνεύματι· ἀντὶ δὲ λίθων τιμίων ἔχων τὸν πολύτιμον μαργαρίτην Χριστόν, τὸν ἀνθρακα τῆς Θεότητος, ὃν ἄψασθαι τῶν χειλέων ἡμῶν καθικέτευε, ὡς ἐν καθαρισμέντες, τοῦτον σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Πνεύματι ὑμνήσωμεν ἀνακράζοντες· «Ἄγιος, Ἅγιος, Ἅγιος, Κύριος Σασαρίθ», μία φύσις Θεότητος ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι. «Ἄγιος ὁ Θεὸς» καὶ Πατήρ, ὁ εὐδοκήσας ἐν σοὶ, καὶ ἐκ σοῦ τελεσθῆναι ὁ προώρισε πρὸ αἰώνων μυστήριον, «Ἄγιος Ἰσχυρός», ὁ Γένεσις τοῦ Θεοῦ, καὶ Θεὸς ὁ μονογενῆς, σὲ πρωτότοκον προαγαγὼν ἐκ στείρας μητρὸς σήμερον, ὅπως μονογενῆς ὁν ἐκ Πατρός, καὶ πρωτότοκος πάσης κτίσεως, μονογενῆς ἐκ σοῦ γεννηθῆ Παρθένου μητρός, πρωτότοκος ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς παραπλησίως ἡμῖν, ἐκ σοῦ μετεσχηκὼς σαρκὸς καὶ αἷματος. Ἀλλ' οὐκ ἐκ μόνου σε Πατρός, ἢ ἐκ μόνης Μητρὸς προήγαγεν, ἵνα τῷ μόνῳ Μονογενεῖ φυλαχθῆ τὸ κατὰ πάντα μονογενές. Αὐτὸς γὰρ μόνος μονογενῆς ἐκ μόνου Πατρός, καὶ μόνος ἐκ μόνης

mior Seraphim effecta est, quia Deus visus est angelis paulominius minoratus.¹ Sileat sapientissimus Salomon, nihilque iam sub coelo novum esse inficietur.² O Virgo divinis gratiis affluens, templum Dei sanetum, quod spiritualis Salomon, ille princeps pacis abs se constructum inhabitavit: templum, inquam, non auro et inanimis lapidibus decoratum, sed auri loco Spiritu fulgens; pro lapidibus pretiosis, pulcherrimam margaritam habens Christum, Deitatis illum carbunculum, quem ut labia nostra tangat supplex precare, ut sic purgati ipsum cum Patre et sancto Spiritu laudemus, clamantes, *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabaoth*,³ una Deitatis in tribus personis natura. *Sanctus Deus* et Pater, qui in te et ex te mysterium perfici voluit, quod ante saecula praefinitum erat. *Sanctus fortis*, Dei Filius ac Deus, unigenitus, qui et primogenitam hodie ex sterili produxit, ut unigenitus ipse ex Patre, et primogenitus omnis creaturae, unigenitus nasceretur ex te Virgine matre, primogenitus in multis fratribus similis nobis, ratione carnis et sanguinis, quae ex te assumpsit, particeps factus. Atqui te non ex solo Genitore, aut ex sola produxit Matre, ut soli Unigenito unigeniti proprietas modis omnibus absoluta servaretur. Solus enim ipse unigenitus est ex solo Patre, et solus ex sola Matre. *Sanctus immortalis*,

¹ Hebr. II, 9.

² Eecle. I, 10.

³ Isa. VI, 3.

Μητρός. « "Αγιος ἀθάνατος", τὸ πανάγιον Πνεῦμα, τῇ δρόσῳ τῆς ἑαυτοῦ θεότητος, τῷ θείῳ πυρὶ σε φυλάξαν ἀνάλωτον. Τοῦτο γάρ ή Μωϋσέως προύπηγνυττετο βάτος.

PG
96, 677

1943

11. Χαίροις, προβατική, τῆς τοῦ Θεοῦ Μητρὸς τὸ ιερώτατον τέμενος. Χαίροις, προβατική, τῆς βασιλίδος τὸ προγονικὸν καταγώγιον. Χαίροις, προβατική, τῶν τοῦ Ἰωακείμ προβάτων τὸ πάλαι σῆκος, νῦν δὲ τῆς λογικῆς τοῦ Χριστοῦ ποιμνῆς οὐρανομύμητος Ἐκκλησία· ἡ ποτὲ μὲν ἄπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ τοῦ Θεοῦ δεχομένη τὸν ἄγγελον, τὸ νᾶμα ταράττοντα, ἔνα τε ῥωνύντα, καὶ τῆς συνεχούσης ἀπαλλάττοντα νόσου· νῦν δὲ πλήθη οὐρανίων δυνάμεων ἔχουσα, ὑμνούντων σὺν ἡμῖν τὴν Θεομήτορα· τὴν τῶν θυματῶν ἔδυσσον, τὴν πηγὴν τῆς παγκοσμίου ἱάσεως· οὐ λειτουργὸν δεξαμένη ἄγγελον, ἀλλὰ τὸν τῆς μεγάλης βουλῆς, ὡς ἐπὶ πόκον ἀψιφρητὶ καταβάντα ὑετὸν ἀγαθότητος, καὶ πᾶσαν τὴν φύσιν νοσήσασαν, καὶ πρὸς φθορὰν ἀποκλίνασαν, πρὸς ὑγείαν ἁνοσον, καὶ πρὸς ζωὴν ἀγήρω ἐπανορθώσαντα· δι' ὃν ὁ ἐν σοὶ παράλυτος ὡς ἔλαφος ἤλατο. Χαίροις, προβατικὴ τιμία, αἰξείτω σου ἡ χάρις. Χαίροις, Μαρία, γλυκύτατον τῆς Ἀννης θυγάτριον· πρὸς σὲ γάρ αὐθίς ὁ πόθος ἀνέλκει με. Πῶς ἐξεικονίζω σου τὸ σεμνότατον βάθισμα, πῶς τὴν στολήν; πῶς τὸ πρόσωπόν σου τὸ χάριεν; γηραλέον φρόνημα ἐν νεάζοντι σώματι; στολὴ κοσμία, πᾶσαν θρύψιν καὶ μαλακίαν φεύγουσα. Βῆμα σεμνόν,

sanctissimus Spiritu, qui divinitatis suae rore te conservavit, ne ab igne divino absumpta fueris. Nam et hoc quoque Moysis ille rubus praesignabat.

PG
96, 678

1943

11. Salvesis, probatica, Dei Matris sacratissimum delubrum. Salvesis, probatica, avitum reginae domicilium. Salvesis, probatica Ioachim, pecorum quondam caula, nunc autem rationalis Christi ovinis Ecclesia coelum repraesentans; quae olim quidem quotannis semel Angelum Dei excipiebas turbantem aquam, unumque valetudini restituentem, nunc autem coelestium virtutum copiosissimum agmen habes Dei Genitricem laudantium nobiscum; illam miraculorum abyssum, mundi universi curationis fontem, quae non angelum ministrum suscepit, sed magni consilii angelum, qui sicut pluvia in vellus sine strepitu descendit, totamque naturam laborantem et ad interitum vergentem, ad firmam sanitatem vitamque senii expertem, instauravit: per quem paralyticus qui in te iacebat, tamquam cervus exsiliit. Salvesis, veneranda probatica, incrementum gratia tua sumat. Salvesis, Maria, Annae dulcissima puella: nam me rursum ad te amor pertrahit. Quonam modo incessum tuum gravitate plenum describam? Quomodo amictum? Quomodo venustatem oris? Senilem illam in iuvenili corpore prudentiam? Honestus vestitus fuit, molli-

καὶ ἀτάραχον, καὶ πάσης βλακείας ἐλεύθερον. Ὅθος ἐστυμμένον, * ἵλαρότητι *⁶⁸⁰ σύμμικτον, ἀνδράσιν ἀπρόσιτον. Καὶ μάρτυς ὁ φόδος ὁ ἐπισυμβάς τῷ ἀσυνήθει τοῦ ἀγγέλου προσφθέγματι. Γονεῦσιν εὐήνιος καὶ ὑπήκοος. Φρόνημα ταπεινὸν ἐν θεωρίαις ὑψηλοτάταις. Λόγος ἵλαρὸς ἔξ ἀστράφητου ψυχῆς προσφερόμενος. Καὶ τί γε δόλο ἡ ἀξίαν τοῦ Θεοῦ καταγώγιον; Σὲ ἀξίως πᾶσαι αἱ γενεαὶ μακαρίζουσιν, ὡς ἐπίλεκτον δόξαν τῆς ἀνθρωπότητος. Σὺ ιερέων καύχημα, Χριστιανῶν ἐλπίς, παρθενίας πολυφόρον φύτευμα. Διὰ σοῦ γάρ τὸ καλὸν τῆς παρθενίας πεπλάκυνται. « Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶν, καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου ». Οἱ δμολογοῦντές σε Θεοτόκον εὐλόγηνται, οἱ ἀρνούμενοι κεκατήρανται.

1944

12. Ὡς ιερὰ ξυνωρίς Ἰωακεὶμ καὶ "Αννα, δέχου παρ' ἐμοῦ λόγον τουτονὶ τὸν γενέσιον! Ὡς θύγατερ Ἰωακεὶμ καὶ "Αννης καὶ δέσποινα! δέχου δούλου λόγον ἀμαρτωλοῦ, ἀλλ' ἐκ πυρὸς ποθοῦντος, καὶ σὲ μόνην κεκτημένου χαρᾶς ἐλπίδα, τοῦ βίου προστάτιν, καὶ πρὸς τὸν σὸν Γίδην διαλλάκτην, καὶ σωτηρίας ἀρραβῶνα στερέμιον. Καὶ τὸ τῶν ἀμαρτημάτων διασκορπίσαις φορτίον, καὶ τὸ ἐπισκοτοῦν τῷ ἐμῷ νῷ νέφος, καὶ τὴν ὑλώδη διασκεδάσαις παχύτητα καὶ στήσαις τοὺς πειρασμούς, καὶ κυθερνήσαις αἰσίως τὸν βίον, καὶ πρὸς τὴν ἄνω χειραγωγήσαις μακαριότητα, καὶ τῷ κόσμῳ

PG 96, 680

tiem et luxum omnem fugiens. Gressus gravis, nec praeceps, nihil fractum ac molle habens. Mores severi, et * hilaritate temperati, per quos nullus ad te viris accessus pateret. Testis est metus ille, in quem ex inusitato angeli alloquio incidisti. Parentibus morigera et obsequens eras. Animus humilis in sublimissimis contemplationibus. Sermo iucundus, ex leni anima progrediens. Quid demum aliud quam Deo dignum domicilium? Merito te beatam praedicant omnes generationes, ut eximium humani generis decus. Tu sacerdotum gloria, Christianorum spes, virginitatis uberrima planta. Per te enim virginitatis honestas sese latissime effudit: *Benedicta tu inter mulieres, et benedictus fructus ventris tui.*¹ Qui te Dei Genitricem confitentur, hi benedicti sunt; qui inficiantur, maledicti.

*679

1944

12. O sacrum par Ioachim et Anna, natalitiam hanc orationem a me accipite! O Ioachim et Annae filia et domina, orationem suscipe servi peccatoris, qui te tamen ardenter amat colitque, teque solam gaudii spem habet, et vitae praesidem, nec non apud Filium pacatricem, ac certam salutis arrham. Peccatorum sarcinam disceute, menti tenebras offundentem nebulam, terrenamque crassitiem dissipate, tentationes comprime, vitam meam fauste gubernata, ut ad coelestem beatitatem per te ducar, pacemque mundo concilia. Universis

PG 96, 679

¹ Lc. I, 42.

βραδεύσαις εἰρήνην· καὶ πᾶσι τοῖς τῆσδε τῆς πόλεως ὄρθιοδόξοις οἰκήτορσι παντελῆ εὐφροσύνην, καὶ σωτηρίαν αἰώνιον, λιταῖς τῶν σε φυσάντων, καὶ παντὸς τοῦ τῆς Ἐκκλησίας πληρώματος. Γένοιτο, γένοιτο. «Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ, εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί, καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου», Ἰησοῦς Χριστός, ὁ τοῦ Θεοῦ Γίδες. Αὕτῳ ἡ δόξα σὺν Πατρὶ καὶ τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς ἀπεράντους αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

^{PG 96, 700} Homilia I in Dormitionem B. V. Mariae. 1. «Μνήμη δικαίων 1945 μετ' ἔγκωμίων γίνεται», φησὶν ὁ σοφώτατος Σολομῶν. «Τίμιος γάρ ἐναντίον Κυρίου θάνατος τῶν ὁσίων αὐτοῦ», ὁ Θεοπάτωρ προέφη Δαΐδ. Εἰ τοίνυν ἀπάντων δικαίων ἡ μνήμη μετ' ἔγκωμίων γίνεται, τῇ πηγῇ τῆς δικαιοσύνης, καὶ τῷ τῆς ὁσιότητος θησαυρῷ, τίς οὐ προσοίσει τὸν ἔπαινον; οὐχ ἵνα δοξάσῃ, ἀλλ' ἵνα δοξασθῇ δόξαν αἰώνιον. 'Ανενδεὲς γάρ τῆς παρ' ἡμῶν δόξης, τοῦ Θεοῦ τὸ σκήνωμα, ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ, περὶ οὓς δεδοξασμένα ἐλαλήθη, καθώς φησι πρὸς αὐτὴν ὁ θεῖος Δαΐδ· «Δεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ σοῦ, πόλις τοῦ Θεοῦ», λέγων. Ποίαν γάρ ἐκληψόμεθα πόλιν τοῦ ἀοράτου καὶ ἀπεριγράπτου Θεοῦ, τοῦ τὰ πάντα τῇ ἴδιᾳ δρακὶ περιέχοντος, ἀλλ' ἡ τὴν μόνην

huius civitatis orthodoxis, absolutam numeris suis laetitiam semper eternamque salutem praesta, tuorum parentum, universique coetus Ecclesiae precibus. Fiat, fiat. *Ave, Maria, gratia plena, Dominus tecum: benedicta tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris tui, Iesus Christus Dei Filius. Ipsi gloria cum Patre et Spiritu sancto in infinita saecula saeculorum. Amen.*

^{PG 96, 699} Homilia I in Dormitionem B. V. Mariae. 1. *Memoria iustorum cum laudibus agitur*, inquit sapientissimus Salomon:¹ ut enim ait Deiparens David, *Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius*.² Si igitur iustorum omnium memoria cum laude recolitur, ecquisnam est qui iustitiae fonti et sanctitatis thesauro laudem non exhibeat, non ut gloria eam augeat, sed ut sempiternam ipse sibi gloriam conciliet? Neque enim a nobis gloria augeri indiget gloriae Domini tabernaculum; Dei, inquam, illa civitas, de qua gloria dicta sunt, velut divinus David eam affatur: *Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei*.³ Ecquam enim aliam invisibilis et incircumscripsi, omniaque pugillo continentis Dei civitatem intelligemus, nisi eam quae vere, et supra quam natura atque essentia ferat, Dei Verbum ac Deum substantia omni superiori nulla circumscriptione

¹ Prov. X, 7.

² Ps. CXV, 15.

³ Ps. LXXXVI, 3.

δόντος ὑπερφυῶς, καὶ ὑπερουσίως τὸν ὑπερούσιον τοῦ Θεοῦ Λόγου ἀπεριγράπτως χωρήσασαν, περὶ ἣς δεδοξασμένα ὑπὲκτον τοῦ Κυρίου λελάηται; τί γάρ ἐπιδοξότερον τοῦ δέξασθαι τὴν τοῦ Θεοῦ βουλήν, ἀρχαίαν, ἀληθινήν;

2. Ταῦτην γάρ οὐκ ἀνθρωπίνη γλῶττα, οὐκ ἀγγέλων νοῦς ὑπερκοσμίων, κατ’ ἀξίαν εὐφημῆσαι δύναται, δι’ ἣς ἡμῖν δέδοται τὴν δόξαν Κυρίου τηλαυγῶς ἐνοπτρίζεσθαι. Τί τοίνυν; σιγήσομεν ἄρα, ὅτι μὴ πρὸς ἀξίαν εὐφημῆσαι δυνάμεθα, φόβῳ συστελλόμενοι; "Ηκιστα. Ὑπερβάθμιον δὲ τὸν πόδα τείνωμεν, τὸ δὴ λεγόμενον, καὶ τοὺς οἰκείους ἀγνοήσωμεν δρους, καὶ τῶν ἀθίκτων ἀνέδην ἀψώμεθα, τῷ φόβῳ τὸν χαλινὸν ἀποπτύσαντες; Οὐδαμῶς. Πόθῳ δὲ μᾶλλον τὸν φόβον κεράσαντες, καὶ σύνθετον ἐξ ἀμφοῖν ἔνα πλέξαντες στέφανον, μεθ’ ἵερᾶς εὐλαβείας * τρεμούσῃ χειρὶ, καὶ ποθούσῃ ψυχῇ, ^{*701} τῆς ἡμετέρας διανοίας τὸ εὐτελές ἀκροθίνιον τῇ βασιλίδι μητρὶ, εὐεργέτιδι πάσης τῆς φύσεως, εὐγνωμόνως εἰς ὁφειλὴν ἀποτίσωμεν. Ἐπεὶ καὶ λόγος ἔστιν, ἀγράτας τινὰς τοῖς ἀροτῆροι βουσὶ τῆς γῆς τοὺς αὐλακας τέμνοντας, βασιλέα παριόντα θεάσασθαι, σεμνῶς μὲν τῇ ἀλουργίᾳ κοσμούμενον, φαιδρυνόμενον δὲ τῇ αἰγλῇ τοῦ διαδήματος, καὶ τῷ ἀπειρῷ πλήθει τῶν δορυφό-

complexa est; de qua proinde ab ipsomet Domino gloriosa dicta sunt? Quid enim ad gloriam illustrius, quam Dei consilium, antiquum illud et verum excepisse?¹

2. Hanc non hominum lingua, non angelorum mundo sublimiorum mens, sat dignis laudibus efferre possit, per quam datum nobis est Domini gloriam perspicue contueri? Quid ergo? An quia eam pro dignitate laudare non possumus, metu compressi conticescemos? Minime prorsus. An vero transultorio, ut dicitur, gressu pergemus, nostrorumque limitum ignari, excusso timoris freno, nullo pudore ea tractabimus, quae attingi nefas est? Nequaquam. Quin potius temperata metu cupiditate, contextaque una ex utroque corolla, cum sacra reverentia, * tremebunda manu, ardentiique animo, viles ingenii nostri primitias Reginae matri de universa natura bene meritae, grata mente debitum veluti quoddam persolvemus. Nam vero memoriae proditum est, rusticos quosdam terrae glebas vertentes, cum transeuntem aliquando regem purpura ornatum, ac diadematè fulgentem, infinitaque satellitum manu undique cinctum, conspexissent, nec quidquam suppeteret quod principi dono darent, unum ex ipsis aquam nihil cunctatum hausisse (in propinquō enim uberrime fluebat) laticesque imperatori dono obtulisse. Regi poscenti quid hoc sibi vellet, fiderenter ad hunc modum respondisse: Hoc quod mihi praestō erat tuli; nihil melius me facturum ratus, ne animi prom-

^{*702}

¹ Isa. XXV, 1.

ρων κύκλῳ περιστοιχίζομενον, ἐπεὶ παρῆν οὐδέν, ὃ τότε τῷ μέδοντι δωροφορήσωσιν, ἀμελλητὶ ταῖς χερσὶν ὕδωρ ἀπαρυσάμενον ἔνα (παρέβρει γὰρ ἐγγύθεν ἀφόνως τὰ νάματα), δῶρον κεκοιμικέναι τῷ αὐτοκράτορι. Πρὸς δὲ φάναι τὸν βασιλέα· Τί τοῦτο, ὁ παῖ; τὸν δὲ θαρσαλέως ἀνταποκρίνασθαι· "Ο μοι παρῆν, τοῦτο κεκόμικα, χρίας ἄριστα τῇ ἐνδείᾳ τὴν προθυμίαν μὴ ἐγκαλύπτεσθαι. Σὺ γὰρ τῶν ἡμετέρων οὐκ ἐπιδεής, οὐδὲ ἐθέλων τῶν παρ' ἡμῖν ἡ τὴν εὔνοιαν. Ἡμῖν δὲ χρέος ἔστιν ἀμα καὶ ἐπαινος τὸ τελούμενον. Δόξα γὰρ οἴδεν ἐπακολουθεῖν ὡς τὰ πολλὰ τοῖς εὐγνώμοσιν. Εἴτα τὸν βασιλέα θαυμάσαντα, ἐπαινέσαι μὲν τὸ σοφόν, ἀποδέξασθαι δὲ μετ' εὐνοίας τὴν προθυμίαν, πλείσταις δὲ δσαις δωρεαῖς φιλοτίμως αὐτὸν ἀνταμείψασθαι. Εἰ τοίνυν ἐκεῖνος ὁ ὑπέροφρος τύραννος τῆς πολυτελείας προκέρικε τὴν εὔνοιαν, αὕτη ἡ ὅντως ἀγαθὴ Δέσποινα, ἡ τοῦ μόνου ἀγαθοῦ Θεοῦ Μήτηρ, οὖς ἡ συγκατάθασις ἀπειρος, τοῦ τὰ δύο λεπτὰ τῶν πολλῶν καρπωμάτων προκρίναντος, οὐ μᾶλλον ἡμῶν ἀποδέξεται τὴν πρόθεσιν, οὐ τὴν δύναμιν χρίουσα; Ναὶ μὴν ἀποδέξεται, ὡς ὅφειλήν μὲν προσάγοντα, ἀντιμετρήσει τὰ ἀσύγκριτα. Ἐπεὶ οὖν τὸ λέγειν ἐκ παντὸς ἀναγκαῖον, ὥστε τὸ χρέος ἀφοσιώσασθαι, φέρε πρὸς αὐτὴν τὸν λόγον τρέψωμεν ὡδε.

PG
96, 701

1946

3. Τί δὲ προσείπωμεν, Δέσποινα; τίσι δὲ προσφθεγξόμεθα ὥρμασι; ποίοις δὲ ἐγκωμίοις τὴν σὴν ἱερὰν καὶ δεδοξασμένην στέψομεν κεφαλήν, τὴν ἀγαθοδότιν, τὴν πλουτοδότειραν, τοῦ ἀνθρωπέου γένους τὸ ἐγκαλλώπισμα, τὸ αὔχημα πάσης τῆς κτίσεως, δι' ἣν ὡς ἀληθῶς μεμακάρισται; "Ον γὰρ οὐκ

ptitudo egestate mea occultaretur. Nam tu quidem, cum rebus nostris non opus habeas, nihil a nobis exposcis, nisi benevolum ac promptum animum. Hoc nobis, tum debiti persolutio est, tum laudis argumentum. Siquidem saepe fit, ut eos qui se gratos praebent, gloria comitetur. Quocirca regem admiratione commotum, huius quidem sapientiam laudasse, quin et promptum animi studium approbasse, eique complura beneficia liberalissime rependisse. Si igitur superbis ille tyrannus benevolentiam, munificentia potiorem habuit, annon haec vere bona Domina, eiusque Mater, qui solus est bonus, cuius infinita indulgentia est, quique minuta duo amplissimis etiam muneribus praetulit, nostrum multo magis propositum comprobabit, nullam facultatis rationem habens? Ita certe comprobabit, debitumque officium exhibentes excipiet, nobisque bona rependet omni comparatione maiora. Quoniam igitur orationem habere omnino necesse est, ut hoc quoque munere debito defungamur, ad eam modo sermonem convertamus.

PG
96, 702

1946

3. Quo tandem te, o Domina, nomine compellabimus? Quibus te verbis alloquemur? Quibus laudibus sacrum tuum ac praeclarum caput ornabimus? Te, inquam, bonorum largitricem, divitiarum donatricem, humani generis ornamentum, omnisque creaturae de-

έχώρει τὸ πρότερον, διὰ σοῦ κεχώρηκεν. Οὐ ἀτενίσκι οὐκ ἐσθένει, ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ κατοπτρίζεται. "Ανοιξον ἡμῖν, ὁ Λόγος Θεοῦ, τὸ βραδύγλωσσον στόμα. Δός ἐν ἀνοίξει χειλέων ἡμῶν χαριέστατον λόγον. "Εμπνευσον ἡμῖν τὴν τοῦ Πνεύματος χάριν, δι' ἣς ἀλιεῖς ῥητορεύουσι, καὶ ἀγράμματοι λαλοῦσι σοφίαν τὴν ὑπὲρ ἄνθρωπον ἵνα καὶ ἡμεῖς οἱ ἰσχυρόφωνοι εὐπορήσωμεν τῆς σῆς φιλάτης μητρὸς καὶ ἀμυδρᾶς γέπως μεγαλεῖα φθέγξασθαι. Αὕτη γάρ ἐκ γενεῶν ἀρχαίων ἐκλεγμένη, τῇ προωρισμένῃ βουλῇ καὶ εὐδοκίᾳ τοῦ σε ἀχρόνως, ἀρθρεύστως τε καὶ ἀπαθῶς γεννήσαντος Θεοῦ καὶ Πατρός, ἴλασμὸν καὶ *σωτηρίαν, δικαιοσύνην τε καὶ ἀπολύτρωσιν, σὲ ^{*704} τὴν ἐκ ζωῆς ζωήν, καὶ τὸ ἐκ τοῦ φωτὸς φῶς, τὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ Θεὸν ἀληθινόν, ἐξ αὐτῆς σεσαρκωμένον ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων ἐκύησεν· ἣς ὁ τόκος παράδοξος, ἡ γέννησις ὑπὲρ φύσιν καὶ ἔννοιαν, καὶ τῷ κόσμῳ σωτήριος, ἡ κοίμησις ἔνδοξος καὶ ὅντως ἱερὰ καὶ πανεύφημος. Ταύτην ὁ Πατήρ μὲν προώρισε, προφῆται δὲ διὰ μὲν τοῦ Πνεύματος ἀγίου προηγόρευσαν. Ἡ δὲ τοῦ Πνεύματος ἀγιαστικὴ δύναμις ἐπεφοίτησεν, ἐκάθηρέ τε καὶ ἡγίασε, καὶ οἵονει προήρδευσε. Καὶ τότε σὺ ὁ τοῦ Πατρὸς ὄρος καὶ Λόγος ἀπεριγράπτως κατώκησας, ἀνακαλούμενος τὴν ἐσχατιὰν τῆς ἡμετέρας φύσεως πρὸς τὸ

cus, per quam illa vere beata effecta est. Quem enim prius minime capiebat, hunc per te postmodum cepit: in quem intueri non poterat, revelata facie per te contemplatur.¹ Aperi, o Dei Verbum, tardum istud os nostrum. Da in apertione labiorum nostrorum concinnam suavissimamque orationem. Gratiam nobis Spiritus infla, per quam facundi fiunt piscatores, et litterarum expertes sapientium hominis conditione praestantiorē loquuntur: ut nos etiam qui hebetioris linguae sumus, charissimae tuae Matris praecellentias exigue saltem et obscure praedicare possimus. Haec enim, cum ab antiquiori aevo, praefinito consilio * ac benigna Dei Patrisque voluntate, qui te extra tempus, sine fluxu et perpassione genuit, electa esset, et propitiationem, salutemque et iustitiam ac redemptionem, vitam de vita, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, extremis temporibus ex se incarnatum peperit: cuius partus novus et inusitatus fuit, generatio natura et cogitatione praestantior, mundoque salutaris, obitus denique praeclarus et sacer, omniisque commendatione dignus. Hanc quidem Pater praedestinavit, prophetae vero per Spiritum praenuntiaverunt: Spiritus autem vis sanctificans, superveniens expurgavit sanctamque reddidit, et veluti praerigavit. Tunc itaque tu, qui Patris terminus ac Verbum es, nihil circumscriptus in ea demoratus es, ut extremam naturae nostrae vilitatem ad infinitam incomprehensae Deitatis tuae celsitudinem revocares:

^{*703}

¹ II Cor. III, 18.

ἀπειρον ὑψος τῆς σῆς ἀκαταλήπτου θεότητος. Ἡς τὴν ἀπαρχὴν ἐκ τῶν πανάγιων καὶ ἀχράντων αἰμάτων, καὶ παναμώμων τῆς ἀγίας Παρθένου ἀναλαβόν τὸ σάρκα ἐψυχωμένην ψυχῇ λογικῇ τε καὶ νοερῇ, σεαυτῷ περιέπηξας, ἐν σεαυτῷ αὐτὴν ὑποστήσας, καὶ γέγονας τέλειος ἀνθρωπος, οὐκ ἀποδιλῶν τὸ εἶναι τέλειος Θεός, καὶ τῷ σῷ Πατρὶ ὁμοιόσιος, ἀλλὰ προσλαβόν δι' εὐσπλαγχνίαν ἀφατον τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν. Καὶ προηλθες ἐξ αὐτῆς εἰς Χριστός, εἰς Κύριος, εἰς υἱὸς Θεός καὶ ἀνθρωπος ὁ αὐτός, Θεός τε ὁμοῦ τέλειος, καὶ ἀνθρωπος τέλειος, ὅλος Θεός, καὶ ὅλος ἀνθρωπος, μία ὑπόστασις σύνθετος, ἐκ δύο φύσεων τελείων, θεότητάς τε καὶ ἀνθρωπότητος, καὶ ἐν δύο τελείαις φύσεσι, θεότητί τε καὶ ἀνθρωπότητι· οὐ γυμνὸς Θεός, οὐδὲ φυλὸς ἀνθρωπος, ἀλλ' εἰς Γίδας Θεοῦ καὶ Θεός σεσαρκωμένος, Θεός τε αὐτὸς ὁμοῦ καὶ ἀνθρωπος, οὐ σύγχυσιν ὑποστάτας, οὐδὲ διαίρεσιν ὑπομείνας, φέρων ἐν ἑαυτῷ τῶν ἔτεροουσίων δύο φύσεων καθ' ὑπόστασιν ἀσυγχύτως ἄμα καὶ ἀδιαιρέτως ἡνωμένων τὰς φυσικὰς ἴδιότητας, τὸ κτιστὸν καὶ τὸ ὄκτιστον, τὸ θυητὸν καὶ τὸ ἀθάνατον, τὸ δρατὸν καὶ τὸ ἀδρατὸν, τὸ περιγραπτὸν καὶ τὸ ἀπεριγραπτὸν, θεῖόν τε θέλημα καὶ ἀνθρώπινον θέλημα, θεῖαν ἐνέργειαν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπινην ἐνέργειαν, αὐτεξούσια τε δύο, θεῖον ὀσαύτως καὶ ἀνθρώπινον, τὰ τε θεῖα θαύματα, καὶ τὰ ἀνθρώπινα πάθη, τὰ φυσικά φημι καὶ ἀδιάβλητα. "Ολον γάρ τὸν πρῶτον Ἄδαμ τὸν πρὸ τῆς παραβάσεως,

cuius quidem primitias ex purissimis et illibatis immaculatisque prorsus sanguinibus sanctae Virginis suscipiens, carnem anima rationali et intelligente animatam tibi ipse condidisti, ei ut in temetipso subsisteret, tribuens. Ad hunc modum factus homo es, ut tamen perfectus Deus, eiusdemque ac tuus Pater substantiae esse minime desieris; sed pro summa bonitate tua imbecillitatem nostram assumperis, ex qua Christus unus, unus Filius, unus ipse Deus et homo prodieris, simulque perfectus Deus, et perfectus homo; totus Deus, et totus homo; una nimirum persona ex duabus perfectis naturis, Deitate scilicet, et humanitate, inque duabus perfectis naturis, in Deitate, inquam, et humanitate: non nudus Deus, nec purus homo; verum unus Dei Filius ac Deus carne indutus; Deus idem ac simul homo, non confusionem subiens, nec divisionem passus; duarum disparis substantiae in una persona sine confusione ulla ac divisione coniunctarum naturales in seipso proprietates ferens: creatum nempe et increatum, mortale et immortale, circumscriptum et circumscriptionis expers: divinam item voluntatem, et humanam voluntatem: divinam actionem, atque humanam etiam actionem; duas quoque liberi arbitrii facultates, divinam et humanam; divina rursum miracula, et humanas affectiones, naturales tamen et inculpatas. Totum quippe primum Adam, qualis erat antequam a mandato

τὸν ἀμαρτίας ἐλεύθερον, ἀνέλαβες, Δέσποτα, διὰ τὰ σπλάγχνα ἐλέους σου,
σῶμα, ψυχήν, νοῦν, καὶ τὰ τούτων φυσικὰ ἴδιώματα, ἵν' ὅλῳ μοι τὴν σωτη-
ρίαν χαρίσῃ· δύντως γάρ τὸ ἀπρόσληπτον, ἀθεράπευτον· καὶ οὕτως μεσίτης
Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων γενόμενος, τὴν ἔχθραν ἔλυσας, καὶ τῷ σῷ Πατρὶ τοὺς
ἀποστάτας προσῆγαγες, τὸ πεπλανημένον ἐπέστρεψας, τὸ ἐσκοτωμένον ἐφώ-
τισας, τὸ συντετριμμένον ἀνεκαίνισας, τὸ φθαρτὸν εἰς ἀφθαρσίαν μετέβαλες·
τῆς πολυθέου πλάνης τὴν κτίσιν ἡλευθέρωσας· τέκνα Θεοῦ τοὺς ἀνθρώπους
πεποίηκας, κοινωνούς τῆς θείας σου δόξης τοὺς ἡτιμημένους ἀνέδειξας· τὸν
καταδεδικασμένον τὰ τῆς γῆς καταχθόνια, ὑπεράνω * πάσης ἀρχῆς καὶ ἔξου-
σίας ἀνήγαγες, ἐν τῷ θρόνῳ τῷ βασιλικῷ τὸν εἰς γῆν ἀποστρέψειν, καὶ τὸν
ἄδην οἰκεῖν κατακριθέντα, ἐν σεαυτῷ ἐκάθισας. Τίς οὖν τῶν ἀπέρων τού-
των ἀγαθῶν, τῶν ὑπὲρ πάντα νοῦν καὶ κατάληψιν, ἐργαστήριον γέγονεν;
οὐχὶ ἡ σὲ τεκοῦσα Ἀειπάρθενος;

*705

PG 96, 705

- 1947 4. 'Οράτε, φίλοι Θεῷ Πατέρες καὶ ἀδελφοί, τῆς παρούσης ἡμέρας τὴν
χάριν; 'Οράτε, τῆς νῦν εὐφημουμένης τὸ ὑψηλὸν καὶ σεβάσμιον; Οὐ φρικώδη
τὰ ταύτης μυστήρια; οὐ θαύματος γέμοντα; μακάριοι οἱ ὁρῶντες, ὡς ἰδεῖν
πρεπωδέστατον. Μακάριοι οἱ νοεράν κτησάμενοι αἰσθησιν! Οἵτινες φωτὸς
ἀστραπαὶ τὴν παροῦσαν νύκτα καταφαιδρύνουσαν! οἵτινες ἀγγέλων δορυφορίαι
τὴν τῆς ζωαρχικῆς μητρὸς καταγλατίζουσι κοίμησιν· οἵτινες ἀποστόλων θεηγο-

deficeret, a peccato liberum, per viscera misericordiae, Domine,
suscepisti: corpus videlicet, animam, mentem, et naturales harum
proprietates (nam quod revera assumptum non est, id minime cu-
ratum fuit). Atque ita Dei et hominum mediator factus, inimicitias
solvisti, eosque qui a Patre defecerant, ad ipsum revocans: quod
erraverat, reduxisti; quod tenebris obsitum erat, illuminasti; * quod
contritum, instaurasti; quod corruptelae obnoxium, incorruptioni
restituisti: creaturam ab erratico multorum numinum cultu libe-
rasti: homines Dei filios effecisti: contemptos et infames, divinae
gloriae tuae consortes reddidisti: eum qui ad inferas terrae partes
damnatus erat, super omnem principatum et potestatem prove-
xisti: et qui ita multatus erat, ut in terram reverteretur, et infer-
num incoleret, in teipso regio in throno collocasti. Quaenam igitur
immensorum bonorum istorum quae captum omnem et compre-
hensionem superant, officina fuit? Annon perpetua virgo, quae te
in lucem edidit?

*706

- 1947 4. Videtis, Deo dilecti Patres ac fratres, huiusc diei gratiam. PG 96, 706
Videtis quam sublimis ac veneranda illa sit, cuius nunc laudes ce-
lebrantur. Annon tremenda eius mysteria? Annon admirationis
plena? Beati qui vident, quantum maxime decet. Beati qui intelli-
gendi sensum sunt consecuti. Quales lucis fulgetrae praesentem
noctem illustrant! Qualia angelorum satellitia matris illius ex quo

ρίαι τὴν κηδείαν τοῦ Θεοδόχου σώματος μακαρίζουσιν! Πῶς δὲ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ὁ ταύτης υἱὸς δι' εὐσπλαγχνίαν γενέσθαι καταδεξάμενος, δεσποτεῖκαις παλάμαις τῇ παναγίᾳ ταύτη καὶ θειοτάτῃ οἴᾳ μητρὶ λειτουργῶν, τὴν ἱερὰν ψυχὴν ὑποδέχεται; "Ω ἀγαθοῦ νομοθέτου! μὴ ὑποκείμενος νόμῳ, τὸν νόμον πληρῶν, διὸ αὐτὸς ἐνετείλατο. Αὐτὸς γάρ τοις γονεῦσι τὴν ὄφειλήν τοὺς παῖδας νέμειν ἔθεσμοθέτησε. «Τίμα, φησί, τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα σου». "Οτι δὲ ἀληθὲς τοῦτο, παντὶ που δῆλον, τῷ καλὶ μικρὸν γοῦν τῶν θείων τῆς ἀγίας Γραφῆς μεταμεμυημένων λογίων. Εἰ γάρ, ὡς φησὶν ἡ θεία Γραφή, «ψυχαὶ δικαίων ἐν χειρὶ Κυρίου», οὐκ αὐτὴ μᾶλλον ταῖς χερσὶ τοῦ Γίοῦ καὶ Θεοῦ αὐτῆς τὴν ψυχὴν παρατίθηται. 'Αληθῆς δὲ λόγος, καὶ πάσης ἀντιλογίας ὑπέρτερος. 'Αλλ' εἰ δοκεῖ, τίς αὕτη, καὶ πόθεν, καὶ πῶς τῷ παρόντι χαρισθεῖσα βίω, δῶρον ἀπάντων τῶν τοῦ Θεοῦ δωρημάτων ὑψηλότερον ἀμά καὶ προσφιλέστερον δέδοται. Οἶάν τε τὴν ἐν τῷδε τῷ βίῳ διατριβὴν πεποίηται, καὶ οὖν μυστηρίων ἡξίωται, διεξίωμεν. Εἰ γάρ τοὺς κατοιχομένους ἐπιταφίους γεραίροντες "Ελληνες, πᾶν ὅτιπερ ἔώρων ἀγάριμον, πάση σπουδῇ συνεισέφερον, ὃς ἂν τῷ μὲν εὐφημουμένῳ κατηρτισμένον τὸ ἔγκαθμον γένη-

vita orta est, obitum cohonestant! Qualia apostolorum Deo afflante proloquia, corporis huius, quod Deum suscepit, funus exornant! Quomodo Dei Verbum, quod pro sua miseratione illius effici filius dignatum est, Dominicis manibus suis sanctissimae huic divinissimaeque, utpote matri, ministrans, sacrosanctam suscepit animam. O probum legislatorem! Qui legi subiectus non est, legem implet quam ipse tulit. Siquidem ipse legem tulit, ut filii debitum officium parentibus tribuant. *Honora*, inquit, *patrem tuum et matrem tuam*.¹ Hoc autem verum esse, cuivis perspicuum est, qui vel tantillum in divinis Scripturae oraculis eruditus sit. Nam si, ut Litterae divinae ferunt, *Iustorum animae in manu Dei sunt*,² annon ipsa magis in Filii Deique sui manus animam commendavit? Verus hic sermo est, ac sublimior, quam ut quis ei possit adversari. Verum si placet, quae-nam ipsa, et unde, et quo pacto mundo huic concessa sit, munus omnium Dei praestantissimum simul et charissimum: quae item ipsi in hoc saeculo vitae ratio fuerit, et quorum mysterium particeps fieri merita sit, pro virili nostra consideremus. Si enim gentiles, eos qui e vita discessissent funebribus orationibus exornantes, id omne quod ad alliciendos auditorum animos accommodatum esse cernerent, omni studio conferebant, tum ut eius quem laudabant suis numeris absolutum encomium esset, tum ut reliquos ad virtutem excitarent et hortarentur (sic tamen ut plerumque fabulis sexcentisque figuris

¹ Exod. XX, 12.

² Sap. III, 1.

ταῖ, τοῖς δε λειπομένοις, ζῆλος ἀμα πρὸς ἀρετὴν καὶ παράκλησις· μύθοις δὲ ως τὰ πολλὰ καὶ ἀπείροις πλάσμασι τὸν λόγον ἔξυφαινον, οἶκοθεν μὴ κεκτημένων τῶν ὑμνουμένων ἐπαινον· πῶς ἡμεῖς τὰ λίαν ἀληθῆ καὶ σεβάσμια, καὶ ὅντως ὅντα τοῖς πᾶσιν εὐλογίας ἀπάσης καὶ σωτηρίας πρόξενα, σιγῆς βυθοῖς τὸ τοῦ λόγου καλύψαντες, οὐ πολὺν ὄφλήσομεν γέλωτα, καὶ τῷ κατακρύψαντι τὸ τάλαντον τῆς αὐτῆς δίκης τευξόμεθα; τῆς συντομίας τοῦ λόγου φροντίζοντες, ὡς ἂν μὴ τοῖς ἀκοὰῖς πολέμιος γένηται, ὡς τροφὴ τοῖς σώμασιν ὑπερβάλλουσα.

- 1948 5. Ἰωακείμ καὶ Ἀννα οἱ ταύτης γεννήτορες· Ἰωακείμ, ὥσπερ τις PG 96, 708 προβάτων ποιμήν, οὐχ ἥττον νέμων τοὺς λογισμούς, ἀγων τε κατ' ἔξουσίαν ὅποι βούλοιτο, ἢ τὰ θρέμματα. Ὑπὸ Κυρίῳ γὰρ τῷ Θεῷ ὡς πρόδατον ποιμανόμενος, οὐδενὸς τῶν ἀρίστων ἐστέρητο. Ἀριστα δὲ λέγειν μηδεὶς οἰέσθω με, τὰ τοῖς πολλοῖς καταθύμια, πρὸς ἢ τῶν λιχνοτέρων ἀεὶ διάνοια κέχηνεν, ἢ μήτε παραμένειν πέφυκε, μήτε βελτίονα δρᾶν τὸν κεκτημένον ἐπίσταται, τὰ τοῦ παρόντος βίου τερπνά, ἢ μὴ δύναται βεβαίαν δύναμιν κτήσασθαι, ἀλλὰ περὶ αὐτὰ καταφρεῖ, καὶ αὐθωρὸν διαλύεται, εἰ καὶ τούτων πολλὴν εἴχον τὴν περιουσίαν. Ἀπαγε· οὐ πρὸς ἡμῶν ταῦτα θαυμάζειν, οὐδὲ αὕτη μερὶς τῶν φιδουμένων τὸν Κύριον· ἀλλὰ τὰ ἀγαθά, τὰ ὅντας τοῖς εὖ φρονοῦσιν

sermonem texerent, cum ii quos praedicabant nihil ex propriis quo laudem mererentur, haberent), cur nos, si ea quae verissima et omni digna veneratione sunt, quaeque benedictionem omnem et salutem omnibus attulerunt, alto, ut dicitur, silentio obtexerimus, non ingentem nostri risum excitemus, inque eamdem, in quam is qui talentum abseondit¹ poenam incidamus? Quocirca initium dicendi * faciamus, ita tamen ut brevitati studeamus, ne auribus oratio evadat inimica, non secus ac corporibus modum excedens cibus.

- 1948 5. Ioachim et Anna parentes eius fuerunt. Ac Ioachim quidem PG 96, 707 velut quispiam ovium pastor, cogitationes non minus quam pecora pascebat, ad arbitrium illas ducens. Cum enim sub Domino Deo ovis instar pasceretur, nullis eorum quae optima sunt, carebat. Optima autem nemo me putet dicere, quae plerisque accepta sunt, et quibus avidiorum hominum semper animus inhiat, quae neque durabilia suapte natura sunt, nec meliorem eum a quo habentur, praestare norunt (huius nimirum saeculi voluptates, quae vim firmam et stabilem habere nequeunt, sed mox effluunt, et eadem fere hora dilabuntur), tametsi horum copia abundet? Absit hoc: non nostrum est his percelli, neque pars ista est timentium Dominum. Verum ea demum bona sunt, quae vere ab hominibus sana mente praeditis expetuntur et adamantur, quae in aeternum manent, qui-

¹ Matth. XXV, 25.

έφετά καὶ ἐράσμια, ἃ μένει διαιωνίζοντα, Θεὸν μὲν εὐφραίνοντα, καρπὸν δὲ τοῖς κεκτημένοις ἀνατέλλοντα ὥριμον, τὰς ἀρετὰς φημί, αἱ τὸν καρπὸν ἐν καιρῷ αὐτῶν, τῷ αἰῶνι λέγω μέλλοντι, ζῶντας αἰώνιον δώσουσι, τοῖς γε ἀξίως φιλοπονήσασι, καὶ προσενέγκασι τὸν ἔχυτῶν πόνων ὅση δύναμις. Πόνος μὲν γάρ προπορεύεται, ἔπειται δὲ μικριότης αἰώνιος. Ἐντὸς Ἰωακείμ συνήθως τοὺς οἰκείους ἐποίμανε λογισμούς, «ἐν τόπῳ μὲν χλόης», τῶν ιερῶν λογίων τῇ θεωρίᾳ ἐναυλιζόμενος, «ἐπὶ ὕδατος δὲ ἀναπαύσεως» τῆς θείας εὐφρανόμενος χάριτος, ἐξ ἀτόπων ἐπιστρέψων, ἐπὶ δὲ τρίδους δικαιοσύνης ὁδηγῶν. Ἀννοι δέ, ἦ «χάρις» ἐρμηνεύεται, οὐχ ἡττον δύμοτροπος ἦν, καὶ δύμοζυγος, πᾶσι μὲν ἀγαθοῖς κομᾶσα, μαστικῷ δέ τινι λόγῳ κατεχομένῃ τῷ τῆς στειρώσεως ἀρρώστηματι. Ἐστείρευε γάρ δύτως ἡ χάρις, ἐν ταῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς καρποφορεῖν οὐκ ἰσχύουσα· διότι πάντες ἐξέκλιναν, ἀμα ἡχρειώθησαν, οὐκ ἦν δ συνιών, οὐκ ἦν δ ἐκζητῶν τὸν Θεόν. Εἴτα δ ἀγαθὸς Θεὸς ἐπιδών, καὶ κατοικειρήσας τῆς οἰκείας χειρὸς τὸ πλαστούργημα, καὶ τοῦτο βουληθεῖς ἀνασώσασθαι, λύει τὴν τῆς χάριτος στείρωσιν, τῆς Ἀννης φημὶ τῆς θεόφρονος, καὶ τίκτει παῖδα, οὐα δὲ πρότερον γέγονεν, οὐδὲ αὖ πάλιν γενήσεται. Ἡ δὲ τῆς στειρώσεως λύσις ἐδήλου σαφέστατα τὴν κοσμικὴν τῶν ἀγαθῶν

bus tum Deus oblectetur, tum maturus ipsorum possessoribus fructus producatur: virtutes, inquam, quae fructum in tempore suo, id est in futuro aevo vitam aeternam iis daturae sunt, qui digne eas excoluerint, et pro suis viribus labores in eas contulerint. Labor quippe praecedit, atque aeterna felicitas insequitur. Ioachim suas intus cogitationes pascebat, *in loco pascuae*,¹ hoc est, in sacrorum eloquiorum contemplatione commorans, et *super aquam refectionis*² divinae gratiae semet oblectans: sic nimirum ut a malis rebus eas avocaret, et per iustitiae semitas deduceret. Anna vero, cuius nomen gratiam sonat, non minus morum, quam matrimonii iugo copulata cum illo erat: quae tamen cum omni virtutum genere floreret, mystica quadam ratione sterilitatis morbo tenebatur. Nimirum sterilis vere gratia erat, quae in hominum animis fructum edere non posset. Siquidem omnes declinaverant, simul inutiles facti erant: non erat intelligens, aut requirens Deum.³ Tum bonus Deus manus suaē figmentum respiciens et miseratus, cum illud tandem facere salvum vellet, gratiae, hoc est Annae, sterilitatem solvit; quae filiam parit, qualis nec ante fuit, nec posthaec futura est. Atqui sterilitatis de pulsio, hoc apertissime indicabat fore ut bonorum sterilitas, qua

¹ Ps. XXII, 2.

² Ibid.

³ Ps. XIII, 2, 3.

λυθήσεσθαι στείρωσιν, καὶ τῆς ἀπορρήτου μακαριότητος καρπογονεῖσθαι τὸ στέλεχος.

6. Ἐντεῦθεν ἡ Θεοτόκος ἐξ ἐπαγγελίας προέρχεται. "Ἄγγελος γάρ κα-
ταμηνύει τῆς γενησομένης τὴν σύλληψιν. "Ἐπρεπε γάρ καν τούτῳ μὴ ἐλατ-
τοῦσθαι τινος, ἢ φέρειν τὰ δεύτερα, τὴν τοῦ μόνου καὶ ὄντως τελείου Θεοῦ
ἐσομένην κατὰ σάρκα λοχεύτριαν. Εἴτα τῷ Ἱερῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ ἀνατίθεται,
κανταῦθα διατρίβει, κρείττονα καὶ καθαρότεραν τῶν ἄλλων ἐπιδεικνυμένη
σπουδὴν καὶ ἀναστροφήν, ἀπάσης ἐπιμέλειας ἀνδρῶν καὶ θηλειῶν ἀτόπων
ἀπηλλαγμένην. 'Αλλ' * ἐπεὶ τῆς ἡλικίας ἡ ἀκμὴ κατελάμβανε, καὶ μένειν τῶν *⁷⁰⁹
ἀνακτόρων ἔνδον νομίμως ἀπείρυτο, μνηστῆρι, ταύτῃ δὲ εἰπεῖν φύλακι τῆς
παρθενίας, πρὸς τοῦ χοροῦ τῶν ἱερέων τῷ Ἰωσὴφ ἐγχειρίζεται, δις τὸν νόμον
ἀπαραχθάκτον μέχρι γήρως ἐν συγχρίσει τῶν ἄλλων ἐφύλαττε. Πρὸς τού-
τον ἡ Ἱερὰ αὐτῇ καὶ πανάμωμος νεᾶνις διέτριθε, τοῖς κατ' οἶκον στοιχοῦσα,
καὶ τῶν πρὸ τῆς οἰκίας εἰδύναι μηδέν.

1949 7. "Οτε δὲ ἤλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ὡς φησιν ὁ Θεῖος Ἀπόστολος, PG
ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἄγγελος Γαβριὴλ πρὸς ταύτην τὴν ὄντως θεόπαιδα,
καὶ φησι πρὸς αὐτήν «Χαίρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ». Καλὸν τὸ
τοῦ ἀγγέλου, πρὸς τὴν ὑπὲρ ἄγγελον πρόσφθεγμα. Χαρὰν γάρ φέρει παγ-

96, 709

mundus laborabat, submoveretur, et truncus aridus copioso ar-
canae beatitudinis fructu donaretur.

6. Eam ob rem Dei Genitrix ex promissione prodit. Angelus
enim nasciturae conceptionem parentibus eius nuntiat. Quippe con-
veniebat ut hac etiam re nulli cederet, nec posteriores partes ferret,
quae solum vereque perfectum Deum secundum carnem erat paritura. Tum in sacrosaneto Dei templo offertur et consecratur: in quo ita
degit, ut praestantioris ac purioris prae caeteris vitae specimen ede-
ret, a virorum et mulierum male feriatarum commercio * remota. Sed cum ad aetatis florem pervenisset, prohibente lege ne intra
templi septa deinceps ageret, sponso, seu virginitatis custodi, a
sacerdotum choro traditur, qui legem inviolatam ad senectutem
usque perinde ac quivis alii servaverat. Apud hunc itaque sacra
haec, et prorsus intaminata puella commorabatur, domi se conti-
nens, nihilque eorum quae ante fores suas gererentur, cognitum ha-
bens.

*⁷¹⁰

1949 7. Cum autem, ut divinus Apostolus ait,¹ venit plenitudo tem- PG
poris, ad hanc vere Dei filiam angelus Gabriel a Deo missus est,
quam hisce verbis est allocutus: *Ave, gratia plena, Dominus tecum.*² Praeclara sane angeli ad eam quae angelis praestabat allocutio.

96, 710

¹ Galat. IV, 4.

² Lc. I, 28.

κόσμιον. Ἡ δὲ ἐπὶ τῷ λόγῳ ἑταράχθη, τῆς πρὸς ἀνδρας ὁμιλίας ἀήθης ὑπάρχουσα. Ἀσφαλῶς γὰρ τηρεῖν τὴν παρθενίαν προήρητο. «Διελογίζετο δὲ ἐν ἑαυτῇ ποταπὸς εἴη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος». Καὶ πρὸς αὐτὴν ὁ ἄγγελος: «Μή φοβοῦ, Μαριάμ· εὑρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ Θεῷ». "Οὐτως εὗρε χάριν, ἡ ἀξία τῆς χάριτος. Εὗρε χάριν ἡ τοὺς πόνους τῆς χάριτος γεωργήσασα, καὶ πολὺ δρεψαμένη τὸν ἀσταχυν. Εὗρε χάριν, ἡ τοὺς σπόρους τῆς χάριτος γεννήσασα, καὶ πολύχοιν δρεψαμένη τὸν ἀσταχυν τῆς χάριτος. Εὗρε χάριτος ἀδυσσον, ἡ σῶαν τὴν ὄλκαδα τῆς διπλῆς παρθενίας τηρήσασα, καὶ τὴν ψυχὴν γὰρ παρθένον ἐτήρησεν, οὐ τοῦ σώματος ἔλαττον. "Οθεν καὶ ἡ τοῦ σώματος παρθενία τετήρητο. «Καὶ τέξῃ, φησίν, υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν»· Ἰησοῦς δὲ σωτὴρ ἐρμηνεύεται: «αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐκ τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν». Τί πρὸς ταῦτα τῆς ἀληθοῦς σοφίας ὁ θησαυρός, τὴν μὲν Εὔαν οὐ μιμεῖται τὴν προμήτορα, ἐπανορθοῦται δὲ μᾶλλον τὸ ταύτης ἀφύλακτον, καὶ συνήγορον τὴν φύσιν προδιάλεται, ὅδε πως τῷ τοῦ ἀγγέλου ἀντιρρήτορεύουσα ρήματι: «Πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἀνδρα οὐ γινώσκω;» ἀδύνατα φθέγγη, φησίν. Ὁ γε σὸς λόγος τοὺς δρους λύει τῆς φύσεως, οὓς ὁ πλαστουργῆσας ἐπήξατο. Οὐκ ἀνέχομαι Εὔα χρηματίσαι δευτέρᾳ, καὶ τὸ τοῦ Ποιή-

Gaudium enim orbis totius affert. Ista vero ab sermonem eius turbata est, ut quae cum viris colloqui minime consueverat, cum virginitatem sedulo servare instituisset. Cogitabat autem qualis esset ista salutatio.¹ Tum angelus ad eam: Ne timeas, ait, Maria: invenisti enim gratiam apud Deum.² Plane gratiam invenit, quae gratia digna erat. Gratiam invenit, quae gratiae labores excoluerat, copiosamque segetem collegerat. Gratiam invenit, quae gratiae semina progenuit, et plenissimam gratiae messem retulit. Gratiae abyssum invenit, quae duplieis virginitatis navem servaverat incolumem. Maria enim non minus animum quam corpus virginem custodierat; unde etiam constabat corpori virginitas. Et paries, inquit, filium, et vocabis nomen eius Iesum (Iesus autem Salvatorem sonat). Ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum.³ Quid ad haec verae sapientiae thesaurus? Evam quidem primam parentem non imitatur; sed incautam potius eius simplicitatem emendat, seque naturae patrocinio munit, sic angeli verbis reponens: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?⁴ Impossibilia narras, inquit. Nam sermo tuus naturae leges frangit, quas summus opifex sancit. Secunda Eva dici non patior, nec Conditoris mei voluntatem pessum dare. Quod si

¹ Lc. I, 29.

² Lc. I, 30.

³ Lc. I, 31; Matth. I, 21.

⁴ Lc. I, 34.

σαντος παρακρούσασθαι βούλημα. Εἰ δὲ μὴ λέγεις ἀντίθεα, τὸν τρόπον εἰπὼν τῆς συλλήψεως, λύσον τὴν ἀπορίαν. Πρὸς ἣν ὁ τῆς ἀληθείας ἄγγελος· «Πνεῦμα ἄγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι. Διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἄγιον κληθήσεται Υἱὸς Θεοῦ». Οὐ δουλεύει φύσεως νόμοις τὸ τελούμενον. 'Ο γὰρ Δημιουργὸς καὶ δεσπότης τῆς φύσεως, κατ' ἔξουσίαν τοὺς ὄρους ἀμείβει τῆς φύσεως. 'Η δέ, τὸ ἀεὶ ποθουμενὸν καὶ τιμώμενον δνομα, μεθ' ἵερᾶς εὐλαβείας ἀκούσασα τῆς ὑπακοῆς ἐπηφίει φόδου καὶ χαρᾶς γέμοντα δήματα· «'Ιδοὺ ἡ δούλη Κυρίου, γένοιτό μοι κατὰ τὸ δῆμα σου».

8. «Ὦ βαθύος πλούτου, καὶ σοφίας, καὶ γνώσεως Θεοῦ»· καὶ γὰρ εἰς καιρὸν τῷ Ἀποστόλῳ συμφέγγομαι, «*ώς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ,^{*712} καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ δόδοι αὐτοῦ!» Ὡς ἀπλήστοις ἀγαθότητος Θεοῦ! ἂν ἀγάπης οὐκ ἔχουσης ἔρευναν! 'Ο καλῶν τὰ μὴ ὄντα ως ὄντα, ὁ πληρῶν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, οὗ δὲ οὐρανὸς θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον, εὐρύχωρον ἐνδιαίτημα, τὴν γαστέρα τῆς οἰκείας δούλης ἐποιήσατο, καὶ ἐν αὐτῇ τὸ πάντων καινότερον ἀποτελεῖ μυστήριον. Θεὸς γὰρ ὁν, ἀνθρωπος γίνεται, ὑπερφυῶς τε τῷ χρόνῳ τῆς κυήσεως τίκτεται, καὶ διανοίγει μήτραν, τὰ κλεῖθρα τῆς παρ-

Deo adversa non loqueris, conceptionis modum expone, dubitatem meam solve. Ad quam veritatis angelus: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque et quod nasceretur sanctum, vocabitur Filius Dei.*¹ Quod nunc agitur, naturae legibus non subest. Naturae siquidem artifex et Dominus arbitratu suo immutat naturae leges. Haec itaque nomen illud, quod omni desiderio et honore semper colebat, sacra quadam reverentia audiens, obedientiae vocem timore atque gaudio plenam emisit: *Ecce ancilla Domini; fiat mihi secundum verbum tuum.*²

8. *O altitudo divitiarum, sapientiae et scientiae Dei* (nam ego quoque Apostoli vocem nunc temporis *usurpabo!) *quam incomprehensibilia sunt iudicia eius et impervestigabiles viae eius!*³ O immensam bonitatem! O charitatem, quae nulla ratione queat indagari! Is qui vocat ea quae non sunt, tamquam ea quae sunt⁴ qui coelum et terram implet;⁵ cuius coelum sedes est, et terra scabellum pedum eius,⁶ ex ancillae suae utero amplissimum sibi domicilium fecit, mysteriumque novorum omnium novissimum et insolitum in ea gessit. Nam qui Deus erat, homo fit, ac eximio modo partus tempore na-

*711

¹ Ibid. 35.

² Ibid. 38.

³ Rom. XI, 33.

⁴ Rom. IV, 17.

⁵ Ierem. XXIII, 24.

⁶ Isa. LXVI, 1.

Θενίας μὴ λυμηνάμενος, καὶ ἀγκάλαις γηράναις ὡς βρέφος βαστάζεται, τὸ τῆς δόξης ἀπαύγασμα, ὃ χαρακτήρ τῆς τοῦ Πατρὸς ὑποστάσεως, φέρονται τὰ σύμπαντα τῷ ἔχοντι τοῦ στόματος αὐτοῦ. Ὡς θείων ἀληθῶς θαυμάτων! ὡς μυστηρίων τῶν ὑπὲρ φύσιν καὶ ἔννοιαν! ὡς παρθενικῶν αὐχημάτων τῶν ὑπὲρ ἀνθρώπον! τί τοῦτο τὸ μέγα περὶ σέ, ὡς ἵερά μητερί καὶ παρθένε, μυστήριον; «Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξίν, καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου». Μακαρία εἰ ἐν γενεαῖς γενεῶν, ἡ μόνη ἀξιομακάριστος. Ἰδού γάρ μακαρίζουσι σε πᾶσαι γενεαί, ὥσπερ ἔφησας. Σὲ εἶδον θυγατέρες Ἱερουσαλήμ, τῆς Ἐκκλησίας λέγω, καὶ ἐμακάρισάν σε αἱ βασίλισσαι, ὅτοι δικαίων ψυχαί, καὶ εἰς αἰώνας αἰνέσσουσί σε. Σὺ γάρ εἰ ὁ βασιλικὸς θρόνος, φέρεστήκεισαν ἀγγελοι τὸν ἕαυτῶν ὄρδωντες δεσπότην, καὶ δημιουργὸν ἐποχούμενον. Σὺ Ἐδὲμ νοητὴ κεχρημάτικας τῆς πάλαι ἱερωτέρα καὶ θειοτέρα. Ἐν ἐκείνῃ μὲν γάρ Ἄδαμ χοῖκὸς ηὔλιζετο, ἐν σοὶ δὲ Κύριος ἔξ οὐρανοῦ. Σὲ κιβωτὸς προεικόνισε δευτέρου κόσμου σπέρμα φυλάττουσα· σὺ γάρ τὴν τοῦ κόσμου σωτηρίαν τὸν Χριστὸν ἀπεκύνσας, τὸν τὴν ἀμαρτίαν μὲν κατακλύσαντα, τὰ δὲ ταύτης κατευνάσαντα κύματα. Σὲ βάτος προέγραψε, πλάκες θεόγραφοι προεχάραξαν, νόμου ἡ κιβωτὸς προϊστόρησε, στάμνος χρυσῆ καὶ λυχνία, καὶ τράπεζα, καὶ ῥάθδος Ἀαρὼν ἡ βλαστήσασα, ἐμφανῶς προετύπωσαν. Ἐκ σοῦ

scitur, vulvam ita aperiens, ut virginis claustra minime labefactet: ulnisque terrenis gloriae splendor, paternae substantiae character, qui omnia virtutis suae verbo portat, infantis more gestatur. O divina plane miracula! O mysteria natura et cogitatione superiora! O Virginis praerogativas humana conditione maiores! Quodnam ingens hoc est, o sacra mater et virgo, circa te mysterium: *Benedicta tu inter mulieres, et benedictus fructus ventris tui.*¹ Beata es in generationibus generationum, solaque digna, quae beata praediceris. Ecce enim te beatam dicunt omnes generationes.² Viderunt te filiae Ierusalem,³ Ecclesiae, inquam, beatamque praedicaverunt reginae, hoc est iustorum animae, teque in aeternum laudabunt. Tu enim es solium illud regium, cui angeli astiterunt, suum herum et creatorem cernentes insidentem. Tu spiritualis es Edem, antiqua illa sanctior ac divinior. In illa siquidem terrenus Adam commorabatur, in te autem Dominus qui de coelo descendit. Te olim arca figuravit, in qua secundi mundi semen servatum fuit. Tu enim Christum mundi salutem peperisti, qui peccatum quidem submersit, eiusque fluctus sedavit. Te rubus delineavit, tabulae a Deo exaratae expresserunt, legis arca praenuntiavit, urna aurea, candelabrum, mensa,

¹ Lc. I, 42.

² Lc. I, 48.

³ Cant. VI, 8.

γὰρ ἡ φλὸς τῆς θεότητος, ὁ τοῦ Πατρὸς δός καὶ Λόγος, τὸ γλυκύτατον καὶ οὐράνιον μάννα, τὸ δόνομα τὸ ἀνώνυμον τὸ ὑπὲρ πᾶν δόνομα, τὸ φῶς τὸ αἴδιον καὶ ἀπρόσιτον, ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς ὁ οὐράνιος, ὁ ἀγεώργητος καρπός, σωματικῶς ἐκ σοῦ ἀνεβλάστησεν. Οὐ σὲ προεμήγυσε κάμινος, πῦρ δροσίζον ὅμα καὶ φλογίζον δεικνύουσα, καὶ τοῦ θείου πυρὸς ἀντίτυπον τοῦ ἐν σοὶ κατοικήσαντος; Ἡ δὲ σκηνὴ Ἀβραὰμ σὲ προδηλοῖ προφανέστατα. Τῷ γὰρ Θεῷ Λόγῳ ἐν τῇ γαστρὶ σου σκηνώσαντι ἀνθρωπείᾳ φύσις τὸν ἐγκρυψίαν ἄρτον, τὴν ἔαυτῆς ἀπαρχὴν ἐκ τῶν σῶν ἀγνῶν αἰμάτων προσῆγαγεν, ἀπτωμένην πῶς καὶ ἀρτοποιουμένην ὑπὸ τοῦ θείου πυρός, ἐν τῇ θείᾳ αὐτοῦ ὑποστάσει ὑφισταμένην, καὶ εἰς ἀληθῆ ὑπαρξιν ἐρχομένην σώματος ἐψυχωμένου ψυχῆ λογικῆ τε καὶ νοερᾶ. Μικροῦ με καὶ τοῦ Ἰακὼβ ἡ κλίμαξ διέφυγε. Τί γάρ; οὐ παντὶ δῆλον, ὅτι σοῦ προεγράφη * καὶ τύπος γνωρίζεται; δὲν τρόπον ἔκει-^{*713} νος τεθέαται διὰ τῶν ἄκρων τῆς κλίμακος οὐρανὸν τῇ γῇ συναπτόμενον, καὶ διὰ ταύτης ἀγέλους κατιόντας καὶ ἀνιόντας, καὶ τὸν δυτικὸν ἰσχυρόν, καὶ ἀρτητητὸν, τυπικῶς αὐτῷ προσπαλαίοντα, οὕτως καὶ σὺ μεσιτεύσασα, καὶ κλίμαξ γεγονοῦντα τῆς πρὸς ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ καταβάσεως, τοῦ τὸ ἀσθενὲς ἡμῶν ἀναλαβόντος φύραμα, καὶ ἔαυτῷ συμπλέξαντος καὶ ἐνώσαντος, καὶ νοῦν

virga Aaronis quae floruit, aperte praesignarunt. Nam ex te flamma divinitatis, Patris terminus et Verbum, suavissimum illud et coeleste manna, nomen illud nominis expers, quod est super omne nomen,¹ lumen illud sempiternum et inaccessum, vitae panis coelestis,² nulla cultura editus fructus, ex te corporaliter pullulavit. Quid? Annon te fornax illa praemonstravit, cuius ignis roridus simul ac flammeus erat, quae divini ignis in te habitantis figuram praeferebat? Quin Abraham tabernaculum te manifestissime significabat. Deo quippe Verbo, in utero tuo velut in tabernaculo degenti, humana natura subcinericum panem, sui primitias, ex purissimo sanguine tuo obtulit, divino igne coctas, panemque factas, in divina eius persona subsistentes, et ad veram corporis anima rationali et intelligente instructi exsistentiam venientes. Parum abfuit, quin me Iacob scala praeteriret.³ Quid enim? Annon cuivis perspicuum est * te ea praesignatam figuratamque esse? Ut enim ille per extremas scalae partes coelum cum terra copulatum, et angelos per eam descendentes et ascendentess, quin etiam illum qui vere fortis insuperabilisque est, typice secum luctantem vidit; sic tu quoque mediaticis munus obiens, effectaque Dei ad nos descendantis scala, ut debilem nostram naturam assumeret, sibique copularet et uniret, adeoque hominem

^{*714}¹ Philipp. II, 9.² Io. VI, 48.³ Gen. XXVIII, 12 s.

όρδιντα Θεὸν δεδρακότος τὸν ἄνθρωπον, τὰ διεστῶτα συνήγαγες. "Οθεν ἀγ-
γελοι μὲν πρὸς αὐτὸν κατήσαν, ὡς Θεῷ καὶ Δεσπότῃ λειτουργήσαντες, ἄν-
θρωποι δὲ ἀγγελικῇ πολιτείᾳ χρησάμενοι, πρὸς οὐρανὸν ἀναρπάζονται.

9. Ποῦ δὲ θήσομαι τῶν προφητῶν τὰ κηρύγματα; οὐκ ἐπὶ σέ, εἰπερ
ἀληθῆ δεικνύναι ταῦτα ἔθελήσαιμεν; τίς γὰρ ὁ Δαυΐτικὸς πόνος, ἐφ' ὃν ὁ
τοῦ βασιλέως τῶν ἀπάντων Θεοῦ υἱός, ὁ συνάναρχος καὶ συμβασιλεὺων τῷ
οἰκείῳ Γεννήτορι, ὡς ὑετὸς καταβέβηκεν; οὐχὶ σὺ τηλαυγέστατα; τίς δὲ ἡ
παρθένος, ἦν Ἡσαΐας προβλεπτικῶς προηγόρευσεν, ἐν γαστρὶ ἔξειν καὶ τέ-
ξεσθαι υἱὸν τὸν μεθ' ἡμῶν ὅντα Θεόν, τουτέστι μετὰ τὸ γενέσθαι ἄνθρωπον,
καὶ Θεὸν διαμείναντα; Τί δὲ τὸ ὄφος τοῦ Δανιήλ, ἔξ οὖτος ὁ ἀκρογωνιαῖος
ἔτμηθη λίθος Χριστός, οὐχ ὑποστάτης ἀνδρὸς ἐγγειούμενος; οὐχὶ σὺ ἡ ἀσπόρως
κυήσασα, καὶ πάλιν παρθένος μείνασα; ἐλθέτω Ἰεζεκιὴλ ὁ θειότατος, καὶ
δεικνύτω κεκλεισμένην πύλην διωδευμένην ὑπὸ Κυρίου καὶ οὐκ ἀναργομένην,
καθὼς προφητικῶς προεκήρυξε δειξάτω τῶν λεγομένων τὴν ἔκβασιν· σὲ δεί-
ξει πάντως, ἦν διελθών ὁ ἐπὶ πάντων Θεός, καὶ σάρκα λαβών, τὴν τῆς παρ-
θενίας οὐκ ἀνέφεξε πύλην. Μένει γὰρ ἡ σφραγὶς ὅντως διαιωνίζουσα. Σὲ τοί-

mentem videntem Deum redderet, ea quae dirempta erant, colle-
gisti. Quocirca angeli ad eam descenderunt, uti Domino ac Deo in-
servirent: homines autem angelicum vitae genus amplectentes, in
coelum evehuntur.

9. Quo loco praeconia prophetarum ponam? Annon ad te refe-
renda, siquidem ea vera esse ostendere velimus? Quodnam est Do-
minicum illud vellus,¹ in quod regis omnium Dei Filius, qui Patri
coaeternus est, eiusque regni consors, pluviae instar descendit?
Annon tu perspicie?² Quaenam item ea Virgo, quam Isaías³ pro-
vido Spiritu in utero habituram, Deumque qui nobiscum foret, seu
qui, cum factus esset homo, simul maneret Deus, parituram prae-
dixit?⁴ Quid mons ille Danielis,⁵ ex quo lapis angularis Christus sic
abscissus fuit, ut viri scalprum non subierit? Nonne ipsa es, quae
nullo semine suscepto peperisti, ac rursus virgo permansisti? Ve-
niat divinissimus Ezechiel,⁶ clausamque portam ostendat, Domino
perviam, nec tamen apertam, quemadmodum propheticō instinctu
praeenuntiavit. Dicta sua eventu comprobata monstrat. Te dubio
procul ostendet, per quam transiens, qui super omnia Deus est,
assumpta carne, virginitatis portam nequaquam aperuit. Signacu-
lum quippe in aeternum perseverat. Quocirca te prophetae praedi-

¹ Ps. LX XI, 6.

² Isa. VII, 14.

³ Dan. II, 34.

⁴ Ezech. XLIV, 1.

νυν προφῆται κηρύττουσι. Σοὶ διακονοῦσιν ἄγγελοι, λειτουργοῦσιν ἀπόστολοι, ὁ παρθένος καὶ θεολόγος τῇ Ἀειπαρθένῳ καὶ Θεοτόκῳ. Σὲ γάρ σήμερον πρὸς τὸν σὸν ἐκδημοῦσαν Γίδην περιεῖπον ἄγγελοι, ψυχαὶ δικαίων, πατριαρχῶν τε καὶ προφητῶν ἔδορυ φόρουν ἀπόστολοι, θεοφόρων τε Πατέρων πληθυς ἀπειρον ἐκ τῶν τερμάτων τῆς γῆς τῷ θείῳ προστάγματι ὡς ἐν νεφέλῃ πρὸς ταύτην τὴν θείαν καὶ ἵεράν Ιερουσαλήμ ἀθροίζομενοι, καὶ σοι τῇ πηγῇ τοῦ ζωαρχικοῦ τοῦ Κυρίου σώματος ὑμνούς ἱερούς ἐνθεαστικώτατα λέγοντες.

- 1950 10. Ὡ πῶς ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς πρὸς τὴν ζωὴν διὰ μέσου θανάτου μετά-
γεται! ἂν πῶς ἡ ἐν τῷ τόκῳ τοὺς ὅρους ὑπερβᾶσα τῆς φύσεως, νῦν ὑποκύπτει
τοῖς ταύτης θεσμοῖς, καὶ θανάτῳ τὸ ἀκήρατον καθυποδάλλεται σῶμα. Δεῖ
γάρ αὐτὸς τὸ θυητὸν ἀποθέμενον τὴν ἀφθαρσίαν ἀμφιάσασθαι, ἐπεὶ καὶ ὁ Δε-
σπότης τῆς φύσεως τὴν τοῦ θανάτου πεῖραν οὐκ ἀπηγήνατο. Θυήσκει γάρ
σαρκί, καὶ θανάτῳ λύει τὸν θάνατον, καὶ φθορᾷ τὴν ἀφθαρσίαν χαρίζεται,
καὶ τὴν νέκρωσιν ποιεῖ πηγὴν τῆς ἀναστάσεως. Ὡ πῶς ψυχὴ * ἱεράν τοῦ *
θεοδόχου διαιρουμένην σκηνώματος, οἰκείαις χερσὶν ὁ παντουργὸς ὑποδέχεται,
τιμῶν νομίμως, ἦν τῇ φύσει δούλην ὑπάρχουσαν, φιλανθρωπίας ἀνεξιγνιά-
στοις πελάγεσιν οἰκονομικῶς μητέρα ἔχατο ἐποιήσατο, ὁ ἀληθείᾳ σαρκω-
θείς, οὐ φενακίσας τὴν ἐνανθρώπησιν. Ἐώρων γάρ, ὡς δοκεῖ, τῶν ἄγγέλων
τὰ τάγματα τὴν σὴν ἐξ ἀνθρώπων ἀποδίωσιν προσδεχόμενα. Ὡ τῆς καλλί-
στῆς ἐκδημίας, ἡ τὴν πρὸς Θεὸν ἐκδημίαν χαρίζεται. Εἴ γάρ καὶ πᾶσι τοῖς

PG
96, 713

*716

cant: tibi ministrant angeli, inserviunt apostoli, virgo ille ac theolo-
gus, perpetuae virginis Deique genitrici. Hodie enim te ad Filium
tuum emigrantem satellitio suo fovebant angeli, iustorum animae,
patriarcharumque et prophetarum: stipabant apostoli atque affla-
torum a Deo Patrum infinita multitudo, ab ipsis orbis finibus divino
Filii tui iussu velut in nube, in divinam hanc et sacram Ierusalem
congregati, tibique Dominici corporis, quod vitae initium attulit
fonti, sacros sanctos hymnos divinissime canebant.

- 1950 10. O quomodo vitae fons ad vitam media morte trahitur! O
quomodo, quae pariendo naturae leges excesserat, nunc eius legi-
bus cedit, et corpus immaculatum morti subiicitur. Oportet enim
hoc mortali posito, induere incorruptionem, quandoquidem natu-
rae Dominus mortis periculum facere non recusavit. Carne etenim
moritur, et morte mortem tollit: corruptione incorruptionem do-
nat: necem denique suam resurrectionis fontem facit. O quomodo
sacrosanctam illam animam * e tabernaculo, quod Deum suscepérat
emigrantem, rerum omnium Conditor suis manibus excipit; legi-
time eam honorans, quam, etsi natura erat ancilla, pro impervesti-
gabili suaē benignitatis abyssō aequa dispensatione matrem suam
effecit, cum revera incarnatus esset, ac non nudam humanitatis

PG
96, 714

*715

θεοφόροις θεράπουσι πρὸς Θεοῦ τοῦτο κεχάρισται· κεχάρισται γάρ, καὶ πιστεύομεν· ἀλλά γε τὸ διάφορον ἀπειρον δούλων Θεοῦ καὶ μητρός. Τί τοίνυν τὸ περὶ σὲ τοῦτο μυστήριον ὄνομάσομεν θάνατον; ἀλλὰ καὶ φυσικῶς ἡ πανίερος καὶ μακαρία σου ψυχὴ τοῦ πανολίου καὶ ἀκηράτου σου χωρίζεται σώματος, καὶ τὸ σῶμα τῇ νομίμῳ ταφῇ παραδίδοται, ὅμως οὐκ ἐναπομένει ἐν τῷ θανάτῳ, οὐδὲ ὑπὸ τῆς φθορᾶς διαλύεται. Ἡς γάρ τικτούσῃς ἀλώβητος ἡ παρθενία μεμένηκε, ταύτης μεθισταμένης ἀδιάλυτον τὸ σῶμα πεφύλακται, καὶ πρὸς κρείττονα καὶ θειοτέραν σκηνὴν μετατίθεται, οὐδὲ διακοπομένην θανάτῳ, ἀλλ' εἰς ἀπεράντους αἰώνας αἰώνων διαιωνίζουσαν. "Ωσπερ γάρ οὗτος ὁ δόλολαμπτής καὶ ἀείφωτος ἥλιος ὑπὸ τοῦ σεληνιακοῦ πρὸς μικρὸν χρυπτόμενος σώματος, δοκεῖ μέν πως ἐκκλιμπάνειν, καὶ τῷ ζόφῳ καλύπτεσθαι, καὶ τῆς αἰγλῆς ἀντιλαμβάνειν τὸ σκότος, ὅμως αὐτὸς τοῦ οἰκείου φωτὸς οὐκ ἔξισταται. "Εχει δὲ ἐν ἑαυτῷ πηγὴν φωτὸς ἀδέναον βρύουσαν, μᾶλλον δὲ αὐτὸς πηγὴ φωτὸς ὑπάρχει ἀνέκλειπτος, ὃς ὁ Κτίσας αὐτὸν Θεὸς διετάξατο. Οὕτω καὶ σὺ ἡ πηγὴ τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς ἡ ἀέναος, ὁ ἀδάπανος τῆς αὐτοζωῆς θησαυρός, ἡ δαψιλῆς τῆς εὐλογίας ἀνάβιλυσις, ἡ πάντων τῶν ἀγαθῶν

speciem obieciisset! Videbant enim ut, par est credere, angelorum classes, quae tuum e vita discessum exspectabant. O praeclarissimum excessum, qui tibi hoc praestat ut ad Deum migres! Nam si cum omnibus quoque Deo afflatis hominibus hoc Dei munere concessum sit (nec enim quin concessum sit, dubitamus); at infinitum Dei servorum ac matris disserimen est. Ecquo igitur nomine, quod in te peractum est mysterium, appellabimus? An mortem? At quamvis sacratissima et felix anima tua, ut fert naturae sors, a beatissimo et immaculato corpore tuo disiungatur, ac corpus legitimae sepulturae mandetur, non tamen in morte perseverat, nec corruptione dissolvitur. Nam cuius in partu virginitas incolumis mansit, eadem e vita migrante, corpus ita conservatum est, ut non dissolutum, sed in melius diviniusque tabernaculum mutatum sit, quod non iam morte interrumpatur, sed in infinita saeculorum saecula perduret. Quemadmodum enim sol iste splendidissima perennique luce praeditus, tametsi, cum a lunari tantisper corpore obtegitur, modo quodam deficere, et caligine obrui, et fulgorem cum tenebris mutare videatur, non tamen luce sua destituitur, verum sui luminis fontem perpetuo scaturientem habet, quinimo ipse luminis fons est indeficiens, velut ab eius conditore Deo constitutum fuit: sic tu quoque fons veri luminis, et inexhaustus ipsiusmet vitae thesaurus, uberrimaque benedictionis scaturigo, quae cuncta nobis bona conciliasti et attulisti, etsi ad tempus aliquod corporeo modo morte obtegeris; attamen immensi luminis, immortalisque vitae,

ήμιν αἰτία καὶ πρόξενος, εἰ καὶ πρός τι χρονικὸν διάστημα καλύπτῃ σωματικῶς τῷ θανάτῳ, ἀλλὰ βρύεις ἀφθόνως ήμιν φωτὸς ἀπειρεσίου, καὶ ἀμβροσίας ζωῆς, καὶ τῆς ὄντως μακαριότητος ἀνελλιπῆ, καὶ καθαρά, καὶ ἀδαπάνητα νάματα, ποταμοὺς χάριτος, λαμάτων πηγάς, εὐλογίαν ἀένναον. Σὺ γάρ ὡς μῆλον ἐν τοῖς ἔνδυσις τοῦ δρυμοῦ ἔξηνθησας, καὶ δικρός σου γλυκασμὸς ἐν λάρυγγι τῶν πιστῶν. Ἐντεῦθεν οὐ θάνατον τὴν ιεράν σου μετάστασιν λέξομαι, ἀλλὰ κοίμησιν, ἢ ἐκδημίαν, ἢ ἐνδημίαν εἰπεῖν οἰκειότερον. Ἐκδημοῦσα γάρ τῶν τοῦ σώματος, ἐνδημεῖς πρὸς τὰ κρείττονα.

11. Σὲ συνεπόρθημευσαν σὺν ἀρχαγγέλοις ἄγγελοι. Σοῦ τὴν ἔξοδον ἔφριξαν τὰ ἀκάθαρτα καὶ ἐναέρια πνεύματα. Σοῦ τῇ διαβάσει εὐλογεῖται μὲν ἀήρ, αἱθήρ δὲ καθαγάζεται. Σοῦ τὴν ψυχὴν χαίρων οὐρανὸς ὑποδέχεται. Σοὶ μεθ' ιερῶν ὅμινων καὶ φαιδρᾶς τελετῆς προσυπαντῶσι δυνάμεις, μονονουχὴ λέγουσαι· τίς αὕτη ἡ ἀναδαίνουσα λελευκαντισμένη, ἐγκύπτουσα ὥσει ὄρθρος; καλὴ ὡς σελήνη, ἐκλεκτὴ ὡς ὁ ἥλιος. Ὡς ὠραιώθης, ὡς ἡδύνθης! σὺ ἀνθος τοῦ * πεδίου, ὡς κρῖνον ἐν μέσῳ ἀκανθῶν· διὰ τοῦτο νεάνιδες ἡγάπησάν σε. Εἰς δοσμὴν μύρων σου δραμούμεθα. Εἰσήνεγκέ σε διὰ βασιλεὺς εἰς τὸ ταμιεῖον αὐτοῦ, ἐνθα ἔξουσίᾳ διορυφοροῦσιν, ἀρχαὶ εὐλογοῦσι, θρόνοι ἀν-

*717

ac verae felicitatis puros et inexhaustos latices, gratiae flumina, sanationum fontes, perennemque benedictionem fundis. Tu enim es sicut malus in lignis silvae; et fructus tuus dulcis gutturi fidelium.¹ Quamobrem sacrum transitum tuum minime mortem appellabimus, sed somnum et migrationem, vel, ut aptiori voce utar, praesentiam ad Deum: excedens enim e corpore, praesens exsistis ad potiora.²

11. Te cum angelis archangeli transvexerunt: ascensum tuum impuri spiritus exhoruerunt. Tuo transitu aër benedicitur, aetheri sanctitas conciliatur. Animam tuam coelum gaudens excipit, tibi eum sacrī cantīcī, et laetae solemnitatis ritū, coelestes Virtutes obviam prodeunt, his similibusve vocib⁹ utentes: Quae est ista quae ascendit dealbata, exoriens ut aurora, pulchra ut luna, electa ut sol?³ Quam pulchra, quam suavis facta es! Tu flos campi, * uti liliū in medio spinarū:⁴ propterea adolescentulae dilexerunt te: in odorem unguentorū tuorum cucurrerunt.⁵ Introduxit te rex in cubiculum suum, ubi te stipant Potestates, Principatus benedicunt, Throni concelebrant, Cherubim gaudentes obstupescunt, lau-

*718

¹ Cant. II, 3.

² II Cor. V, 8.

³ Cant. VI, 9.

⁴ Cant. II, 1, 2.

⁵ Cant. I, 2-3.

μνοῦσι, τὰ Χερουσίδιμ ἐκπλήγτεται χαίροντα, δοξάζει τὰ Σεραφίμ τὴν τοῦ οἰκείου δεσπότου φύσει καὶ ἀληθείᾳ οἰκονομίᾳ χρηματίσασαν μητέρα. Οὐ γάρ ὃς δὲ Ἡλίας ὡς εἰς τὸν οὐρανὸν ἐλήλυθας· οὐχ ὡς δὲ Παῦλος ἔως τρίτου διεθιάσθης οὐρανοῦ, ἀλλ’ ἔως αὐτοῦ τοῦ βασιλικοῦ θρόνου τοῦ Γίοῦ σου ἐφθασας, αὐτόπτης δρῶσα, καὶ χαίρουσα, καὶ σὺν πολλῇ καὶ ἀφάτῳ τῇ παρθέσιᾳ παρεστῶσα, ἀγγέλοις θυμηδίᾳ ἀπόδρητος, καὶ πάσαις ταῖς ὑπερκοσμίοις δυνάμεσι, πατριάρχαις εὐφροσύνῃ ἀληκτος, δικαίοις χαρὰ διεκλάλητος, προφῆταις διηνεκής ἀγαλλίασις, κόσμον εὐλογοῦσα, τὰ σύμπαντα ἀγιάζουσα, τοῖς κάμνουσιν ἁνεσις, τοῖς πενθοῦσι παράκλησις, τοῖς νοσοῦσιν ἱασις, τοῖς χειμαζούμενοις λιμήν, ἀμαρτάνουσιν ἀφεσις, τοῖς λυπουμένοις εὐμενὲς παραμύθιον, πᾶσι τοῖς αἰτοῦσιν ἔτοίμη βοήθεια.

12. Ὡ θαύματος ὄντως ὑπερφυοῦς! ὃ πραγμάτων ἐκπλήξεως. Ὁ πάλαι βδελυκτὸς καὶ μισούμενος θάνατος, καὶ εὐφημεῖται καὶ μακαρίζεται. Ὁ πάλαι πένθους καὶ κατηφείας, δακρύων τε καὶ σκυθρωπότητος πρόξενος, νῦν χαρᾶς ἀναδέδεικται καὶ πανηγύρεως αἴτιος. "Ομως εἰ καὶ πᾶσι τοῖς τοῦ Θεοῦ θεράπουσιν, ὃν δὲ θάνατος μακαρίζεται, ἐκ τοῦ τέλους τὸ ἀσφαλὲς περιγίνεται τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως, καὶ τούτου χάριν δὲ θάνατος αὐτῶν μακαρίζεται. Τελειοὶ γάρ αὐτούς, καὶ μακαρίους δείκνυσι, τὸ ἀτρεπτὸν τῆς ἀρετῆς χαριζόμενος, κατὰ τὸ φάσκον λόγιον· μὴ μακάριζε ἄνδρα πρὸ τελευ-

dant Seraphim, ut quae Domini natura veraque dispensatione mater exstiteris. Non enim ad modum Eliae velut in coelum ascendisti. Non uti Paulus ad tertium usque coelum subvecta es;¹ verum usque ad regium Filii tui thronum pervenisti, perspicue eum ac laete contuens, et cum magna et inexplicabili libertate astans, angelis, et mundo sublimioribus Virtutibus universis, omni sermone maior laetitia es, patriarchis sempiterna oblectatio, iustis gaudium ineffabile, perennis prophetis exsultatio, mundo benedictio, rebus omnibus sanctimonia, laborantibus requies, lugentibus consolatio, aegrotantibus medicina, tempestate iactatis portus, peccantibus venia, blandum, iis qui in moerore sunt, levamen, omnibus exorantibus promptum subsidium.

12. O miraculum vere natura praestantius! O res stuporis plena! Mors quae odio et execrationi olim erat, nunc commendatur, et beata praedicatur. Quae quondam luctum et moerorem, lacrymasque et tristitiam afferebat, nunc causa evadit gaudii et laetae celebritatis. Quid, quod omnibus Dei servis, quorum mors beata dicitur, ab ipso fine id comparetur, ut in tuto habeant quod Deo grati sint, eoque mors illorum fausta et felix habeatur? Mors enim eos consummatos ac beatos facit, hoc ipsis afferens ut virtus ipsorum

¹ II Cor. XII, 2.

τῆς αὐτοῦ· ἀλλ' οὐκ ἐπὶ σοὶ τοῦτο ληψόμεθα. Σοῦ γὰρ μακαρισμός, οὐχ ὁ θάνατος· οὐδὲ ἡ μετάστασις τελείωσις γέγονεν, οὐδ' αὖ πάλιν ἡ ἐκδημία χαρίζεται τὴν ἀσφάλειαν. Πάντων γὰρ σὺ τῶν ὑπὲρ νοῦν ἀγαθῶν ἀρχή, καὶ μεσότης, καὶ τέλος, ἀσφάλειά τε καὶ ἀληθῆς βεβαίωσις, ἡ δισπορος σύλληψις, ἡ θεία ἐνοίκησις, ὁ τόκος ὁ ἀφθορος γέγονεν. "Οθεν ἀληθῶς ἔφησας, οὐκ ἀπὸ τοῦ θανάτου, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τῆς συλλήψεως ὑπὸ πασῶν τῶν γενεῶν μακαρίζεσθαι. Ἐντεῦθεν οὐ σὲ ὁ θάνατος ἐμακάρισεν, ἀλλ' αὐτὴ τὸν θάνατον κατηγλάσσας, τὴν τούτου κατήφειαν λύσασα, καὶ χαρὰν τὸν θάνατον δείξασα. "Οθεν σου τὸ ἱερὸν καὶ πανάμωμον σῶμα δίσικ ταφῇ παρεδίδοτο, προτρέχοντων ἀγγέλων, περικυκλούντων, ἐπομένων, μήτι πραττόντων ἄν εἰκὸς τῇ μητρὶ τοῦ ἑσυτῶν λειτουργῆσαι Δεσπότου, ἀποστόλων, καὶ παντὸς τοῦ τῆς Ἐκκλησίας πληρώματος θεηγορικούς ὕμνους ἐκβοῶντων, καὶ κροτουμένων τῷ πνεύματι· «Πλησθῆσθαι ἐν τοῖς ἀγαθοῖς τοῦ οἴκου σου· ἄγιος ὁ ναός σου, θαυμαστὸς ἐν δικαιοσύνῃ». Καὶ πάλιν· «Ἡγίασε τὸ σκήνωμα αὐτοῦ ὁ Υψιστος. "Ορος τοῦ Θεοῦ, ὅρος πῖον· τὸ ὅρος ὁ εὐδόκησεν ὁ Θεὸς κατοικεῖν ἐν αὐτῷ». Σὲ τῶν ἀποστόλων ὁ δῆμος τὴν ἀληθῆ κιβωτὸν Κυρίου τοῦ

nulli iam mutationi obnoxia sit, secundum illud oraculum: *Ante mortem ne beatifices quemquam:*¹ quod tamen in te non usurpabimus. Tua quippe erat beatitudo, non a morte obtigit, nec tibi tuus hinc transitus perfectionem conciliavit, nec demum migratio tua securitatem. Omnium enim bonorum initium, mediumque et finis, securitas etiam et vera confirmatio, in illa seminis experite conceptione, in illa divina inhabitatione, in illo sine labe partu constituit: ac proinde vere prorsus dixisti fore ut te non a morte, sed ab ipsa conceptione generationes omnes beatam praedicarent. Quocirca non te mors beatam fecit, sed ipsa mortem hilarem reddidisti; ut quae moestitiam eius sustuleris, ipsamque gaudium esse praestiteris. Quamobrem sacrum et intaminatum corpus tuum piae sepulturae tradebatur, angelis partim praecurrentibus, partim circumdantibus, partimque sequentibus, nullum denique obsequii genus praetermittentibus, quod Domini ipsorum parenti adhiberi par esset; apostolis item et universo Ecclesiae coetu divinos hymnos, et ad Spiritus lyram pulsatos alta voce canentibus: *Replebimur in bonis domus tuae; sanctum est templum tuum, mirabile in aequitate.*² Ac rursus: *Sanctificavit tabernaculum suum Altissimus.*³ *Mons Dei, mons pinguis: mons in quo *beneplacitum est Deo habitare in eo.*⁴ Te apo-

*719

¹ Eccl. XI, 30.² Ps. LXIV, 5, 6.³ Ps. XLV, 5.⁴ Ps. LXVII, 16, 17.

*720 Θεοῦ ἐπὶ τῶν ὄμων * ἀράμενοι, ὡς πάλαι ποτὲ οἱ Ἱερεῖς τὴν τυπικὴν κι-
θωτόν, καὶ ἐν τάφῳ θέμενοι, δι' αὐτοῦ, ὡς δι' Ἰορδάνου τινός, ἐπὶ τὴν ἀληθῆ
τῆς ἐπαγγελίας παρέπεμπον γῆν, τὴν δὲ φημὶ Ἱερουσαλήμ, τὴν πάντων
τῶν πιστῶν μητέρα, ἵς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ Θεός. Οὐκ κατελήλυθε γάρ
ἡ ψυχὴ σου εἰς τὸν ἄδην, ἀλλ’ οὐδὲ ἡ σάρξ σου εἶδε διαφθοράν. Οὐκ ἀπε-
λείφθη ἐν γῇ τὸ σὸν ἄχραντον καὶ πανακήρατον σῶμα, ἀλλ’ ἐν οὐρανῶν βα-
σιλεῖοις μονᾶς ἡ βασιλίς, ἡ κυρία, ἡ δέσποινα, ἡ Θεομήτωρ, ἡ ἀληθῆς Θεο-
τόκος μετατεθεῖσα.

13. Ὡς πῶς οὐρανὸς ὑπεδέξατο τὴν πλατυτέραν οὐρανῶν χρηματίσασαν;
πῶς δὲ τάφος τὸ τοῦ Θεοῦ δοχεῖον ἐδέξατο; ναὶ ἐδέξατο, ναὶ κεχώρηκεν. Οὐ
γάρ σωματικοῖς δύγκοις οὐρανοῦ πλατύτερον ἐγένετο. Πῶς γάρ τὸ τρίπηχον,
τὸ ἀεὶ λεπτυνόμενον, εὔρεσί τε καὶ μήκεσιν οὐρανοῦ παραβληθῆναι δυνήσεται;
τῇ δὲ χάριτι μᾶλλον παντὸς ὕψους καὶ βάθους τὸ μέτρον ὑπερηκόντισε. Τὸ
γάρ θεῖον ἀσύγκριτον. Ὡς Ἱεροῦ, καὶ θαυμαστοῦ, καὶ σεβασμίου, καὶ προ-
σκυνητοῦ μνήματος· δὲ καὶ νῦν περιέπουσιν ἄγγελοι, αἰδοῖ καὶ φόδω πολλῷ
παριστάμενοι· φρίττουσι δαίμονες· πίστει προστρέχουσιν ἀνθρώποι, τιμῶντες,
προσκυνοῦντες, διφθαλμοῖς, καὶ χείλεσι, καὶ πόθῳ ψυχῆς ἀσπαζόμενοι, καὶ

stolorum agmen, veram Domini Dei arcam, uti quondam sacer-
dotes typicam illam, humeris tollentes, et in sepulcro condentes,
per ipsum velut per Iordanem alterum, ad veram promissionis ter-
ram, hoc est ad supernam Ierusalem, omnium fidelium matrem,
eius artifex et conditor Deus, transmiserunt. Non enim anima
tua in infernum descendit, nec caro tua corruptionem vidit.¹ Non
est relictum in terra immaculatum omnisque labis expers corpus
tuum: sed in regias coelorum sedes, regina tu, hera, domina, vera-
que Dei Genitrix, translata es.

13. O quomodo eam suscepit coelum, quae coelos amplitudine
sua superavit! Quo rursus modo tumulus eam cepit, quae Dei con-
ceptaculum fuit? Ita certe cepit, ac tenuit. Non enim corporeae molis
ratione locus amplior coelo exstitit (quoniam pacto enim corpus,
quod tribus cubitis constat, et quotidie extenuatur cum coeli lati-
tudine et longitudine comparari queat?) verum per gratiam potius,
celsitudinis et profunditatis modum excessit. Nihil quippe est quod
cum Deo comparetur. O sacrum, augustumque et venerandum
monumentum, quod etiamnum angeli, timore et reverentia assi-
stentes venerantur, horrent daemones, homines cum fide adeunt,
honorantes, colentes, oculis et labris, fervidoque animo exosculan-
tes, ubertim denique bonorum copiam haurientes! Quemadmodum

¹ Ps. XV, 10.

ἀφθονίαν ἀγαθῶν ἀρυθμενοι. "Ωσπερ γάρ εἴ τις μύρον πολυτελές τοῖς ἴματίοις ἢ τόπῳ τινὶ ἐναπόθοιτο, εἶτα ἀφέλοιτο, ἐναπομένει τῆς εὐωδίας τὰ λείψανα καὶ μετὰ τὴν τοῦ μύρου ἀφαίρεσιν, οὕτω καὶ νῦν τὸ θεῖον σῶμα, καὶ ἱερόν, καὶ πανάμωμον, καὶ τῆς θείας εὐωδίας ἀνάπτεον, ἢ ἀφθονος κρήνη τῆς χάριτος, ἐν τῷ τάφῳ τεθέν, εἶτα πάλιν ἀρπασθὲν πρὸς κρείττονα χῶρον καὶ ὑψηλότερον, οὐκ ἀφῆκε τὸν τάφον ἀγέραστον, ἀλλὰ μεταδίδωσι μὲν τῆς θείας εὐωδίας καὶ χάριτος, πηγὴν δὲ τῶν ἰαμάτων καὶ πάντων τῶν ἀγαθῶν τοῖς πίστει προσοιῆτι τὸ μνῆμα κατέλιπε.

- 1951 14. Σοὶ καὶ ἡμεῖς προσκαθήμεθα σήμερον, ὃ Δέσποινα, καὶ πάλιν ἔρῳ, PG 96, 720 Δέσποινα, Θεοτόκε ἀπειρόγαμε, τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς τῆς σῆς ἐλπίδος ἐφάψαντες, ὥσπερ ἔκ τινος ἴσχυροτάτης καὶ ἀδράγεστάτης ἀγκύρας, νοῦν, ψυχήν, σῶμα, ὅλους ἑαυτοὺς σοὶ ἀναθέμενοι, ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις, καὶ φδαῖς πνευματικαῖς γεραίροντες, ὃσον ἐφικτόν· τὸ γάρ πρὸς ἀξίαν ἀνέφικτον. Εἰ γάρ, ὡς ὁ λόγιος ὁ Ἱερὸς ἡμᾶς ἐξεπαίδευσεν, ἢ περὶ τοὺς ὄμοδούλους τιμὴ ἀπόδειξιν ἔχει τῆς πρὸς τὸν κοινὸν Δεσπότην εὐνοίας, ἢ περὶ σὲ τὴν τεκοῦσαν τὸν δεσπότην σου τιμὴν, πῶς παρορατέα; πῶς δὲ οὐ περισπούδαστος; πῶς δὲ οὐκ αὔτῇς τῆς ἀναγκαίας προτιμωμένη πνοῆς, καὶ τῆς ζωῆς πρόξενος;

enim si quis ingentis pretii unguentum vestibus aut loco alicui imponat, rursusque auferat, suavitatis reliquiae etiam ablato unguento restant: ita quoque divinum tuum et sanctum, et omnis prorsus maculae expers, divinaque fragrantia refertum corpus, copiosa illa gratiae scatebra, cum in sepulcro esset collocatum, moxque ad praestantiorem ac sublimiorem regionem abreptum, nequaquam sepulcrum honore vacuum reliquit; sed divinum odorem et gratiam impertivit, effecitque ut sanationum bonorumque fons esset illis, qui cum fide accedunt.

- 1951 14. Tibi nos quoque hodie assidemus, o Domina, Domina, in- PG 96, 719 quam, atque iterum Domina, Dei genitrix Virgo, animos nostros ad spem tuam, non secus atque ad firmissimam solidissimamque anchoram alligantes; mentem, animam, corpus, nos ipsos denique totos tibi consecramus, psalmisque, et hymnis, et canticis spirituilibus, quantum possumus, honoramus. Fieri quippe non potest, ut pro rei dignitate eo munere defungamur. Nam si, ut nos sermo saecr docuit, honor qui conservis habetur, benevolentiam erga communem Dominum declarat, quinam studium te honorandi, quae Dominum peperisti, negligendum sit? Quomodo non excolendum? Quomodo non vel necessario *spiramini praferendum, quando vitam nobis conciliat? Hac enim ratione nostram erga Dominum benevolentiam luculentius ostendemus. Quid dico, erga Dominum? Sufficit certe iis qui tui memoriam pie recolunt, pretiosissimum

*721 οὗτω γάρ ἀν μᾶλλον τὴν * πρὸς τὸν οἰκεῖον δεσπότην παραστίσαιμεν εὔνοιαν. Τί γάρ πρὸς τὸν δεσπότην φημί; αὐταρκὲς γάρ ὅντως τοῖς εὐλαβῶς μεμνημένους σου τῆς μνήμης τὸ τιμαλφέστατον δώρημα· χαρᾶς γάρ ἀναφαιρέτου ὑπέρθεσις γίνεται. Ποίας γάρ οὐκ ἐμπίμπλαται εὐφροσύνης; ποίων ἀγαθῶν δ ταμιεῖον τῆς πανάγρου σου μνήμης τὴν ἔαυτοῦ ποιησάμενος διάνοιαν. Οὕτος σοι παρ' ἡμῶν χαριστήριος, τῶν ἡμετέρων λόγων ἀπαρχή, τῆς πτωχῆς ἡμῶν διανοίας τὸ ἀκροθίνιον, τῷ περὶ σὲ κινηθείσης πόθῳ, καὶ τὴν οἰκείαν ἐκλεκτησμένης ἀσθένειαν. 'Αλλ' εὐμενῶς δέχοι τὸν πόθον, εἰδυῖα τὴν δύναμιν ὑπερβάλλοντα. Σὺ δὲ ἐποπτεύοις ἡμᾶς, ἀγαθὴ δέσποινα, ἀγαθοῦ δεσπότου λοχεύτρια, ἄγοις τε καὶ φέροις τὰ καθ' ἡμᾶς ὅπου βούλοιο, καὶ τὰς ὄρμᾶς τῶν αἰσχίστων ἡμῶν παθῶν στήσειας, καὶ πρὸς τὸν τοῦ θείου θελήματος ἀχείμαστον λιμένα καθοδηγοῦσσα, καὶ τῆς μελλούσης μακαριότητος καταξιώσειας, τῆς γλυκείας τε καὶ αὐτοπροσώπου ἐλλάμψεως, τοῦ ἐκ σου σαρκωθέντος Θεοῦ Λόγου. Μεθ' οὖς τῷ Πατρὶ δόξα, τιμή, κράτος, μεγαλοσύνη τε καὶ μεγαλοπρέπεια, σὺν τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ, καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

^{PG}
_{96, 721} Homilia II in Dormitionem B. V. Mariae.¹ 1. "Εστι μὲν ἀνθρώπων οὐδείς, δις κατ' ἀξίαν τῆς Θεομήτορος τὴν ίαράν ἐκδημίαν εὐφημῆσαι δυνήσεται, οὐδὲ εἰ μάριαι γλῶσσαι, τοσαῦτα δ' αὐτῷ στόματα εἴη· ἀλλ' οὐδ'

1952

recordationis tuae donum: quippe quae eiusmodi laetitiam pariat, quae a nemine auferatur. Qua enim voluptate, quibus bonis non impletur, qui mentem suam sanctissimae recordationis tuae promptuarium fecit? Habes grati animi argumentum, hasce sermonum nostrorum primitias, pauperisque nostri animi delibationem, qui amore tuo incitatus imbecillitatis suae oblitus est. Tu vero propensum desiderium benigne suscipe, cum exploratum habeas, eam viribus nostris esse superiorem. Tu itaque, bona Domina, boni Domini parens, nos velim inspicias, resque nostras arbitrio tuo regas ac modereris; foedissimarum nostrarum affectionum impetum comprimas, ut, compositis fluctibus, nos ad tranquillum divinae voluntatis portum dirigas, ac futura beatitudine dones; illa, inquam, dulci Dei Verbi incarnati per eius conspectum illuminatione; cum quo Patri gloria, honor, imperium, maiestas et magnificentia, cum sanctissimo, bonoque et vivifico eius Spiritu, nunc et semper, et in saecula saeculorum. Amen.

^{PG}
_{96, 722} Homilia II in Dormitionem B. V. Mariae.¹ 1. Etsi nemo mortaliū est, qui saerosanctum Dei Genitricis ex hac vita discessum pro dignitate laudare queat, nec si sexcentas linguas totidemque

1952

¹ Homilia haec est vere Ioannis Damasceni. Cf. Lau 171.

εὶ πᾶσαι τῶν πολυσπόρων αἱ γλῶσσαι συνέλθοιεν, τῶν καθηκόντων ἐπαίνων ἐφίκοιντο. Πάντα γάρ αὕτη θεσμὸν ἐγκωμίων ὑπέρκειται. Ἐπειδὴ δὲ φίλον Θεῷ τὸ κατὰ δύναμιν ἐκ πόθου καὶ ζήλου καὶ ἀγαθῆς προσφερόμενον διαιρέσεως, φίλα δὲ τῇ μητρὶ τοῦ Θεοῦ τὰ τῷ Γίῳ προσφιλῆ καὶ ἔρασμα, φέρε πάλιν τῶν ἐγκωμίων ἀψώμεθα, τοῖς ὑμετέροις πειθαρχοῦντες κελεύμασιν, ὃ ποιμένων ἀφιστοι, καὶ Θεῷ προσφιλέστατοι, ἀρωγὸν τὸν ἐξ αὐτῆς σεσαρκωμένον ἐπικαλεσάμενοι Λόγον, τὸν πληροῦντα πᾶν στόμα πρὸς αὐτὸν ἀνοιγόμενον, ὃς αὐτῇ μόνος κόσμος, καὶ πανευκλεές ἐγκώμιον πέφυκεν· εἰδότες δὲ τῶν ἐπαίνων ἀρχόμεθα, τὴν ὁφειλὴν ἐκτιννύομεν, καὶ ταύτην ἐκτίσαντες, πάλιν τοῦ χρέους ἀρχόμεθα, ὃς μένειν τὸ χρέος ἀεὶ ἀρχόμενον καὶ πληρούμενον. "Ιλεως δὲ εἴη πρὸς ἡμῶν ὑμνούμενη, ἡ πάντων κτισμάτων ἐπέκεινα, καὶ πάντων δημιουργημάτων δεσπόζουσα, οἷα Θεοῦ μήτηρ, τοῦ Κτίστου καὶ Δημιουργοῦ, καὶ τῶν ἀπάντων δεσπόζοντος. Συγγινώσκοιτε δὲ καὶ ὑμεῖς, ὃ τῶν θείων λόγων φιλήκοον σύστημα, καὶ τὴν μὲν εὔνοιαν ἀποδέχοισθε, καὶ τὸν πόθον κροτοίητε, τῇ ἀσθενείᾳ δὲ τοῦ λόγου συμπάσχοιτε. "Ωσπερ γάρ εἴ τις τῷ αὐτοκράτορι, καὶ θειόθεν τῶν δύμοφύλων ἐγχειρισθέντι τοὺς οἰκακούς, πλήθουσαν μὲν ἀεὶ κεκτημένω * τὴν τράπεζαν, καὶ παντοδαποῖς *⁷²⁴

ora habeat: imo nec si omnes hominum toto orbe dispersorum linguae in unum coēant, dignas eius laudes exsequi possint (ipsa quippe encomiorum omnium leges superat), attamen, quia Deo acceptum est quod pro virili nostra fit, atque ex amore, et studio, probaque voluntate offertur, grataque Dei matri ea accident, quae Filio grata et accepta sunt, vestris, optimi ac Deo charissimi pastores, imperiis obtemperantes, eam iterum laudare aggrediamur, Verbi illius opem implorantes, quod carnem ex ipsa suscepit, et os omne implet quod ad ipsum aperitur, quod tandem solum ei ornamento, illustrissimoque eneomio fuit. Qua quidem in re hoc nobis est exploratum, quod cum eam laudare incipimus, debitum munus persolvamus, eoque persoluto, debitores denuo esse incipiamus; ita ut debitum et semper incipiat, et semper exsolvatur. Mihi porro propitia sit, quam laudandam suscepimus, quae creata omnia superat, omnibusque conditis rebus dominatur, velut mater Dei, qui creator opifexque est, et universis imperat. Vos vero etiam, o coetus divinorum sermonum audiendorum avide, ignoscite velim mihi, promptumque animum meum ita suscipite, ac desiderio applaudite, ut imbecillitatis meae interim vos misereat. * Quemadmodum enim si quis imperatori, qui popularium suorum gubernacula divinitus suscepit, cui cibis semper conferta mensa, aulaque exquisitissimorum unguentorum vaporibus perfusa, insueto tempore aut violam colori purpureo similem, aut rosam fragrantissimum spinae germen, folli-

έδέσμασι ρέουσαν, μύρων δὲ πολυτελῶν ἔξατμήμασι θελγόμενα τὰ βασίλεια, ἐν οὐ καιρῷ προσάγοι ἵν τὸ τῆς ἀλουργίδος ὅμόχροον, ἡ ῥέδον τὸ τῆς ἀκάνθης εὐωδέστατον βλάστημα, χλοερούς μὲν κεκτημένον τοὺς κάλυκας, καὶ τούτων προσὶ διδυμόχροον, καὶ πρὸς ὧραῖν προσάδην φθάνον ἐρύθημα, καὶ τινα καρπὸν ὄπωρας μελιειδέστατον, οὐ τῇ εὐτελείᾳ τοῦ δώρου, τῷ ξένῳ δὲ προσέξει, καὶ θαυμάσει τὸ ἄηθες, ἀριστα κρίνων, καὶ καλῶς ἐπιστάμενος, ἀφθόνοις δ' ὅτι μάλιστα δώροις καὶ χαρίεσι τὸν γηπόνον ἀμείψαιτο, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν χειμῶνι τῶν ἐπῶν τὰ ἄνθη τῇ βασιλίδι προσάγοντες, καὶ γεγηρακότα λόγον πρὸς τοὺς ἀγῶνας τῶν ἐγκωμίων ὅπλίζοντες, καὶ τὸν πόθον τῷ νῷ λίθον οἶα σιδήρῳ προστρίψαντες, ἢ ὡς βότρυν ἀωρον ἐκθίψαντες, τὴν μυθοτόκον διάνοιαν, ἀμυδρόν τινα σπινθῆρα καὶ τρύγα λόγου τοῖς φιλολόγοις ὑμῖν καὶ φιλακροάμοσι νέμοντες, μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀποδειχθείμεν. Τί γάρ τῇ μητρὶ τοῦ Λόγου ἡ λόγον προσοίσομεν; τῷ ὁμοίῳ γάρ χαίρει τὸ ὄμοιον, καὶ γε τὸ φίλον. "Ηδη τοίνυν τὴν βαλβίδα τοῦ Λόγου ἀνοίξαντες, ἡ μικρὸν τῶν ὁυτήρων ὑφέντες, ὡς ἵππον τινὰ τοῦτον πρὸς τὸν δρόμον ιθύναντες ἐκπέμψωμεν. Ἀλλά μοι, Λόγε Θεοῦ, αὐτὸς ἔσο συνεργός τε συνέριθος, καὶ τὴν ἐμὴν ἄλογον διάνοιαν λόγωσον, καὶ τῷ λόγῳ τὴν τρίθον λείαν ἀπέργασαι, καὶ τὸν δρόμον ιθύνον πρὸς τὴν σὴν εὐαρέστησιν, πρὸς ἣν ἀπας ἔσται λόγος σοφοῦ καὶ διάνοια.

2. Σήμερον ἡ ὁσία καὶ μόνη Παρθένος τῷ ὑπερκοσμίῳ καὶ οὐρανίῳ

culos habentem virides, floremque gemini coloris ex eis prodeuntem, ex quo speciosus rubor sensim progrediatur, aut denique dulcissimum autumni fructum obtulerit, non tam ille muneris exiguitatem, quam novitatem spectabit, et eximiam charitatem admirabitur, recto plane iudicio et sana mente; copiosis vero pulcherrimisque donis agricolam remunerabit: ita quoque si, velut in facundiae hieme reginae flores offeramus, senioque confectam dicendi facultatem ad encomiorum certamina instruamus, ac cupiditatem menti tamquam lapidem ferro affricantes, aut cogitationem sermonis parentem, non secus atque immaturam uvam exprimentes, exiguum quamdam scintillam, orationisve mustum, vobis sermonum amatibus, nostrique audiendi cupidis, impertiamus, multo libentiori animo benigne nobis favebitis. Ecquid enim Verbi matri, nisi verba offeramus? Simile quippe simili gaudet, et illud quoque quod amicum est. Iam ergo orationis apertis carceribus, seu laxatis tantisper habenis, eam tamquam equum aliquem ad cursum dirigentes emittamus. Sed mihi, Dei Verbum, suppetias et opem feras: mentem meam sermonum rudem facundam redde, facilem sermoni meo semitam para, cursumque ut tibi placeat, dirige; ad quod utique tendit oratio omnis et cogitatio sapientis.

2. Hodie sancta solaque Virgo, mundo sublimiori ac coelesti

τεμένει προσάγεται, ἡ τοσοῦτον τὴν παρθενίαν ποθήσασα, ὡς ὑπ' αὐτῆς οἴλα τινος καθαρωτάτου ποιωθῆναι πυρός. Παρθένος γάρ ἀπασα τῷ τόκῳ τὴν παρθενίαν λυμαίνεται· αὕτη δὲ καὶ πρὸ τόκου, καὶ τίκτουσα μένει παρθένος, καὶ μετὰ γέννησιν. Σήμερον ἡ Ἱερά τε καὶ ἔμψυχος κιβωτὸς τοῦ ζῶντος Θεοῦ, ἡ τὸν ἑαυτῆς τεχνίτην κυοφορήσασα, ἐν ναῷ Κυρίου ἀχειροτυμήτῳ καταπαύεται, καὶ σκιρτᾶ Δασίδ δ ταύτης προπάτωρ καὶ Θεοπάτωρ, καὶ συγχορεύουσιν ἀγγελοι, καὶ κροτοῦσιν ἀρχάγγελοι, καὶ δυνάμεις δοξάζουσι, καὶ ἀρχαὶ συναγάλλονται, καὶ ἔξουσίαι εὑφραίνονται, καὶ κυριότητες χαίρουσιν, καὶ θρόνοι πανηγυρίζουσι, καὶ ἀνυμνεῖ τὰ Χερουβίμ, καὶ δοξολογεῖ τὰ Σεραφίμ. Δοξάζονται γάρ οὐχ ἦκιστα, τῇ Μητρὶ τῆς δόξης τὴν δόξαν προσνέμοντες. Σήμερον ἡ Ἱερωτάτη περιστερά, ἡ ἀκεραία καὶ ἀκακος ψυχή, καὶ τῷ θείῳ καθιερωμένη Πνεύματι, ἐκπτᾶσα τῆς κιβωτοῦ, τοῦ θεοδόχου φημί, καὶ ζωαρχικοῦ σώματος, εὗρεν ἀνάπτωσιν τοῖς ποσὶν αὐτῆς, πρὸς τὸν νοητὸν κόσμον ἀπάρασσα, καὶ *ἐν τῇ ἀσπίλῳ γῇ τῆς ἄνω αἰληρουχίας σκηνώσασα. Σήμερον ἡ Ἐδὲμ τοῦ νέου Ἄδαμ τὸν λογικὸν παράδεισον ὑποδέχεται, ἐν φῷ τὸ κατάκριμα λέλυται, ἐν φῷ τὸ τῆς ζωῆς ξύλον πεφύτευται, ἐν φῷ ἡ ἡμετέρα περιέσταλται γύμνωσις. Οὐκέτι γάρ ἡμεῖς γυμνοὶ καὶ ἀνείμονες, καὶ τῆς θείας εἰκόνος μὴ φέροντες τὸν λαμπρότητα· καὶ τὴν ἀφθονον χάριν σεσυλημένοι τοῦ Πνεύματος, οὐκέτι τὴν παλαιὰν τραγῳδοῦντες γύμνωσιν

*723

templo offertur: quae virginitatem eo studio coluit, ut in eius tamquam purissimi cuiusdam ignis formam transierit. Nam cum omnis virgo virginitatem pariendo amittat, haec tamen, et ante partum, et in partu, ac demum post partum virgo permanxit. Hodie sacra et animata arca Dei viventis quae suum in utero gestavit artificem, in templo Domini, quod nullis est exstructum manibus, requiescit, et saltat David eius avus ac Dei parens, unaque cum eo choros agunt Angeli, plaudunt Archangeli, Virtutes concelebrant, Principatus exultant, Dominationes oblectantur, Potestates laetantur, Throni festum diem agunt, Cherubim laudes canunt, gloriam Seraphim praedicant. Non enim id exiguae gloriae dueunt, cum matri gloriae gloriam tribuunt. Hodie sacratissima columba, simplex atque innocens anima, divino Spiritui consecrata, ex arca, eo scilicet corpore quod Deum suscepit, et vitae initium dedit, evolans, pedibus suis requiem invenit, ad mundum quod intellectu * cognoscitur, profecta, ubi in terra supernae haereditatis nulli spureitiei obnoxia sedes fixit. Hodie Edem, novi Adam rationalem paradisum suscepit, in quo soluta est condemnatio, in quo plantatum est lignum vitae, in quo operata fuit nostra nuditas. Non enim amplius sumus nudi, et vestibus carentes, tamquam divinae imaginis splendore destituti, uberrimaque Spiritus gratia spoliati. Non

*726

λέξομεν· ἔξεδυσάμην τὸν χιτῶνά μου, πῶς ἐνδύσομαι αὐτόν; ἐν τούτῳ γάρ ὁ ὄφις οὐκ ἔσχε παρείσδυσιν, οὐ τῆς ψευδοῦς ὀρεχθέντες θεώσεως, τοῖς ἀνοήτοις συμπαρεβόληθημεν κτήνεσιν. Αὐτὸς γάρ ὁ τοῦ Θεοῦ μονογενῆς Γίρος, Θεὸς ὅν, καὶ τῷ Πατρὶ ὁμοούσιος, ἐκ ταύτης τῆς Παρθένου καὶ καθαρᾶς ἀρούρας ἔστητὸν πεπλαστούργηκεν ἀνθρωπὸν. Καὶ τεθέωμαι μὲν ὁ ἀνθρωπὸς, ὁ θητὸς ἡθανάτισμαι, καὶ τοὺς δερματίνους χιτῶνας ἐνδέδυμαι. Τὴν γάρ φθορὰν ἀπημφίασμαι, περίκειμαι τῇ περιβολῇ τῆς θεότητος. Σήμερον ἡ Παρθένος ἡ ἀχραντος, καὶ γηνίους μὴ προσομιλήσασα πάθεσι, ἀλλ' οὐρανίοις ἐντραφεῖσα νοήμασιν, οὐκ εἰς γῆν ἀπελήλυθεν, ἀλλ' ἔμψυχος ὅντως οὐρανὸς χρηματίσασα, ταῖς οὐρανίαις σκηναῖς ἐνοικίζεται. Τίς γάρ ταύτην οὐρανὸν καλῶν τάληθοῦς ἀμαρτήσεται, εἰ μή πού τις φήσειε καλῶς ἐπιστάμενος, καὶ τῶν οὐρανῶν αὐτὴν ἀσυγκρίτοις ὑπεροχαῖς ὑπεραίρεσθαι. Ὁ γάρ τῶν οὐρανῶν Δημιουργός τε καὶ Συνοχεύς, καὶ παντὸς ἐγκοσμίου τε καὶ ὑπερκοσμίου, δρατοῦ τε καὶ ἀοράτου τεχνίτης δημιουργῆματος, οὗ τόπος οὐδεὶς τῶν πάντων εἶναι· εἴπερ τὸ περιέχον τῶν ἐνόντων τόπος ὁρίζεται· ἐν ταύτῃ πρὸς ἔστητοῦ ἀσπόρως βρέφος δεδημιούργηται, καὶ ταύτην ταμεῖον εὑρύχωρον δέ-

iam veterem nuditatem deplorantes dicemus: *Exscoliavi me tunica mea, quomodo ea induar?*¹ In hunc enim paradisum serpenti aditus patuit, cuius falsae divinitatis cupiditate flagrantes, iumentis sumus comparati.² Ipse enim unigenitus Dei Filius, cum Deus esset eiusdemque ac Pater substantiae, ex hac Virgine ac pura terra seipsum in hominem formavit: atque ego quidem, qui homo eram, deitatem accepi, et qui mortalis eram, immortalitate sum donatus, pelliceasque tunicas exui: abiecta siquidem corruptione, incorruptione indutus sum, accepto deificationis integumento. Hodie Virgo immaculata, quae nihil terrenarum affectionum admisit, sed coelestibus enutrita cogitationibus, non in terram reversa est; at cum vere coelum esset animatum, in coelestibus tabernaculis collocatur. Quis enim eam coelum appellans a vero aberret, nisi quis rem recte intelligens, eam coelis quoque incomparabili praecellentiarum suarum modo superiorem esse dicat. Nam qui coelos fabricavit et continet, qui rerum omnium conditarum est artifex tam mundanarum, quam mundo sublimiorum, sive in aspectum cadant, sive aspectum fugiant, cuius modo nusquam locus est (si id quod continet, eorum quae intra sunt locus esse definitur), in ea semetipsum infantem sine semine fabricavit, eamque adeo speciosum unicae deitatis suaē omnia complectentis promptuarium effecit, totus citra passionem

¹ Cant. V, 3.

² Ps. XLVIII, 13.

δειχε τῆς τὰ πάντα πληρούσης αὐτοῦ καὶ μόνης ἀπεριγράφου θεότητος, ὅλος ἀπαθῶς ἐν αὐτῇ συστελλόμενος, καὶ μένων ὅλος ἐκτός, καὶ τόπον ἔχων ἔκατον ἀπερίληπτον. Σήμερον δὲ τῆς ζωῆς θησαυρός, ἡ τῆς χάριτος ἄδυσσος, οὐκονοίδ' ὅπως τολμηροῖς καὶ ἀτρόμοις φάναι τοῖς χείλεσι, θανάτῳ ζωηφόρῳ καλύπτεται, καὶ τούτῳ ἀδειμάντως πρόσεισιν ἡ τούτου καταλύτην κυήσασα, εἰ καὶ θάνατον προσαγορεῦσαι χρεών τὴν αὐτῆς πανίερον καὶ ζωτικὴν ἀποβίωσιν. Ἡ γάρ τοῖς πᾶσι τὴν ὄντως ζωὴν ἀναβλύσσασα, πῶς θανάτῳ γένοιτο^{*728} ἀν ψυχέριος; ἀλλ' εἴκει τῷ τοῦ οἰκείου τόκου θεσμοθετήματι, καὶ ὡς θυγάτηρ μὲν τοῦ πάλαι Ἀδάμ τὰς πατρικὰς εὐθύνας ὑπερέρχεται· ἐπειὶ καὶ ὁ ταύτης Γύνες, ἡ αὐτοζωὴ ταύτας οὐκ ἀπηγήνατο· ὡς δὲ Θεοῦ ζῶντος μήτηρ ὑπάρξασα, πρὸς αὐτὸν ἀξίως μετακομίζεται. Εἰ γάρ φησίν δὲ Θεός· «Μήποτε ἐκτείνας τὴν χεῖρα αὐτοῦ» δὲ πρωτόπλαστος ἀνθρωπος, «καὶ λαβὼν τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, καὶ γευσάμενος, εἰς τὸν αἰῶνα ζήσεται», πῶς ἡ τὴν ζωὴν αὐτὴν δεξαμένη, τὴν ἀναρχόν τε καὶ ἀληκτον, τὴν μήτε ἀρχῆς, μήτε * τέλους δουλεύουσαν πέρασιν, οὐκ εἰς αἰῶνα ζήσεται τὸν ἀπέραντον;

- 1953 3. Πάλαι μὲν Κύριος δὲ Θεὸς τοὺς τοῦ βροτείου γένους κατάρξαντας, καὶ τῆς παρακοῆς ἐμφορηθέντας τὸ ἄκρατον, καὶ τῇ μέθῃ τῆς παραβάσεως τὸν ὀφθαλμὸν τῆς καρδίας ἀπονυστάξαντας, καὶ τῇ κραυπάλῃ τῆς ἀμαρτίας τῆς δικαιοίας βαρηθέντας τὰ δύματα, καὶ κοιμηθέντας ὑπὸν εἰς θάνατον, ἔξορι-

PG
96, 728

ullam in ipsa collectus, et totus extra manens, seque ipse locum incomprehensum habens. Hodie vitae thesaurus, gratiae abyssus (nescio quo pacto audacibusque nihilque trepidantibus labiis id effera) vivifica morte obtegitur: ac sine metu, ad eam illa accedit, quae ipsius profigatorem pepererat, modo tamen mortem, sacrosanctum et vitalem eius obitum appellare liceat. Nam quae veram vitam cunctis protulit, qui tandem morti subdita fuisset? Sed cedit legi ab eo latae quem genuit, et, ut filia veteris Adam, paternam sententiam subit. Nam et eius Filius qui vita ipsa est, eam non recusavit: ut autem Dei viventis mater ad ipsum merito transfertur. Nam cum Deus dicat: *Ne forte ille qui primus est conditus homo, mittat manum suam, et sumat de ligno vitae, et comedat, et vivat in aeternum;*¹ quo pacto fieri potuerit, ut * quae ipsammet vitam sempiternam, nec desinentem, nullisve initi ac finis terminis obnoxiam suscepit, non in infinitum aevum victura sit?

*727

- 1953 3. Olim equidem Deus mortalis ac generis primos satores, cum se inobedientiae mero ingurgitassent, et per transgressionis temulentiam dormitante mentis oculo, peccati crapula sic affecti essent, ut oppressis animi luminibus mortifero somno tenerentur, e para-

PG
96, 727

¹ Gen. III, 22.

στους τοῦ παραδείσου τῆς Ἐδέμ ἐξεπόρευσε. Νῦν δὲ ταύτην τὴν πάθους παντὸς ἐκτιναξαμένην τὴν προσδολήν, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὑπακοῆς προαγαγοῦσαν τὸ βλάστημα, καὶ τῆς ζωῆς παντὶ τῷ γένει κατάρξασαν, οὐ παραδεισος ὑποδεῖξεται; οὐκον διάρκων ἀναπετάσει τὰς πύλας; πάνυ μὲν οὖν. Εὕα μὲν γάρ τὴν ἀκοήν ὑποθεῖσα τῇ ἀγγελίᾳ τοῦ ὄφεως, ἀκουτισθεῖσα δὲ τοῦ δυσμενοῦς τὴν παραίνεσιν, καὶ τῆς ψευδοῦς τε καὶ ἀπατηλῆς ἡδονῆς τῇ προσδολῇ θελχθεῖσα τὴν αἰσθησιν, λύπης καὶ ἀνίας ἀπόφασιν ἀποφέρεται, καὶ τόκων ὀδίνας ὑφίσταται, καὶ σὺν τῷ Ἀδὰμ θάνατον κατακρίνεται, καὶ ἐν ᾧδον μυχοῖς κατοικεῖται. Ταύτην δὲ τὴν ἀληθῶς παμμακάριστον, τῷ τοῦ Θεοῦ λόγῳ τὴν ἀκοήν ὑποκλίνασαν, καὶ τῆς ἐνεργείας πλησθεῖσαν τοῦ Πνεύματος, καὶ δι' ἀρχαγγέλου τὴν πατρικὴν εὐδοκίαν ἐγκυμονήσασαν, καὶ ἡδονῆς πάρεξ καὶ συναφείας συνειληφυῖαν τοῦ Θεοῦ Λόγου τὴν πάντα πληροῦσαν ὑπόστασιν, καὶ προσφύων ὀδίνων ἀνευ γεννήσασαν, καὶ ὅλην Θεῷ ἔνωθεῖσαν, πῶς καταπίῃ ὁ θάνατος, πῶς ὁ ἄδης εἰσδέξεται; πῶς διαφθορὰ τοῦ ζωοδόχου κατατολμήσειε σώματος; ἀλλότρια ταῦτα, καὶ πάντη ξένα τῆς θεοφόρου ψυχῆς καὶ σώματος. Ταύτη καὶ προσδιλέπων ὁ θάνατος δέδοικε. Τῷ γάρ αὐτῆς Γίῳ προσθαλῶν, ἔμαθεν ἀφ' ὅν ἔπαθε, καὶ πείρᾳ μαθών, σεσωφρόνισται. Ταύτη ᾧδον μὲν ἀστιθεῖς οἱ ζοφεραὶ κάθοδοι, εὐθεῖα δὲ καὶ λεία, καὶ εὔτρεπτος ἡ πρὸς οὐρανὸν πορεία ἥτοίμασται. Εἰ γάρ «Οπου ἐγώ εἰμι, ἐκεῖ καὶ ὁ διάκονος ὁ ἔμδες ἔσται», ἔφη ὁ Χριστὸς ἡ

diso Eden exterminavit: nunc vero illam quae vitii omnis impetum excussit, Deique et Patris obedientiae germen produxit, et universo mortalium generi vitam inchoavit, paradisus non exceperit? Annon coelum fores suas reserabit? Omnino sane. Eva siquidem quae serpentis nuntio aures praebuit, hostisque suggestionem auscultavit, sensu suo per falsae ac fallacis voluptatis assultum delinito, moeroris et tristitiae sententiam retulit, ut dolores partus sustinere, et una cum Adamo morte condemnata, in imis inferni recessibus collocatur: hanc autem vere beatissimam quae Dei verbo aures submisit, et Spiritus sancti operatione impleta est, atque, archangelo sequestro, de complacito Patris praegnans effecta, quaeque sine voluptate ac viri congressu Dei Verbi personam, cuius omnia plena sunt, concepit, ac pro eo, ut decebat, sine doloribus peperit, quaeque totam se cum Deo copulavit, quomodo mors devoraret? Quomodo inferi susciperent? Quomodo corruptio corpus illud invaderet, a quo vita suscepta est? Abhorrent haec, alienaque omnino sunt, a Deifera illa anima et carne. Ipsius enim aspectum mors quoque pertinuit: quippe quae, cum ipsius Filium adorta esset, ex his quae pertulit, erudita, periculo suo prudentior evaserat. Haec quidem horrendos inferni descensus nequaquam trivit, sed recta ei, plana, et facilis ad coelum parata est via. Cum enim Christus,

ζωὴ καὶ ἡ ἀλήθεια, πῶς οὐχὶ μᾶλλον ἡ μῆτηρ σὺν αὐτῷ αὐλισθήσεται; Πρὸν ὀδίνησεν, ἔτεκεν, ἐκτὸς ὀδίνων καὶ ἡ αὐτῆς ἀποθίωσις. «Θάνατος ἀμαρτωλῶν πονηρός»· ἐν ᾧ δὲ τὸ κέντρον τοῦ θανάτου ἡ ἀμαρτία νενέκρωτο, τί φήσομεν, ἡ ζωῆς ἀρχὴν ἀλήκτου καὶ κρείττονος; Τίμιος δές ἀληθῶς ὁ θάνατος τῶν ὄστιν Κυρίου τοῦ Θεοῦ τῶν δυνάμεων· ὑπέρτιμος δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ μητρὸς ἡ μετάστασις. Νῦν οὐρανοὶ εὐφρανέσθωσαν, καὶ κροτείτωσαν ἄγγελοι· νῦν ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ, καὶ σκιρτάτωταν ἀνθρώποι· νῦν ὅτηρ γηθόμενος ὑπεχείτω τοῖς ἄσμασι, καὶ νῦν ἀφεγγής περιαρείσθω ζόφον τὸν ἀμειδὴ καὶ δυσείμονα, καὶ μιμείσθω φαιδρῶς τὴν τῆς ἡμέρας στιλπνότητα τοῖς ἐκ πυρὸς ἀμαρύγμασιν. Ἡ γὰρ ζῶσα πόλις Κυρίου Θεοῦ τῶν δυνάμεων μετάρσιος αἱρεται, καὶ βασιλεῖς ἀπὸ ναοῦ Κυρίου τῆς περιβλέπτου Σιών ἐπὶ τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ τὴν ἐλευθέραν τὴν ἑαυτῶν μητέρα δῶρον * προσάγουσι τιμαλφέ-^{*729} στατον, οἱ πρὸς Χριστοῦ πάσης τῆς γῆς καταστάντες ἀρχοντες, τοὺς ἀποστόλους φημί, τὴν τοῦ Θεοῦ μητέρα τὴν Ἀειπάρθενον.

4. Οὐκ ἀτοπον δέ μοι δοκεῖ λόγω διαγράψαι ὅσον ἔχει πρὸς δύναμιν, καὶ εἰκάσαι, καὶ τύπῳ σχηματίσαι τὰ ἐπὶ τῇ ίερᾷ ταύτῃ τοῦ Θεοῦ μητρὶ τετελεσμένα θεάματα, ἢ μετρίως, καὶ λίαν συνοπτικῶς, τὸ δὴ λεγόμενον, παῖς

qui via et veritas est,¹ dicat: *Ubi sum ego, illuc et minister meus erit:*² cur non multo magis cum eo mater ipsius domicilium habeat? Ut enim antequam parturiret, peperit, ita ipsius etiam e vita discessus doloribus caruit. *Mors quidem peccatorum pessima:*³ et de ea in qua stimulus mortis, peccatum nempe, enectum esset, quid tandem dicamus, nisi eam vitae perennis ac potioris principium fuisse? Sane quidem pretiosa est mors sanctorum Domini Dei virtutum:⁴ at pretiosior matris Dei ex hac vita migratio. Nunc coeli laetentur, ac plaudant angeli: nunc terra gestiat, et exsultent homines: nunc aér laetis cantibus personet: nox obscura tristem et deformem caliginem excutiat, splendoremque diei ignium claritate hilari imitetur. Etenim viva Domini ac Dei virtutum civitas sublimis fertur, ac reges a templo Domini, hoc est praeclara Sion, ad supernam et liberam suamque matrem Ierusalem, praestantissimum donum offerunt, * apostoli scilicet, qui totius orbis principes a Christo sunt ^{*730} constituti, Dei matrem perpetuamque virginem.

4. Nec vero alienum fore arbitror sermone quantum per me erit, describere, et coniectura exponere, ac delineare ea spectacula quae in sacrosancta hae Dei matre peracta sunt, quaeque mediocriter

¹ Io. XIV, 6.

² Io. XIII, 26.

³ Ps. XXXIII, 22.

⁴ Ps. CXV, 15.

ἐκ πατρὸς ἀνωθεν παρειλήφαμεν. Δοκῶ γάρ μοι ταύτην τὴν ἀγίων ἀγιωτέραν, καὶ ἵερῶν ἱερωτέραν, καὶ ὅσιων δσιωτέραν, τὴν γλυκεῖαν τοῦ μάννα στάμνον, πηγὴν δὲ μᾶλλον εἰπεῖν ἀληθέστερον ἀνακεκλίσθαι ἐπί τινος σκίμποδος ἐν τῇ θείᾳ καὶ περιωνύμῳ πόλει Δαδίδ, Σιών φημὶ τῇ περιόπτῳ καὶ περικλεεστάτῃ, ἐν ᾧ πεπλήρωται μὲν ὁ νόμος τοῦ γράμματος, ὑπηγόρευται δὲ ὄνομα τοῦ πνεύματος· ἐν ᾧ τὸ Πάσχα τὸ τυπικὸν ὁ νομοδότης Χριστὸς ἐκτετέλεκε, καὶ Πάσχα τὸ ἀληθὲς ὁ παλαιᾶς καὶ νέας διαθήκης Θεὸς παραδέδωκεν· ἐν ᾧ τὸ δεῖπνον μυστικὸν τοῖς ἔσωτοῦ μαθηταῖς ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου μεμυσταγώγησε, καὶ τούτοις ἔσωτὸν οἷα μόσχον σιτευτὸν τέθυκε, καὶ τῆς ἀληθινῆς ἀμπέλου τὸν βότρυν ἐληγοδάτησεν· ἐν ᾧ Χριστὸς τοῖς ἀποστόλοις ὀπτάνεται ἐκ νεκρῶν ἀνιστάμενος, καὶ Θωμᾶν πιστοῦται, καὶ διὰ τούτου τὰ πέρατα, ὡς εἴη Θεός τε καὶ Κύριος, δύο φύσεις φέρων ἐν αὐτῷ καὶ μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν, καὶ ταύταις καταλλήλους δύο ἐνεργείας, αὐτεξούσια τε θέσματα, εἰς αἰῶνα τὸν ἀπειρον αἰωνίζοντα. Αὕτη τῶν Ἐκκλησιῶν ἡ ἀκρόπολις· αὕτη τῶν μαθητῶν καταγάγιον· ἐν ταύτῃ τοῦ παναγίου Πνεύματος ἡ πολύηχος, καὶ πολύγλωσσος, καὶ πυρίμορφος ἐπιφοίτησις τοῖς ἀποστόλοις ἐκκέχυται· ἐν ταύτῃ ὁ Θεολόγος τὴν Θεοτόκον παρειληφώς, ἐλειτούργει τὰ δέοντα· αὕτη ἡ μήτηρ τῶν

et compendiariet admodum, Filius a Patre, ut dicitur, ab antiquo accepimus. Cernere enim mihi video hanc sanctis sanctiorem, et sacrissimam sacralem, piisque pietate praestantiorum; hanc, inquam, dulcem mannae urnam, vel, ut verius dicam, fontem, in divina celebratissimaque Davidis civitate, humili lecto recubantem; in conspicua, inquam, illa et clarissima Sion, in qua lex litterae completa, et lex spiritus dictata est; legislator Christus typicum Pascha pergit, at veteris ipse novique testamenti Deus, verum Pascha: in qua Agnus Dei qui mundi peccatum tollit¹ coena mystica discipulos suos initiavit, seque eis uti vitulum saginatum mactavit,² vereaque vitis uvam velut in torculari expressit; in qua Christus ex mortuis resurgens apostolis conspectus fuit, et Thomae ac per eum universo orbi fidem fecit se Deum Dominumque esse,³ duas naturas etiam post resurrectionem in seipso ferentem, eisque consentaneas operationes duas, liberasque voluntates in sempiternum aevum perdurantes. Haec Ecclesiarum arx est: haec discipulorum diversorum. In hac sanctissimum Spiritus, sonitu edito, cum multarum linguarum dono, ignea forma adveniens, in discipulos effusus est.⁴ In hac Theologus, Dei Genitricis susceptor, quae necesse erant,

¹ Io. I, 29.

² Le. XV, 23.

³ Io. XX, 28.

⁴ Act. II, 1 s.

ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην Ἐκκλησιῶν, τῆς τοῦ Θεοῦ Μητρὸς ἐνδιαιτημα
πέφηνε, μετά γε τὴν τοῦ ιδίου ἐκ νεκρῶν ἀναφοίτησιν· ἐν ταύτῃ τοίνυν ἡ μα-
καρία Παρθένος ἐπὶ τίνος τρισολβίου κλίνης κατέκειτο.

5. Ἀλλ᾽ ἐνταῦθα τοῦ λόγου γενόμενος, ἵνα τὸ οἰκεῖον πάθος ἔξαγορεύ-
σαιμι, θερμότατα καὶ ζέοντι πυρσῷ τοῦ πόθου καιόμενος, φρίξη τινὶ καὶ
χαροποιοῖς συνελημμαὶ δάκρυσιν, αὐτὴν τὴν κλίνην οἷα περιπτυσσόμενος,
τὴν μακαρίαν τε καὶ ἐπέραστον, τὴν θαυμάτων γέμουσαν, τὴν τὸ ζωαρχικὸν
σκῆνος δεδεγμένην, καὶ τῇ παραθέσει τὸν ἀγιασμὸν εὐμοιρήσασαν, αὐτὸ τὸ
ἱερόν, καὶ πανίερον, καὶ ἀξιόθεον σκήνωμα χερσὸν οἰκείαις ἐδόκουν ἐναγκα-
λίζεσθαι· δρθαλμούς, καὶ χείλη, καὶ μέτωπα, αὐχένα καὶ παρειάς προσε-
ρείδων τοῖς μέλεσι, καὶ τῆς ἀφῆς ἡσθόμην, ὡς ἐκ παρόντος συνισταμένης
τοῦ σώματος, καὶ κατανοήσας δρθαλμοῖς κατιδεῖν τὸ ποθούμενον οὐ δε-
δύνημαι. Πῶς γάρ ἂν ὁ μετάρσιον πρὸς σηκοὺς οὐρανίους ἀνήρπασται; Καὶ
τοῦτα μὲν οὕτως.

* 6. Τίνα δὲ τὰ ἐπ' αὐτῇ γέρα τότε τελούμενα πρὸς τοῦ γεραίρειν τοὺς ^{*732}
τεκόντας θεσμοθετήσαντος; Τοὺς μὲν ἀπανταχοῦ τῆς γῆς πρὸς ἀνθρώπων
ἄλειν διασπαρέντας ταῖς πολυαρμονίαις καὶ ποικίλαις γλώσσαις τοῦ Πνεύ-
ματος, καὶ τῇ τοῦ λόγου σαγήνῃ τοὺς ἀνθρώπους ζωγροῦντας ἐκ τοῦ τῆς
πλάνης βυθοῦ πρὸς τὴν πνευματικὴν καὶ ἐπουράνιον τράπεζαν τοῦ δείπνου

ei subministrabat. Haec omnium orbis Ecclesiarum mater, Deipa-
rae, post Christi ex mortuis resurrectionem, domicilium fuit. In hac
itaque beata Virgo in beatissimo quodam lectulo decumbebat.

5. Caeterum quando ad hunc locum pervenit oratio (ut animi
mei affectum prodam) ardentissimo ferventissimoque amoris igne
accendor, et horrore quodam iucundisque lacrymis occupor, lectum
hunc felicem et amabilem, ac prodigiis scatentem, velut exosculans,
qui tabernaculum illud suscepit, ex quo vita orta est, contactuque
illius sanctitatem participavit. Quin ipsum quoque sacrum et sa-
crosanctum, Deoque dignum habitaculum meis manibus complecti
mihi videbar, oculosque, frontem, labia, cervicem ac genas mem-
bris illius admovere, ipsum, tamquam si corpus praesens tangerem,
sentiebam. At cum propius animum attendissem, oculis id quod
cupidus persequebar, intueri minime potui. Quo enim pacto illud
perspicerem, quod sublime in coeleste templum abreptum fuit?
Atque haec quidem mihi contigerunt.

* 6. Quibusnam vero tunc honoribus ab illo qui parentibus ho-
norem haberi sanxit, ornata est? Eos, qui passim toto orbe ad homines
piscandos dispersi erant, modulatissimisque et multiplicibus Spi-
ritus linguis, verbique sagena, ex erroris voragine ad spiritualem
et coelestem mysticae coenae mensam sacrique convivii spiritua-

τοῦ μυστικοῦ τῆς Ἱερᾶς πανδαισίας τῶν πνευματικῶν τοῦ οὐρανίου νυμφίου γάμων, οὓς ὁ Πατὴρ τῷ ἴσοσθενεῖ καὶ ὅμοφυεῖ Γίῳ λαμπρῶς ἔστι, καὶ λίαν βασιλικώτατα θεῖον πρόσταγμα πρὸς Ἱερουσαλήμ, ὡσπερ τις σαγήνη ἡ νεφέλη κατήπειγεν, ἐκ τῶν τερμάτων τῆς γῆς οἴλα τινας ἀετοὺς συναθοῦσα καὶ συναθροίζουσα. «Οπου γάρ τὸ πτῶμα», Χριστὸς ἡ ἀλήθεια ἔφησε, «τοὺς ἀετούς συναχθήσεσθαι». Εἰ γὰρ καὶ περὶ τῆς αὐτοῦ τοῦ ταῦτα λέξαντος δευτέρας μεγάλης καὶ ἐπιφανοῦς παρουσίας, καὶ οὐρανόθεν καταφοιτήσεως, ἡ ὥρησις ἥδε προλέσλεκται, ἀλλ’ οὐκ ἀτόπως ὡσπερ ἡδύσματι τοῦ λόγου κάνταῦθα παραληφθήσεται. Παρῆσαν τοίνυν οἱ αὐτόπται καὶ τοῦ λόγου θεράποντες, κατ’ ὄφειλήν καὶ τῇ τούτου μητρὶ λειτουργήσοντες, καὶ κλῆρον ὡσπερ τινὰ πολυτελῆ καὶ ὑπέρτιμον τὴν εὐλογίαν ἐξ αὐτῆς ἀρυσόμενοι. Τίνι γὰρ ἔστιν ἡ γνώμη ἀμφίσιος, ὡς αὕτη τῆς εὐλογίας πηγὴ καὶ πάντων τῶν ἀγαθῶν ὑπάρχει ἀνάδηλος; Συμπαρῆσαν δὲ καὶ οἱ τούτων ὄπαδοι καὶ διάδοχοι, τῆς λειτουργίας ἄμα καὶ τῆς εὐλογίας μεθέξοντες. Ὡν γὰρ κοινὸς ὁ πόνος, καὶ αἱ ἐπικαρπίαι κατάλληλοι. Παρειστήκει δὲ καὶ τῶν ἐν Ἱερουσαλήμ ὅσον θεόλεκτον σύστημα. Ἐγρῆν δὲ καὶ τῶν πάλαι δικαίων καὶ προφητῶν τοὺς ἀκρέμονας συμπαρομαρτεῖν, ταύτης τῆς Ἱερᾶς δορυφορίας μεθέξοντας, τοὺς προκατηγγελκότας δηλαδὴ τὴν ἐξ αὐτῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου δι’

lium coelestis Sponsi nuptiarum, quas Pater Filio, qui eiusdem cum ipso potentiae ac naturae est, magnifice et regie admodum celebrat, homines extrahebant, divino imperio nubes cuiusdam retis instar Hierosolymam adurgebat, velut aquilas quasdam compellens atque in unum eogens. *Ubi enim fuerit corpus, inquit Veritas, illuc congregabuntur et aquilae.*¹ Nam, quamvis de eius qui his verbis usus est, secundo et illustri e coelis adventu, id praedictum sit, haud tamen absurde cuiusdam condimenti orationis loco hic etiam usurpabitur. Aderant igitur oculati illi testes et ministri verbi, ut pro eo ac debebant, ipsius etiam matri ministrarent, et ex ipsa benedictionem, amplissimam veluti quamdam praestantissimamque haereditatem, haurirent. Ecquis enim dubitat quin ipsa benedictionis fons sit, et omnium bonorum scaturigo? Una etiam aderant ipsorum asseclae et successores, ut cum ministerii, tum benedictionis participes essent. Quorum enim communis est labor, horum etiam fructus communes esse consentaneum est. Sed et insuper electum a Deo agmen, quod Hierosolymis versabatur. Et vero par erat, ut et primarii quique veterum iustorum et patriarcharum comites illuc accederent, inque sacri huius satellitii partem venirent; quippe qui carnalem benignissimamque Dei Verbi ex ea nostrae salutis causa, nativitatem praenuntiaverant. Quin ne angelorum quidem

¹ Matth. XXIV, 28.

ἡμᾶς ἔνσαρκόν τε καὶ φιλάνθρωπον γέννησιν. 'Αλλ' οὐδὲ ἀγγέλων δικῆγυρις ἄμοιρος. "Οσον γάρ τῷ βασιλεῖ κατὰ γνώμην ὑπήκουον, κάντεῦθεν τῆς αὐτοῦ τιμαλφοῦς παραστάσεως ἀξιον, ἔδει δορυφορεῖν τὴν τούτου κατὰ σάρκα Μητέρα, τὴν πανολίδιαν ὄντας καὶ μάκαρα, τὴν πασῶν γενεῶν καὶ κτίσεως ἀπάστης προφερεστέραν. Ταύτη παρειστήκεισαν ἀπαντες, τῇ φρυκτωρίᾳ λαμπομένῃ τοῦ Πνεύματος, καὶ τοῖς ἐκλάμπροις μαρμαρυγαῖς καταλαμπούσῃ τοὺς αἰδοῖς τε, καὶ φόδω, καὶ ἀκλινεῖ τῷ πόθῳ εἰλικρινές αὐτῇ ὅμιλα νοητὸν ἐνεργείδοντας. "Εστι γάρ τῶν ὄντων οὐδέν, ὃ μὴ τοῦτο πέψυκεν, ἢ τὸ μόνον ἔνδι μηδὲν τῶν ὄντων τῷ ὑπερεῖναι, καὶ πρὸς οὐδὲν παρατιθέμενον κάτεισι, καὶ κατιόν γε πρὸς ἀπαντα, καὶ ποιοῦν, καὶ μὴ τὸ δρᾶσθαι δεχόμενον.

7. Ἐνταῦθα λόγοι θεόπνευστοι καὶ θεόφθεγκτοι. Ἐνταῦθα τινὲς ὕμνοι θεοπρεπεῖς καὶ ἔξοδιοι. "Υμνῆσαι γάρ ἐχρῆν, καπὲ τούτῳ τὴν ὑπεράπειρον ἀγαθότητα, καὶ τὸ ὑπερμέγεθες μέγεθος, καὶ τὴν *ἀπειροδύναμον δύναμιν,^{*733} καὶ τὴν παντὸς ὑψους καὶ μεγέθους ἐπέκεινα πρὸς ἡμᾶς αὐτοῦ μετριότητα, τὸν ὑπέρπλουτον πλοῦτον τῆς ἀκαταλήπτου χρηστότητος, τὴν ἀπληστὸν τῆς ἀγάπης ἀδύσσον· ὅπως τῆς οἰκείας οὐκ ἐκφοιτήσας μεγαλειότητος, πρὸς τὴν ὑψοποιὸν καταδέηηκε κένωσιν, Πατρὸς συνευδοκοῦντος καὶ Πνεύματος· ὅπως ὃ ὑπερούσιος ἐκ γυναικείας νηδύος ὑπερουσίως οὐσίωται· ὅπως Θεός τέ ἐστιν, καὶ ἀνθρωπὸς γέγονε, καὶ μένει κατὰ ταύτην ὑπάρχων ἀμφότερα·

caterva ab hoc coetu abfuit. Quidquid enim summo Regi ex animo paret, eoque dignum honore est, ut ei assistat, hoc ipsius quoque secundum carnem parentem, beatissimam illam, omnibusque generationibus et creaturis excellentiorem stipare oportebat. Huic omnes astabant Spiritus fulgore collucenti, splendidissimisque eos radiis illuminanti, qui reverentia, et metu et immobili amore purum in eam mentis oculum defigebant. Nullus enim est coelitum ordo, qui non unanimiter adfuerit, nec quisquam inventus est, qui eo quod in supernis versabatur, nullique inferiorum comparandus esset, descendere, et omnia quae dixi munera obire recusaavit.

7. Hic divinitus inspirati divinoque instinetu editi sermones. Hic divini hymni, et ornando discessui idonei. Oportebat enim hoc quoque nomine infinitam Dei bonitatem, praecelsissimamque * magnitudinem, et infinitam potentiam, nec non ipsius erga nos moderationem omni altitudine et sublimitate superiorem, et incomprehensae benignitatis immensas divitias, tandemque inexplebilem caritatis abyssum laudibus efferre: quo pacto ipse a sua maiestate non exceedens, ad sublimitatis parentem exinanitionem benigna Patris et Spiritus voluntate descenderit: quo pacto is qui supra essentiam est, ex feminae utero sublimiori supra essentiam ratione, essentia exstitit; quo pacto Deus cum esset, factus est homo, simul utrumque manens: quo pacto, nec a deitatis sub-

δπως ούτε τῆς οὐσίας ἐκβέβηκε τῆς θεότητος, καὶ παραπλησίως ἡμῖν κεκοινώηκε σαρκός τε καὶ αἷματος· δπως δὲ πάντα πληρῶν, καὶ φέρων τὰ σύμπαντα τῷ δήματι τοῦ οἰκείου στόματος, στενὸν χωρίον κατέψησεν· δπως τὸ θυλικὸν καὶ χορτῶδες σῶμα τῆς ἀοιδίμου ταύτης, τὸ καταναλίσκον πῦρ ἐδέξατο τῆς θεότητος, καὶ χρυσὸς ὥσπερ ἀκίδηδηλος, ἀνάλωτον ἔχρημάτισε. Θεοῦ βουλομένου ταῦτα γεγένηται· ἐπεὶ Θεοῦ θέλοντος, δυνατὰ μὲν ἀπαντα, ἀμήχανα δὲ μὴ θέλοντος. Ἐπὶ δὲ τούτῳ καὶ λόγων κεκίνητο ἄμιλλα, οὐχ δπως ὑπεραίροιεν ἀλλήλους ἐκάτερος· κενοδόξου γάρ τοῦτο φρενός, καὶ πόρρω θείας εὐαρεστήσεως· ἀλλ' ὡς ἂν προθυμίας μηδὲν ἐλλίπωσι καὶ δυνάμεως, Θεὸν ὑμνοῦντες, καὶ Θεοῦ μητέρα γεραίροντες.

PG
96, 733

1954

8. Τότε δή, τότε Ἀδὰμ καὶ Εὔα, οἱ τοῦ γένους προπάτορες, ἀγαλλομένοις τοῖς χείλεσι διαπρυσίως ἀνακεκράγασι. Σὺ μακαρία, θύγατερ, τῆς παράδεσσεως ἡμῖν τὰ ἐπιτίμια λέλυκας. Σὺ φθαρτὸν ἐξ ἡμῶν σῶμα κληρονομήσασα, ἀφθαρτίας ἡμῖν ἐκυοφόρησας ἔνδυμα. Σὺ τὸ εἶναι ἐξ ἡμετέρας ὀσφύος ἀρπάσασα, τὸ εὖ εἶναι ἡμῖν ἀνταπέδωκας· τὰς ὀδῖνας ἔλυσας· τὰ τοῦ θανάτου διέρρηξας σπάργανα· τὸ ἀρχαῖον ἡμῖν ἀποκατέστησας ἐνδιαιτημα. Ἡμεῖς ἐκλείσαμεν τὸν παράδεισόν, σὺ τοῦ τῆς ζωῆς ξύλου τὴν είσοδον ἀνεπέτασας. Ἐκ τῶν χρηστῶν δι' ἡμῶν ἤλθε τὰ λυπηρά· διὰ σοῦ ἐκ τῶν λυπηρῶν ἐπανῆλ-

stantia excessit, et similiter ac nos carnem et sanguinem partierunt: ¹ quo pacto ille qui omnia implet, omnibusque superior exsistit, portans omnia verbo virtutis suae, augusto loco in domicilium habuit: quo denique pacto inclytae Virginis corpus, quod materiale est, et ad feni naturam accedit, consumentem deitatis ignem excepterit, et instar auri nec consumptum, nec laesum sit. Dei nimirum haec facta sunt voluntate. Deo namque volente, nihil est quod fieri non possit; nolente autem, nihil quod fieri possit. Tunc porro sermonum excitatum est certamen, non ut alter alterum superaret (hoc enim animi inanis gloriae cupidi est, et qui procul absit quin Deo placeat), sed nec quidpiam de animi alacritate et viribus remittentes, Deum laudarent, eiusque matrem honorarent.

PG
96, 734

1954

8. Tunc quidem, tum, inquam, Adam et Eva nostri generis auctores, exsultantibus labiis alte exclamarunt: Beata tu, filia, quae violati mandati poenas nobis sustulisti. Tu mortale corpus a nobis sortita, immortalitatis indumentum nobis peperisti. Tu, cum a lumbis nostris ortum acceperisses, nobis ut bene essemus rependisti; dolores solvisti; mortis fascias rupisti; ad veterem sedem nos postlimino revoeasti. Nos paradisum clausimus, tu ligni vitae iter patefecisti. Per nos ex laetis tristia venerunt; ex tristibus contra lae-

¹ Hebr. II, 14.

θεν ἡμῖν τὰ χρηστότερα. Καὶ πῶς θανάτου γεύσῃ, ἡ ἀχροατος; Σοὶ πρὸς ζωὴν γέφυρα, καὶ κλίμαξ πρὸς οὐρανόν· καὶ πρὸς ἀθανασίαν ὁ θάνατος πορθμεῖον γενήσεται. "Οὐτως μακαρία σύ, παμμακάριστε. Τίς γάρ, εἰ μήτιγε ὁ Λόγος ἦ, προσενήνεκται τοῦτο πάσχων, ὃ πράτειν ὑπεληπται; 'Ἐπεκρότει δὲ καὶ πᾶς ὁ τῶν ἀγίων χορός. Σὺ ἡμῶν τὰς προφῆσεις πεπλήρωκας. Σὺ ἡμῖν τὴν καραδοκούμενην εὐφροσύνην προσήνεγκας. Διὸ σου γὰρ δεσμῶν θανάτου λελύμεθα. Δεῦρο πρὸς ἡμᾶς, ὅθεν καὶ ζωηφόρον κειμήλιον. "Ελθε πιθοῦσιν ἡμῖν, ἡ τὸν πόθον ἡμῶν ἐκπεράνασσα. 'Ἄλλ' ἀνθεῖλκε λόγοις οὐχ ἥτοισιν τῶν ἐν σώματι περιεστώτων ἀγίων πληθύς· Μεῖνον μεθ' ἡμῶν, ἡ ἡμετέρᾳ παράκλησις, λέγουσα· τὸ μόνον ἐπὶ γῆς ἡμῶν παραμύθιον. Μὴ ἔάσῃς ἡμᾶς ὀρφανούς, ἡ Μήτηρ, τοῦ συμπαθοῦς τοῦ Γίλοῦ σου προκινδυνεύοντας. "Ἔχοιμέν σε τῶν πόνων ἀνάπαιλαν, καὶ τῶν ἰδρώτων ἀνάπτυξιν. * Σοὶ καὶ μένειν θελούσῃ τὸ δύνασθαι πάρεστι, καὶ ἀπαίρειν προθυμουμένη οὐδὲν ἐμπόδιον. Εἰ ἀπαίρεις, ἡ τοῦ Θεοῦ σκηνή, καὶ ἡμεῖς συναπαίροιμεν, δ σὸς λαὸς διὰ τὸν σὸν Γίλον χρηματίσαντες. Σὲ μόνην ἐπὶ γῆς καταλελειμμένην ἡμῖν παρηγορίαν κεκτήμεθα. Σοὶ καὶ ζώσῃ συζῆν, καὶ θυησούσῃ συνθήσκειν μακάριον. Τί δὲ θησούσῃ φαμέν; Σοὶ μὲν γὰρ ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος, καὶ ζωὴ κρείττων, καὶ ταύτην τὴν ζωὴν ἀπαραβλήτοις συγκρίσεσιν ὑπεράίρουσα· ἡμῖν δὲ πῶς ὁ βίος ἀδιωτος, σὲ μὴ κεκτημένοις συνόμιλον;

tiora per te redierunt. Quo autem modo, o immaculata, morti obnoxia efficeris? Tu vitae pons, et scala coeli: mors, ad immortalitatem ponto erit. Vere tu beata es, quae beatissima praedicanda sis. Equis enim, qui Verbum non sit, ad hoc tolerandum se obtulerit, quod patrasse censitus sit? His universus sanctorum chorus applau-debat: tu praedictiones nostras implevisti: tu laetitiam quam prae-stolabamur, attulisti. Per te enim mortis vinculis soluti sumus. Veni ad nos, o divina vitamque ferens supellex. Veni ad nos tui cupidos, quae nostram explesti cupiditatem. At vero non infirmioribus eam sermonibus circumstantium sanctorum, qui adhuc in corpore ver-sabantur, multitudine retrahebant, his fere verbis: Mane nobiscum, nostra consolatio, unicuique in terra solamen. Ne nos orphanos deseratas, benigni illius et misericordis Mater, qui Filii tui causa peri-clitamur. Te laborum requiem sudorumque refrigerium habeamus. Tibi * remanere volenti potestas in promptu est, et abire cupienti nihil impedimento est. Sin abeas, o Dei tabernaculum, una quoque nobis, qui tuus ob tuum Filium populus sumus, abire liceat. Tu sola nobis in terra consolatio relicta es: et te vivente, simul vivere; et moriente, mori beatum est. Quid vero, moriente, dicimus? Tibi namque mors vita est, imo vita praestantior, hancque vitam incom-parabiliter antecellens: nobis vero vita omnis expers vitae est, con-suetudine tua destitutis.

*736

*735

PG
96, 736

9. Τοιαῦτα ἀττά μοι δοκεῖ τοὺς ἀποστόλους σύν παντὶ τῷ τῆς Ἐκκλη-
σίας πληρώματι τῇ μακαρίᾳ Παρθένῳ προσφέγγεσθαι. Ἀλλ' ἐπειδὴ πρὸς
τὴν ἔκδιωσιν σπεύδουσαν, κἀκείνης ἐφιεμένην ἐώρων τὴν θεομήτορα, πρὸς
ὑμνους ἐκδημίους ἑτρέποντο τῆς θείας ἐμφορούμενοι χάριτος, καὶ τῷ στό-
ματι κιχρῶντες τῷ Πνεύματι, καὶ σαρκὸς ἔξιστάμενοι, καὶ συνεκδημεῖν ἐκ-
δημούσῃ τοῦ Θεοῦ τῇ Μητρὶ ἐφιέμενοι, καὶ προεκδημοῦντες ὡς οἱόν τε τῷ
τόνῳ τῆς προαιρέσεως. Ἐπεὶ δὲ πάντες ἅμα τὸν πόθον, καὶ τὸ χρέος ἀφω-
σιῶσαντο, καὶ πολυανθῆ τε καὶ ποικίλον ὑμνων ἴερῶν ἐπλέξαντο στέφανον,
τὴν εὐλογίαν ὥσπερ τινὰ θεόδοτον θησαυρὸν ἐκομίζοντο, ἔξιτήριά τε καὶ
τελευταῖα προσφιεγγόμενοι ῥήματα. Τάδε ἦν, ὡς ἐμὲ εἰδέναι τοῦ παρόντος
βίου τὸ ῥευστὸν καὶ εὐπάροιστον διαγγέλλοντα, καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν
τὰ κεκρυμμένα μυστήρια εἰς τούμφανές ἔγοντα.

1955

10. Εἶτα τούτοις συνῳδὰ καὶ ἀκόλουθά τινα δοκεῖ πεπρᾶχθαι τὸ τηγνι-
κάδε, ὡς μοι δοκεῖ. Ἡ τοῦ βασιλέως πρὸς τὴν οἰκείαν λοχεύτριαν ἔλευσις,
χερσὶ θείαις καὶ ἀκηράτοις ὑποδεξομένου τὴν ιερὸν ταύτης ψυχήν, καὶ εἰ-
λικρινῆ τε καὶ ἄμωμον. Καὶ αὕτη μὲν οἶκα εἰκός ἔφησεν. «Εἰς χεῖράς σου,
τέκνον ἐμόν, τὸ πνεῦμά μου παρατίθημι. Δέξαι μου τὴν σοὶ φίλην ψυχήν, ἣν
ἐτήρησας ἄμεμπτον. Σοὶ τὸ ἐμὸν σῶμα, καὶ οὐ τῇ γῇ παραδίδωμι. Φύλαξον

PG
96, 735

9. Similibus verbis Apostoli simul cum universae Ecclesiae ag-
mine beatam Virginem mihi tum allocuti esse videntur. Ubi vero
eum ad excessum e vita properantem, eiusque cupiditate flagran-
tem Dei Genitricem conspexerunt, tum denique ad hymnos ad exi-
tum pertinentes sese convertere, divinaque instineti gratia, os suum
spiritui commodare, et extra carnem abrepti, ac cum excedente
Deipara simul excedere; ita ut voluntatis conatu quod ad eius fieri
poterat, ante mortem ipsi excederent. Postquam autem cupiditati
simul officioque suo satisfecerunt, floridamque et multiplicem sacro-
rum hymnorum corollam texuerunt, benedictionem velut thesauro-
rum quemdam divinitus datum retulerunt, postrema verba proferentes
quae discessui e vita convenienter. His porro, quantum coniicio,
tum praesentis vitae fluxa fragilitas enuntiabatur, tum occulta
futurorum bonorum mysteria in apertum efferebantur.

1955

10. Mox consentanea quaedam istis et congruentia contigisse
opinor. Nimirum Regis ipsius ad Matrem suam adventus, ut divinis
suis ac purissimis manibus, sanctam intaminatamque et labis ex-
pertem eius animam susciperet. Atque ipsa quidem, ut a vero non
abhorret, dixit: «In manus tuas, Fili, commendo spiritum meum.
Accipe ergo charam tibi animam, quam immunem a culpa servasti.
Tibi, ac non terrae corpus meum trado: salvum hoc custodi, in quo
dignatus es inhabitare, et quod nascendo incorruptum conservasti.

σῶον, δὲ κατοικῆσαι ηὐδόκησας, καὶ γεννηθεὶς Παρθένον ἐτήρησας. Πρὸς ἐμὲ μετάστησον, ἵν’ ὅπου εἴ σύ, τῶν ἐμῶν σπλάγχνων τὸ κύημα, ἔσομαι κάγω σοι συνέστιος. Πρός σε γὰρ ἐπείγομαι τὸν πρὸς ἐμὲ ἀδιαστάτως καταφοιτήσαντα. Σὺ τοῖς ἐμοὶ ποθεινοτάτοις τέκνοις, οὓς ἀδελφοὺς καλέσαι ηὐδόκησας, τῆς ἐμῆς ἐκδημίας γενοῦ παραμύθιον. Πρόσθες εὐλογίαν ἐπὶ τὴν εὐλογίαν αὐτῶν διὰ τῆς τῶν ἡμῶν χειρῶν ἐπιθέσεως». Εἶτα τὰς χεῖρας ἐπάρασα, οἷα εἰκός, τοὺς συνειλεγμένους εὐλόγησε, τοιαῦτα προσομιλήσασα τὰ ἥματα, καὶ: «Δεῦρο, ἡ εὐλογημένη μου Μήτηρ, εἰς τὴν ἀνάπτωσίν μου, ἀκούσασα. Ἀνάστα, ἔλθε, ἡ πλησίον μου, ἡ καλὴ ἐν γυναιξίν, ὅτι ἴδου ὁ χειρῶν παρῆλθεν, δὲ καιρὸς τῆς τομῆς ἔφθασε. Καλὴ ἡ πλησίον μου, καὶ μῶμος οὐκ ἔστιν ἐν σοί. Ὁσμὴ μύρων σου ὑπὲρ πάντα τὰ ἀρώματα». Τούτων ἡ ἀγία ἀκούσασα, τὸ πνεῦμα ταῖς χερσὶ τοῦ Γίοῦ παρατίθεται.

* 11. Καὶ τί γίνεται; Στοιχείων, ὡς γέ μοι δοκεῖ, κίνησις καὶ ἀλλοίωσις, φωναί τε ψόφοι, καὶ πάταγοι, καὶ ἀγγέλων ὅμοιοι ἐπάξιοι, προτρεχόντων, συμπροπεμπόντων, παρεπομένων· τῶν μὲν τῇ ἀμαρῆτῳ καὶ παναγίᾳ ψυχῇ τὴν δορυφορίαν πληρούντων, καὶ πρὸς οὐρανὸν ἀνιούσῃ συνανιόντων, ἔως ὅτε τῷ θρόνῳ τῷ βασιλικῷ τὴν βασιλίδα παρέστησαν, τῶν δέ, τὸ θεῖον καὶ ἱερὸν κυκλούντων σῶμα, καὶ ὄδαῖς ἀγγελοπρεπέσιν ὑμούντων τὴν Θεο-

Transfer me ad te, ut ubi es tu, viscerum meorum proles, illic quoque tibi sim contubernialis. Ad te enim propero, qui ad me citra ullam spatii distantiam ventitasti. Tu charissimis meis filiis, quos tu fratres appellare non dubitasti, migrationis meae solatium esto. Per manuum mearum extensionem, benedictionem eorum novis benedictionibus cumula ». Tum sublatis, ut credere licet, manibus, omnibus qui collecti aderant, bene precata est. Haec locuta cum esset, vici-simque audiisset, «Veni in requiem meam, benedicta Mater mea: surge, veni, amica mea, pulcherrima mulierum. Ecce enim hiems transiit, tempus putationis advenit: ¹ tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te; ² odor unguentorum tuorum super omnia aromata»: ³ his sancta illa auditis, spiritum suum in Filii manibus deponit.

* 11. Quid vero accidit? Elementorum, ut reor, commotio et immutatio, vocesque et soni, digna angelorum cantica, qui partim praecurrerent, partim comitarentur, partim assectarentur. Et quidem alii ex ipsis immaculatae et sanctissimae animae satellitio erant, et in coelum scandentem stipabant, quoisque regio solio reginam sisterent: alii rursus divinum et sacrum corpus eingebant, hymnique angelorum propriis Dei parentem celebrabant. Quid autem ii,

*737

¹ Cant. II, 11-12.

² Cant. IV, 7.

³ Ibid. 10.

*738

μήτορα. Τί δὲ οἱ παρεστῶτες τῷ παναγίῳ καὶ ἱερωτάτῳ σώματι; φόβῳ τε καὶ πόθῳ, καὶ ἀγαλλιάσεως δάκρυσι τὸ θεῖον καὶ πανόλιον περιστοιχίσαντες σκήνωμα, περιεπτύσσοντο, κατησπάζοντο ἄπαν μέλος, προσῆγον τῷ σώματι, ἐκ τῆς ἀφῆς ἀγιασμοῦ τε καὶ εὐλογίας πληρούμενοι. Τότε δὴ νόσοι μὲν ἐδραπέτευον, δαιμόνων στίφη ἐφυγαδεύοντο, πάντοθεν συνελαυνόμενα πρὸς μόνα τὰ καταχθόνια· ἀήρ, αἰθήρ τε καὶ οὐρανὸς ἥγιαζοντο τῇ ἀναβάσει τοῦ πνεύματος, γῆ δὲ τῇ καταθέσει τοῦ σώματος. Ἀλλ' οὐδὲ ἡ τοῦ ὄδατος φύσις τῆς εὐλογίας ἡμοιόρησε· λούεται γάρ ὄδατι καθαρῷ, οὐκ αὐτὴν καθαίροντι, ἀγνίζομένῳ δὲ μάλιστα. Ἐνταῦθα κωφοῖς μὲν ἡ ἀκοὴ ἀπηρτίζετο, χωλοῖς αἱ τῶν ποδῶν κατηρτίζοντο βάσεις, τυφλοῖς δὲ ἀνεκαινίζετο ἡ ὄρασις, ἀμαρτωλοῖς πίστει προσιοῦσι χειρόγραφα διερρήγνυντο. Εἴτα τί; Σινδόσι καθαρᾶς τὸ καθαρὸν ἐνειλίττεται σῶμα, καὶ κλίνῃ αὖθις ἡ βασιλίς ἐπιτίθεται. Εἴτα λαμπάδες καὶ μύρα, ὅμνοι προπόμπιοι, ἀγγέλων μὲν ταῖς οἰκείαις γλώτταις μελῳδούντων ὅμνον τὸν αὐτοῖς προσφορώτατον, ἀποστόλων δὲ καὶ θεοφόρων Πατέρων φόδας φέροντων θεοπρεπεῖς, καὶ κροτουμένας τῷ Πνεύματι.

12. Τότε δὴ, τότε ἡ κινδυτὸς τοῦ Κυρίου ἀπάρασα ἐξ ὅρους Σιδὼν τοῖς τῶν ἀποστόλων κλεινοῖς ὕμοις ἐποχουμένη πρὸς τὸ οὐράνιον τέμενος διὰ μέσου τοῦ τάφου διαβιβάζεται. Καὶ πρότερον μὲν διὰ μέσου τοῦ ἀστεος ἄγε-

qui sanctissimo sacerrimoque corpori astabant? Cum tremore, ardente amore, et exultationis lacrymis, divinum illud felicissimumque tabernaculum in orbem cingentes amplexabantur, et exosculabantur, nullumque non membrum corpori admoventes, ex eius contactu sanctitate et benedictione perfundebantur. Tum ergo morbi fugam capessebant, daemonum catervae pellebantur, et ad subterraneas terrae partes undique abigebantur. Aér, aether ac coelum ascendentे spiritu sanctitatem contrahebant, quemadmodum et terra corporis depositione. Quin ne aquarum quidem natura benedictione sua caruit. Abluitur enim aqua pura, non quae ipsam mundaret, sed quae potius mundaretur. Atque hinc surdis auditus, claudis plantae firmitas reddebat, caecis visus instaurabatur, peccatoribus cum fide accedentibus syngraphae lacerabantur. Deinde puris linteis purum corpus involvit, lectoque rursus regina imponitur; mox lampades adhibitae et unguenta hymnique funeri deducendo idonei: angelis utique linguis suis hymnum sibi congruentissimum conceinentibus; apostolis autem, Deoque plenis Patribus divinas quasdam cantiones a Spiritu sancto inspiratas modulantibus.

12. Ac tum sane, tum area Domini e monte Sion abiens, venerandisque apostolorum humeris gestata, in coeleste templum per interiectum sepulcrum effertur. Ac primum quidem per medium

ταῖς οἰδά τις νύμφῃ περικαλλῆς τῇ ἀπροσίτῳ αἰγλῇ ὥραιζομένη τοῦ Πνεύματος, καὶ οὕτως εἰς τὸ ιερώτατον τῆς Γεθσημανῆ χωρίον κομίζεται, ἀγγέλων προτρεχόντων, παρεπομένων, συγκαλυπτόντων ταῖς πτέρυξι, καὶ παντὸς τοῦ τῆς Ἐκκλησίας πληρώματος. Καὶ ὥσπερ δὲ βασιλεὺς Σολομὼν ἐπὶ τῇ καταπαύσει τῆς κιβωτοῦ ἐν ναῷ Κυρίου, δὲν αὐτὸς ἐδείματο, πάντας τοὺς πρεσβυτέρους Ἰσραὴλ ἐν Σιών ἡκκλησίασε, τοῦ ἀνενεγκεῖν τὴν κιβωτὸν διαθήκης Κυρίου ἐκ πόλεως Δασᾶδι· αὐτῇ ἐστὶν Σιών· καὶ ἡραν οἱ ἵερεῖς τὴν κιβωτὸν καὶ τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, καὶ ἀνεβίβασσαν αὐτὰ οἱ ἵερεῖς καὶ οἱ Λευΐται· καὶ ὁ βασιλεὺς, καὶ ὁ λαὸς ἀπας ἔμπροσθεν τῆς κιβωτοῦ θύοντες βόας καὶ πρόβατα ἀναρίθμητα· καὶ εἰσφέρουσιν· οἱ ἵερεῖς τὴν κιβωτὸν διαθήκης Κυρίου εἰς τὸν τόπον αὐτῆς εἰς τὸ δασῆρ τοῦ οἴκου, εἰς τὰ "Ἄγια τῶν ἀγίων, ὑπὸ τὰς πτέρυγας τῶν Χερουδίμ· οὕτω δὴ καὶ νῦν ἐπὶ τῇ καταπαύσει * τῆς ^{*740} νοερᾶς κιβωτοῦ, οὐ διαθήκης Κυρίου, ἀλλ' αὐτῆς τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου ὑποστάσεως, αὐτὸς δὲ νέος Σολομών, δὲ εἰρηνάρχης, καὶ τοῦ παντὸς ἀριστοτέχνης τῶν οὐρανίων νόων τὰ ὑπερόσμια τάγματα, καὶ τῆς Νέας Διαθήκης τοὺς προύχοντας, τοὺς ἀποστόλους φημί, σὺν παντὶ τῷ ἐν Ἱερουσαλήμ τῶν ἀγίων λαῷ σήμερον ἡκκλησίασε, καὶ τὴν μὲν ψυχὴν δὲ ἀγγέλων εἰς τὰ "Ἄγια τῶν ἀγίων, τὰ ἀρχέτυπα τὰ ἀληθινὰ καὶ οὐράνια εἰσοικίζεται, ἐπ' αὐτὰς τῶν τετραμόρφων ζώων τὰς πτέρυγας, καὶ τῷ ἔαυτοῦ παρεστήσατο θρόνῳ, εἰς

urbem dicitur, tamquam speciosissima quaedam sponsa, incorporali Spiritus splendore decorata: atque ita ad sanctissimum Gethsemanes locum defertur, angelis praecurrentibus, et assectantibus, alisque suis eam obvelantibus, ac universo Ecclesiae coetu. Ac sicut rex Salomon, ob deponendam arcam in templo Domini, quod ipse exstruxerat, seniores omnes Israël in Sion coëgit, ut arcam Domini deferrent de civitate David, id est de Sion; tuleruntque sacerdotes arcam et tabernaculum testimonii, ac portabant eam, tum sacerdotes, tum levitae: rexque et omnis populus ante arcam gradiebantur, ac boves et oves innumerabiles immolabant: ac tandem sacerdotes arcam foederis Domini in locum suum intulerunt, in oraculum domus, in Sancta sanctorum, sub alis Cherubim;¹ ita quoque ad deponendam spiritalem arcam, non foederis Domini, sed personae ipsius Dei Verbi, novus ipse Salomon, qui est princeps * pacis, praestantissimusque universi artifex, tum coelestium mentium mundo sublimiores ordines, tum primarios Novi Testamenti viros, hoc est apostolos, una cum universa sanctorum qui Hierosolymis agebant plebe, hodierno die in unum coëgit. Ac animam quidem in Sancta sanctorum, in exemplaria vera et coelestia per angelos introducit, ac sub animantium quadruplicis formae eam collocans, suo ipsius throno in

^{*739}

¹ III Reg. VIII, 1 s.; II Paral. V, 2 s.

τὸ ἐνδότερον τοῦ καταπετάσματος, ὅπου πρόδρομος αὐτὸς Χριστὸς σωματικῶς εἰσελήλυθε· τὸ δὲ σῶμα ταῖς τῶν ἀποστόλων χερσὶ προκομίζεται, τοῦ Βασιλέως τῶν βασιλευόντων συγκαλύπτοντος τὴν αἰγλη τῆς ἀφράτου θεότητος, καὶ παντὸς τοῦ τῶν ἀγίων συστήματος προτρεχόντων, καὶ ἱερᾶς ἀφίεντων βοάς, καὶ θύοντων θυσίαν αἰνέσεως, ἔως ὡς παστάδι τῷ τάφῳ, καὶ δι' αὐτοῦ τῇ τῆς Ἐδὲμ τρυφῇ, καὶ οὐρανίοις ἐναπετέθη σκηνώμασι.

13. Παρῆσαν δὲ τυχόν καὶ Ἰουδαῖοι, ὅσοι μὴ λίαν ἀγνόμονες. Οὐχ οἶνον δέ, ὥσπερ ὄψις παράρτυμα, τὸ τοῖς πολλῶν περιφερόμενον χείλεσι προσμίξαι τῷ διηγήματι. Φασὶ γάρ, ὅτε πρὸς τὴν καταβάσειν καταντοῦς ὕρους γεγόνασιν οἱ τὸ μακάριον σῶμα τῆς Θεομήτορος ἀλίροντες, Ἐδραῖόν τινα τῆς ἀμαρτίας δοῦλον, καὶ τῆς πλάνης ὑπόσπονδον, τὸν τοῦ Καϊάφα οἰκέτην μιμούμενον, δις τὸ Δεσποτικὸν καὶ θεῖον τοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐρράπικε πρόσωπον, καὶ διαβόλου γενόμενον ὅργανον, θρασείᾳ βύμη καὶ ἀλογίστῳ φερόμενον, καὶ φορᾷ κακοδαίμονι αὐτομολῆσαι πρὸς ἐκεῖνο τὸ θειότατον σκήνωμα, φεδρίοτες προσίσεσαν ἄγγελοι, καὶ ἀμφοῖν τοῦ κρανίδιάτου ταῖν χεροῖν μανικῶς καὶ ἐκφρόνως δραξάμενον καθέλκειν εἰς τούδαφος· φθόνου τοῦ ἀρχεκάκου καὶ τούτο δρμῆμα, ἀλλ' ὁ καρπὸς τῶν πόνων προέφθασε, καὶ βότρυν πικρὸν καὶ ἐπάξιον τῆς οἰκείας ἐτρύγησε προαιρέσεως. Ἐκλεοιπέναι γάρ αὐτὸν τὰς χεῖρας διαγορεύουσι. Καὶ ἦν ἰδεῖν τοῦ ἀτέπου τολμήματος τὸν αὐτόχειρα

interiore velaminis parte sistit, quo praecursor ipse Christus corporaliter ingressus est. Corpus autem apostolorum manibus gestatur, Rege regum invisibilis suae deitatis splendore eam contingente, et universo sanctorum coetu praeeunte, et per sacrarum vocum emissionem, laudis sacrificium in tumulo, tamquam in thalamo, sacrificante, per ipsum in deliciis Edem, inque coelestibus tabernaculis collocatur.

13. Aderant forte etiam ex iudeis, si qui non admodum improbi exsistebant. Ab re vero non est, hoc loci aliquid, quod multorum sermone circumfertur, huic narrationi tamquam condimentum eduliis, admiscere. Aiunt enim, cum ad montis crepidinem venissent, qui beatum Dei Genitricis corpus gestabant, Hebraeum quemdam peccati servum, quiue foedus cum errore pepigerat, illum Caiphae ministrum, qui Dominicam divinamque Christi Dei faciem alapa ceciderat, imitantem, diabolicum factus esset organum, temerario praecipitique ac diabolico impetu concitatum, in divinisimum illud tabernaculum, ad quod angeli non sine metu accedebant, irruisse, arreptumque utraque manu lectulum vesane ac furiose in terram detraxisse (invidiae malorum auctoris hic conatus erat), verum fructus labores praecessit, acerbamque uvam proposito suo dignam collegit. Orbatum enim fuisse manibus ferunt. Ac certe erat facinoris manibus propriis patratorem manibus confestim earentem: quoad mentem suam fide ac poenitentia mutasset. Pro-

ἀθρόον δεικνύμενον ἀχειρα, ὡς πρὸς πίστιν τὴν γνώμην μετέδαλε, καὶ μετάμελον. Ἀμελητὴ γάρ οἱ τὸν κράββατον φέροντες ἔστησαν, καὶ ἐπιθεὶς τῷ χεῖρε ὁ δεῖλαιος τῷ ζωαρχικῷ καὶ θαυμαστούχῳ σκηνῶματι, σῶος αὖθις ἐκ κολοβόχειρος γίνεται. Ἐπίσταται γάρ ὡς τὰ πολλὰ καὶ περίστασις σῶα καὶ σωτήρια κύειν βουλεύματα. Ἀλλ᾽ ἐπὶ τὸ προκείμενον παλινοστήσωμεν.

1956

14. Ἐντεῦθεν πρὸς τὴν Γεθσημανὴν τὴν ιερωτάτην κατάγεται· πάλιν τε ἀσπασμοὶ καὶ περιπλοκαὶ, καὶ πάλιν ἐγκώμια, ὅμνοι ιεροί, καὶ ἀνακλήσεις καὶ δάκρυα, ἐξ ἀγωνίας καὶ πόθου κρουνοὶ ἰδρώτων περιβρέθμενοι· καὶ ἣν ἰδεῖν ἰδρώτας καὶ δάκρυα τοῖς χεύμασιν ἀμιλλώμενα. Καὶ οὕτως τὸ πανάγιον σῶμα τῷ πανευκλεῖ καὶ ὑπερφυεῖ ἐπιτίθεται μνήματι· καντεῦθεν τριταῖον πρὸς οὐρανίους δόμους μετεωρίζεται. "Εδει γάρ τοῦτο τὸ θεοπρεπὲς ἐνδιαιτῆμα τὴν ἀνόρυκτον πηγὴν τοῦ τῆς ἀφέσεως ὄντας, τὴν ἀνήροτον ἄφουραν τοῦ * οὐρανίου ἄρτου, τὴν ἀνάρδευτον ἄμπελον τοῦ τῆς ἀμυροσίας βότρυος,^{*741} τὴν ἀειθαλῆ καὶ καλλίκαρπον ἐλαῖαν τοῦ πατρικοῦ ἐλαίου, τοῖς κενεῶσι τῆς γῆς μὴ καθείργεσθαι· ἀλλ᾽ ὥσπερ τὸ ἐξ αὐτῆς τῷ Θεῷ Λόγῳ ἐνυποστὰν σῶμα τὸ ἄγιον καὶ ἀκήρατον, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ τοῦ μνήματος ἐξανίστατο, οὕτω δὴ καὶ ταύτην ἔξαρπασθῆναι τοῦ τάφου, καὶ πρὸς τὸν Γίὸν τὴν μητέρα μεθαρμοσθῆναι, καὶ ὥσπερ αὐτὸς πρὸς αὐτὴν καταβέθηκεν, οὕτως αὐτὴν τὴν προφιλῆ πρὸς αὐτὴν ἀναφέρεσθαι, τὴν μείζονα καὶ τελεωτέραν σκηνήν, εἰς

tinus illi qui grabatum portabant, steterunt, et miser ille qui manus amiserat, iis tabernaculo admotis, quod vitae principium fuit, prodigiorumque fons erat, incolumentem rursus consecutus est. Calamitas enim prudentia salutariaque consilia parere, ut plurimum, consuevit. Verum ad institutam orationem revertamur.

1956

14. Hinc ad saceratissimam Gethsemanen defertur, ubi rursus oscula et complexus, rursus laudes, hymnique sacri, et lacrymae, ex angore et calenti amore sudorum scatebrae manantes: ac videre lieebat sudores et lacrymas fluentis suis mutuo veluti certamine conflictantes. Atque ita sanctissimum corpus clarissimo praestantissimoque tumulo imponitur; unde triduo post in coelos attollitur. Siquidem divinum illud domicilium, illum minime effossum aquae remissionis fontem, inaratum illud coelestis panis arvum, illam numquam irrigatam uvae immortalis * vineam, illam paternae miserationis olivam, vernantibus perpetuo foliis pulcherrimisque fructibus onustam, terrae penetralibus claudi minime conveniebat. Quin potius, sicuti sanctum incorruptumque illud corpus, quod Deus ex ea personae suae copulaverat, tertia die e monumento surrexit; sic etiam hanc e tumulo abripi, matremque ad Filium migrare par erat: et, ut ipse ad eam descenderat, sic eam ad maius praestantiusque tabernaculum, hoc est, ad ipsum coelum deferri. Oportebat, inquam, ut quae Deum Verbum ventris sui hospitio exceperat, in divinis

PG
96, 740

*741

PG
96, 739

*742

αὐτὸν τὸν οὐρανόν. Ἐδει τὴν τὸν Θεὸν Λόγον ἐν τῇ αὐτῆς νηδύι ξενοδοχήσασαν, ἐν ταῖς τοῦ ἔκυρτῆς Γίοῦ κατοικισθῆναι σκηναῖς· καὶ ὥσπερ ὁ Κύριος ἔφησεν, ὡς ἐν τοῖς τοῦ οἰκείου Πατρὸς εἶναι διφείλεται, καὶ τὴν Μητέρα ἔδει ἐν τοῖς τοῦ Γίοῦ βασιλείοις αὐλήσεσθαι, ἐν οἰκῷ Κυρίου, καὶ ἐν αὐλαῖς οἴκου Θεοῦ ἡμῶν. Εἰ γάρ ἐν αὐτῷ πάντων τῶν εὐφραινομένων ἡ κατοικία, ποὺ τῆς εὐφροσύνης τὸ αἴτιον; Ἐδει τῆς ἐν τῷ τίκτειν φυλαξάσης τὴν παρθενίαν ἀλώβητον, ἀδιάφθορον τηρηθῆναι τὸ σῶμα, καὶ μετὰ θάνατον. Ἐδει τὴν ἐγκόλπιον ὡς βρέφος τὸν Κτίστην βαστάσασαν, τοῖς θείοις ἐνδιατρίβειν σκηνώμασιν. Ἐδει τὴν νύμφην, ἣν ὁ Πατήρ ἐνυμφεύσατο, τοῖς οὐρανίοις ἐνδιατάσθαι θαλάμοις. Ἐδει τὴν ἐν σταυρῷ τὸν ἔκυρτης Γίον κατοπτεύσασαν, καὶ τῆς ὡδῖνος, ἣν τεκοῦσα δίεφυγε, τὴν ῥομφαίαν δεξαμένην ἐγκάρδιον, τῷ Πατρὶ καθιορᾶν συγκαθήμενον. Ἐδει τὴν τοῦ Θεοῦ Μητέρα τὰ τοῦ Γίοῦ κατακτήσασθαι, καὶ ὑπὸ πάσης ὡς Μητέρα Θεοῦ καὶ δούλην προσκυνηθῆναι τῆς αἵτίσεως. Άει μὲν γάρ ἐκ τῶν τεκόντων ὁ αἱλῆρος εἰς τοὺς παῖδας κάτεισι. Νῦν δέ, ὡς τις ἔφη σοφός, ἄνω ποταμῶν τῶν Ἱερῶν χωροῦσι πηγαί. 'Ο γάρ Γίος τῇ Μητρὶ τὴν σύμπασαν κτίσιν κατεδουλώσατο.

PG
96, 741

15. Δεῦτε τοιγαροῦν, καὶ ἡμεῖς σήμερον ἐօρτὴν ἔξεδιον τῇ Μητρὶ τοῦ 1957

Filiī sui tabernaculis collocaretur; et quemadmodum Dominus se in his quae Patris sui essent,¹ versari debere dixerat; sic quoque Matrem in Filii regia commorari conveniebat, id est in domo Domini, et in atriis domus Dei nostri.² Nam si in ea laetantium omnium habitatio est,³ ubinam fuisse causa laetitiae? « Oportebat eam, quae in partu illaesam servaverat virginitatem, suum corpus sine ulla corruptione etiam post mortem conservare. Oportebat eam, quae Creatorem ut puerum in sinu gestaverat, in divinis tabernaculis commorari. Oportebat sponsam, quam Pater despousaverat, in thalamis caelestibus habitare. Oportebat eam, quae Filium suum in cruce conspexerat, et, quem pariendo effugerat doloris gladium, pectore excepterat, ipsum Patri consentem contemplari. Oportebat Dei Matrem ea, quae Filii sunt, possidere et ab omni creatura tamquam Dei Matrem et ancillam excoli ».⁴ Quamquam enim haereditas a parentibus ad filios semper devolvitur, nunc tamen, ut eruditus eiusdem verbis utar, sacrorum fluminum fontes sursum cursum relegunt. Res quippe omnes conditas Filius Matri mancipavit.

PG
96, 742

15. Age igitur, nos quoque Dei Matri diem festum discessui ip- 1957

¹ Le. II, 49.² Ps. CXXXIII, 1.³ Ps. LXXXVI, 7.⁴ Inter virgulas significamus locum quem Pius PP. XII refert in Constitutione Apostolica *Munificentissimus Deus* (cf. A.A.S. 42 [1950] 761).

Θεοῦ ἑορτάσωμεν, οὐκ αὐλούς τινας καὶ κορύθαντας φέροντες, καὶ τὰ τῆς μητρὸς τῶν ψευδωνύμων θεῶν, ὡς αὐτοὶ λέγουσι, θιασεύοντες δργια, ἣν πολύτεκνον μυθοπλαστοῦσιν οἱ ἄφρονες, ὁ δὲ τῆς ἀληθείας λόγος παρίστησιν ἀτεκνον. Οία δαιμονες ταῦτα καὶ σκιώδη φαντάσματα, ὁ μὴ πεφύκασιν εἰκαίως ὑποκρινόμενοι, τῶν πλανωμένων τὴν ἀνοιαν ἐσχηκότες ἐπίκουρον. Γεννᾷς γάρ πᾶς ἐκ συνδυασμοῦ τὸ ἀσώματον; καὶ τίνα τρόπον μιχθήσεται; καὶ πᾶς Θεὸς τὸ μὴ δὲν μὲν πρότερον, πρὸς δὲ γένεσιν παραγόμενον; "Οτι γάρ ἀσώματον τὸ δαιμόνιον φῦλον, παντί που δῆλον, καὶ αὐτοῖς τοῖς τὰ νοητὰ τυφλώττουσιν ὅμματα. "Εφη γάρ που τῶν ἔκαυτοῦ λόγων ὁ "Ομηρος, τῶν ἀξίων αὐτοῦ θεῶν ὑφηγούμενος τὴν κατάστασιν.

«Οὐ πυρὸν ἐσθίουσιν, οὐ πίνουσιν αἴθιοπα οἶνον,
Τούνεκ' ἀναίμονές εἰσι, καὶ ἀθάνατοι καλέονται».

Οὐ σῖτον ἐσθίουσι, φησίν, οὐ τὸν θερμαντικὸν οἶνον * πίνουσι. Τούτου ^{*744} χάριν ἀναίμονές εἰσι, τουτέστιν αἷμα οὐκ ἔχουσι, καὶ ἀθάνατοι ὄνομάζονται. Καιρίως ὡς ἀληθῶς ἔφη τὸ «καλέονται». Ἀθάνατοι γάρ καλοῦνται· οὐκ εἰσὶ δὲ τοῦθ' ὅπερ καλοῦνται· τὸν γάρ τῆς κακίας τεθνήκασι θάνατον. 'Ημεῖς δὲ οἵς Θεός ἔστι τὸ λατρευόμενον, Θεὸς οὐκ μὴ δῆτος εἰς τὸ εἶναι παραγενόμενος, ἀλλ' ἀεὶ ἀν ἐκ τοῦ ἀεὶ δῆτος ὅπερ αἰτίων καὶ λόγον, καὶ ἔννοιαν

sius consentaneum obeamus, non tibias ferentes ac eorybantes, ac illius falsorum numinum matris, ut ipsi dicunt, divina orgia celebrantes, quam stulti homines multorum liberorum fuisse parentem fabulantur, ipsa autem veritas, nullos edidisse monstrat. Daemones enim ista sunt, atque umbrosa quaedam spectra, id quod natura non sunt, perperam fingentes, in subsidium accedente aberrantium hominum amentia. Quoniam enim modo id quod corpore vacat, ex concubitu gignat? Quomodo miscebitur? Quomodo id Deus erit, quod cum ante non esset, in ortum postea prodit? Nam quod daemonum natio corpore careat, inter omnes constat; etiam inter eos qui mentis oculis capti sunt. Ait enim in quodam operum suorum loco Homerus, dignorum se deorum statum exponens:

*Non panem comedunt, nec vino ardente potantur:
Unde cruore carent, immortalesque vocantur.*

Non panem edunt, inquit, non vinum quod calefaciat, * ob eamque causam sanguinis expertes sunt, et immortales appellantur. Ac proprie quidem dixit, *appellantur*. Immortales enim vocantur; at non sunt id quod vocantur, quippe qui vitii mortem obierunt. Nos vero qui Deum colimus; Deum, inquam, non ex nihilo productum, sed sempiternum ex sempiterno, omniisque causa, ratione, et cogitatione tum temporis, tum naturae superiorem; Dei Matrem honoramus ac veneramur. Non quod divinitatem eius ortum ex ea

καὶ χρόνου, καὶ φύσεως, Μητέρα Θεοῦ τιμῶμεν καὶ σέδομεν, οὐ τῆς αὐτοῦ θεότητος ἐξ αὐτῆς τὴν ἄχρονον ὑπογράφοντες γέννησιν· ἡ γὰρ τοῦ Θεοῦ λόγου γέννησις ἀχρονός τε καὶ τῷ Πατρὶ συναίδιος· δευτέραν δὲ καθομολογοῦμεν γέννησιν, καθ' ἔκουσιν σάρκωσιν, τὴν ταύτης αἵτιαν, καὶ εἰδότες, καὶ φάσκοντες. Σαρκοῦται γάρ ὁ ἀνάρχως ἀσώματος, δι' ἡμᾶς, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, ἵνα τῷ δόμοιῷ τὸν ὅμοιον διασώσηται· καὶ σαρκούμενος ἐξ ταύτης τῆς ἱερᾶς Παρθένου ἀσυμδάστως τίκτεται, αὐτὸς μένων ὅλος Θεός, καὶ ὅλος γινόμενος ἀνθρωπός, αὐτὸς ὅλος Θεός μετὰ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, καὶ ὅλος ἀνθρωπός μετὰ αὐτοῦ ὑπερθέου θεότητος. Οὕτω Θεοῦ Μητέρα τὴν Παρθένον ταύτην γινώσκοντες, τὴν ταύτης πανηγυρίζομεν κοιμησιν, οὐ Θεὸν ταύτην φημίζοντες· ἀπαγε, τῆς Ἑλληνικῆς τερθρείας τὰ τοιαῦτα μυθεύματα· ἐπεὶ καὶ θάνατον αὐτῆς καταγγέλλομεν· ἀλλὰ σαρκωθέντος Θεοῦ Μητέρα γινώσκοντες.

PG
96, 744

1958

16. Ταύτην ἄσμασι Ἱεροῖς εὐφῆμισωμεν σήμερον, οἱ Χριστοῦ λαὸς καὶ εἶναι πεπλουτηκότες, καὶ λέγεσθαι. Ταύτην παννύχοις τιμήσωμεν στάσεσι· ταύτην ψυχῆς τε καὶ σώματος ἀγνότητι τέρψωμεν, τὴν δοντῶς ἀγνήν μετὰ Θεὸν ὑπέρ ἀπαντας· πέψυκε γάρ πως τοῖς δόμοιοις τὰ δόμοια ἐπαγάλλεσθαι. Ταύτην ἐλέω καὶ συμπαθείᾳ τῶν ἐνθεῶν θεραπεύσωμεν. Εἰ γὰρ ἐπ' οὐδενὶ ὡς ἐλέω Θεός θεραπεύεται, τίς ἀντερεῖ μὴ τοῖς Ἰσοις καὶ τὴν τούτου Μητέρα ἐπιφαιδρύνεσθαι; Αὕτη τὴν ἄφατον τῆς τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης ἐδημο-

traxisse statuamus (Dei siquidem generatio tempore caret, eamdemque cum Patre aeternitatem habet), verum secundum nativitatem confitemur, per voluntariam carnis susceptionem, cuius causam et novimus, et laudibus efferimus. Propter nos enim ac nostrae salutis causa incarnatur, qui sine initio incorporeus est; ut simili per simile salutem afferat: atque assumpta sine virili complexu carne, ex hac sacra Virgine paritur, ipse totus Deus manens, et totus homo factus: ipse totus Deus una cum carne sua, totusque homo cum sua divinitate. Ad hunc modum Dei matrem Virginem istam agnoscimus, eiusque dormitionem celebramus; non Deam hanc esse praedicantes (Graecarum praestigiarum sunt eiusmodi figmenta); quippe cum ipsius mortem nuntiemus: sed Dei incarnati Matrem agnoscentes.

PG
96, 743

1958

16. Hanc nos qui eo locupletati sumus, ut Christi populus, et simus, et dicamur, sacris hodie canticis praedicemus: hanc nocturnis stationibus honoremus. Hanc animi et corporis munditia oblectemus: hanc, inquam, vere puram, atque omnibus, post Deum, puritate praestantem. Solent enim similia similibus exsultare. Hanc misericordia et commiseratione erga egenos colamus et observemus. Si nulla re perinde atque misericordia Deus colitur; quin iisdem quoque rebus eius mater oblectetur, quis eat inficias? Haec ineffabilem divinae nos dilectionis abyssum explicavit. Per hanc diuturnum

σίευσεν ἄδυσσον. Διὸ ταύτης ἡμῖν ὁ πρὸς τὸν Κτίστην πολυχρόνιος καταλέλυται πόλεμος. Διὸ ταύτης ἡμῖν αἱ πρὸς αὐτὸν καταλλαγαὶ ἐκροτήθησαν, καὶ εἰρήνη, καὶ χάρις δεδώρηται, καὶ ἀγγέλοις συγχορεύουσιν ἄνθρωποι, καὶ τέκνα Θεοῦ οἱ πρὶν ἡτιμημένοι κατέστημεν. Ἐκ ταύτης τὸν βότρυν τῆς ζωῆς ἐτρυγήσαμεν· ἐκ ταύτης τῆς ἀφθαρσίας τὸν βλαστὸν ἐδρεψάμεθα. Αὕτη πάντων τῶν ἀγαθῶν ἡμῖν προμνήστρια γέγονεν. Ἐν ταύτῃ ὁ Θεὸς μὲν ἄνθρωπος, καὶ Θεὸς ὁ ἄνθρωπος γέγονε. Καὶ τί τούτου παραδοξότερον; τί τούτου μακαριώτερον; Ἰλιγγιῶ τῷ φόδῳ, δεδιώς τὸ λαλούμενον. Σὺν Μαριάμ τῇ προφήτιδι, ὃ νεάνιδες ψυχαί, μετὰ τυμπάνων χορεύσωμεν, νεκροῦντες τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς· τοῦτο γάρ τὸ μυστικὸν τύμπανον· ἀλαλάξωμεν ἐπὶ τῆς κιβωτοῦ τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ ψυχῶν ἀλαλάγμασι, καὶ τείχη πεσοῦνται· Ἱεριχούντια, τῶν ἐναντίων λέγω δυνάμεων τὰ δυσμενῆ δχυρώματα. Μετὰ Δαΐδ σκιρτήσωμεν Πνεύματι· ἡ κιβωτὸς γάρ Κυρίου σήμερον καταπέπαυται. Μετὰ Γαΐριὴλ τοῦ τῶν ἀγγέλων πρωτοστάτου βοήσωμεν· «Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ * Κύριος μετὰ σου». Χαῖρε, τὸ τῆς χαρᾶς ἀδαπάνητον πέλαγος. Χαῖρε, τὸ μόνον τῆς λύπης ἔξαλειπτρον. Χαίροις, πάσης χαρδίας ἀκεσώδυνον φάρμακον. Χαίροις, δι’ ἣς παρωθεῖται μὲν θάνατος, ἡ δὲ ζωὴ εἰσκεκόμισται.

17. Σύ, ὁ τάφων ιερῶν ιερώτατε, μετά γε τὸν ζωαρχικὸν τοῦ Δεσπότου

illud bellum, quod cum Creatore gerebatur, profligatum fuit. Per hanc nobis cum eo reconciliatio sancita, paxque et gratia donata est: unde angeli una cum hominibus choros agitant, et qui prius contemptui eramus, Dei filii effecti sumus. Ex ea vitae uvam collegimus: ex ea immortalitatis germen excerptsimus. Haec nobis omnia bona conciliavit. In hac Deus homo factus est, et homo Deus: quo quid mirificum magis? Quid beatius? Evidem metu aestuo, id quod loquor extimescens. Cum Maria prophetissa,¹ o animae adolescentiae, assumptis tympanis choreas agitemus; hoc est membra quae sunt super terram, mortificemus:² hoc enim est, quod tympanum mystice significat. Ob arcam Domini iubilemus, et muri Iericho,³ sive infestae adversariorum potestatum munitiones corrulent. Cum Davide Spiritu saltemus:⁴ hodie enim arca Domini requiescit. Cum Gabriele angelorum antesignano clamemus: *Ave, gratia plena, Dominus tecum.*⁵ Ave, plena gratia, inexhaustum gaudii * pelagus. Ave, unica moeroris obliteratio. Ave, pharmacum dolorem ex omni corde pellens. Ave, per quam mors expulsa est, vita autem importata.

17. Iam vero, o sacrorum omnium sepulcrorum, saltem post

¹ Exod. XV, 20.

² Coloss. III, 5.

³ Iosue VI, 20.

⁴ II Reg. VI, 14.

⁵ Lc. I, 28.

τάφον, δε πηγή οὐπῆρξε τῆς ἀναστάσεως· ὡς γὰρ ἐμψύχῳ σοι διαλέξομαι· ποῦ χρυσὸς δὲ ἀκέδηλος, δν ἀποστόλων χεῖρες ἐν σοὶ ἐθησαύρισαν; ποῦ πλοῦτος δὲ ἀδαπάνητος; ποῦ τὸ θεοδόχον κειμήλιον; ποῦ ἡ ἐμψυχὸς τράπεζα, ποῦ δὲ καὶνὸς τόμος, ἐν δὲ ἀφράστως δὲ Θεὸς Λόγος χειρὸς ἀνευ ἐγγέγραπται; ποῦ ἡ τῆς χάριτος ἀβύσσος; ποῦ τῶν ἱαμάτων τὸ πέλαγος; ποῦ ἡ ζωοτόκος πηγὴ; ποῦ τὸ πολυπόθητον σῶμα τῆς Θεοτόκου καὶ πολυέραστον; Τί ζητεῖτε ἐν τάφῳ τὴν πρός τὰ οὐράνια μετεωρισθεῖσαν σκηνώματα; Τί με τῆς φθορᾶς εὐθύνας εἰσπράττεις; οὐ μοι δύναμις τοῖς θείοις ἀντιτείνειν κελεύσμασι. Τὰς σινδόνας καταλιπόν τὸ σῶμα τὸ ιερόν τε καὶ ἄγιον, καὶ μοι τοῦ ἀγιασμοῦ μεταδεδωκός, καὶ μύρον, καὶ εὐωδίας ποιῆσαν ἀνάπλεων, καὶ θεῖον ἀπεργασάμενον τέμενος, ἀνάρπαστον οἴχεται, δορυφορούντων ἀγγέλων, καὶ ἀρχαγγέλων, καὶ πασῶν τῶν οὐρανίων δυνάμεων. Νῦν ἐμὲ περιέπουσιν ἄγγελοι. Νῦν ἐν ἐμοὶ θεία χάρις αὐλίζεται. Ἔγὼ νοσοῦσιν ἵατρεῖον ἀλεξίπονον πέφηνα. Ἔγὼ πηγὴ ἱαμάτων ἀένναος. Ἔγὼ δαιμόνων ἀλεξιτήριον. Ἔγὼ πόλις φυγαδευτηρίου τοῖς προσφεύγουσι πέφυκα. Προσέλθετε πίστει, λαοί, καὶ ποταμηδὸν ἀρύσασθε τὰ χαρίσματα. Ἀδιάκριτον τὴν πίστιν κεκτημένοι προέλθετε. «Οἱ διψῶντες ἐφ' ὅδῷ πορεύεσθε», Ἡσαΐας παρακελεύεται, «καὶ ὅσοις

Domini sepulcrum, quod vitae initium dedit, resurrectionisque fons fuit, sacratissimum (tecum enim tamquam animatum esses, mihi sermo erit), ubi tandem illud sincerum aurum est, quod apostolorum manus in te condiderunt? ubi inexhaustae opes? ubi pretiosum monile, quod vitam suscepit? ubi animata mensa? ubi novus tomus, in quo ineffabili ratione Deus Verbum citra manus operam inscriptus est? ubi gratiae abyssus? ubi sanationum pelagus? ubi fons ex quo vita parta est? ubi denique sacratissimum illud atque amabilissimum corpus Dei Genitricis? Quid eam in sepulcro quaeritis, quae ad coelestia tabernacula elata est? Quid custodiae rationem a me exposcitis? Non eae meae vires, ut divinis iussis relucter. Relicta sindone, sacrum illud et sanctum corpus quod sanctitatem mecum communicavit, meque unguento et suavissimo odore implevit, ac divinum delubrum effecit: abreptum hinc sursum abiit, stipantibus angelis et archangelis, omnibusque coelorum virtutibus. Nunc me angeli observant. Nunc in me divina gratia habitat. Ego officina medicinae aegrotantibus evasi. Ego fons sanitatum perennis. Ego daemonum profligatio. Ego iis qui ad me confugiunt, civitas refugii. Accedite, populi, cum fide, et gratiarum dona affluentissime haurite. Accedite, qui fide minime ambigua estis. *Sitientes, venite ad aquas, exhortatur Esaias, et qui non habetis argentum, venite, et emite sine pretio.*¹ Ego universis evangelice clamo: Quisquis morborum

¹ Isa. LV, 1.

οὐκ ἔστιν ἀργύριον, πορευθέντες ἀγοράσατε ἄνευ τιμῆς». Ὑγώ πᾶσιν εὐαγγελικῶς ἀνακέραχα· Ὁ διψῶν νοσημάτων ἴασιν, ψυχικῶν παθῶν ἀπολύτρωσιν, ἀμαρτημάτων ἐξάλειψιν, παντοίων ἐπιφορῶν ἀλλοτρίωσιν, οὐρανῶν βασιλείας ἀνάπτωσιν, πίστει προσερχέσθω πρός με, καὶ ἀρυσάσθω ἡεῖθρον τῆς χάριτος πολυδύναμον καὶ πολύχρονον. «Ωσπερ γὰρ τοῦ ὑδατος ἡ ἐνέργεια ἀπλῇ καὶ μία τυγχάνουσα, ὡς δὲ γῆς καὶ ἀέρος, καὶ τοῦ παμφαοῦς ἥλιου, ἐκάστῳ τῶν μετόχων διαφόρως πρός τὸ κατάλληλον τῆς φύσεως μεταβάλλεται, καὶ γίνεται ἐν ἀμπέλῳ μὲν οἶνος, ἐν ἐλαιῷ δὲ ἔλαιον οὕτω καὶ ἡ χάρις, ἀπλῇ καὶ μία τυγχάνουσα, πουάλως καὶ ἀναλόγως πρός τὴν ἐκάστου χρείαν εὑρεγετεῖ τοὺς μετέχοντας. Οὐκ ἔξ οἰκείας τὴν χάριν κέκτημαι φύσεως. Τάφος ἅπας δυσωδίας ἀνάπλεως, κατηφείας πρόξενος, εὐφροσύνης ἀντίπαλος. Μύρον πολύτιμον δέδεγμαί, καὶ τῆς εὐωδίας μετείληφα, καὶ τὸ μύρον οὕτως εὐῶδες καὶ δραστικώτατον, ὡς μικρῷ παραθέσει ἀναφαίρετον δωρήσασθαι τὴν μετάληψιν ἀμεταμέλητα γὰρ ὄντως τὰ θεῖα χαρίσματα· πηγὴν εὐφροσύνης ἐξένισα, καὶ ταύτης ἀένναον ἐπλούτησα τὴν ἀνάδηλυσιν.

1959

18.² Ὁράτε, φίλοι Πατέρες καὶ ἀδελφοί, οἷα πρὸς ἡμᾶς ὁ πανευκλεής ἀποτείνεται τάφος· καὶ διταύτη ταῦτα οὕτως ἔχει, καὶ ἐν τῇ Εὐθυμιακῇ Ἰστορίᾳ τρίτῳ λόγῳ, κεφαλαίῳ τεσσαρακοστῷ οὕτως αὐτολεξεὶ γέγραπται· «Εἴρη-

PG
96, 748

sanationem sitit, vitiorum animi depulsionem, peccatorum abstersionem, quarumcumque calamitatum submotionem, regni coelestis requiem, ad me cum fide veniat, donumque gratiae efficacissimum atque utilissimum exhauiat. Quemadmodum enim aquae virtus et actio, ut et terrae aërisque, ac splendidissimi solis, simplex licet atque una sit, varie tamen et secundum earum rerum quae ipsius participes sunt, naturam immutatur, fitque in vite quidem vinum, in oliva oleum; ita quoque gratia, quamvis simplex et una sit, varie tamen et pro uniuscuiusque utilitate, eos a quibus percipitur, beneficio afficit. Nec vero gratiam hanc a mea natura habeo. Sepulcrum omne fetore plenum est, moeroris causa, et laetitiae hostis. Verum pretiosum unguentum suscepi, ex quo suavis odor mihi impertitus est: hocque unguentum ea suavitate tantaque vi praeditum est, ut vel leviter admotum, fructum eiusmodi afferat, quod auferri non possit. Sine poenitentia enim sunt divina dona.¹ Gaudi fontem hospitio excepti, perennisque huius scaturiginis divitiis affluo.

1959

18.² Videlis, amicissimi Patres et Fratres, quibus ad nos verbis celeberrimum hoc sepulcrum utatur. Quod autem haec ita se habeant, liquet ex Euthymiaca Historia, in qua lib. III, cap. 40, ita diserte scriptum est: «Superius diximus, quemadmodum sancta

PG
96, 747¹ Rom. XI, 29.² Secundum Mitchel, n. 18 est interpolatio. Cf. Lau 171, et Al 565.

ται μὲν ἀνωτέρῳ, ὡς πολλάς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀνήγειρε τῷ Χριστῷ ἔκκλησίας ἡ ἐν ἀγίοις Πουλχερίᾳ. Μία δὲ τούτων ἐστὶ καὶ ἡ ἐν Βλαχέρναις οἰκοδομηθεῖσα ἐν ἀρχῇ τῆς βασιλείας τοῦ τῆς θείας λήξεως Μαρκιανοῦ. Οὗτοι τοι γαροῦν ἐκεῖσε σεβάσμιον οἶκον τῇ πανυμνήτῳ καὶ παναγίᾳ Θεοτόκῳ καὶ Ἀειπαρθένῳ Μαρίᾳ οἰκοδομήσαντες, καὶ παντὶ κόσμῳ κοσμήσαντες τὸ ταύτης πανάγιον καὶ θεοδόχον ἀνεζήτουν σῶμα· καὶ μετακαλεσάμενοι Ἰουδενάλιον τὸν Ἱεροσολύμων ἀρχιεπίσκοπον, καὶ τοὺς ἀπὸ Παλαιστίνης ἐπισκόπους τότε ἐν τῇ βασιλευούσῃ ἐνδημοῦντας πόλει, διὰ τὴν τὸ τηνικαῦτα ἐν Χαλκηδόνι γενομένην σύνοδον, λέγουσιν αὐτοῖς· Ἀκούομεν εἶναι ἐν Ἱεροσολύμοις τὴν πρώτην καὶ ἔξαρτον τῆς παναγίας Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας ἐκκλησίαν ἐν χωρίῳ Γεθσημανῇ καλουμένῳ, ἐνθα τὸ ζωηφόρον αὐτῆς σῶμα κατετέθη ἐν σορῷ. Βουλόμεθα τοίνυν τοῦτο τὸ λείψανον ἀναγαγεῖν ἐνταῦθα εἰς φυλακτήριον τῆς βασιλευούσης ταύτης πόλεως. Ὑπολαβὼν δὲ Ἰουδενάλιος, ἀπεκρίθη· Τῇ μὲν ἀγίᾳ καὶ θεοπνεύστῳ Γραφῇ οὐκ ἐμφέρεται τὰ κατὰ τὴν τελευτὴν τῆς ἀγίας Θεοτόκου Μαρίας· ἐξ ἀρχαίας δὲ καὶ ἀληθεστάτης παραδόσεως παρειλήφαμεν, διτὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐνδέξου κοιμήσεως αὐτῆς, οἱ μὲν ἀγίοι σύμπαντες ἀπόστολοι, ἐπὶ * σωτηρίᾳ τῶν ἔθνῶν τὴν οἰκουμένην διαθέοντες, ἐν καιρῷ ῥοπῇ μετάρσιοι συνήχθησαν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ πρὸς αὐτὴν οὕσιν, ὅπτασία αὐτοῖς ἀγγειλικὴ γέγονε, καὶ θεία ὑμνῳδία ἤκουότεο κρειτόνων Δυνάμεων. Καὶ οὕτω θείᾳ δόξῃ καὶ ἐπουρανίῳ

*749

Pulcheria in urbe Constantinopolitana plures ecclesias construxit. Harum una est illa, quae in Blachernis aedificata fuit primis annis imperii Marciani, divinae memoriae. Cum itaque laudatissimae sanctissimaeque Dei Genitrici perpetuaeque virginis Mariae venerandam aedem illic exstruxissent, omnique ornamentorum genere decorassent, sacrosanctum quod Deum suscepit corpus conquirebant: accitoque Iuvenali Hierosolymorum archiepiscopo, et Palaeostinae pontificibus, qui tum ob concilium Chalcedone coactum in urbe regia versabantur, his eos verbis alloquuntur: «Hierosolymis primariam et egregiam Dei Genitricis ac perpetuae virginis Mariae ecclesiam esse audivimus, in eo loco qui Gethsemane vocatur, ubi eius corpus quod vitam tulit, in loculo conditum est. Volumus ergo has reliquias istuc afferri, ut imperatrici huius civitati praesidio sint». Ad haec Iuvenalis ita respondit: «Etsi, quae in sanctae Dei Genitricis morte contigerunt, sanctae ac divinitus inspiratae Scripturae paginis minime prodita sint; tamen ex antiqua et verissima traditione accepimus, quod gloriosi ipsius dormitionis tempore universi quidem sancti apostoli, qui orbem terrarum * ob gentium salutem peragrabant, momento temporis in sublime elati, Hierosolymam convenerunt, cumque illie essent, eis visio apparuit angelica, et

*750

εἰς χεῖρας Θεοῦ τὴν ἀγίαν παρέθετο ψυχὴν ἀρρήτῳ τινὶ λόγῳ. Τὸ δὲ θεοδόχον αὐτῆς σῶμα μετὰ ἀγγελικῆς καὶ ἀποστολικῆς ὑμνωδίας ἐκκομισθέν, καὶ κηδευθέν, ἐν σορῷ τῇ ἐν Γεθσημανῇ κατετέθη: ἐν φῷ τόπῳ ἐπὶ τρεῖς ἡμέραις ἡ τῶν ἀγγέλων χοροστασίᾳ καὶ ὑμνωδίᾳ δίεμενεν ἀπαυστος. Μετὰ δὲ τὴν τρίτην ἡμέραν τῆς ἀγγελικῆς ὑμνωδίας παυσαμένης, παρόντες οἱ ἀπόστολοι, ἐνδις αὐτοῖς ἀπολειφθέντος Θωμᾶ, καὶ μετὰ τὴν τρίτην ἡμέραν ἐλθόντος, καὶ τὸ θεοδόχον σῶμα προσκυνήσαι βουληθέντος, ἤνοιξαν τὴν σορόν. Καὶ τὸ μὲν σῶμα αὐτῆς τὸ πανύμνητον οὐδαμῶς εὑρεῖν ἡδυνήθησαν, μόνα δὲ αὐτῆς τὰ ἐντάφια κείμενα εὑρόντες, καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν ἀφάτου εὐώδίας ἔμφυρηθέντες, ἥσφαλίσαντο τὴν σορόν. Καὶ τὸ τοῦ μαστηρίου τὸ θαῦμα ἐκπλαγέντες, τοῦτο μόνον εἶχον λογίζεσθαι, διτιπερ ὁ εὐδοκήσας κατ' ίδιαν ὑπόστασιν σαρκωθῆναι καὶ ἐνανθρωπῆσαι ἐξ αὐτῆς, καὶ γεννηθῆναι σαρκὶ Θεὸς Λόγος καὶ Κύριος τῆς δόξης, καὶ μετὰ τὸν τόκον τὴν αὐτῆς ἀφθορον παρθενίαν διαιρυλάξας, αὐτὸς εὐδόκησε καὶ μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀποβίωσιν, τὸ ταύτης ἄχραντον καὶ ἀμίαντον σῶμα τῇ ἀφθορσίᾳ τιμῆσαι, καὶ μεταθέσει πρὸ τῆς κοινῆς καὶ καθολικῆς ἀναστάσεως. Παρῆσαν δὲ τότε σὺν τοῖς ἀπόστολοις, ὃ τε τιμιώτατος Τιμόθεος ὁ ἀπόστολος καὶ τῆς Ἐφεσίων πρῶτος ἐπίσκοπος, καὶ Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, καθὼς αὐτὸς ὁ μέγας Διονύσιος μαρτυρεῖ ἐν τοῖς περὶ τοῦ μακαρίου Ἱεροθέου καὶ αὐτοῦ τότε παρόντος, πρὸς

divina melodia audita est supernarum Potestatum. Et sic cum sancta et coelesti gloria animam sanctam Deo commendavit: eius autem corpus quod Deum suscepserat, cum angelico et apostolico cantu elatum, in loculo Gethsemani depositum est: quo in loco angeli totos tres dies choros agere et canere non destiterunt. Post tres autem dies angelico cantu cessante, qui aderant apostoli, cum unus Thomas qui abfuerat, post diem tertium venisset, et quod Deum tulerat corpus adorare voluisse, tumulum aperuerunt. Ac laudatissimum quidem illius corpus nequaquam invenire potuerunt: cum autem iacentia lintea reperissent, atque inenarrabili qui ex eis proficisebatur odore perfusi essent, loculum clauiserunt. Tum mysterii obstupefacti oraculo, hoc solum cogitare potuerunt, quod cui placuit ex Maria virgine in persona propria carnem sumere, et hominem ex ea fieri et nasci, Deus Verbum et Dominus gloriae, qui post partum incorruptam eius servavit virginitatem, eidem placuit, et ipsius postquam migravit, immaculatum corpus incorruptione et translatione ante communem et universalem resurrectionem honorare. Aderant tunc cum apostolis sanctissimus apostolus et primus Ephesiorum episcopus Timotheus, et Dionysius Areopagita, sicut magnus ipse Dionysius testatur in his quae de beato Hierotheo, qui ipse

τὸν ῥηθέντα ἀπόστολον Τιμόθεον πονηθεῖσι λόγοις, οὐτωσὶ λέγων: «Ἐπειὶ καὶ παρ’ αὐτοῖς τοῖς θεολόγοις ἡμῶν Ἱεράρχαις, ἥνικα καὶ ἥμεῖς, ὡς οἰσθα καὶ αὐτός, καὶ πολλοὶ τῶν Ἱερῶν ἡμῶν ἀδελφῶν ἐπὶ τὴν θέαν τοῦ ζωαρχικοῦ σώματος συνεληλύθαμεν· παρῆν δὲ καὶ ὁ ἀδελφόθεος Ἰάκωβος, καὶ Πέτρος, ἡ κορυφαία καὶ πρεσβυτάτη τῶν θεολόγων ἀκρότητες. Εἴτα ἐδόκει μετὰ τὴν θέαν ὑμνῆσαι τοὺς Ἱεράρχας ἀπαντας, ὡς ἔκαστος ἦν ἴκανός, τὴν ἀπειροδύναμιν ἀγαθότητα. *τῆς θεαρχικῆς εὐσθενείας. Πάντων ἐκράτει μετὰ τοὺς θεολόγους, ὡς οἰσθα, τῶν ἄλλων Ἱερομυστῶν, δλος ἐκδημῶν, δλος ἐξιστάμενος ἔσωτοῦ, καὶ τὴν πρὸς τὰ ὑμνούμενα κοινωνίαν πάσχων, καὶ πρὸς πάντων, ὃν ἡκούετο, καὶ ἑωράτο, καὶ ἐγινώσκετο, καὶ οὐκ ἐγίνωσκε, θεόληπτος εἶναι καὶ θεῖος ὑμνολόγος κρινόμενος. Καὶ τί ἂν σοι περὶ τῶν ἐκεῖ θεολογηθέντων λέγοιμι; καὶ γάρ εἰ μὴ καὶ ἔσωτοῦ ἐπιλέλησμαι, πολλάκις οἶδα παρὰ σοῦ καὶ μέρη τινὰ τῶν ἐνθεαστικῶν ἐκείνων ὑμνωδιῶν ἐπακούσας». Καὶ ταῦτα οἱ βασιλεῖς ἀκούσαντες, ἥτησαν αὐτὸν τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἰουδενάλιον τὴν ἀγίαν ἐκείνην σορὸν μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ τῆς ἐνδόξου καὶ παναγίας θεοτόκου Μαρίας ἴματίων βεδουλλωμένην ἀσφαλῶς αὐτοῖς ἀποσταλῆναι· καὶ ταῦτην ἀποσταλεῖσαν κατέθεντο ἐν τῷ ἐν Βλαχέρναις δομηθέντι σεβασμίῳ οἴκῳ τῆς ἀγίας Θεοτόκου. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως.

*752

tunc aderat, ad praedictum apostolum Timotheum scripsit in haec verba: *Quandoquidem apud ipsos etiam a Deo afflatos sacrorum antistites, quando nos quoque, ut nosti, et multi ex sacris nostris fratribus ad contuendum corpus quod vitae principium dedit, ac Deum suscepit, convenissemus (aderat autem et Domini frater Iacobus, et Petrus, supremus praestantissimusque apostolorum vertex) tum viso corpore placuit omnibus, prout quisque poterat, hymnis celebrare infinitam bonitatem divinae potentiae: post theologos, omnes alios sacrorum praecones, ut non te fugit, superabat, totus exceedens, totus extra se raptus, atque *ita affectus, ut cum his quae canebat, copulatus videretur et ab omnibus qui ipsum audiebant et videbant, et quibus, sive notus, sive ignotus erat, Numine correptus divinusque plane hymnorū auctor censeretur. Quid autem de his quae divine illuc dicta sunt, ad te sermonem habeam, cum ipse nisi mei ipse oblitus sum, nonnullas etiam divinorum illorum cantuum partes saepe a te me audivisse noverim. His imperatores auditis, ab archiepiscopo Iuvenali petierunt sanctum illum loculum una cum gloriosae et sanctissimae Dei Genitricis vestibus, quae in eo positae erant, ad se mitti, sigillo communitum. Quem cum accepissent, in veneranda aede Sanctae Dei Matris, quae in Blachernis sita est, deposuerunt. Atque ita quidem haec gesta sunt ».*

*751

19. Τί δέ πρὸς τὸν τάφον ἡμεῖς ἀντιφήσοιμεν; Ἡ μὲν σὴ χάρις ἀνελλιπῆς καὶ ἀένναος, ἀλλ' οὐ τόποις ἡ θεία περιορίζεται δυνάμις, οὐδὲ αἱ τῆς Θεομήτορος ἐνεργεσίαι· εἰ γὰρ μόνῳ τῷ τύμβῳ περιεγράφοντο, ὀλίγοις ἀνὴ δωρεὰ ἐπεθειάζετο. Νῦν δὲ ἐν πᾶσι τοῦ κόσμου τοῖς πέρασιν ἀφθόνως διανεμέμηται. Τὴν μνήμην τοίνυν τὴν ἡμετέραν ταμεῖον τῆς Θεοτόκου κατασκευάσωμεν. Τοῦτο δὲ ἔσται πῶς; Παρθένος αὕτη, καὶ φιλοπάρθενος· ἀγνὴ πέφυκεν αὕτη, καὶ φίλαγνος. "Ἄν οὖν σὺν τῷ σώματι καὶ τὴν μνήμην ἀγνίσωμεν, ἐνημημένην τὴν αὐτῆς χάριν απησύμεθα. Φεύγει γὰρ ἵλυν ἄπασαν, καὶ τὰ βορδοράδη πάθη ἐκτρέπεται. Γαστριμαργίαν βδελύσσεται, τῆς αἰσχίστης πορνείας ἔχθραίνει τοῖς πάθεσι· ταύτης τοὺς μυσταρύς λογισμούς ὡς ἔχιδνῶν φεύγει γεννήματα· λόγους αἰσχρούς τε καὶ εὐτραπέλους ἀπωθεῖται καὶ ἄσματα· μῆρα πορνικὰ ἀποσείται· μισεῖ θυμοῦ τὰ οἰδήματα, ἀπανθρωπίαν καὶ ἕριδας οὐ προσίεται· κενοδοξίαν τὴν ματαιόπονον ἀποστρέφεται· ὅγκῳ ὑπερηφανίᾳς ἔχθρωδῶς ἀντιτάσσεται· μνησικαίαν μισεῖ, τὴν σωτηρίας ἀντίπαλον· πᾶσαν κακίαν ὡς ἵον θανατηφόρον λογίζεται, τούτων δὲ χαίρει τοῖς ἐναντίοις. Τὰ γὰρ ἐναντία τῶν ἐναντίων ίάματα. Νηστείᾳ, καὶ ἐγκρατείᾳ, καὶ φαλμικοῖς ἐπιτέρπεται ἄσμασιν· ἀγνείᾳ, καὶ παρθενίᾳ, καὶ σωφροσύνῃ συγγίθεται. Καὶ πρὸς ταύτας εἰρήνην ἄγει ἀένναον, καὶ φιλοφρόνως ταύτας

19. Quod porro nos vicissim ad sepulcrum dicemus? Tua equidem gratia perennis atque indeficiens est: caeterum divina vis minime locis circumserbitur, nec Matris beneficia in solo monumento commorantur. Nam si sepulcro solo definirentur, pauci admodum hiusmodi dono divinitus imbuerentur. Atqui in omnibus orbis finibus illud se copiose diffundit. Ac proinde curemus, ut mens memoriaque nostra Dei Genitricis promptuarium fiat. Quo autem pacto id assequemur? Virgo ipsa est, et virginum amans: casta est, et castitatis amans. Quocirca, si cum corporis, tum etiam memoriae castitatem colamus, gratiam ipsius adipiscemur. Lutum siquidem omne fugit, ac coenosas affectiones tamquam genimina viperarum. Ingluviem exsecreatur, foedissimae scortationis vitiis infensa est: turpes sermones et cantus propellit; meretricia unguenta reiicit: irae tumorem odit: inhumanitatem, invidiam, et simultates non admitit: inanem gloriam variis se laboribus frangentem aversatur: superbiae fastui hostili animo resistit: iniuriarum recordationem exhorret uti salutis adversariam: vitium denique omne tamquam lethale venenum reputat: horum autem contrariis delectatur. Contraria enim contrariorum medicamenta sunt. Ieiunio, continentia, psalmorum cantibus gaudet: cum puritate, virginitate, et pudicitia illi pulchre convenit, perennemque cum illis pacem colit, et humane eas et comiter exosculatur. Pacem, et animi lenitatem complectitur: caritatem, mi-

ἀσπάζεται. Εἰρήνην καὶ πρᾶσον περιπτύσσεται φρόνημα, ἀγάπην, καὶ ἔλεον, καὶ ταπείνωσιν ὡς οἰκείας τροφούς ἀγκαλίζεται. Καὶ συνελόντα φάναι, ἐπὶ πάσῃ μὲν κακίᾳ, κατηφείᾳ δυσχεραίνουσα, πάσῃ δὲ ἀρετῇ ὡς οἰκείῳ χαρίσματι ἐπογάλλεται. Εἴ οὖν τὰς προτέρας ἐκθύμως κακίας ἐκελίνωμεν, τὰς δὲ ἀρετὰς πάσῃ σπουδῇ ἀγαπήσωμεν, καὶ ταύτας συνομίλους κτησώμεθα, θαμινὰ πρὸς τοὺς οἰκείους οἰκέτας ἐλεύσεται, τὴν ἀπάντων τῶν ἀγαθῶν σὺν αὐτῇ ἐφελκομένη ὁμήγυριν, καὶ Χριστὸν τὸν αὐτῆς Γίόν, καὶ τῶν ἀπάντων Βασιλέα καὶ Κύριον ἐνοικοῦντα ταῖς ἡμετέραις καρδίαις συμπαραλήψεται· φῶ δόξα, τιμὴ, κράτος, μεγαλοσύνη * τε καὶ μεγαλοπρέπεια, σὺν τῷ ἀνάρχῳ Πατρί, καὶ τῷ ἀρίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων.
Ἄμην.

*753

**PG
96, 753** Homilia III in Dormitionem B. V. Mariae. 1. Ἐθος ἐστὶ τοῖς
έρωτικῶς πρός τι διακειμένοις, ἐπὶ γλώσσης ἀεὶ τοῦτο φέρειν, καὶ τῷ νῷ,
νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν φαντάζεσθαι. Μή μέ τις οὖν εὐθυνέτω, εἰ τρίτον
ἐπὶ τοῖς προλαβοῦσι δυσὶ τὸ παρὸν ἐποιησάμην ἐφύμνιον τῇ Μητρὶ τοῦ Θεοῦ
μου, ὥσπερ τι δᾶρον ἔξδιον· οὐ γὰρ αὐτῇ χαριζόμενος, ἀλλ' ἐμαυτῷ καὶ
τοῖς παροῦσιν ὑμῖν, δι θεῖον καὶ ιερὸν σύστημα, δύον ψυχωφελές καὶ σωτή-
ριον προτιθεὶς τῇ ιερᾶ ταύτῃ νυκτὶ κατάλληλον, καὶ πνευματικὴν θυμηδίαν

sericordiam, et humanitatem, tamquam alumnas suas, ulnis fovet. Atque, ut rem paucis perstringam, quolibet vitio tristitia afficitur et indignatur; qualibet virtute, uti proprio suo munere, laetatur. Quamobrem si vitia alaci animo vitemus, et virtutes omni studio persequamur, easque socias adhibeamus, frequens ipsa ad famulos suos veniet, et secum bonorum omnium agmen trahet, Christumque Filium suum, et omnium Regem ac Dominum, una assumet, qui * in cordibus nostris habitet; cui cum Patre et sanctissimo Spiritu, gloria, honor, potestas, maiestas, et magnificentia, nunc et semper, et in saecula saeculorum. Amen.

*754

PG
96, 754 Homilia III in Dormitionem B. V. Mariae. 1. Eorum qui rei
alicuius amore flagrant, haec consuetudo est, ut illud in ore et mente
perpetuo ferant, idque noctu diuque sibi repraesentent. Ne me igitur
quispiam redarguat, si post duos quos pronuntiavi laudatorios ser-
mones, tertium hunc quoque habeam, quem Dei mei Matri tamquam
munus ob eius excessum deferam: non ut illi gratiae aliquid ex me
accidat, sed mihi potius, vobisque qui adestis, o divine et sacer coe-
tus, utile animis et salutare, ac sacrosanctae huicce nocti accommo-
dum obsonium apponam, spiritualisque oblectationis lucrum affe-
ram. Esculentorum quippe nos, ut videtis, inopia cepit. Quamob-
rem convivium vobis extemporaneum paro, quod licet nec muni-
ficentissimum sit, nec ea dignum quae nos invitavit, attamen fa-

έμπορευόμενος. Σπάνη γάρ ήματς, ώς δράτε, κατειλήφει τῶν ἔδωδιμων. Διὸ δὴ σχεδιάζω τὴν πανδαισίαν, εἰ καὶ μὴ πολυτελῶς, μηδὲ ἀξιώς τῆς κεκληκυίας, ὅλα γε τὴν πεῖναν ἀναγκαίως δυναμένην παραμυθήσασθαι. Οὐ γάρ αὕτη τῶν ἐγκωμίων προσδεής τῶν παρ' ἡμῶν, ὅλλ' ἡμεῖς τῆς παρ' αὐτῆς δόξης ἐπιδεεῖς. Τὸ γάρ δεδοξασμένον πᾶς δοξασθήσεται; 'Η πηγὴ τοῦ φωτός, πᾶς φωτισθήσεται; 'Αλλ' ἡμῖν αὐτοῖς, δι' ὧν δρῶμεν, πλέκομεν στέφανον. «Ζῶ γάρ ἐγώ, λέγει Κύριος, καὶ τοὺς δοξάζοντάς με δοξάσω». 'Ηδὺ μὲν γάρ ὄντως, ἥδι ποτὸν οἶνος, καὶ τρόφιμον ἄρτος εἰς βρῶσιν. 'Ο μὲν γάρ εὐφραίνει, δὲ δὲ καρδίαν ἀνθρώπου στηρίζει. 'Αλλὰ τί τῆς Μητρὸς τοῦ Θεοῦ μου ἡδύτερον; Αὕτη μου τὸν νοῦν εἶλεν αἰχμάλωτον· τὴν γλώσσαν αὕτη ἐληῖσατο· ταύτην ὑπαρ τε καὶ ὄναρ φαντάζομαι. Αὕτη τοῦ Λόγου Μήτηρ, καὶ λόγου καθέστηκε χορηγός· τὸ τῆς στέρας κύμα, τὸ καρποφόρους τὰς στειρευούσας ψυχὰς ἐργαζόμενον. Ταύτης τὴν ιεράν τε καὶ θείαν μετάστασιν ἐορτάζομεν σήμερον. Δεῦτε τοίνυν, ἀναβῶμεν πρὸς τὸ μαστικὸν ὄρος, καὶ τῶν βιωτικῶν καὶ ὄλικῶν ἐμφάσεων γεγονότες ὑπέρτεροι, καὶ τὸν γνόφον ὑπεισελθόντες τὸν θεῖον καὶ ἀληπτὸν, ἐν φωτὶ τῷ θείῳ γενόμενοι, τὴν ἀπειροδύναμον ὑμνήσωμεν δύναμιν. Πῶς δὲ ἐκ τῆς περιουσίου περιοπῆς τῆς ἀνέλου καὶ πάντων ἐπέπεινα, τῆς πατρικῆς γαστρὸς ἀνεκφοιτήτως εἰς τὴν παρθενικὴν νηδὸν καταβάς, συλληφθείς τε καὶ σαρκωθείς, καὶ διὰ παθῶν ἔκουσίως

mem necessario compescere poterit. Neque enim ipsa laudibus nostris indiget: verum nos gloria quae ex illa fluit, egemus. Nam quod iam est gloria cumulatum, quanam gloria augebitur, ac luminis fons, quoniam pacto illuminabitur? Nobis vero per ea quae agimus, corollas nectimus: *Vivo enim ego, ait Dominus, quia glorificantes me glorificabo.*¹ Vere quidem suavis, suavis, inquam, potus est vinum, nutriendoque idoneus est panis qui editur. Illud enim laedificat, hic cor hominis confirmat.² Sed quid Dei Matre dulcius? Haec mentem meam captivam tenet: haec linguam depradata est: hanc diu noctuque meditor: haec, cum Verbi sit parens, verba quoque suppeditat. Infecundae fetus est, quae infecundos animos fructiferos reddit. Huius sacrum divinumque transitum hodie celebramus. Eia agite, ad montem ergo mysticum ascendamus, et terrenis, ac materiae obnoxiiis imaginibus superiores facti, atque in divinas tenebras quae comprehendi nequeunt, intromissi, divino lumine comparato, infinitam virtutem collaudamus. Qui factum est, ut qui ex celissima et incorporali specula, quae extra omnem aleam est, paterno ex sinu non egressus, in virginalem uterum descendens, et assumpta carne conceptus, voluntariaque passione adita morte, cum corpore ex terra

¹ I. Reg. II, 30.

² Ps. CIII, 15.

όδεύσας πρὸς θάνατον, καὶ μετὰ σώματος ἐκ γῆς τὴν γέννησιν ἔχοντος, καὶ φθορῷ κτησάμενος τὸ ἀφθαρτον, πρὸς τὸν Πατέρα πάλιν ἀναφοιτήσας, τὴν αὐτοῦ κατὰ σάρκα Μητέρα πρὸς τὸν ἑαυτοῦ γεννήτορα ἐπεσπάσατο, οὐρανὸν ἐπίγειον χρηματίσασαν, πρὸς τὴν ἐπουράνιον γῆν μετεωρίσας;

^{PG 96, 753} 2. Σήμερον ἡ νοητὴ κλίμαξ ἡ ἔμψυχος, δἰ ἡς καταδάς δὲ "Ψυστος ἐπὶ γῆς ὀφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις * συνανεστράφῃ, τῷ θανάτῳ χρησαμένη κλίματι, γῆθεν εἰς οὐρανοὺς ἀνεφοίτησεν. Σήμερον ἡ ἐπίγειος τράπεζα, ἡ τὸν οὐράνιον τῆς ζωῆς ἄρτον τὸν τῆς θεότητος ἀνθρακα ἀπειρογάμως βαστάσασκ, ἀπὸ γῆς ἥρθη πρὸς οὐρανούς, καὶ τῇ κατ' ἀνατολὰς τοῦ Θεοῦ πύλη, πύλαι οὐρανοῦ ἐπήρθησαν. Σήμερον ἐκ τῆς ἐπιγείου Ιερουσαλήμ ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ ἡ ἔμψυχος πρὸς τὴν ἀνω Ιερουσαλήμ μεταπιθεται, καὶ τὸν πρωτότοκον πάσης κτίσεως, τὸν ἐκ Πατρὸς μονογενῆ, πρωτότοκον ἐξ αὐτῆς μονογενῆ κυήσασα, ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῶν πρωτοτόκων αὐλίζεται, καὶ ἡ κιβωτὸς Κυρίου ἡ ἔμψυχός τε καὶ λογικὴ πρὸς τὴν τοῦ Γίοῦ ἀνάπτασιν μετανίσταται. Πύλαι παραδείσου ἀνοίγονται, καὶ τὴν θεοφόρον ὑποδέχονται ἄρουραν, ἐξ ἡς τὸ τῆς αἰωνίου ζωῆς ξύλον βλαστῆσαν τὴν παρακοὴν τῆς Εὔας καὶ τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἀδάμ διαλέλυκε. Χριστὸς οὗτος, δὲ τῆς ζωῆς τῶν ἀπάντων αἴτιος, ἀντρὸν λελάξευμένον, ὅρος τὸ ἀλατόμητον ὑποδέχεται, ἐξ οὗ λίθος χειρῶν ἄνευ τμηθεὶς τὴν οἰκουμένην ἐπλήρωσεν· ἡ παστάς τῆς θείας τοῦ Λόγου

procreato, incorruptione per corruptionem acquisita, ad Patrem iterum reversus, Matrem suam secundum carnem ad genitorem suum attraxerit, et ipsam quae coelum terrestre fuerat, ad coelestem terram sustulerit?

^{PG 96, 754} 2. Hodie scala spiritualis animata, per quam Altissimus descendens in terris visus est, et cum * hominibus est conversatus,¹ per mortem quasi per scalam ex terra in coelum perrexit. Hodie terrestris mensa, quae coelestem vitae panem divinitatis carbonem sine nuptiarum usu gestaverat, e terra in coelum subvecta est, Deique portae ad orientem positae, coelorum portae elevatae sunt. Hodie ex terrestri Ierusalem, civitas Dei animata ad supernam Ierusalem reducitur: et quae creaturae omnis primogenitum unigenitumque ex Patre, primogenitum ex seipsa et unigenitum conceperat, in primogenitorum Ecclesia commoratur. Area Dei animata et rationalis ad Filii sui requiem transfertur. Paradisi fores reserantur, et arvum quod Deum tulit, excipiunt; ex quo sempiternae vitae lignum pullulans, Christus nimirum, cunctorum vitae auctor, Evae inobedientiam, necemque ab Adamo illatam enecavit. Specus excisum, mons non exsectus, ex quo lapis nulla manuum ope avulsus, totum terrarum orbem implevit. Torus divinae Verbi humanitatis, in glo-

¹ Baruch III, 38.

σαρκώσεως, ὡς ἐν θαλάμῳ τῷ πανευκλεῖ ἀναπέπαυται τάφῳ, δθεν πρὸς τὸν οὐράνιον ἀνίεσι νυμφῶνα, τῷ Γίῳ καὶ Θεῷ ἀριστήλως συμβασιλεύουσα, καὶ τὸν τάφον παστάδα τοῖς ἐπὶ γῆς καταλέλοιπεν. Παστάδα τὸν τάφον; Ναὶ παστάδος πάσης παναγλαέστερον, οὐ χρυσοῦ περιλάμψειν, οὐκ ἀργύρου φανότητι, καὶ λίθων διαυγείσις ἀστράπτουσαν, καὶ σειρῶν νήμασι, καὶ χρυσονήστῳ ἔσθητι, καὶ ἀλουργίδι κεκλωσμένῃ, ἀλλὰ θεοφεγγεῖ αἰγλῇ τοῦ παναγίου Πνεύματος· οὐ σωμάτων συνάφειαν τοῖς γῆς ἐρασταῖς, τοῖς δὲ δεσμίοις τοῦ Πνεύματος ψυχῶν ὁσίων ζωὴν προξενοῦσαν, πρὸς Θεὸν πάσης ἀμείνω καὶ γλυκυτέραν κατάστασιν. Οὗτος ὁ τάφος τῆς Ἐδέμῳ ὠραιότερος· καὶ ἵνα μὴ λέγω τὴν ἐν ἔκείνῃ τοῦ δυσμενοῦς εὔνοιαν, τὴν χρηστήν, ἵν' οὕτως εἴπω, συμβουλήν, τὸν φθόνον, τὴν ἀπάτην, τῆς Εὔας τὴν μαλακότητα, τὴν πιθανότητα, τὸ γλυκὺ καὶ πικρὸν δέλεαρ, δι' ἣς ἐκλάπη τὸν νοῦν, καὶ τὸν διμόζυγα κέκλιφε, τὴν παρακοήν, τὴν ἔξορίαν, τὸν θάνατον, ἵνα μὴ ταῦτα λέγων τὴν ἑορτὴν ἐκτελὼ κατηφείας ὑπόθεσιν· οὗτος ἀπὸ γῆς σῶμα θυητὸν εἰς οὐρανὸν μετεώρισεν· ἔκείνῃ δὲ ὑψόθεν εἰς γῆν τὸν γενάρχην κατήγαγεν.¹ Η γάρ οὐκ ἐν αὐτῇ· «Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ», δ κατ' εἰκόνα θείαν γεγονώς κατακέκριται; Οὗτος ὁ τάφος τῆς πάλαι σκηνῆς τιμιώτερος, τὴν λογικήν τε καὶ

riosissimo sepulcro velut in thalamo requiescit: ex quo ad nuptiale in coelis positum cubiculum migrat; ubi cum Filio et Deo aperte regnatura est: ac sepulerum, ut iis qui in terris agunt, thalami loco esset, reliquit. Itane vero sepulcrum thalamus est? Ita prorsus, ac thalamo quovis illustrius; non auri splendoribus, non argenti claritate, non lapidum fulgoribus micans, non sericis pannis, et contextis ex auro et purpura vestibus exornatum, sed radiante divinitus splendore sanctissimi Spiritus: non corporum connubium terrae amatoribus, sed iis qui Spiritu vineti sunt, animarum sanctarum vitam praebens, scilicet meliorem omnibus suavioremque apud Deum statum. Sepulerum hoc ipsa Edem formosius est, et ne blanditias quas in illa hostis adhibuit, commemorem, egregium, ut sic loquar, consilium, invidiam, fraudem, remissum Evae animum, suasionem, dulcem simul atque amaram escam, per quam, amissa mente, conjugem quoque ea spoliavit, inobedientiam, exsilium, mortem edisserens, solemnitatem tristitiae argumentum efficiam: hoc sepulerum, inquam, ex terra mortale corpus ad coelos sublevavit: illa vero ex alto in terram generis nostri parentem deduxit. Etenim in ipsa ille, qui ad imaginem Dei factus est, condemnationem hanc accepit: *Terra es, et in terram reverteris.*¹ Sepulcrum hoc antiquo est tabernaculo pretiosius, rationale, et animatum, ac divinitus illuminatum candelabrum includens, et mensam vitam ferentem, quae non panem

¹ Gen. III, 19.

έμψυχον, θεοφεγγῆ λυχνίαν δεξάμενος, καὶ τὴν ζωηφόρον τράπεζαν, οὐ καρποὺς προθέσεως, ἀλλ' οὐράνιον, οὐ πῦρ ὑλικόν, ἀλλ' ἄυλον δεξαμένην πῦρ τῆς θεότητος. Οὗτος ὁ τάφος τῆς Μωσαϊκῆς κιβωτοῦ ὀλβιώτερος, εὐμοιρήσας οὐ σκιάς καὶ τύπους, ἀλλ' αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν. Ἐδεῖξατο γὰρ τὴν ἀκίδηλον καὶ χρυσοειδῆ στάμνον, τὴν τὸ οὐράνιον μάννα καρποφορήσασαν, πλάκα ἔμψυχον, Λόγον Θεοῦ δακτύλῳ τῷ παναλκεστάτῳ Πνεύματι δεξαμένην σαρκωθησόμενον, Λόγον τὸν * ἐνυπόστατον, τὸ χρυσοῦν θυμιατήριον, τὴν τὸν θεῖον κυήσασαν ἄνθρακα, καὶ πᾶσαν τὴν κτίσιν εὐωδιάσασαν.

*757

PG
96, 757

3. Φευγέτωσαν δάίμονες, ὀλοιλυζέτωσαν τρισάθλιοι Νεστώριοι, ὡς πρόπαλαι οἱ Αἰγύπτιοι, καὶ ὁ τούτων ἔξαρχος ὁ νέος Φαραὼ, ὁ πικρὸς ἀλάστωρ καὶ τύραννος. Τῷ βυθῷ γὰρ τῆς βλασφημίας κατεχώσθησαν. Ἡμεῖς δὲ οἱ σωθέντες ἀδρόχοις ποσίν, καὶ τὴν ἀλμυρὰν τῆς ἀσεδείας ὑπερβάντες θάλασσαν, ἥσωμεν τῇ Μητρὶ τοῦ Θεοῦ φόδην τὴν ἔξόδιον. Αἰρέτω Μαριάμ ἡ Ἐκκλησία ταῖς χερσὶ τὸ τύμπανον, καὶ ἔξαρχέτω φόδην τὴν ἑόρτιον. Ἐξίτωσαν τοῦ πνευματικοῦ Ἰσραὴλ αἱ νεάνιδες μετὰ τυμπάνων καὶ χορῶν ἀλαλάζουσαι. Βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ κριταὶ σὺν ἄρχουσι, νεανίσκοι καὶ παρθένοι, πρεσβύται μετὰ νεωτέρων, τὴν Θεοτόκον ὑμνεῖτωσαν, σύλλογοι, καὶ λόγοι παντοδαποί, καὶ ἔθνῶν καὶ λαῶν γλώσσαι διάφοροι, ἥσμα καινὸν μελουργείτωσαν. Περιηγείτω ὅλη πνευματικοῖς δόναξι τε καὶ σάλπιγξι, καὶ τοῖς ἐκ πυρὸς ἀμαρύγμασιν ἡμέραν καινουργείτω σωτήριον. Εὐφράνθητε, οὐρανοί, καὶ

propositionis, sed coelestem; non ignem materia constantem, sed eum qui materia omni superior est, Deitatis nimirum, suscepit. Se pulcrum hoc Moysis arca fortunatius, quod non umbras et figuras, sed veritatem ipsam sortitum est. Recepit enim sinceram aureamque urnam, quae * coeleste manna produxit: tabulam animatam, quae Verbum Dei digito, validissimo utique Spiritu, Verbum subsistens incarnandum excepit; aureum thuribulum, quod divinum carbonem peperit, bonoque odore naturam universam replevit.

*758

PG
96, 758

3. Fugam arripiant daemones, quemadmodum antiquitus Aegyptii: eiulatus edant miserrimi hominum Nestoriani, eorumque princeps iunior Pharaeo, saevissimus orbis depopulator et tyrannus. Profundo namque blasphemiae absorptae sunt. Nos vero qui siecis pedibus salvati sumus, salsumque impietatis mare transivimus, Dei matri excedenti canticum decantemus. Maria, sive Ecclesia, tympanum manibus sumat, festivumque diei canticum exordiatur: spiritualis Israëlis puellae choreis perstrepentes exeant. Reges terrae et iudices, una cum principibus, iuvenes, et virginēs, senes cum iunioribus Deiparae hymnos dicant: coetus item, omniumque generum sermones, et variae gentium et populorum linguae novum concinuant canticum. Spiritualibus fistulis ac tubis aér circum personet, et igneis

αἱ νεφέλαι ῥανάτωσαν ἀγαλλίασιν. Σκιρτήσατε, κριοὶ τῆς ἐκλεκτῆς τοῦ Θεοῦ ποίμνης, οἱ θεῖοι ἀπόστολοι, ὡς ὅρη ὑψηλὰ καὶ μετέωρα ταῖς ὑψηλοτάταις θεωρίαις ὑψούμενοι, καὶ ἄρνες Θεοῦ, λαὸς ἄγιος, τῆς Ἐκκλησίας τὰ θρέμματα, ὡσπερ βουνοὶ πρὸς τὰ ὑψηλὰ ὅρη τῇ προσαρέσει ἀνατεινόμενοι. Βαδιά! βαδιά! τέθυηκεν ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς, ἡ τοῦ Κυρίου μου Μήτηρ; "Εδει γάρ τὸ ἐκ γῆς συντεθὲν παλινοστῆσαι πρὸς γῆν, καὶ οὕτω μεταναστῆσαι πρὸς οὐρανόν, ἐκ τῆς γῆς λαβῶν τὴν δεδωρημένην τῇ γῇ τῇ καταθέσει τοῦ σώματος πανακήρατον ζωήν. "Εδει γάρ οαθάπερ χρυσὸν ἀποδαλοῦσσαν τὸ γεώδες καὶ ἀλαμπὲς τῆς θυητότητος πάχος, ὡς ἐν χωνεύσει τῷ θανάτῳ τὴν σάρκα ἀφθαρτον καὶ καθαράν, τῷ φέγγει τῆς ἀφθαρσίας ἐκλάμπουσαν ἔξαναστήναι τοῦ μνήματος.

4. Σήμερον ἀρχὴν λαμβάνει δευτέρας ὑπάρξεως ὑπὸ τοῦ δόντος αὐτῇ τὴν ἀρχὴν τῆς προτέρας ὑπάρξεως, ἡ δοῦσα δευτέρας ἀρχὴν, τῆς σωματικῆς λέγω ὑπάρξεως, τῷ μὴ ἐσχηκότι ἀρχὴν χρονικὴν τῆς προτέρας καὶ ἀείδειον ὑπάρξεως, εἰ καὶ τὸν Πατέρα ἀρχὴν εἶχεν ὡς αἰτίαν τῆς αὐτοῦ θείας ὑπάρξεως. Χαῖροις, Σιών, τὸ θεῖον ὅρος τὸ ἄγιον, ἐν ᾧ κατέκει τὸ θεῖον ὅρος τὸ ἔμψυχον· ἡ νέα Βαιθήλ, ἐν ᾧ στήλη ἤλειπται, ἀνθρωπίνη φύσις χριομένη θεότητι. Ἐκ σοῦ πρὸς οὐράνιον ὄψος μετεώρισται, ὡς ἐξ ἐλαίων, ὁ ταύτης Γιός. Ἐτοιμαζέσθω νεφέλη παγκόσμιος τε καὶ περικόσμιος, καὶ ἀνέμων πτέρυγες ἐκ

splendoribus, salutarem diem innovet! Gaudete, coeli, et nubes iustitiam pluant: exsultate, electi Dei gregis arietes, divini apostoli, qui velut alti sublimesque montes celsissimis speculationibus sublati estis vosque, agni Dei, populus sanctus, Ecclesiae pecora, collum instar inductione animi ad excelsos montes attigistis. Papae! papae! Fons vitae Domini Mater moritur? Oportebat enim, ut quod e terra conflatum erat ad terram reverteretur, atque ita in coelum transmitteretur, post corporis in terra depositionem purissimam vitam accipiens. Decebat enim ut, quemadmodum aurum, terra deposita et caliginosa mortalitatis mole, carne in morte velut in fusura incorrupta ac pura, atque incorruptionis fulgore rutilanti e monumento resurgens indueretur.

4. Hodie, quae primae exsistentiae, corporalis scilicet, principium ab eo accepit, qui temporale initium non habuit prioris et semiperternae suae exstantiae, etsi Patrem principium habebat, tamquam divinae suae exstantiae auctorem, haec secundae exsistentiae initium ab eo accipit, qui ipsi dedit ut primum exsisteret. Gaude, Sion, divinus mons et sanctus, in quo mons divinus et animatus habitavit: nova Bethel, in qua columna uneta est, humana nimirum natura divinitate peruneta: ex te eius Filius ad coelestem sublimitatem, quasi ex olivis est evectus. Praepareatur nubes universi orbis, et supra mundum, et ventorum alae quae apostolos ex

τῶν περάτων τῆς γῆς πρὸς Σιών τοὺς ἀποστόλους διαβιβάζουσαι. Τίνες οὖδε
ώσει νεφέλαι καὶ ἀετοὶ πέτανται πρὸς τὸ πτῶμα τὸ τῆς πάντων ἀναστάσεως
αἴτιον τῇ Μητρὶ τοῦ Θεοῦ λειτουργήσοντες; Τίς αὕτη ἡ ἀναβαίνουσα λελευ-
κανθισμένη, ὅλη καλὴ, ἐκλάμπουσα ὡς ἥλιος; Ἀδέτωσαν αἱ κιθάραι τοῦ

*760

* Πνεύματος, ἀποστολικαὶ γλώσσαι. Ἀλαλαζέτωσαν κύμβαλα, αἱ τῶν θεο-
λόγων ἀκρότητες, τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς Ἱερόθεος, ὁ τῷ θείῳ καθιερωμένος
Πνεύματι, ὁ τῇ θείᾳ ἐνώσει τὰ θεῖα παθῶν καὶ μαθών, ὅλος ἔξιτάσθω τοῦ
σώματος· ὅλος συνεκδημείτω τῇ προαιρέσει, καὶ κροτείτω τοῖς ἐφυμνίοις.
Πάντα τὰ ἔνθη χεῖρας κροτείτωσαν, πάντες τὴν Θεοτόκον ὑμνείτωσαν. "Αγ-
γελοι θηγῆτῷ λειτουργείτωσαν σώματι. Θυγατέρες Ἱερουσαλήμ, ὅπιστα τῆς
βασιλίδος ἀκολουθήσατε, καὶ ὡς πλησίον αὐτῆς παρθένοι νεκνιεύόμεναι Πνεύ-
ματι πρὸς τὸν νυμφίον συναπενέχθητε, ἐκ δεξιῶν τοῦ Δεσπότου παραστησό-
μεναι. Κάτιθι, κάτιθι, Δέσποτα, τῇ Μητρὶ κατάγρεως ἀποτιννύς τὰ ὄφειλό-
μενα θρέπτρα. Θείας ἀναπέτασον χεῖρας· δέξαι ψυχὴν μητρικήν, ὁ πατρικαῖς
χερσὶ τὸ πνεῦμα ἐπὶ σταυροῦ παραθέμενος, φώνησον πρὸς αὐτὴν ἥδι τι ψι-
θύρισμα. 'Ελθέ, ἡ καλή, ἡ πλησίον μου, ἡ τῷ κάλει τῆς παρθενίας ὑπέρ
ἥλιον μαρμαρύσσουσα. Μετέδωκάς μοι τῶν σῶν· δεῦρο, τῶν ἐμῶν συναπό-
λωσον· δεῦρο, Μῆτερ, πρὸς τὸν Υἱόν· δεῦρο, συμβασίλευσον τῷ ἐκ σοῦ σὺν
σοὶ πτωχεύσαντι. "Απιθι, Δέσποινα, ὅπιθι, οὐ Μωσαῖκῶς, ἀνάθα, καὶ τε-

*759

terrae finibus in Sion advehant. Qui sunt isti, qui tamquam nubes
et aquilae ad corpus resurrectionis omnium causam volant, Dei
Matri ministraturi? Quae est ista quae ascendit dealbata, tota
pulchra, resplendens ut sol? Spiritus citharae concinans, apostolicae
linguae, theologorum * vertices cymbalis perstrepant. Vas electionis
Hierotheus, divino Spiritu consecratus, divina unione res divinas
edoctus passusque, totus e corpore excedat, totus liberam animi
electionem sequens abeat, laudatoriisque canticis plaudat. Gentes
omnes manibus plaudant: Deiparam omnes laudent. Angeli obno-
xio morti corpori serviant. Filiae Ierusalem, praeerunt reginam
sequimini,¹ et velut proximae illi virgines, Spiritu iuvenantes ad
sponsum simul convehamini, a dextris Domini astiturae. Descende,
descende, Domine, Matri, uti par est, debita nutricationis tuae
præemia persolvito. Divinas extende manus: maternam animam
suscipe, qui paternis manibus spiritum in cruce deposuisti: dulci
eam susurro compella. Veni, pulchra, proxima mea, quae virginitatis
forma solem ipsum splendoribus superas. Tua mecum communi-
casti; nunc meorum particeps esto. Accede, Mater, ad Filium: iam
cum eo qui ex te natus est, et tecum egestatem subiit, regnum te-
neto. Abi, Domina, abi, non uti Moses, ascende, ac morere. Morere

¹ Ps. XLIV, 15.

λεύτα. Τελεύτα δὲ μᾶλλον, καὶ οὕτως ἀναθαῖνε. Ψυχὴν παράθου ταῖς τοῦ Γίοῦ σου χερσίν. Ἀπόδος τὸ τοῦ χοδὸς τῷ χοῖ, ὃς ὅτι τοῦτο συνεπαρθήσεται. "Ἄρατε, ὁ τοῦ Θεοῦ λαός, τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, ἄρατε. Ἰδοὺ ἐν Σιών ἡ κιβωτὸς Κυρίου Θεοῦ τῶν δυνάμεων, καὶ ταύτη σωματικῶς οἱ ἀπόστολοι παρειστήκεισαν τὸ ζωαρχικὸν καὶ θεοδόχον σῶμα κηδεύοντες. Ἀύλως δὲ καὶ ἀοράτως περίεπουσιν ἄγγελοι φόνῳ, τῇ Μητρὶ τοῦ σφῶν Δεσπότου δουλοπρεπῶς παριστάμενοι. Αὔτδες ὁ Κύριος πάρεστιν, ὁ πανταχοῦ παρών, καὶ τὰ πάντα πληρῶν, καὶ περιέπων τὸ πᾶν, οὗ τόπος οὐδείς. Ἐν αὐτῷ γὰρ τὰ πάντα ὡς ποιητικῷ καὶ συνεκτικῷ αἰτίῳ. Ἰδού ἡ παρθένος, ἡ θυγάτηρ Ἀδάμ καὶ Μήτηρ Θεοῦ, δι' Ἀδάμ τὸ σῶμα παραπέμπει τῇ γῇ, τὴν δὲ ψυχὴν οὐρανίας σκηναῖς διὰ τὸν Γίον ἀναδίδωσιν. Ἄγιαζέσθω τὸ ἄστυ τὸ ἄγιον, καὶ ἐπ' εὐλογίαις καρπούσθω εὐλογίαν αἰώνιον. Τῇ διαθάσει τοῦ θείου σκηνώματος προπορευέσθωσαν ἄγγελοι, καὶ τὸν τάφον εὐτρεπιζέτωσαν. Κοσμείτω τοῦτον αἴγλη τοῦ Πνεύματος. Ἐτοιμαζέσθω μύρα, καὶ τῷ παναμώμῳ καὶ πανευώδει μυριζέσθωσαν σώματι. Παρήτω νᾶμα εἰλικρινές, καὶ ἀρυέσθω τὴν εὐλογίαν ἐκ τῆς ἀκηράτου τῆς εὐλογίας πηγῆς. Ἅγαλλιάσθω ἡ γῆ τῇ καταθέσει τοῦ σώματος. Ἀήρ σκιρτάτω τῇ ἀναθάσει τοῦ Πνεύματος. Πνείτωσαν αὖται δροσοειδεῖς, καὶ χάριτος ἔμπλεοι. Πᾶσα ἡ κτίσις πανηγυριζέτω τὴν τῆς Θεομήτορος ἀνοδον. Χοροὶ νέων ἀλαλαζέτωσαν. 'Ρυήτωσαν γλῶσσαι ρήτορῶν τοῖς ἐφυμνίοις· καρδίαι σιφῶν τὸ θαῦμα φιλοσοφείτωσαν· πρε-

potius primum, dein ascende. Animam Filii tui manibus reponere: terrae quod terrae est, redde; nam hoc etiam tecum simul sublevarbitur. Tollite, o popule Dei, oculos; tollite, et ecce in Sion arcā Domini Dei virtutum, cui re ipsa apostoli quidem astant, corpus quod vitae principium et Dei receptaculum fuit funerantes: angeli vero incorporali invisibilique ratione fovent, Domini sui Genitrici non sine timore servorum instar assistentes. Ipse quoque Dominus adest, qui ubique praesens est, omnia complens et universa continens, cuius nullus est locus; in ipso enim omnia sunt, velut in Creatore, qui cuncta condit et complectitur. Ecce virgo, Adami filia Deique Mater, corpus terrae propter Adamum tradit: animam vero ad coelestes sedes propter Filium transmittit. Urbs sancta sanctificetur, ac cum aliis benedictionibus, sempiternam benedictionem referat. Divini tabernaculi pompam angeli praecedant, et sepulcrum apparent. Id fulgore Spiritus honestetur: unguenta componantur, quibus purissimum odoratissimumque corpus perfricitur. Adsit unda limpida, quae benedictionem hauriat ex mundissimo benedictionis fonte. Exsultet terra depositione corporis: exsiliat aer ascensu Spiritus: spirent aurae rorulentae plena que gratia: Dei Matris consequentem creatura omnis concelebret, iuniorum coetus iubilent, orato-

σθύται τῇ πολιᾷ τὸ αἰδέσιμον ἔχοντες, ἀτρεμα τὰς θεωρίας καρποφορείτωσκαν. Πᾶσα ἡ κτίσις συνεισενεγκάτω τὸν ἔρανον. Οὐδ' οὕτω γάρ ἀν πολλοστοῦ μέρους τῆς ἀξίας ἐφίκοιντο.

*761

* 5. Δεῦτε, πάντες νοερῶς ἐκδημούσης συνεκδημήσωμεν. Δεῦτε, πάντες καρδίας πόθῳ πρὸς τὸν τάφον κατιούσῃ συγκαταδῶμεν. Περιστοιχήσωμεν τὸν Ἱερώτατον κράδιντον. «Γυμνους Ἱεροὺς ἄσωμεν, ὠδέπως μελῳδοῦντες· «Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ». Χαῖροις, ἡ προωρισμένη Μήτηρ Θεοῦ. Χαῖροις, ἡ προεκλεγμένη τῇ πρὸς αἰώνων βουλῇ τοῦ Θεοῦ, γῆς θειότατον βλάστημα, πυρὸς θείου κατοικητήριον, Πνεύματος ἀγίου Ἱερώτατον δγαλαμα, ὑδατος ζῶντος πηγή, παράδεισος τοῦ τῆς ζωῆς ξύλου, θείου βότρυος κλῆμα ἔμψυχον νέκταρ καὶ ἀμβροσίαν πηγάζοντος, ποταμὸς πλήρης τῶν ἀρωμάτων τοῦ Πνεύματος, ἄρουρα τοῦ θείου ἀστάχυος, ρόδον τῇ παρθενίᾳ φανώτατον, καὶ πνέων τῇ εὐωδίᾳ τῆς χάριτος, κρῖνον τοῦ βασιλικοῦ ἀμφιάσματος, ἀμνὰς ἡ τεκοῦσα τὸν Ἀμνὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν αἴροντα τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου, τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἐργαστήριον, ἀγγελικῶν ὑπερτέρα δυνάμεων, δούλη καὶ μήτηρ. Δεῦτε, τὸν τάφον περιστοιχήσωμεν τὸν ἀκήρατον, καὶ θείας ἀρυσμάτα χάριτος. Δεῦτε, ψυχικαῖς ἀγκάλαις τὸ ἀειπάρθενον σῶμα βαστάσωμεν, καὶ συνεισέλθωμεν ἔνδον τοῦ μνήματος, καὶ συνεκρω-

rum linguae hymnos fundant, sapientum corda miraculum philosophentur: senes canitie venerandi intenta acie speculationes edant: universae demum conditae res symbolam conferant suam. Nec vero sic minimam tantae dignitatis partem attingent.

*762

* 5. Eia agite, omnes una cum abeunte abeamus. Agite, omnes desiderio cordis cum ea quae in monumentum descendit, descendamus: sanctissimum grabatum circumsepiamus. Sacros hymnos canamus, hoc modo concinentes: *Ave, gratia plena, Dominus tecum.*¹ Ave, quae praedestinata es Dei Mater. Ave, quae consilio Dei ante saecula preelecta es, ut divinum germen esses divini ignis habitaculum, Spiritus sancti sacrata statua, aquae vivae fons, ligni vitae paradisus, divini raceimi palmes, ex quo nectar animatum et ambrosia profluxerunt: fluvius aromatum Spiritus plenus, terra divinae spiae, rosa virginitate clarissima, et gratiae fragrantiam spirans, regii indumenti lily, agna Agnum Dei pariens tollentem peccatum mundi, salutis nostrae officina, angelicis potestatibus sublimior, ancilla et mater. Agite, mundissimum sepulcrum circumdemus, divinumque inde gratiam hauriamus. Agite, ulnis animi corpus perpetuae virginitati addictum gestemus, in monumentum introeamus, unaque moriamur, abdicatis quidem corporis affecti-

¹ Le. I, 28.

θῶμεν, τοῖς μὲν τοῦ σῶματος ἀπογινόμενοι πάθεσιν, συζῶντες δὲ ζωὴν ἀπαθῆ καὶ ἀκήρατον ἀκουτισθῶμεν τοὺς θείους ὕμνους ἐξ ἀύλων τῶν ἀγγελικῶν χείλεων προϊεμένους. Εἰσέλθωμεν προσκυνήσοντες, καὶ γνῶμεν τοῦ μυστηρίου τὸ ξένον, ὡς ἥρται, ὡς μεμετεώρισται, ὡς πρὸς οὐρανὸν εἴληπται, ὡς τῷ Γίῳ πασῶν ὑπερθεν τῶν ἀγγελικῶν παρίσταται τάξεων· οὐδὲν γάρ μέσον Μητρὸς καὶ Γίου. Τοῦτόν σοι τὸν ἔξόδιον λόγον τρίτον ἐπὶ τοῖς δυσὶ πεπόνηματι, Μῆτερ Θεοῦ, αἵδοι καὶ πόθῳ τῆς Τράδος ἡ ἐλειτούργησας τῇ πατρικῇ εὐδοκίᾳ, καὶ τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος, τὸν ἄναρχον Λόγον, τὴν παντοδύναμον τοῦ Θεοῦ δεξαμένη σοφίαν καὶ δύναμιν. Δέχου τοίνυν τὴν προθυμίαν, τὴν δύναμιν ὑπεραίρουσαν, καὶ δίδου τὴν σωτηρίαν, παθῶν ψυχικῶν ἀλλοτρίωσιν, νόσων σωματικῶν λόφωσιν, περιστάσεων λύσιν, βίου γαληναίαν κατάστασιν, φωτισμὸν Πνεύματος· τὸν πρὸς τὸν σὸν Γίδον πόθον ἐκπύρσευσον, εὐάρεστον αὐτῷ τὸν βίον ἡμῶν κατάστησον, ὡς ἀν καὶ τῆς ἐκεῖθεν τυχόντες μακαριότητος, τῇ Γίῳ δόξῃ δρῶντές σε ἐξαστράπτουσαν, ὕμνους Ἱεροὺς ἀναπέμψωμεν, αἰώνιας εὐφραινόμενοι, ἐν ἐκκλησίᾳ ἑορταζόντων ἀξίως τοῦ Πνεύματος, τῷ διὰ σοῦ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν οἰκοδομήσαντι, Χριστῷ τῷ Γίῳ τοῦ Θεοῦ καὶ Θεῷ ἡμῶν· φήσας δόξα καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν, καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς σύμπαντας καὶ ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

bus, simul vero cum ea nulli labi, nulli vitio obnoxiam ducentes vitam; divinos denique canticos ex angelicis labiis nulli materiae subiectis effusos audiamus. Introeamus adoraturi, mysteriique novitatem cognoscamus, ut elata, ut sublata, ut in coelum delata est, ut Filio super omnes angelorum classes astat: nihil enim inter Filium et Matrem medii est. Hanc ad te de tuo exitu tertiam orationem post duas alias habui, cum summa erga Trinitatem reverentia et desiderio, cui ex complacito Patris, et Spiritus virtute ministrasti, Verbum principii expers, omnipotentemque Dei sapientiam et facultatem excipiendo. Conatum itaque vires meas excedentem suscipe, salutem praebe, vitiorum animi alienationem, aegritudinum corporis quietem, adversariorum easum solutionem, vitae tranquillam conditionem, Spiritus illuminationem. Amorem in Filium tuum accende, vitam nostram quae illi grata sit, institue, ut beatitatis quae apud ipsum est, participes facti, te Nati tui gloria resplendentem intuentes, sacros hymnos emittamus, aeterna oblatione, in eorum conventu, qui pro dignitate Spiritus festa celebrant, in illius honorem qui per te salutem nostram est operatus, Christi Dei Filii, cui gloria et imperium cum Patre principii nescio, sanctissimoque et vivifico Spiritu, nunc et semper, et in omnia, et infinita saecula saeculorum. Amen.

^{PG}
96, 890 Laudatio S. Barbarae M. 20. [...] Σὲ ἡ τῶν ἀγίων ἀγία Θεοτόκος καὶ 1963 προμήτωρ, παρθένος καὶ Θεομήτωρ, ἡ τὸ θῆλυ μὲν γένος πρώτη καὶ μόνη δοξάσασα, πάντων δὲ ἀρρένων καὶ θηλύων, οὐρανίων τε καὶ ἐπιγείων ἀνάσσουσα, ὡς τοῦ πάντων δεσπόζοντος μήτηρ χρηματίσασα, ἐν γυναικείῳ καὶ μειρακίῳ σαρκίῳ, τὸν εἰς τὰ ἀμετρα καυχώμενον, καὶ τὴν θάλασσαν ἔξαλείφειν, καὶ τὴν οἰκουμένην ὡς νοσιὰν περιδράττεσθαι φρυαττόμενον, καταβαλοῦσαν ἰδοῦσα, καὶ κατακράτος καταπατήσασαν. Καὶ ταῖς ἀρεταῖς τερφεῖσα, ὀλέναις προλαθοῦσα, πλησίον ἐκάθισε καὶ καθίδρυσεν, καὶ τῆς ἀνωτάτω τιμῆς καὶ παρόρθσίας μετέδωκεν, καὶ τῷ βασιλικῷ θρόνῳ ἐνεφάνισεν καὶ παρέστησεν.

CARMINA

^{PG}
96, 820 In Theogoniam. [...] Νύμφης πανάγνου τὸν πανόλειον τόκον, 1964
 'Ιδεῖν ὑπὲρ νοῦν ἡξιωμένος χορός,
 "Αγραυλος ἐκλονεῖτο τῷ ἔνω τρόπῳ,
 Τάξιν μελωδοῦσάν τε τῶν ἀσωμάτων,
 "Ανακτα Χριστόν, ἀσπόρως σαρκούμενον.
 "Τύπους ἀνάσσων οὐρανῶν, εὐσπλαγχνίᾳ
 Τελεῖ καθ' ἡμᾶς ἐξ ἀνυμφεύτου κόρης,

^{PG}
96, 810 Laudatio S. Barbarae M. 20. [...]. Te sancta sanctorum Deipara, 1963
 prima Virgo parens, et Dei mater, quae muliebrem sexum prima solaque clarificavit, cunctorumque masculorum ac feminarum, coelestium ac terrestrium Regina est, tamquam eius mater qui omnibus dominatur; in muliebri et puellari corpuseculo, eum a te eversum ac potenter proculcatum videns, qui in immensum gloriabatur, superbiaque sua iactabat fore, ut et mare desolaret, et orbem universum veluti nidum comprehendenderet; tumque adeo virtutum tuarum luce delectata, ulnis te complectens sibi proximam collocavit, supremoque honore et favore donatam, regio throno repraesentavit et exhibuit.

^{PG}
96, 819 In Theogoniam.¹ [...] Sponsae perpurae valde divitem partum 1964
 Videre supra sensum dignus factus chorus,
 Agri incola movebatur mirabili modo,
 Ordinem, canentemque, incorporeorum
 Regem Christum sine semine incarnatum.
 Celsitudini imperans coelorum, ob misericordiam
 Exstat secundum nos ex innupta Virgine,

¹ «Composition d'une authenticité incontestée». M. Jugie in DThC VIII¹, 704.

"Αὐλος δὲν τοπρόσθεν, ἀλλ' ἐπ' ἐσχάτων
Λόγος παχυνθεὶς σαρκὶ, τὸν πεπτωκότα,
"Ινα πρὸς αὐτὸν ἐλκύσῃ πρωτόκτιστον.

Γένους βροτείου τὴν ἀνάπλασιν πάλαι,
"Ἄδων προφήτης Ἀδβακούμ, προμηνύει,
'Ιδεῖν ἀφράστως ἀξιωθεὶς τὸν τύπον.
Νέον βρέφος γάρ ἐξ ὅρους τῆς παρθένου
'Εξῆλθε λαῶν εἰς ἀνάπλασιν, Λόγος.

* Ισος προηγήθεις τοῖς βροτοῖς ἔκουσίως,
* "Τψιστε, σάρκα προσλαβὼν ἐκ Παρθένου.
'Ιδν καθάραι τῆς δρακοντίας κάρας,
"Αγων ἀπαντας πρὸς σέλας ζωηφόρον,
Θεός πεφυκώς, ἐκ πυλῶν ἀνηλίων.

*821

1965

[...] Ἡ Ρίζης φυεῖσα τοῦ Ἰεσσαί, Παρθένε,
"Ορους παρηγήθεις τῶν βροτῶν τῆς οὐσίας,
Πατρὸς τεκοῦσα τὸν πρὸ αἰώνων Λόγον,
'Ως ηὐδόκησεν αὐτὸς ἐσφραγισμένην,
Νηδὸν διελθεῖν τῇ κενώσει τῇ ξένῃ.

PG
96, 821

Μήτραν ἀφλέκτως εἰκονίζουσι κόρης,
Οἱ τῆς παλαιᾶς πυρπολούμενοι νέοι.

824

Materiae expers exsistens ante, sed in extremis
Verbum impinguatum carne, prolapsum,
Ut ad se traheret quem primo formaverat.

Generis mortalis reformationem olim
Canens propheta Habbacum, praenuntiat,
Videre ineffabili modo dignus factus figuram.
Novus infans enim ex monte seu Virgine
Exivit, ad populorum reformationem, Verbum.

Par processisti mortalibus sponte.
* Celsissime, carne assumpta de Virgine,
Virus purgatum draconici capitis,
Ducens omnes ad lucem vivificam,
Deus existens, ex portis tenebrosis.

*822

1965

[...] Ex radice nata Iesse Virgo,
Terminos praeteristi mortaliū substantiae,
Patris enixa ante saecula Verbum,
Quemadmodum complacuit ipsi, sigillatum
Ventrem percurrere vacuitate mirabili.

PG
96, 822

Matricem non combusti figurant Virginis
Antiquae igne involuti iuvenes,

823

*Τύπερφυῶς κύουσαν ἐσφραγισμένην.

*Αμφω δὲ δρῶσα θαυματουργίᾳ μίᾳ,
Λαοὺς πρὸς ὑμνον ἔξανίστησι χάρις.

PG
96, 824

1966

*Ράον σιωπήν, τῷ πόθῳ δέ, Παρθένε,
*Γύμνους ὑφαίνειν συντόνως τεθειμένους,
*Ἐργῶδές ἔστιν, ἀλλὰ καὶ μῆτερ σθένος,
*Οση πέφυκεν ἡ προαιρεσίς, δίδου.

Τύπους ἀφεγγεῖς, καὶ σκιάς παρηγμένας,
*Ω Μῆτερ ἀγνή τοῦ Λόγου, δεδορκότες,
Νέου φωνέντος ἐκ πύλης κεκλεισμένης,
* Δοξούμενοί τε τῆς ἀληθείας φάους,
*Επαξίως σὴν εὐλογοῦμεν γαστέρα.

*826

Πόθου τετευχῶς, καὶ Θεοῦ παρουσίας,
*Ο χριστοτερπής λαδὸς ἡγιωμένος,
Νῦν ποτνιᾶται τῆς παλιγγενεσίας,
*Ως ζωοποιοῦ, τὴν χάριν δέ, Παρθένε,
Νέμοις, ἀχραντε, προσκυνῆσαι τὸ κλέος.

PG
96, 832

1967

In Theophaniam.¹ [...] "Ω τῶν ὑπὲρ νοῦν τοῦ τόκου σου θαυμάτων, Νύμφη πάναγνε, Μῆτερ εὐλογημένη,

Supernaturaliter parientem sigillatam.

Utrumque autem faciens miraculo uno

Populos ad hymnum excitat gratia.

PG
96, 823

1966

Facile est silentium, desiderio autem, o Virgo,
Laudes texere intensim positas
Difficile est: sed etiam, o mater, robur,
Quanta est affectio, paebe.

Formas obscuras, et umbras eductas,
O mater pura Verbi, conspicati,
Infante viso ex ianua clausa,
* Digni effecti veritatis luce
Digne tuum benedicimus ventrem.

*826

Desiderium sortitus et Dei praesentiam.
Christi laetus populus factus dignus,
Nunc precatur, regenerationis
Ut vivificae gratiam, o Virgo
Pura tribuas, adorare gloriam.

PG
96, 831

1967

In Theophaniam.¹ [...] O propter immania partus tui miracula,
Sponsa perpura, Mater benedicta,

¹ «Composition d'une authenticité incontestée». M. Jugie in DThC VIII^r, 704.

Δι' ἡς τυχόντες παντελοῦς σωτηρίας,
 Ἐπάξιον κροτοῦμεν ὡς εὐεργέτην,
 Δῶρον φέροντες ὑμνον εὐχαριστίας.
 "Ιδμεν τὰ Μωσεῖ τῇ βάτῳ δεδειγμένα,
 Δεῦρο ξένοις θεσμοῖσιν ἔξειργασμένα,
 'Ως γάρ σέσωστο πυρφοροῦσα Παρθένος,
 Σελασφόρον τεκοῦσα τὸν εὐεργέτην,
 'Ιορδάνου τε ρεῖθρα προσδειγμένα.

- 1968 In Dominicam Paschae.¹ Φυλάξας τὰ σήμαντρα σῶα, Χριστέ, ἐξηγέρ- PG 96, 841
 θης τοῦ τάφου. 'Ο τὰς κλεῖς τῆς Παρθένου μὴ λυμηνάμενος ἐν τῷ τόκῳ σου,
 καὶ ἡγέωξας ἡμῖν παραδείσου τὰς πύλας.

- 1969 In Annuntiationem B. V. Mariae.¹ "Ακούε, κόρη, Παρθένε ἀγνή· εἰ- PG 96, 852
 πάτω δὴ ὁ Γαβριὴλ βουλὴν 'Ὕψιστου ἀρχαίαν, ἀληθινήν, γενοῦ πρὸς ὑπο-
 δοχὴν ἑτοίμη Θεοῦ· διὰ σου γάρ ὁ ἀχώρητος βροτοῖς συνεπιστρέφεται. Διὸ
 καὶ χαῖρων βοῶ· Εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα Κυρίου τὸν Κύριον.
 "Ἐννοια πᾶσα ἡττᾶται βροτῶν, ἀντέφησεν ἡ Παρθένος ζητοῦσα· "Απερ
 μοι φθέγγη παράδοξα, ἥσθην σου τοῖς λόγοις. 'Αλλὰ δέδοικα θαμνηθεῖσα

Ob quam assecuti perfectam salutem,
 Dignum plaudimus ut benefactorem,
 Donum ferentes hymnum gratiarum actionis.
 Scimus quae Moysi in rubo ostensa sunt,
 Hic miris legibus perfecta.
 Sic enim salvata est ignifera Virgo,
 Radiantem enixa benefactorem,
 Iordanisque fluenta significata.

- 1968 In Dominicam Paschae.¹ Servatis signis sospitibus, Christe, sus- PG 96, 842
 citatus es e sepulcro. Qui claves Virginis non offendisti dum te pe-
 perit, et reserasti nobis paradisi portas.

- 1969 In Annuntiationem B. V. Mariae.¹ Audi, puella, Virgo pura, di- PG 96, 851
 cat iam Gabriel consilium Altissimi antiquum: verum fias ad Dei sus-
 ceptionem prompta. Per te enim incomprehensibilis cum mortali-
 bus conversatur. Ideo et gaudens clamo: Benedicite, omnia opera
 Domini, Domino.

Intellectus omnis vincitur mortalium, respondit Virgo quaerens:
 Quae mihi loqueris, ab opinione remota sunt: tuis his laeta sum

¹ «Composition d'une authenticité incontestée». M. Jugie in DThC VIII^r, 704.

μὴ ἀπάτη με ὡς Εὖν πόρρω πέμψῃς Θεοῦ. 'Αλλ' ὅμως ἥδη βοῶ· Εὔλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα Κυρίου τὸν Κύριον.

"Ιδε σοι, κόρη τὸ ἄπορον λέλυται, φησὶ πρὸς ταῦτα ὁ Γαβριήλ· Καλῶς γάρ ἔφης τὸ πρᾶγμα δυστέκμαρτον λόγοις σῶν χειλέων πειθαρχοῦσα· λοιπὸν μὴ ἀμφίβαλε ὡς πλάσματι, ὡς πράγματι δὲ πίστευε. 'Εγὼ γάρ χαίρων βοῶ· Εὔλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα Κυρίου τὸν Κύριον.

Νόμος οὗτος θεόθεν βροτοῖς, ὁ ἀμεμπτος αὐθίς φησι, ξυνοῦ ἔρωτος τόκον προέρχεσθαι. Οὐκ οἶδα σύζυγον παντελῶς ἥδονήν. Πῶς οὖν λέγεις ὅτι τέξομαι; φοδοῦμαι μὴ ἀπάτη λαλῆς. 'Αλλ' ὅμως ἥδη βοῶ· Εὔλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα Κυρίου τὸν Κύριον.

'Ρήματα ἀπερ μοι φθέγγη, σεμνή, ὁ ἄγγελος πάλιν βοᾷ, συνήθη πέλει λοχείας ἀνθρώπων θητῶν. Τὸν δὲ θεόν σοι ὑπαγγέλλομαι ὑπὲρ λόγον τε καὶ ἔννοιαν σαρκούμενον, ὡς οἶδεν ἐκ σοῦ. Διὸ καὶ χαίρων βοῶ· Εὔλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα Κυρίου τὸν Κύριον.

Φαίνη μοι ἀληθείας ῥήτωρ, κατέθετο ἡ Παρθένος. Χαρᾶς κοινῆς γάρ ἐλήλυθας ἄγγελος· ψυχὴν οὖν ἐπεὶ συγκαθήγνισμαι Πνεύματι, ὡς τὸ ῥῆμά σου γενέσθω μοι· σκηνούτω ἐν ἐμοὶ ὁ Θεός, πρὸς ὃν βοῶ· Εὔλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα Κυρίου τὸν Κύριον.

verbis; sed timeo stupefacta, ne deceptione ut Evam longe me mittas a Deo; sed tamen iam clamo: Benedicite, omnia opera Domini, Domino.

Ecce tibi, puella, dubium solutum est, dicit ad haec Gabriel: Bene enim dixisti rem non coniectandam, sermonibus tuorum labiorum parens. Reliquum ne dubita ceu fictio sit: ut rei autem crede. Ego enim gaudens clamo: Benedicite, omnia opera Domini, Domino.

Lex haec a Deo mortalibus statuta, irreprensibilis, rursum iubet, ut ex communi amore partus proveniat, nescio coniugalem penitus voluptatem. Quomodo igitur dicis quod pariam? Timeo ne versute loquaris: sed tamen iam clamo: Benedicite, omnia opera Domini, Domino.

Verba quae mihi dieis, o veneranda, angelus rursus clamat, consuetae sunt futurae mortaliū hominū. Vere Deum tibi annuntio supra rationem et mentem incarnatum, ut novit ex te, ideo gaudens clamo: Benedicite, omnia opera Domini, Domino.

Videris mihi veritatis orator, reposuit Virgo. Laetitiae enim communis venisti nuntius: anima igitur quia purgata sum per Spiritum, secundum verbum tuum fiat mihi: habitet in me Deus ad quem clamo: Benedicite, omnia opera Domini, Domino.

‘Ως ἔμψυχω Θεοῦ κινδωτῷ φανέτῳ μηδαμῶς χείρ ἀμυήτων· χείλη δὲ πιστῶν τῇ Θεοτόκῳ ἀσιγήτως φωνὴν τοῦ ἀγγέλου ἀναμέλποντα, ἐν ἀγαλλιάσει βοάτῳ· Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ.

Τὸ πέρι ἔννοιαν συλλαβοῦσα Θεόν, τῆς φύσεως θεσμοὺς ἔλαθες κόρη. Σὺ γάρ ἐν τῷ τίκτειν τὰ μητέρων διέδρας, φευστῇ φύσις καίπερ καθεστηκυῖα· δόθεν ἐπαξίως ἀκούεις· Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ.

Πῶς πηγάζεις γάλα, Παρθένε ἀγνή, οὐ φέρει ἔξειπεῖν γλῶσσα βροτεία. Ξένον γάρ φύσεως ἐπιδείκνυται πρᾶγμα νομίμης ὅρους γονῆς ὑπερβαῖνον· δόθεν ἐπαξίως ἀκούεις· Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ.

Θαυμαστὸν τῷ ιεροφάντῃ Μωϋσεῖ ἡ βάτος καὶ τὸ πῦρ ἔδειξε τέρας. Ζητῶν δὲ τὸ πέρας εἰς διάβασιν χρόνου, ἐν κόρῃ ἀγνῇ ἔφη κατωπτεῦσαν, ἡ ὡς Θεοτόκῳ λεχθείη· Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ.

* Δανιήλ σε ὅρος καλεῖ νοητόν, γεννήτριαν Θεοῦ ὁ ‘Ησαίας’ βλέπει δὲ *853 ὡς πόκον Γεδεών, ὁ Δαδίδ δὲ ἀγίασμα, φάσκει πύλην δέ σε ἀλλος· ὁ δὲ Γαρθιήλ σοι κραυγάζει· Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ.

Tamquam animatam Dei arcam nequaquam tangat manus non initiatorum: labra autem fidelium Deiparae perpetuo vocem angeli recinentia, exsultando clament: Ave, gratia plena, Dominus tecum.

Supra intellectum concipiens Deum, naturae leges nescisti, puella: tu enim pariendo, quae matrum sunt transcendisti, fluxa natura quamvis constares: unde digne audis: Ave, gratia plena, Dominus tecum.

Quonam modo lac profundas, Virgo pura, non fert enarrare lingua mortalis: admirabilis enim naturae ostenditur res, legalis terminos partus transgrediens, unde digne audis: Ave, gratia plena, Dominus tecum.

Admirabile sacrorum interpreti Moysi rubus et ignis ostendunt signum. Quaerens autem finem in transitum temporis, in puella pura dixit perspicere, velut Deiparae dicatur: Ave, gratia plena, Dominus tecum.

* Daniel te montem vocat intelligibilem, Genitricem Dei Isaías: *854 videt autem ut vellus Gedeon: David sacrarium dicit: ianuam vero te alius: Gabriel autem tibi clamat: Ave, gratia plena, Dominus tecum.

CANON IN DORMITIONEM B. V. MARIAE¹

- PG 96, 1364 I. Ἀνοίξω τὸ στόμα μου καὶ πληρωθήσομαι πνεύματος καὶ λόγου ἐρεύ- 1970
ξομαι τῇ βασιλίδι μητρί· καὶ ὁφθήσομαι φαιδρῶς πανηγυρίζων, καὶ ἄσω γῆθόμενος ταύτης τὰ θαύματα.
- PG 96, 1364 II. Παρθένοι νεάνιδες, σὺν Μαριάμ τῇ προφήτῃδι φώδην τὴν « ἑξόδιον » νῦν 1971
ἀλαλάξατε· ἡ Παρθένος γάρ καὶ μόνη Θεοτόκος πρὸς λῆξιν οὐράνιον διαβί-
βάζεται.
- PG 96, 1364 III. Ἀξίως ὡς ἔμψυχόν σε οὐρανὸν ὑπεδέξατο οὐράνια, πάναγνε, θεῖα 1972
σκηνώματα, καὶ παρέστεικας φαιδρῶς ὥραισμένη, ὡς [ῷ] νύμφη πανάμωμε
τῷ βασιλεῖ καὶ Θεῷ.
- Τοὺς σοὺς ὑμνολόγους, Θεοτόκε, ἡ ζῶσα καὶ ὁφθίτος πηγή, θίασον συγ-
κροτήσαντας πνευματικὸν στερέωσον· καὶ ἐν τῇ θείᾳ μνήμῃ σου στεφάνων
δόξης ἀξιώσον.
- Θυητῆς ἐξ ὀσφύος προαχθεῖσα τὴν φύσιν κατάλληλον ἀγνή τὴν ἔξοδον
διήνυσας· τεκοῦσα δὲ τὴν ὄντως ζωὴν πρὸς τὴν ζωὴν μεθέστηκας τὴν θείαν
καὶ ἐνυπόστατον.
- Δῆμος θεολόγων ἐκ περάτων, ἐξ ὕψους ἀγγέλων δὲ πληθὺς πρὸς τὴν
Σιών ἡπείγοντο παντοδυνάμω νεύματι, ἀξιοχρέως, Δέσποινα, τῇ σῇ ταφῇ
λειτουργήσαντες.
- PG 96, 1364 IV. Τὴν ἀνεξιγνίαστον θείαν βουλήν τὴν ἐκ τῆς Παρθένου σαρκώσεώς 1973
-
- PG 96, 1363 I. Aperiam os meum et spiritu implebo, et verbum Reginae 1970
Matri eructabo, et eam hilariter aspiciam laudans; eiusque miracula
laetabundus concinam.
- PG 96, 1363 II. Iuvenculae Virgines, nunc simul cum Maria prophetissa 1971
Canticum *De exitu* alacriter fundite; Virgo enim et unica Deipara
ad coelestem haereditatem transmittitur.
- PG 96, 1363 III. Te merito quidem, o purissima et Divina, tamquam ani- 1972
matum coelum, coelestia tabernacula exceperunt; Regique ac Deo,
o plane inculpata (Virgo), ornata veluti Sponsa, hilariter astitisti.
- Tuarum laudum cantores, o Deipara, vive et incorrupte fons,
spiritalem inter se chorum celebrantes confirma; et in divina memo-
ria tua gloriae coronis dignare.
- Ex mortali utero producta secundum naturam, convenientem
pura exitum absolvisti; veramque enixa vitam, ad divinam subsi-
stentemque vitam migrasti.
- Theologorum turba e finibus terrae, angelorum multitudo ab
alto, omnipotenti nutu properarunt in Sion, tuae, laudabilis Domina,
sepulturae ministraturi.
- PG 96, 1363 IV. Divinum, investigabile consilium incarnationis ex te Vir- 1973

¹ « Composition d'une authenticité incontestée ». M. Jugie in DThC VIII^r, 704.

σου τοῦ Ὑψίστου προφήτης Ἀδακούμ ἐξεστηκώς ἐκραύγαζε· Δόξα τῇ δυνάμει σου, Κύριε.

Θάμνος ἦν θεάσασθαι τὸν οὐρανὸν τοῦ πακιδασιλέως ἔμψυχον τοὺς κενεῶνας ὑπερχόμενον τῆς γῆς. Ὡς θαυμαστὰ τὰ ἔργα σου! Δόξα τῇ δυνάμει σου, Κύριε.

Εἰ δὲ ἀκατάληπτος ταύτης καρπὸς δί τὴν οὐρανὸς ἐχρημάτισε ταφὴν ὑπέστη ἐκουσίως ὡς θνητός, πῶς τὴν ταφὴν ἀρνήσεται ἡ ἀπειρογάμως κυήσασα;

*Ἐν τῇ μεταστάσει σου, μῆτερ Θεοῦ, εὐρυχωρότατον σῶμά σου θεοδόχον τὸν ἀγρέλων στρατιὰν ἱερωτάταις πτέρυξι τρόμῳ καὶ χαρᾷ συνεκάλυπτον.

- 1974 V. Ἐξέστη τὰ σύμπαντα ἐπὶ τῇ θείᾳ μνήμῃ σου. Σὺ γάρ, ἀπειρόγαμε ^{PG 96, 1364}
Παρθένε, γῆθεν μετέστης ὁσπερ ζωῆς κιβωτὸς πρὸς τὴν ἐπουράνιον μονήν,
πᾶσι τοῖς ὕμνοιςί σε τὴν εἰρήνην βραβεύουσα.

Κροτείτωσαν σάλπιγγες τῶν θεολόγων σήμερον· γλῶσσα δὲ πολύφθιογγίος ἀνθρώπων νῦν εύφημείτω. Περιηχείτω ἀήρ, ἀπείρῳ λαμπόμενος φωτί· Ἀγγελοι ὕμνείτωσαν τῆς πανάγην τὴν κοίμησιν.

*Τὸ σκεῦος διέπρεπε τῆς ἐκλογῆς τοῖς ὕμνοις σου· ὅλος ἐξιστάμενος, ^{*1365}
Παρθένε· ἔκδημος ὅλος ἱερόμενος Θεῷ τοῖς πᾶσι θεόληπτος καὶ ὅν ὄντως
καὶ δεικνύμενος, Θεοτόκε πανύμνητε.

gine obstupescens Altissimi propheta Habacuc, exclamavit: *Gloria potentiae tuae, Domine.*

Mirum sane fuit aspicere Regis universalis animatum coelum terrae sinus ingrediens. Quam mira opera tua! *Gloria potentiae tuae, Domine.*

Siquidem incomprehensibilis huius fructus, per quam coelum locupletius factum est, sepulturam, ut mortalis, ultiro sustinuit; quomodo sepulturam sine virili consortio enixa Virgo detrectabit?

In tuo, Dei Genitrix, transitu amplissimum tuum, Dei capax corpus angelorum agmina sacratissimis alis cum tremore et gudio contexere.

- 1974 V. Cumeta in divina tua memoria obstupuere; tu enim, inexperta viri Virgo, e terra, tamquam arca vitae, ad coeleste domicilium transiisti, omnibus te concinentibus pacem pro mercede largiens. ^{PG 96, 1363}

Theologorum hodie concerent tubae, multisona hominum nunc lingua praedicet; aér infinito collueens lumine, circumsonet; angeli purissimae dormitionem hymnis concelebrent.

*Vas electionis inter alios claruit tuis, Virgo, canticis, totus in admirationem raptus; peregrinus omnis sacrificans Deo, et quicumque omnibus est, et vere ostenditur divino numine afflatus, o Virgo omni prorsus cantu dignissima.

PG 96, 1365 VI. Τὴν θείαν ταύτην καὶ πάνδημον τελοῦντες ἔορτήν, οἱ θεόφρονες, τῆς Θεομήτορος, δεῦτε τὰς χεῖρας κροτήσωμεν τὸν ἐξ αὐτῆς τεχθέντα πιστοῖς δοξάζοντες.

Ἐκ σοῦ ζωὴ ἀνατέταλκε τὰς κλεῖς τῆς παρθενίας μὴ λύσασα. Πῶς οὖν τὸ ἄχραντον ζωαρχικόν τε σου σκήνωμα τῆς τοῦ θανάτου πείρας γέγονας μέτοχος;

Ζωῆς ὑπάρξασα τέμενος, ζωῆς τῆς ἀΐδίου τετύγηκας· διὰ θανάτου γάρ πρὸς τὴν ζωὴν μεταβέθηκας ἡ τὴν ζωὴν τεκοῦσα τὴν ἐνυπόστατον.

PG 96, 1365 VII. Οὐκ ἐλάτερουσαν τῇ κτίσει οἱ θεόφρονες παρὰ τὸν Κτίσαντα· ἀλλὰ πυρὸς ἀπειλὴν ἀνδρείας πατήσαντες, ἔχαιρον ψάλλοντες· Υπερύμνητε ὁ τῶν Πατέρων Κύριος καὶ Θεός, εὐλογητὸς εἰ.

Νεανίσκοι καὶ παρθένοι, τῆς Παρθένου τε καὶ Θεομήτορος τὴν μνήμην σέδοντες, πρεσβύτεροι καὶ ἄρχοντες καὶ βασιλεῖς σὺν κριταῖς μελῳδήσατε· Ὁ τῶν πατέρων Κύριος καὶ Θεός, εὐλογητὸς εἰ.

Σαλπισάτωσαν τῇ σάλπιγγι τοῦ πνεύματος ὅρη οὐράνια, ἀγαλλιάσθωσαν βουνοὶ καὶ σκιρτάτωσαν· θεῖοι ἀπόστολοι, ἡ πανήγυρις τῆς Θεοτόκου, σήμερον μυστικῶς πανηγυρίσωμεν.

Ἡ πανίερος μετάστασις τῆς θείας σου καὶ ἀκηράτου μητρὸς τὰ ὑπεράκσιμα τῶν ἄνω δυνάμεων ἥθροισε τάγματα· συνευφράνεσθαι τοῖς ἐπὶ γῆς σοι μέλπουσιν· Ὁ Θεός, εὐλογητὸς εἰ.

PG 96, 1365 VIII. Παῖδας εὐαγεῖς ἐν τῇ καμίνῳ ὁ τόκος τῆς Θεοτόκου διεσώσατο· 1977

PG 96, 1366 VI. Divinam hanc et publicam Dei matris colentes festivitatem, 1975
o divina sapientes, agite, manibus plaudamus, ex illa natum fidelibus celebrantes.

Ex te orta est vita virginitatis claves minime solvens. Quomodo igitur, cum immaculatum atque in primis vitale tabernaculum tuum fuerit, mortis experientiae facta es particeps?

Vitae ipsa templum, vitam nacta¹ es perpetuam; per mortem enim ad vitam transiisti, quae vitam vere subsistentem pepereris.

PG 96, 1366 VII. Divina sapientes viri creaturam pro Creatore non adorantur; sed ignis minas viriliter patientes, laetabantur, canentes: Summe laudabilis Patrum Domine ac Deus, benedictus es.

Iuvenculi et virgines, tum Virginis, tum Dei Matris memoriam venerantes, senes et principes et reges cum iudicibus cantate: Patrum Domine ac Deus, benedictus es.

Tuba spiritus montes coelestes clangant, colles gaudeant et exultent. Hodie, apostoli divini, Deiparae laudatio; mystice laudemus.

Sanetissimus divinae et incorruptae Matris tuae transitus coelestia supernarum Potestatum agmina tremefecit. Cum illis gaudendum, qui tibi in terra canunt: Benedictus es, Deus.

PG 96, 1366 VIII. Sanctos pueros servavit in fornace Dei Genitricis partus, 1977

τότε μὲν τυπούμενος, νῦν δὲ ἐνεργούμενος, τὴν οἰκουμένην ἀπασαν ἡγειρε ψάλλουσαν· Τὸν Κύριον ὑμνεῖτε, τὰ ἔργα.

Τὴν μνήμην σου, ἀχραντε Παρθένε, Ἄρχαι τε καὶ Ἐξουσίαι καὶ Δυνάμεις, Ἀγγελοι, Ἄρχαγγελοι, Θρόνοι, Κυριότητες, τὰ Χερουδίμ δοξάζουσι· καὶ τὰ φρικτὰ Σεραφίμ· ἀνθρώπων δὲ τὸ γένος ὑμνοῦμεν, καὶ ὑπερψύχομεν εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Οἱ ξένως οἰκήσας ἐν τῇ ἀχράντῳ σου νηδύῃ συρκούμενος οὗτος τὸ πανίστρον πνεῦμά σου δεξάμενος, ἐν ἑαυτῷ κατέπαυσεν ὡς ὀφειλέτης Γίνε. Διὸ σε τὴν Παρθένον ὑμνοῦμεν καὶ ὑπερψύχομεν.

Ω τῶν ὑπὲρ ἔννοιαν θαυμάτων τῆς ἀειπαρθένου καὶ Θεομήτορος! Τάφον γὰρ οἰκήσασα ἔδειξε παράδεισον· φη παρεστῶτες σήμερον χαίροντες, ψάλλομεν· Τὸν Κύριον ὑμνεῖτε καὶ ὑπερψύχομεν.

PG
96, 1365

1978 IX. "Ἄπας γηγενής σκιρτάτῳ τῷ πνεύματι λαμπαδουχούμενος. Πανηγυριζέτω δὲ ἀύλων νόσων φύσις γεραίρουσα τὴν ἱερὰν μετάστασιν τῆς Θεομήτορος· καὶ βοάτω· «Χαίροις, παμμακάριστε Θεοτόκε, ἀγνή, ἀειπάρθενε».

Δεῦτε ἐν Σιών τῷ θείῳ καὶ πίονι δρει τοῦ ζῶντος Θεοῦ ἀγαλλιασώμεθα τὴν Θεοτόκον ἐνοπτριζόμενοι· πρὸς γὰρ τὴν λίγην κρείττονα καὶ θειοτέραν σκηνὴν * ὡς μητέρα ταύτην εἰς τὰ "Αγια τῶν ἀγίων μετατίθησι.

*1368

Δεῦτε, οἱ πιστοί, τῷ τάφῳ προσέλθωμεν τῆς Θεομήτορος· καὶ περιπτυ-

tunc figuratus quidem; nunc vero impletus, universum orbem excitavit canentem: *Laudate, opera, Dominum.*

Tuam, immaculata Virgo, memoriam Principatus, Potestates ac Virtutes; Angeli, Archangeli, Throni, Dominationes, Cherubim ac tremenda Seraphim laudibus concelebrant; hominum vero genus canimus et superextollimus in omnia saecula.

Qui in tuo immaculato ventre hospitatus, carnem induit, is sanctissimum spiritum tuum excipiens, in ipso, tamquam debitor Filius, requievit. Ideo te Virginem canimus et superextollimus.

O intellectu altiora semper Virginis ac Dei Genitricis miracula! Postquam enim sepulerum habitavit, paradisum ostendit, cui astantes hodie laeti canimus: *Cantate et superextollite Dominum.*

PG
96, 1366

1978 IX. Terrigena omnis spiritu exsultet, facem ferens. Mentium vero materiae exsortium natura in laudes eat, sanctum Dei Genitricis transitum venerans; et exclamat: *Salve, beatissima Deipara, pura, semper Virgo.*

Agite, in Sion, divino et pingui Dei viventis monte exultabimus, Deiparam velut in speculo intuentes; hanc enim ille, tamquam matrem * ad praestantius diviniusque tabernaculum in Sancta sanctorum transtulit.

*1367

Agite, o fideles, ad Dei Genitricis sepulcrum accedemus, illudque

ξώμεθα, καρδίας, χειλη, δύματα, μέτωπα εἰλικρινῶς προσάπτοντες· καὶ ἀρυσώμεθα ιαμάτων ἀφθονα χαρίσματα ἐκ πηγῆς ἀενάου βλαστάνοντα.

^{PG}
96, 1368 Δέχου παρ' ἡμῶν φόδην τὴν «έξόδιον», Μῆτερ τοῦ ζῶντος Θεοῦ, καὶ τῇ 1979 φωτοφόρῳ σου καὶ θείᾳ ἐπισκίασον χάριτι· τῷ βασιλεῖ τὰ τρόπαια, τῷ φιλοχρίστῳ λαῷ τὴν εἰρήνην, ἀφεσιν τοῖς μέλπουσι καὶ ψυχῶν σωτηρίαν βρα-
βεύουσα.

INCERTUS AUCTOR

HOMILIAE¹

IN ANNUNTIATIONEM S. MARIAE VIRGINIS

^{PG}
10, 1148 Homilia I.² [...] Σήμερον Γαβριὴλ, ὁ τῷ Θεῷ παριστάμενος, πρὸς τὴν 1980 Παρθένον ἀγνήν παραγίνεται, τὸ «Χαῖρε, κεχαριτωμένη», αὐτῇ εὐαγγελιζό-
μενος. Ἡ δὲ διελογίζετο, ποταπὸς εἴη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος· ὁ δὲ ἄγγελος εὐ-
θέως ὑπῆγαγεν λέγων· «Ο Κύριος μετὰ σοῦ, μὴ φοδοῦ, Μαριάμ· εὔρες γὰρ
χάριν παρὰ τῷ Θεῷ· διὸ [ἄλ. ἴδού] συλλήψῃ ἐν γαστρὶ, καὶ τέξῃ νιόν· καὶ
καλέσουσι [ἄλ. καλέσεις] τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. Οὗτος ἔσται μέγας, καὶ
Γίδες Ὑψίστου αληθήσεται. Καὶ δώσει αὐτῷ Κύριος ὁ Θεὸς τὸν θρόνον Δα-

amplectemur, pectora, labra, oculos, frontem sincere affigentes; indeque
hauriemus copiosa medicaminum munera, e perenni fonte manantia.

^{PG}
96, 1367 Accipe a nobis, Dei viventis Mater, canticum *De exitu*; nosque 1979
luciferae ac divinae tuae gratiae sub umbra protege; regi triumphos,
Christicolae populo pacem, canentibus veniam animarumque sa-
lutem elargiens.

^{PG}
10, 1147 Homilia I.² [...] Hodie Gabriel, qui Deo assistit, ad castissi- 1980
mam Virginem veniens, illud, *Ave, gratia plena*³ ipsi annuntiat.
Ipsa vero secum cogitante qualis esset illa salutatio, angelus con-
festim subiunxit, dicens: *Dominus tecum, ne timeas, Maria: invenisti*
enim gratiam apud Deum. Ideo concipies [al. *ecce concipies*] *in utero,*
et paries filium: et vocabunt [al. *vocabis*] *nomen eius Iesum. Hic erit*
magnus, et Filius Altissimi vocabitur. Et dabit ipsi Dominus Deus se-

● PG 94, 749, 765, 1009, 1012, 1172, 1185, 1240, 1252, 1316, 1329, 1332,
1357, 1358, 1392, 1413, 1416, 1417, 1424, 1425, 1432, 1453, 1481, 1489, 1492,
1497, 1587, 1589, 1597.

● PG 95, 9 41, 125, 129, 192, 193, 196, 197, 204, 205, 213. □ 265, 277,
313, 317, 321, 328, 337, 348, 349, 353, 360, 361, 384, 409.

□ PG 96, 548, 576, 589, 613, 836, 840, 845, 912, 913, 1344, 1345, 1349,
1352, 1353, 1356, 1360, 1372, 1373, 1376, 1377, 1380, 1381, 1384, 1385, 1388,
1389, 1392, 1396, 1397, 1400, 1401, 1404, 1405, 1408, 1449.

¹ Agitur de tribus *Homiliis* Ps.-Gregorii Thaumaturgi.

² Secundum Leroy, homilia haec potest attribui *Chrysippo* († 479). Negat Jugie. Caro attribuit eam *Anonymo* cuidam (post Cone. Chalcedon.) qui eam compositus ex aliis homiliis (cf. RPhTh, 539-540).

³ Lc. I, 28.